

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВИЙ ВІСНИК
МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія:
ФІЛОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 34 том 2

Одеса
2018

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 455 від 15.04.2014 р.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)

Серію засновано у 2010 р.

Засновник – Міжнародний гуманітарний університет

Друкується за рішенням Вченої ради Міжнародного гуманітарного університету протокол 1 від 30.08.2018 р.

Видавнича рада:

С.В. Ківалов, акад. АПН і НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – голова ради; **А.Ф. Крижановський**, член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – заступник голови ради; **М.П. Коваленко**, д-р фіз.-мат. наук, проф.; **С.А. Андронаті**, акад. НАН України; **О.М. Головченко**, д-р екон. наук, проф.; **Д.А. Зайцев**, д-р техн. наук, проф.; **М.З. Згуровський**, акад. НАН України, д-р техн. наук, проф.; **В.А. Кухаренко**, д-р філол. наук, проф.; **Г.П. Пекліна**, д. мед. наук, проф.; **О.В. Токарєв**, Засл. діяч мистецтв України.

Головний редактор серії – доктор філологічних наук, професор **В.Я. Мізецька**

Відповідальний секретар – кандидат філологічних наук, доцент **Н.П. Михайлюк**

Редакційна колегія серії «Філологія»:

Н.В. Бардіна, доктор філологічних наук, професор; **О.А. Жаборюк**, доктор філологічних наук, професор; **М.І. Зубов**, доктор філологічних наук, професор; **Т.М. Корольова**, доктор філологічних наук, професор; **В.А. Кухаренко**, доктор філологічних наук, професор; **Е. Пирву**, кандидат філологічних наук, професор; **І.Б. Морозова**, доктор філологічних наук, професор; **Н.В. Петлюченко**, доктор філологічних наук, професор; **В.Г. Таранець**, доктор філологічних наук, професор; **Т.С. Шевчук**, доктор філологічних наук, професор; **Н.М. Шкворченко**, кандидат філологічних наук, доцент.

Повне або часткове передрукування матеріалів, виданих у збірнику «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету», допускається лише з письмового дозволу редакції.

При передрукуванні матеріалів посилання на «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету» обов'язкове.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 16819-5491Р від 10.06.2010

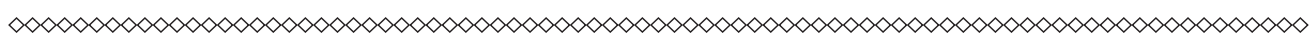
Адреса редакції:

Міжнародний гуманітарний університет, офіс 502,
вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, 65009, Україна,
тел. (+38) 099-547-85-90, www.vestnik-philology.mgu.od.ua

© Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.

Серія: «Філологія», 2018

© Міжнародний гуманітарний університет, 2018

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Бондаренко Е. А.,
аспірант кафедри теоретической и прикладной фонетики английского языка
факультета романо-германской филологии
Одесского национального университета имени И. И. Мечникова

ОСОБЕННОСТИ МЕЛОДИЧЕСКОГО ОФОРМЛЕНИЯ ПОБУДИТЕЛЬНЫХ КОНСТРУКЦИЙ В ЛЕКЦИОННОМ И ПРОПОВЕДНИЧЕСКОМ ДИСКУРСАХ

Аннотация. Статья посвящена исследованию мелодической организации побудительных конструкций в проповедническом и лекционном дискурсе. В результате перцептивного и электроакустического анализа выявлены основные мелодические характеристики исследуемых конструкций. Инструментальным путем зафиксирована схожесть мелодического рисунка побудительных конструкций в обоих видах лекций и в традиционной проповеди; мелодическое оформление исследуемых конструкций в альтернативных проповедях характеризуются дистинктивными интонационными признаками.

Ключевые слова: мелодические характеристики, побудительные конструкции, проповеднический / лекционный дискурс.

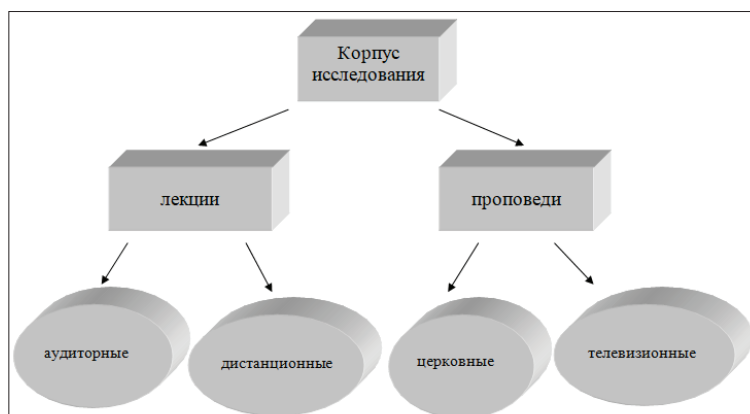
Постановка проблемы. В современной социолингвистике выделяют следующие виды институционального дискурса: политический, дипломатический, административный, юридический, военный, педагогический, религиозный, мистический, медицинский, деловой, рекламный, спортивный, научный, сценический и массово-информационный [1]. При этом отмечается, что данный список можно изменить или расширить, поскольку общественные институты существенно отличаются друг от друга и не могут рассматриваться как однородные явления, кроме того, они исторически изменчивы, могут сливаться друг с другом и возникать в качестве разновидностей в рамках того или другого типа.

Целью нашей статьи является описание результатов перцептивного и электроакустического анализа мелодической организации побудительных конструкций в двух видах институционального дискурса – проповеднического (религиозного) и лекционного (академического, аудиторного). Поставленная цель предусматривает выполнение следующих задач: рассмотреть и сопоставить основные компоненты проповеднического дискурса и дискурса лекции, выявить дифференциальные

и интегральные просодические (в частности мелодические) характеристики побудительных конструкций в означенных дискурсах.

Прежде всего необходимо отметить, что ценностная составляющая лекционного дискурса представлена триадой «истина, знание, исследование». Главной ценностью проповеднического дискурса является вера. Основной целью лекционного дискурса является передача (распространение) знаний в той или иной области науки и формирование точки зрения на излагаемый объект. Проповеднический дискурс также преследует своей целью передачу знаний об основах вероучения, однако не только и не столько знания, сколько укрепление веры являются основной интенцией проповедника. Реализация этой интенции осуществляется посредством разъяснения, наставления, рекомендации должного поведения в соответствии с ценностной базой религиозных постулатов. То есть не только организация восприятия адресатом передаваемой информации, но и побуждение его к совершению посткоммуникативных действий или формирование готовности к ней преследуются проповедническим дискурсом [2, с. 128].

В актуализации цели большую роль играют стратегии говорящего. В лингвистической литературе стратегия определяется как «характеристика когнитивного плана общения, которая контролирует оптимальное решение задач гибким и локально управляемым способом» [3, с. 274]. В зависимости от задач выделяются макро- и микростратегии. Коммуникативные макростратегии отражают логическую, этическую и психологическую установку говорящего в течение всего процесса порождения текста (дискурса). Микростратегии, в свою очередь, делятся на 2 группы: операциональные и текстовые. Операциональные микростратегии соответствуют более детально сформулированной психологической установке, а текстовые микростратегии представляют собой неограниченный, но в принципе

обозримый набор конкретных языковых (стилистических, риторических и т. д.) способов, ориентированных на придание тексту большей убедительности [3, с. 133].

Изложение основного материала. В реализации операциональных стратегий лектора и проповедника немаловажную роль играют способы побуждения аудитории к коммуникативным действиям, осуществляемые, в частности, побудительными конструкциями.

Изучение побудительных высказываний лекционного и проповеднического дискурсов проводилось на материале записей и транскриптов англоязычных лекций и проповедей. В корпус исследования входили традиционные (аудиторные) и дистанционные (онлайн) лекции, а также традиционные (церковные) и альтернативные (телевизионные) проповеди.

Следует отметить, что независимо от принадлежности к определенному виду проповедническому и лекционному дискурсу в целом свойственно следование классической композиционной структуре риторического произведения:

- введение;
- основная часть;
- заключение.

Отметим также, что основная часть лекции, в свою очередь, состоит из изложения основного материала и аргументации, в проповеди же составными компонентами основной части являются наррация и трактовка. Учитывая, что по своим интенциональным критериям эти части практически идентичны, в дальнейшем исследовании будем оперировать объединяющими терминами *изложение и пояснение* при номинации компонентов основной части как проповеди, так и молитвы.

Среди просодических средств, участвующих в реализации побуждения, немаловажную роль играет мелодия. Учитывая взаимосвязь между субъективными воспринимаемыми характеристиками и объективными акустическими параметрами речи, а именно, что мелодия является коррелятом распределения частоты основного тона во времени, электроакустическому анализу подверглись основные частотные характеристики речи лекторов и проповедников.

Рассматривая характер мелодических изменений в предтерминальной части синтагмы – шкале, мы исходили из существования в английском языке четырех основных видов шкал, отличающихся направлением движения основного тона, – *нисходящей, ровной, восходящей и скандентной*.

Результаты подсчетов частотности употребления вышеперечисленных шкал в различных частях проповеди представлены в табл. 1.

Как свидетельствуют данные таблицы, в среднем больше половины зафиксированных шкал во всех видах проповеди и лекции являются нисходящими. Это является подтверждением

ем общеизвестного факта, что нисходящее движение частоты основного тона является одним из самых характерных для английской речи.

Следующей по частотности употребления является более экспрессивная восходящая шкала (~30% в среднем). То, что ее процент выше всего в церковной проповеди (37,9%) свидетельствует не только о семантической значимости побудительных конструкций в проповеди, но и о ее экспрессивной и эмоциональной насыщенности.

Скандентная шкала, употребляемая только в экспрессивной речи, не может отличаться высокой частотностью употребления именно в силу своей экспрессивности – даже в эмоционально окрашенной речи необходимо сбалансированное разнообразие различных по степени экспрессивности шкал. Поэтому процент использования ее для оформления побудительных высказываний достаточно низок в обоих типах лекции и в церковной проповеди достаточно низок, тогда как в телевизионной проповеди зафиксировано частотное употребление восходящей скандентной шкалы при произнесении побудительных конструкций (17,2%). Это подтверждает предварительные наблюдения об агрессивно-напористой манере ведения проповеди в целом и побуждения в частности у альтернативных проповедников. Высокий процент употребления падающей шкалы при произнесении побудительных конструкций в обоих видах лекции (28,3% и 31,5% соответственно) свидетельствует о категоричности, но эмоциональной нейтральности исследуемых фраз в лекции. Частотное использование высокой шкалы в исследуемых лекционных фразах объясняется наличием в лекции большого количества кратких побудительных конструкций типа *Look at this!, Go back to the top!, Name me a country!* и др., которые состоят из одного предъядерного ударного слога и произносятся, вследствие их экспрессивной насыщенности, на высоком тональном уровне.

Анализ терминальных тонов повелительных конструкций, входящих в состав текстов исследуемых лекций и проповедей, выявил определенные закономерности в употреблении различных видов ядерных тонов.

Результаты сопоставления типов терминальных тонов в различных видах лекций и проповедей представлены в табл. 2.

Как свидетельствуют данные таблицы, побудительным конструкциям во всех видах лекций и проповедей в той или иной степени свойственна большая вариативность типов терминальных тонов. Самым высоким процентом использования (34% в среднем) характеризуется высокий нисходящий терминальный тон, что объясняется необходимостью произнесения прямых побудительных конструкций с эмфазой на ядерном слоге. Эмоционально нейтральные побуждения нередко (в среднем 13,8% случаев) произносятся лекторами и проповедниками

Таблица 1

Частотность употребления основных шкал при произнесении побудительных конструкций (%)

Типы шкал	лекции		проповеди		В среднем
	аудиторные	дистантные	церковные	телевизионные	
Высокая (High Head)	24,1	27,5	15,2	12,8	19,9
Нисходящая ступенчатая (Descending Stepping)	22,7	21,5	22,1	21,7	22
Восходящая ступенчатая (Ascending Stepping)	20,2	14,4	37,9	26,1	24,7
Нисходящая скандентная (Descending Scandent)	2,6	2,1	1,8	3,7	2,6
Восходящая скандентная (Ascending Scandent)	1,4	1,8	1,6	17,2	5,5
Падающая (Falling)	28,3	31,5	18,6	14,2	23,5
Поломанная (Broken Descending)	0,7	1,2	2,8	4,3	2,3

Частотность употребления терминальных тонов при произнесении побудительных конструкций (в %)

Вид текста / Терминальный тон	аудиторные лекции	дистантные лекции	церковные проповеди	телевизионные проповеди	В среднем
низкий нисходящий	13,2	14,8	16,1	11,2	13,8
высокий нисходящий	34,8	36,1	34,8	30,2	34
низкий восходящий	20,4	19,7	16,7	18,4	18,8
высокий восходящий	4,2	5,4	3,1	2,6	3,8
нисходяще-восходящий	22,7	14,4	21,4	29,2	21,9
восходяще-нисходящий	2,9	7,7	4,8	4,5	5
Ровный	1,8	1,9	3,1	3,9	2,7

с низким нисходящим тоном. В целом можно констатировать наличие общей тенденции в употреблении терминальных тонов в исследуемых фразах, содержащих побуждение, в обоих видах лекции и проповеди. Исключение составляет лишь относительно низкий процент употребления нисходяще-восходящего тона в побудительных конструкциях дистантных лекций (14,4% при среднем 21,9% по всем текстам). Довольно высокий процент восходящих тонов (в частности низкого восходящего тона – 18,8%) объясняется значительным количеством двух-синтагменных и трехсинтагменных побудительных конструкций, в которых неконечные синтагмы произносятся с нейтральным низким нисходящим тоном. Например:

Let's take a look at our handouts. If you look at the map, you might see it.

If you consult some more books on marketing, you surely will notice the common pattern.

Следует отметить, что большей частотностью использования эмфатических тонов при произнесении побудительных конструкций характеризуются вводные части лекций обоих видов и заключительные части церковных и телевизионных проповедей. Наличие же эмоционально нейтрального ровного тона зафиксировано только в основной части лекции и проповеди – в изложении и пояснении лекторы и проповедники используют этот редкий для эмоциональной речи тон при произнесении косвенных (имплицитных) побудительных конструкций. Зачастую данные конструкции имеют форму условных предложений, целью которых является относительно мягко и незаметно подтолкнуть слушателя к тому или иному действию.

Выводы. Инструментальный анализ частотных характеристик устных англоязычных побудительных конструкций в лекционном и проповедническом дискурсах позволяет сделать вывод о наличии интегральных и дистинктивных мелодических параметров исследуемых конструкций. К интегральным характеристикам следует отнести особенности употребления терминальных тонов в лекциях обоих видов и в церковной проповеди. К дистинктивным параметрам относятся особенности оформления предядерной части синтагм, передающих побуждение, особенно в текстах альтернативных телевизионных проповедей. Полученные данные позволяют с известной долей вероятности говорить о схожести мелодического рисунка побудительных конструкций в обоих видах лекций и в традиционной проповеди, тогда как мелодическое оформление ис-

следуемых конструкций в альтернативных проповедях характеризуются дистинктивными интонационными признаками.

Перспективным представляется комплексное исследование просодических средств реализации побудительных конструкций в текстах проповеди и лекции.

Литература:

1. Воротникова Ю.С. О Лингвистическом статусе лекционного дискурса. ГОУ ВПО «Тобольский государственный педагогический институт им. Д.И. Менделеева». 2009. № 7.
2. Кравченко Н.А. Проповедь как особый вид текстов воздействия. Записки з романо-германської філології. Одеса, 2002. Вип. 11. С. 127–133.
3. Ван Дейк Т.А. Язык. Познание. Коммуникация. Москва: Прогресс, 1989. 312 с.

Бондаренко К. А. Особливості мелодійного оформлення спонукальних конструкцій у лекційному та проповідницькому дискурсах

Анотація. Стаття присвячена дослідженню мелодійної організації спонукальних конструкцій у проповідницькому і лекційному дискурсі. Шляхом перцептивного й електроакустичного аналізу виявлені основні мелодичні характеристики досліджуваних конструкцій. Інструментальним шляхом зафіксована схожість мелодійного малюнка спонукальних конструкцій в обох видах лекцій і в традиційній проповіді; мелодійне оформлення досліджуваних конструкцій в альтернативних проповідях характеризуються дистинктивними інтонаційними ознаками.

Ключові слова: мелодійні характеристики, спонукальні конструкції, проповідницький / лекційний дискурс.

Bondarenko K. The peculiarities of the incentive structures melodic design in lecture and preaching discourses

Summary. The article is devoted to the study of the incentive constructions melodic organization in preaching and lecture discourse. As a result of the perceptual and electroacoustic analysis, the main melodic characteristics of the investigated structures were revealed. The similarity of the melodic pattern of the incentive constructions in both lectures and traditional sermon was recorded instrumentally. The melodic design of the structures under investigation in alternative sermons is characterized by the distinctive intonation signs.

Key words: melodic characteristics, incentive constructions, preaching / lecture discourse.

Буць Ж. В.,

доцент кафедри теорії, практики та перекладу французької мови
Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ МЕТАФОРИЧНОГО ОБРАЗУ У СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ ЖІНОЧІЙ ПРОЗІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ Т. ДЕ РОСНЕЙ «LE DÎNER DES EX»)

Анотація. Статтю присвячено виявленню й опису лінгвокогнітивних особливостей творення метафоричних образів у сучасній французькій жіночій прозі. На матеріалі твору французької письменниці простежено гендерні тенденції прояву емоційності художнього простору. Виявлено, що метафори насичені позитивними образами, що визначають емоційний стан персонажів. Переважають засоби семантичної градації та вживання символів ольфактичного компонента й елементів кольорів.

Ключові слова: метафора, образ, французька жіноча проза, градація, символи.

Постановка проблеми. Метафора пронизує усе наше повсякденне життя, що виявляється не лише на мовному рівні, а й на рівні нашого світосприйняття, мислення й діяльності. Понятійна система, якою ми мислимо і за якою ми діємо, метафорична сама по собі (Дж. Лакофф). Завдяки мовним засобам ми маємо можливість проаналізувати метафори, що оточують нас і структурують наше сприйняття, свідомість і дії. Вважається, що найбільш емоційно забарвленою стилістичною фігурою є метафора, а враховуючи ще й гендерну маркованість досліджуваного матеріалу (жіночі романи), можна стверджувати, що саме художня тканина творів жінок-авторок створює широке поле для вивчення й пізнання засобів мислення та розуміння принципів жіночого світосприйняття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням метафори займаються вже досить тривалий час, протягом якого розширюється, доповнюється й трансформується семантика цього терміна.

За першим буквальною розумінням метафора позначає «перенесення» і є одним із найпоширеніших тропів, зокрема художньої літератури. Матеріалом вивчення метафоричного поля стають різні сфери гуманітарної діяльності: від мовознавства (О.Г. Акастьолова, Р. Вишинський, Т.Є. Гуцуляк, Л.О. Пустановіт та ін.) до політики (О.І. Андрейченко, Т. Бурмістенко, Д.В. Жидкова, О.О. Чорна та ін.).

За час еволюції лінгвістичних вчень цієї стилістичної фігури спостерігаємо трансформацію наукової традиційної стилістичної парадигми у когнітивно-прагматичну. Сучасні дослідження метафори усе частіше позначаються когнітивно-прагматичним підходом до її розуміння (О.В. Ткачик, Ю.О. Лісова, М.Н. Лісоченко та ін.). Цей напрям був започаткований видатними лінгвістами М. Блеком, Дж. Лакоффом, А.А. Річардсом та ін.

У нашій роботі ми розуміємо метафору як вторинну номінацію з обов'язковим збереженням семантичної двоплановості й образного елементу. Таке образне мислення, на нашу думку, є найбільш поширеним і продуктивним, оскільки ґрунтується на порівнянні, зіставленні предметів і явищ. Отже, метафора сприймається як «образ образу», тому що художній образ за своїм прямим значенням приховує більш глибоке його значення.

Крім того, ми звернулися до гендерного напрямку наукових вчень. Матеріалом нашого дослідження слугують твори жінок сучасного французького художнього кола. Механізми функціонування метафоричних засобів мовної системи у когнітивній діяльності жінок – сучасних авторів відбивають метафоричну градаційну ознаку гендерної спрямованості (Л.М. Марчук).

Наразі стають дуже популярними різноманітні дослідження з лінгвопоетики. Вони охоплюють різні лінгвістичні парадигми: наратологію (Р.І. Савчук), лінгвокогнітологію (О.В. Кравченко, О.М. Кагановська) та ін. Проте, на нашу думку, не охоплено жіночий художній простір французької літератури. Саме такий спектр наукових парадигм спрямував наше дослідження у русло гендерних вчень з урахуванням особливостей функціонування художньої мови.

За мету ми ставимо визначення когнітивно-семантичних особливостей творення метафоричних образів у творі сучасної французької письменниці Тетяни де Росней «Le dîner des ex».

Виклад основного матеріалу. У творчості сучасних французьких письменниць, як і авторок узагалі, спостерігається метафоризація художнього простору, зокрема особливої уваги набуває категорія любові. Через чуттєву природу жінок твори, створені представницями цієї гендерної ланки, насичені саме образами, які створюють неперевершене, емоційне навантаження.

Ce n'était pas comme avec toi; cela n'avait rien de notre complicité auréolée de soleil et de joie de vivre; il s'agissait d'une passion noire et violente à laquelle je me soumettais en ravalant toute fierté. J'avais besoin de lui comme une droguée de sa dose, et plus il se montrait distant, plus je le désirais. Entraînée dans une spirale infernale, je n'aspirais qu'à être sa chose, son esclave. En me pliant à ses volontés, je renonçais à mon amour-propre et à ma dignité, et cette perte d'identité m'envoûtait (Rosnay, DDE, 32). У наведеному прикладі твору Тетяни де Росней головна героїня Марго згадує усіх своїх коханців. Так, із коханою людиною жінка почувається наче на небесах (*complicité auréolée de soleil*). Образ сонця конотує високе почуття, яким, на думку жінок, і є любов. Тоді як свої стосунки з коханцем Марго називає чорною і насильницькою пристрастю (*d'une passion noire et violente*) і порівнює свій стан на той момент зі станом наркомана (*comme une droguée de sa dose*). Образ хворої людини лише підтверджує думку про чорну пристрасть, оскільки вона губить жінку, принижує її, асоціюється із темними образами. Крім того, Марго почувалася невільною, що на вербальному рівні передано образами речей і рабства (*être sa chose, son esclave*). У такому стані жінка відчуває втрату самоідентифікації, своєї особистості. Отже, у наведеному прикладі спостерігаємо метафоричні образи доброго та поганого, що на вербальному рівні передано світлими та темними кольоровими гамами.

За культурними канонами французького суспільства зрадинство вважається неприйнятним у матримоніальних відносинах. Підтвердження цьому знаходимо у текстовому матеріалі французької сучасної прози. Так, у романі Т. де Росней головна героїня проглядає список усіх своїх інтимних партнерів, порівнюючи їх із каталогом (*catalogue d'amants*). Образ видання, що представляє окремих товаришів на вибір, конотує зневажливе ставлення до стосунків поза шлюбом, що підкреслюється семантикою інвентарю (*inventaire intime*): *En regardant cet inventaire intime, ce catalogue d'amants* <...> (Rosnay, DDE, 3).

Враховуючи чуттєвість та емоційність представниць слабкої статі у жіночій прозі, авторки користуються епітетами задля образного вираження ніжного почуття любові до протилежної статі.

J'entends d'ici ta voix si distincte, presque cassante, et ses intonations qui trahissent tes origines. Impatient, gourmand, tu voudrais tout savoir de moi. Suis-je en mesure de te répondre? (Rosnay, DDE, 6). У наведеному прикладі твору Т. де Росней Марго описує свого коханого у дрібніших деталях, пригадуючи інтонації його голосу, який звучав дуже виразно (*voix si distincte*), іноді навіть владно (*cassante*). Саме епітети на позначення фізіологічної відмінності вимови вказують на мужність чоловіка та на прихильність жінки до свого коханого. Крім того, головна героїня пригадує інтонації Макса, що видавали його приховані наміри (*trahissent tes origines*), а саме – любов. Взаємність почуттів можна констатувати саме з образного уживання епітетів в описі коханого чоловіка. Марго характеризує свого коханця як нестримного (*impatient*), гурмана (*gourmand*) стосовно неї, що імплікує ніжні почуття з боку чоловіка та схвальне сприйняття героїнею. На вербальному рівні глибоке і сильне почуття жінки підкреслюється також синтаксичними засобами – вживанням риторичного запитання героїні: *Suis-je en mesure de te répondre?* (Чи могла я тобі відповісти?).

Стилістична фігура градації визначається як прагматична категорія, що спричиняє універсальну здатність цього експресивного елемента задовольняти комунікативну потребу реалізації градаційної ознаки. Мовну градацію сучасні теоретики визначають як універсальну семантичну категорію, основу якої складає лексична опозиція (Л.М. Марчук). Подібність репрезентується двома засобами – порівнянням і метафорою. Підтвердження цієї наукової думки знаходимо в ілюстративному матеріалі.

Використання художнього засобу градації в описі коханця відіграє не останню роль в емотивності художнього простору жіночої прози. Так, у наступному прикладі спостерігаємо уживання саме цього образного засобу у спогадах головної героїні роману Т. де Росней про свого першого коханого чоловіка: *Tu as été mon premier amour, ainsi que mon mentor, mon inspirateur, mon guide* (Rosnay, DDE, 6). Констатуючи той факт, що Макс став першим коханням Марго (*premier amour*), жінка пригадує його як наставника (*mentor*), натхненника (*inspirateur*), провідника (*guide*) її інтимного життя. Якщо звернемося до словникової статті, то можна простежити певну семантичну градацію між уживаними означеннями: *mentor* n.m. – «Guide attentif et sage, conseiller expérimenté» [2], *inspirateur* n.m. – «Personne ou chose qui inspire une action, qui en est l'instigateur» [2], *guide* n.m. – «Ce qui conduit les actes de quelqu'un» [2].

Ще один приклад уживання стилістичного прийому градації у метафоричних образах спостерігаємо у такому уривку: *[...] et que tu aimais par-dessus tout Beethoven, Bach et les femmes* (Rosnay, DDE, 13). Марго пригадує, що її коханий Макс, який

так само як і вона, був музикантом, понад усе полюбляв твори Бетховена, Баха і жінок (*Beethoven, Bach et les femmes*). На нашу думку, у цьому прикладі спостерігаємо антиклімакс як різновид градації, тобто спадну градацію – від найулюбленішого до менш значущого, оскільки для чоловіка першочерговим була його професійна діяльність, а потім усе інше.

Одним із найбільш емоційно насичених завжди було й залишається почуття любові, пристрасті. Саме такими семантичними полями насичені художні простори жіночої французької прози. Так, головна героїня твору Т. де Росней, будучи тривалий час без коханого чоловіка, згадує про ті почуття: *J'avais oublié l'ivresse de découvrir un grain de peau, de caresser dos et épaules qui n'ont rien de familiers, de sentir sur moi des mains inconnues et en moi le sexe d'un homme qui me désire; j'avais oublié les sensations qu'un amant adroit sait ressusciter, bouffées d'oxygène que j'inhalais à pleins poumons, et j'ai pris Brice comme j'ai pu me jeter à corps perdu dans la musique, avec la même fougue, le même bonheur, la même déraison; comme une créature affamée par un jeûne, et devant qui l'on dresse sur une table de fête, un banquet succule* (Rosnay, DDE, 70). На вербальному рівні емоційний стан жінки підтверджено саме образними засобами, з-поміж яких можна виокремити порівняння і просторову градацію. Отже, почуття любові й насолоди Марго порівнює із відчуттям сп'яніння (*l'ivresse*), тобто станом поза реальною дійсністю. А утримання від задоволення з коханим чоловіком порівнюється зі станом істоти, зголоднілої від посту, перед якою накрили святковий стіл зі смачними стравами (*comme une créature affamée par un jeûne, et devant qui l'on dresse sur une table de fête, un banquet succule*). Емоції від любовних втіх і задоволення вкрай необхідні жінкам. У текстовій тканині жіночої прози стан задоволення від любові порівнюється з необхідним для життя киснем – *les sensations* <...> *bouffées d'oxygène*, який наповнює життя і який потрібно відчувати на повні груди (*j'inhalais à pleins poumons*). Ще одним засобом емоційного вираження у наведеному прикладі є градація. Тут ми спостерігаємо два її різновиди: на семантичному рівні та просторову. Марго страждає від відсутності любовних втіх із коханим, вона із головою занурюється у професійну діяльність (*me jeter à corps perdu dans la musique*). Отже, описуючи емоційний стан жінки, авторка звертається до стилістичного засобу градації (клімаксу): *avec la même fougue, le même bonheur, la même déraison*. Якщо ми звернемося до словникової статті *Larousse*, то простежимо зростання семантичного значення іменників: *fougue* n.f. – «Ardeur impétueuse, mouvement passionné qui anime quelqu'un» [2], *bonheur* n.m. – «État de complète satisfaction» [2], *déraison* n.f. – «Manque de raison, de jugement; folie» [2]. У поєднанні із синтаксичним паралелізмом – повторенням структури *la (le) même* – посилюється не лише ефект образності, а й емотивність художньої площини. Ще одним прикладом градації у наведеному уривку виступає т. зв. просторова послідовність із посиленням значущості – *sur moi* <...> *en moi*. Згадуючи свої відчуття під час інтимної близькості, головна героїня роману Т. де Росней описує усі подробиці інтимних втіх: як вона відчувала руки коханого на тілі (*sur moi*), а потім і більш інтимні стосунки (*en moi*), що на вербальному рівні виражено саме градацією. Цікавим, на нашу думку, видається підбір лексичних одиниць авторкою ілюстративного матеріалу задля опису інтимних сцен. Письменниця ретельно добирала образи з урахуванням їхніх семантичних нюансів. Так, описуючи інтимні стосунки коханців, Т. де Росней уживає лексему *caresser* v.tr. – «Effleurer

quelque chose, passer doucement la main dessus» [2], а чоловічий орган представлено в образі сім'я, зародка – *un grain de peau* (*grain n.m.* – «Nom donné à la semence de céréale» [2]).

Стан кохання і закоханості у художньому просторі жіночої прози виражено в різноманітних образах. Оскільки авторки ілюстративного матеріалу належать до жіночої статі, виявляється більш тремтливий ставлення до добору саме метафоричних образів в описі найбільш глибокого, емоційно насиченого почуття – любові. Так, у романі Т. де Росней «Le dîner des ex» головна героїня звертається до свого померлого коханця, згадуючи їх почуття: *Boucle donc ta ceinture, Max, ma machine à remonter le temps est enclenchée. À bord de notre engin magique, repartons pour la cité de marbre et de bronze: survolons la mer à l'ouest, glissons au-dessus des ruines d'Ostia, ancien ventre de la Ville éternelle, tout en suivant les volutes du fleuve vers les sept collines* (Rosnay, DDE, 10). Незабутні відчуття від ніжних стосунків із колишнім змушують Марго звертатися до спогадів у реальному часі, що на вербальному рівні передано уживанням розмовної синтаксичної форми звертання: *Boucle donc ta ceinture* – «пристебни ремені» (тут і далі переклад наш – Ж. Б.). Крім того, образи машини часу (*ma machine à remonter le temps*) та магічного літального апарата (*engin magique*) конотують у текстовій площині задоволення, що підносить до небес, яке викликає не у жінки саме спогадами про любовні стосунки з цим чоловіком. Алюзія лише підсилює емоційне напруження наведеного уривка. Жінка у своїх ніжних спогадах прагне до подорожі до вічного міста любові – Риму, що на когнітивному рівні конотується саме алюзією: місто з мармуру та бронзи (*la cité de marbre et de bronze*) – вічне місто; руїни Остії (*des ruines d'Ostia*) – найдавніший порт античності; сім пагорбів (*les sept collines*) – символ вічного міста. Таким чином, Марго наполягає на вічності їхніх почуттів, на незабутності задоволення від цієї любові.

Чуттєвість жінок і їх нестримне прагнення до порівняння й образності є причиною того, що текстовий матеріал французької жіночої прози пронизаний метафорами з ольфактичним компонентом. Згадуючи своїх колишніх коханих, Марго порівнює їх із цілим спектром запахів, що виникають у спогадах і символізують окремі характерні особливості цих стосунків.

Ainsi, une foule d'endroits me rappelleront toujours Manuel, comme cette province entre B. et V. où des villages fortifiés se hérissent le long de vignobles vallonnés. Notre amour y avait un parfum de lavande et d'huile d'olive, et le goût âcre du vin du pays, chauffé par le soleil (Rosnay, DDE, 36). Згадуючи свого колишнього чоловіка Мануеля, авторка твору уживає метафоричне порівняння місця, де героїня зустріла чоловіка. Отже, нагромадження містечок (*une foule d'endroits*) нагадує жінці про колишні стосунки, оскільки така картинка наводить у Марго образ їжака, яким, на її думку, був Мануель порівняно з іншими її чоловіками. Основним семантично навантаженим елементом є дієслово *se hérissier* (*Se couvrir de choses dressées; dresser son poil, ses plumes* [2]), яке конотує образ чогось, що наїжається. Для жінки як їства емоційного й чуттєвого надзвичайно важливим завжди є не лише події, антураж і сама ситуація, а й усе, що підпорядковане чуттєвості: запахи, кольори, образи та символи. Так, згадуючи про коханого Мануеля, Марго стверджує, що їх любовні стосунки мали запах лаванди й оливкової олії (*parfum de lavande et d'huile d'olive*). Якщо звернемося до символічної складової частини цих образів, то можна стверджувати, що усе це нав'язно не лише місцезнаходженням у такий важливий момент – в одній із провінцій Франції, а й саме символічною конотацією наведених образів. Лаванда символізує любов, вірність

і сімейне щастя [1, с. 577–579], що мало значення для молодої жінки на той момент зустрічей із коханим. До того ж образ оливи лише підкреслює відчуття Марго на той період часу – символ миру, плодючості, чистоти та перемоги [1, с. 699–700], усе, що відчувала молода жінка. Однак не все гаразд було у стосунках із Мануелем, тому головна героїня твору пригадує їдкий смак (*goût âcre*) місцевого вина, що асоціюється з негараздами.

На метафоричному рівні у жіночій прозі разом із символами ольфактичного компонента значення набувають також елементи кольорів.

Cette époque dorée s'étira sur trois ans. Il m'eût été doux de prolonger sa saveur de miel épicié en te racontant d'autres souvenirs heureux (Rosnay, DDE, 38). У наведеному прикладі Марго, згадуючи про чергові стосунки з коханцем, уживає прикметник із кольоровою гамою – *dorée*. Золотий колір символізує багатство, забезпеченість і задоволення [1, с. 175–176]. Такий спектр відчуттів притаманний закоханій жінці, що живе в очікуванні від стосунків. Задля посилення своїх емоцій від пережитого Марго пригадує запах меду від свого коханого (*sa saveur de miel*). За словником символів, зі стародавніх часів мед слугував водночас їжею і напоєм [1, с. 632], що метафорично описує стосунки Марго із коханим чоловіком, який був для жінки усім, без якого вона не могла жити. Крім того, символ меду конотує багатство і ніжність [1, с. 633] – відчуття, у яких перебувають під час закоханості. Хоча ті відносини не були ідеальними, тому на вербальному рівні уживається прикметник *épicié* (гострий), який метафорично актуалізує ті самі неоднозначні стосунки.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши образний простір твору французької письменниці, можна констатувати, що метафори на когнітивному рівні підпорядковуються позитивним / негативним відчуттям, які вербалізовані відповідно символічними кольорами (світлим / темним) і запахами. Для створення метафоричних образів авторка уживає епітети на позначення фізіологічних відмінностей. Крім того, задля посилення емоційного ефекту авторки-жінки використовують такі стилістичні прийоми у творенні метафоричних образів, як градацію (просторову та семантичну), порівняння, синтаксичні маркери (риторичні питання, синтаксичний паралелізм).

Надалі ми плануємо розглянути особливості творення метафоричних образів французьких авторів-чоловіків, з метою їх порівняння із авторками жіночої статі задля виявлення гендерних розбіжностей образного простору французької сучасної художньої прози.

Література:

1. Chevalier J. Dictionnaire des Symboles. Paris: Editions Robert Laffont/Jupiter, 2002. 1060 p.
2. Larousse. Dictionnaire de français. URL: <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. DDE: Rosnay T. de. Le dîner des ex. Paris : Le Livre de poche, 2016. 83 p.

Буц Ж. В. Особенности создания метафорических образов в современной французской женской прозе (на материале романа Т. де Росней «Le dîner des ex»)

Аннотация. Статья посвящена определению и описанию лингвокогнитивных особенностей образования метафорических образов в современной французской женской прозе. На материале романа французской писательницы

выявлено гендерные тенденции проявления эмоциональности в художественном тексте. Метафоры насыщены положительными образами, которые определяют эмоциональное состояние персонажей. Наиболее употребительные способы градации и использования символов с ольфакторическим компонентом и элементами цветовой гаммы.

Ключевые слова: метафора, образ, французская женская проза, градация, символы.

Buts Z. Features of the metaphorical images creation in modern French women's prose (based on the novel by T. de Rosney "Le dîner des ex")

Summary. This article has been devoted to the discovery and description of linguistic and cognitive peculiarities of the metaphorical images creation in modern French prose of female authors. The material of the work of the French writer-women enables to trace the gender trends of the manifestation of the emotional nature through the artistic space. It is revealed that the metaphors are full of positive images that determine the emotional state of the characters. The means of semantic gradation and the use of the symbols of the olfactory component and the color elements prevail.

Key words: metaphor, image, French prose of female authors, gradation, symbols.

Вуек О. Є.,
аспірант кафедри англійської мови
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

МЕТАФОРИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ФЕНОМЕНУ ЧАСУ В АНГЛОМОВНОМУ ІРЛАНДСЬКОМУ ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ПАТРІКА КАВАНАХА)

Анотація. Робота розглядає способи метафоричної репрезентації феномену часу у творах англomовного ірландського поета Патріка Каванаха. Феномен часу розглядається як універсальна категорія людської когніції, що має нейрофізіологічну діяльність як базис своєї метафоричної репрезентації у мові. У роботі розглядаються лексичні одиниці, які кодують часові проміжки, утворюють відповідні лексичні концепти. Досліджуються метафоричні кореляції із залученням визначених номінативних одиниць на позначення часового досвіду та простежуються основоположні концептуальні метафори часу.

Ключові слова: феномен час, концептуальна метафора, нейронна метафора, нейрофізіологічний механізм, концепт, номінативні одиниці.

Постановка проблеми. Феномен часу та перцепція часового досвіду людиною була та залишається предметом розвідок у царинах філософії, фізики, нейрофізіології та лінгвістики, що визначає фундаментальність цього поняття у численних аспектах антропоцентричних досліджень. На нинішньому етапі лінгвокогнітивних розвідок існування метафоричного мислення та розуміння концептуальної метафори (далі – КМ) як одного з його базових інструментів видається неспростовним. Водночас механізми дії метафоричного мислення як такого, що має свою основу у нейрофізіологічних процесах, є досить новим напрямком когнітивних досліджень. Окрім того, метафорична репрезентація феномену *часу* в англomовній ірландській поезії досі не була предметом лінгвістичних розвідок. Тому вважаємо за необхідне застосувати холистичний підхід до розгляду мовної реалізації цього феномену у зазначеному контексті. Холистичний підхід у дослідженні способів вербалізації екзистенційних феноменів у нашій роботі визначається **принципом інтеграції**, який наголошує на важливості врахування та поєднання інформації із мовних, міжмовних і кризьмовних царин дослідження, уніфікованого ставлення до різних вимірів мовних структур, і **принципом природності**, який наполягає на тому, що мова за умови адекватного аналізу є зрозумілою із погляду семіологічної та інтерактивної функції, а також біологічної, когнітивної та соціокультурної основоположності [15, с. 47]. Наша робота розглядає феномен *часу* як універсальну категорію людської когніції та вбачає нейрофізіологічну діяльність як базис його метафоричної репрезентації у мові. Ментальна репрезентація вказаного феномену – концепт ЧАС – розглядається як один із екзистенційних феноменів, що формує складову частину триадного відношення ПРОСТІР – ЧАС – ЛЮДИНА, є однією із осей екзистенційних координат, щодо якої людина ідентифікує себе та визначає власне місце у середовищі свого існування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У парадигмі лінгвістичних досліджень поняття часу стало предметом розвідок А. Вежбицької, В. Еванса, Дж. Лакоффа, М. Джонсона,

С. Даффі та вітчизняних когнітивних лінгвістів Н.Д. Арутюнової, А.М. Приходька, Є.В. Бондаренко.

Відповідно до теорії семантичних праймів Вежбицької ЧАС належить до універсальних концептів, властивих мовам [20, с. 56, 97]. У роботах Лакоффа та Джонсона ЧАС класифікується як базовий концепт [14, с. 128], у Ленекера – це базовий домен, когнітивно нескоротний (*cognitively irreducible*), тобто такий, який не можна звести до більш фундаментальних понять, вивести чи аналізувати у інші концептуалізації [15, с. 44]. Таке положення демонструє синонімічність термінів **семантичних праймів** Вежбицької, **базових доменів** Ленекера та **базових концептів** Лакоффа і Джонсона. Базові домени розглядаються як царини потенціалу досвіду, у межах яких можуть виникати концептуалізації чи окремі концепти [15, с. 45].

Еванс називає *час* частиною людського досвіду, оскільки він є фундаментальною частиною операцій свідомості [9, с. 78]. У нашому дослідженні важливим є розподіл на **первинні та вторинні лексичні концепти**. **Первинними є лексичні концепти**, котрі належать до загальних аспектів когнітивної обробки інформації людиною, тобто до досвіду темпоральних процесів, таких як тривалість, одночасність, темпоральна точка – момент, зараз та ін. Досвід такого типу можна віднести до основоположних перцептивних механізмів, що мають нейрофізіологічну основу, тому такі концепти можна вважати універсальними категоріями, які будуть спільними для багатьох мов світу. Натомість **вторинні лексичні концепти** утворюватимуть культурні конструкції та будуть культурно специфічними, оскільки процес концептуального удосконалення протікатиме під безпосереднім впливом соціокультурного середовища [9, с. 79].

Приходько відносить ЧАС до **концептів логіко-філософського порядку**, універсальних **нерегулятивних** ментальних утворень [5 с. 51]. ЧАС розглядається як **концепт-категорія**, що має **параметричні** властивості, тобто такі, що мають кількісні та якісні показники, належить до **нерегулятивних концептів**, тобто позбавлених прескриптивних інтенцій. Категорія ЧАСУ належить до концептів із послабленою образністю, але водночас містить чимало етноспецифічних рис і є «концептуально-значущим фігурантом певної лінгвокультури» [5, с. 26, 47, 50].

Фундаментальність часу як об'єктивного фізичного явища, тобто універсального феномену, з одного боку, та суб'єктивність його сприйняття і наступна репрезентація мовними засобами, з іншого, дає підстави говорити про дуалізм природи часу, що знаходить віддуння у дослідженнях сучасних когнітивних лінгвістів. Є.В. Бондаренко розуміє **дуалізм** часу як феномен, який зумовлюється властивостями когнітивної діяльності людини й орієнтований, з одного боку, на фізичні процеси

зовнішніх тіл (тобто зміни їх станів), а з іншого – на значущі події людського життя [2, с. 56]. Одним із критеріїв художнього мислення визначено асоціативність, яка лежить в основі метафоричного омовлення часового досвіду [3, с. 23].

Серед ряду метафоричних виразів на позначення часо-просторових відношень Еванс виокремлює метафори **Рухоме Его / Moving Ego** та **Рухомий Час / Moving Time**. У метафорі **Рухоме Его** час розуміється як тло, на якому рухається суб'єкт часового досвіду, Его. У метафорі **Рухомий Час** ряд подій рухається від майбутнього до минулого відносно нерухомого спостерігача [8; 9, с. 84–85; 7, с. 5]. Концептуалізація часу як тла, пейзажу чи дороги, через яку рухається спостерігач, присутня в окреслених Лакоффом і Джонсоном КМ **ЧАС СТАЦІОНАРНИЙ І МИ РУХАЄМОСЯ КРІЗЬ НЬОГО / TIME IS STATIONARY AND WE MOVE THROUGH IT** [13, с. 44] та сформульованих пізніше моделях **РУХОМИЙ СПОСТЕРІГАЧ / MOVING OBSERVER** [14, с. 183] та **моделі Шляху людини** Арутюнової [1, с. 53]. Інверсована модель, у якій спостерігач постає у ролі пацієнса, а час є агенсом, рухомим потоком, концептуалізовано у КМ типу **ЧАС ЦЕ РУХОМИЙ ОБ'ЄКТ / TIME IS A MOVING OBJECT** [14, с. 43], сформульованій пізніше КМ **РУХОМИЙ ЧАС / MOVING TIME** [14, с. 181], та **моделі Потoku часу** [1, с. 53–54].

Попередні дослідження темпорального досвіду засвідчують універсальність цього феномену та його антропоцентризм. Також погодженою є думка про культурну специфічність концепту ЧАС та функціонування метафор двох типів у його лінгвістичних репрезентаціях – **Рухомий Час** і **Рухоме Его**. Водночас більшість лінгвокогнітивних розвідок зосереджено на репрезентації концепту ЧАС через номінативні одиниці, що містять лексему *time*, або ж зосереджуються на одній із граней питання – універсальність категорії, її етноспецифічність чи метафорична репрезентація. Холістичний погляд на культурно-специфічну репрезентацію метафоричних корелятивів феномену *час* і нейрофізіологічне підґрунтя його існування досі не потрапляло у фокус досліджень.

Мета статті – дослідити способи метафоричної репрезентації феномену *часу* у поетичних творах англомовного ірландського поета Патріка Каванаха. Цей феномен розглядається як універсальне екзистенційне утворення, принцип існування якого базується на нейрофізіологічній діяльності й отримує специфічне наповнення у межах англомовної ірландської спільноти.

Виклад основного матеріалу. Феномен *часу* є абстрактним, аморфним, важкодоступним чуттєвому сприйняттю та водночас реальним досвідом [9, с. 78]. Філософсько-антропологічні концепції виводять зміст цього поняття «із природи людини, процесу її самореалізації у культурі та історії, її життєвотворчості» [6, с. 710]. Теорія ньютонівського часу розглядає цей феномен як фундаментальну структуру універсуму, тобто виміру, незалежного від послідовних подій [18]. У парадигмі досліджень із фізики феномен часу формує четверту вісь екзистенційних координат у чотиривимірній математичній моделі Простір – Час (Spacetime) Мінковського [19, с. 99].

Процес концептуалізації полягає у когнітивній обробці інформації. В основі ментального досвіду лежить нейробіологічна діяльність, тому до процесу концептуалізації можна наблизитися або з погляду феноменології, або ж із позиції процесу обробки інформації, що лежить в її основі [15, с. 31]. Лінгвістичні свідчення дають матеріал для виконання першого завдання, для виконання ж другого необхідні нейрологічні

та клінічні дослідження, МРТ-зображення, психолінгвістичні експерименти які, на жаль, рідко доступні вітчизняним когнітивним лінгвістам. Водночас на нинішньому етапі можливо встановити вірогідні кореляції між феноменологічним рівнем і рівнем обробки інформації.

Феноменологічні прояви часового досвіду можна окреслити змінами середовища, пов'язаного з циклічністю пір року, людського життя та побутових дій. Прояви такої циклічності доступні чуттєвому сприйняттю, є предметом досвіду та мають мовну репрезентацію.

На рівні обробки інформації категорії *простору, часу й орієнтації людини* у них вважаються фундаментальною когнітивною функцією. Орієнтація визначається як регулювання між суб'єктом і сформованою ним внутрішньою репрезентацією зовнішнього світу. Людина локалізує себе щодо просторових орієнтирів і часових подій, що надає дані для формування когнітивних мап царин ментального **простору, часу та людини** [7, с. 4]. Нейрофізіологічні дослідження свідчать про те, що орієнтація у просторі, часі та локалізація людини у них репрезентується спорідненими та взаємодіючими когнітивними системами. Водночас ці системи неідентичні та можуть бути розділені на підсистеми, специфічні для кожної царини [17], що дає підстави говорити як про окремі концепти ЧАС, ПРОСТІР, ЛЮДИНА, так і про їх інтеграцію.

Застосування розрахунків нейронних процесів до результатів досліджень когнітивної лінгвістики та втіленої когніції дали поштовх до створення напрямку **нейронної теорії мови** [10; 12, с. 4], розвитку **нейронно обчислюваної теорії метафори** [16] та подальшої розробки нейронної мережі (*neural circuitry*), необхідної для думки і мови [12, с. 4]. У цій теорії **примітивні концепти та базові метафори** формують комбінації, які утворюють комплексні системи абстрактної думки. На рівні тексту комплексні комбінації численних лінгвістичних метафор формують комплексні абстрактні значення. **Нейронна теорія метафори** відштовхується від положення про те, що як конкретна, так і абстрактна думка обробляються певними мережами головного мозку, тому обидві мають фізичну природу. Це положення виносить конкретне й абстрактне на один базис. Якщо **теорія концептуальної метафори** представляє абстрактне у рамках конкретного, то **теорія нейронної метафори** поєднує одну нейронну мережу з іншою, цим самим формує уніформну теорію [12, с. 5].

Людський мозок структурований тисячами мереж, які мапують втілені метафори й утворюють широкую концептуальну систему. Їх робота відбувається переважно несвідомо. Ці мережі асиметрично мапують окремі частини головного мозку, що дозволяє патернам мислення зв'язувати їх та, відповідно, характеризувати різні форми метафоричної думки. Такі мережі відображають реальний, фізичний, соціальний досвід і водночас мають метафоричне наповнення. За умови спільності фізичного досвіду у межах різних соціокультурних утворень мережі також будуть спільними. Вони засвоюються через досвід і закріплюються механізмами нейронного навчання [12, с. 5].

Розгляд номінативних одиниць (далі – НО) на позначення феномену *часу* дозволяє окреслити границі базових поняттєвих характеристик концепту ЧАС. Лексичні значення виокремлених НО на позначення відрізків часу поза межами контексту формують ядро концептуального утворення ЧАС, визначають складові компоненти концепту й утворюють прототипні уявлення про його склад.

Концептуальне утворення ЧАС є комплексною сутністю, що містить окремі компоненти – часові проміжки. Лексичні одиниці на позначення часових проміжків згруповані на базі темпоральної суміжності й опредмечуються через концептуалізацію вислову як такого, що позначає одиниці темпорального досвіду (*grouping and reification*) [15, с. 105]. Темпорально суміжні відрізки часу відрізняються за масштабом та обсягом (*scope and scale*), а також за характером властивостей, які проявляються у фокусі лексичної репрезентації. Під терміном «фокус» розуміємо лінгвістичну репрезентацію певного об'єму концептуального контенту та його розташування на задньому чи передньому плані (*in background or foreground*) [15, с. 57].

Беручи до уваги перший критерій – масштаб та обсяг, – розглядатимемо феномен часу як утворення, що, користуючись термінологією Еванса, можемо співвіднести із терміном **первинного концепту**. В англійських ірландських поетичних текстах НО, що входять до концептуального простору ЧАС, можна розподілити на такі категорії: **добові зміни** (*Morning, Dawn, Evening, Night, the days*), **сезонні зміни** (*October, October-coloured, April-watery, January, April, July, June, May, March, November, September morning, Summer, Autumn day, Summer morning*) – ця категорія охоплює риси, притаманні сезонним змінам, важливим у фермерському господарстві ірландської спільноти, темпоральний обсяг розширений до значущих сільськогосподарських періодів; **темпоральні зміни людського життя** (*youth, future, today, years, six months, a hundred years*); **космологічний час, часові мікроутворення** (*Timeless, Time, Half-moments*) – ця категорія є специфічною, оскільки її обсяг в одному випадку розширений до масштабів універсуму, у другому – позначає суб'єктивно сконструйоване часове мікроутворення. В обох випадках у фокусі лексичних виразів перебуває властивість феномену часу позначати абстрактне поняття, концептуалізація якого не може бути зведена до втіленого розуміння.

У контексті поетичних творів набуває семантичне наповнення внаслідок концептуального удосконалення феномену **часу**, на нашу думку, визначається двома факторами: з одного боку це характер творчого переосмислення концепту ЧАС, з іншого – лінгвокультура специфіка, властива текстам за авторством Патріка Каванаха як представника англійської ірландської лінгвоспільноти. В англійській ірландській ККС концептуальний простір ЧАС осмислюється в межах умовних підкатегорій:

концепт ЧАС як дискретна сутність. Дискретний час поділяється на окремі часові проміжки, часто асоційовані зі значущими періодами у фермерській діяльності, або ж маркований часовими орієнтирами, що позначають циклічні зміни природного середовища;

час асоційований із біоритмами людини, досвідом буття у широкому розумінні, зокрема минулим, майбутнім, старінням, молодістю.

континуальний час, сприйняття якого не вкладається у типові категорії циклічності, хронологічності; асоціюється із нескінченністю, поняттями, що перебувають поза межами парадигми людського життя.

НО на позначення дискретного часу у ірландській ККС реалізовану у КМ такого типу: ЧАС ЦЕ ЛЮДИНА – *Morning ... waking in a Mucker fog* [23, с. 95]; *If ever a summer morning should find me* [22]; *October playing a symphony* [23, с. 19]; *Evening at the cross-road* [23, с. 6]; *Summer's apron* [20]; *October creaks the rotted mattress* [23, с. 44]; *rather stupid June* [23, с. 5];

the bright shillings of March [23, с. 8]; ЧАС ЦЕ ВЛАСТИВІСТЬ – *black eternity of April clay* [23, с. 11], *July sun* [23, с. 35]; *apple-ripe September morning* [23, с. 68]; *October-coloured weather* [23, с. 10]; *April-watery moon* [23, с. 37]; *Christ comes with a January flower* [23, с. 66]; *On Raglan Road of an Autumn day* [23, с. 83]; *clayey hours* [23, с. 20]; ЧАС ЦЕ ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ – *The snipe of Dawn fell like a whirring stone* [23, с. 26]; *to hold momentarily November in the woods* [23, с. 108].

Серед НО цієї категорії слід відзначити такі, що складаються з атрибутивного модифікатора й іменника; вони, в свою чергу, можуть бути поділені на дві підкатегорії. У першій часовий період виступає модифікатором феномену природи – *April clay, July sun, April-watery moon, October-coloured weather, Summer's apron*. У другій підкатегорії часовий період модифікується лексичною одиницею на позначення фермерського процесу – *clayey hours, apple-ripe September morning*. Тобто у цих підкатегоріях відбувається профілювання семантичних характеристик різного типу. Коли траєктором виступає НО на позначення часового проміжку, модифікатор частково набуває його семантичного значення, наприклад, у НО *clayey hours* (траєктор підкреслений) часовий проміжок години отримує фрагмент значення *вологий, липкий*; у НО *apple-ripe September morning* темпоральний відрізок *вересневий ранок* набуває значення *яблуковий, стиглий, запашний* та інших характеристик, асоційованих із перцептивним сприйняттям у людини стиглих яблук. У профілюванні темпоральної характеристики у НО, де відрізок часу є модифікатором, а ядерний компонент вербалізований іменником, саме іменник отримує фрагменти значення НО на позначення часового відрізка. Характерним є використання у цій функції НО, що позначають календарні зміни. Відповідно, частина значення, що переноситься на траєктор – прототипне лексичне значення, закладене у семантику НО, – *July sun* лексична одиниця *липневе* асоційована зі значеннями *спекотне, літнє, ясне*; у НО *January flower* іменник *квітка* отримує значення *морозна, холодна, сніжна*. Тобто, у НО, де часовий проміжок виступає у функції атрибутивного модифікатора, прототипне лексичне значення поширюється на ядерний компонент і, навпаки, у НО, де часовий проміжок виступає у функції ядерного компонента (траєктора), лексичне значення зазнає зміни під впливом атрибутивного модифікатора. НО першого та другого типів є метафоричними корелятами, за основу яких визначаємо КМ ЧАС ЦЕ ВЛАСТИВІСТЬ.

Семантика НО, які утворюють концепт ЧАС, асоційований із переосмисленням минулого, теперішнього та майбутнього людини, свідчать про значне переважання поняттєвих складових частин *старість, старіння та минуле* в англійській ірландській ККС. Плинність буття реалізується у тексті через такі КМ: ЧАС ЦЕ ЛЮДИНА – *A year passed and another hurried* [23, с. 36]; *But Time's long silver hand has touched our brows* [23, с. 3]; *youth passing* [23, с. 120]; *the days slipped by* [23, с. 33]; *watch the years run back* [23, с. 43]; МАЙБУТНЄ ЦЕ ВІЗУАЛЬНИЙ ОБ'ЄКТ – *The mirage // That was my future* [23, с. 104]; МАЙБУТНЄ ЦЕ МИНУЛЕ – *I listened to them it was a hundred years from now // And I was dead* [23, с. 105]; ЧАС ЦЕ ПТАХ – *the birds of the years* [23, с. 38]; ЧАС ЦЕ ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ – *six months behind life* [23, с. 39]; ЧАС ЦЕ ТЯГАР – *Battered by time and weather* [23, с. 3]; *tiring years* [23, с. 145]; *my nineteen years weigh heavily on my feet* [23, с. 120].

Позначення плинності та лінійності часу реалізується через вживання дуративних дієслів – *pass, slip, run*. Неможливість

сприймати час органами чуття компенсується використанням лексичних одиниць, пов'язаних із зображенням, видимістю – *mirage, vision*; деколи пов'язане із кольором сивини – *silver hand, my hair is white*. Часові зміни як свідчення закінчення відведеного людині віку пов'язані у свідомості з ознаками старості та старіння, такими як втома, відчуття тягаря, тощо. Ці ознаки реалізуються у тексті за допомогою лексичних одиниць *tiring, battered, weigh heavily*.

Час як аморфна сутність, непов'язана із виявами природи чи будь-яким чином емпірично закріплена, реалізується у КМ таких типів: ЧАС ЦЕ ЛЮДИНА – *To fight with tyrants Love and Life and Time* [23, с. 68]; *Time // Has its own work to do* [23, с. 106]; *the knees of time* [23, с. 34]; ЧАС ЦЕ ПРОСТІР – *snatch out of time* [23, с. 119]; *above time* [23, с. 120]; *spacious time* [23, с. 133]; *time stretched* [23, с. 32]; *half-moments of paradise* [23, с. 37]; ЧАС ЦЕ МІСЦЕ – *The Bedlam of Time* [21]; ЧАС ЦЕ СВЯЩЕНИК – *only Time can bless* [23, с. 43].

Семантика НО на позначення аморфного часу свідчить про реалізацію цього вияву концепту головним чином у категорії простору, місця та в межах концепту ЛЮДИНА (гіпонім – СВЯЩЕНИК). Кожен із зазначених орієнтирів надає концепту ЧАС точку фіксації, яка дозволяє його осмислити у категоріях, доступних чуттєвому сприйняттю. Водночас семантика НО на позначення т. зв. аморфного часу свідчить про його концептуалізацію як утворення вищого порядку, тобто такого, якого неможливо досягнути у межах виявів доступних чуттєвому сприйняттю.

Висновки. Феномен *часу* є фундаментальним та універсальним когнітивним утворенням, має дуальну природу, орієнтовану як на концептуалізацію зовнішніх виявів, так і на омовлення внутрішнього осмислення темпорального досвіду. Абстрактність характеру поняття, асоціативність та образність функціонують як джерело метафоричної репрезентації. Лексичні метафори на позначення темпорального досвіду мають за основу КМ ЧАС ЦЕ ПРОСТІР і ЧАС ЦЕ ЛЮДИНА, що підтверджує попередні дослідження. Концептуалізація феномену *часу* у тріадному відношенні ЧАС – ПРОСТІР – ЛЮДИНА доводить нейрофізіологічний базис інтеграції категорій. Типовою рисою є втілений характер лексичних метафор. В англійській ірландській ККС ЧАС концептуалізується як агенс, який здатен рухатися, діяти, перетворювати, чинити перешкоди, здійснювати тиск. Друга за частотністю концептуалізована форма часу – це ПРОСТІР, закритий чи відкритий (контейнер), у межах якого метафорично розміщує себе людина. ЛЮДИНА має роль пацієнта, є отримувачем дії, об'єктом перетворення та виконує пасивну роль. Культурно-специфічну концептуалізацію мовних репрезентацій феномену *часу* було знайдено у формі КМ ЧАС ЦЕ ВЛАСТИВІСТЬ. Причини такого типу мовної репрезентації можемо пояснити властивістю часових проміжків демонструвати феноменальні характеристики темпорального досвіду, доступні для сенсорного сприйняття. Результати нашої роботи підтверджують існування базових КМ і водночас відкривають культурно-специфічні способи метафоричної репрезентації феномену *часу* в англійському ірландському поетичному тексті. Водночас розширення кола пошуку у роботах більшої кількості англійських ірландських авторів дасть можливість дати більш повний звіт щодо культурної специфіки темпорального досвіду та способів його репрезентації у поезії.

Література:

1. Арутюнова Н.Д. Время: модели и метафоры. Логический анализ языка. Язык и время. М.: Индрик, 1997. С. 51–61.
 2. Бондаренко Е.В. Дуальность времени в англоязычной картине мира (на примере темпоральных лексем в британском поэтическом дискурсе). Мова і культура: XX Міжнародна наукова конференція ім. проф. С. Бураго. Київ, 20–24 червня 2011 р. 2011. Т. 147 («Філософія мови і культури»). С. 49–55.
 3. Бондаренко Е.В. Когнитивная метафора времени в британском поэтическом дискурсе 20-го в. Вестник Челябинского государственного университета. «Филология. Искусствоведение». 2008. № 30 (131). Вып. 26. С. 23–29.
 4. Бондаренко Е.В. Матричное моделирование. Дуальность времени в англоязычной картине мира: монография. Х.: ХНУ имени В.Н. Каразина, 2014. 304 с.
 5. Приходько А.Н. Концепты и концептосистемы. Днепропетровск: Белая Е. А., 2013. 307 с.
 6. Філософський енциклопедичний словник / уклад. В. І. Шинкарук. Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАНУ, 2002 Київ: Абрис, 2002. 742 с.
 7. Boroditsky L. Metaphoric structuring: understanding time through spatial metaphors. *Cognition*, 2000. Apr 14. № 75 (1). P. 1–28.
 8. Duffy S., Evans V. The top trumps of time: Factors motivating the resolution of temporal ambiguity. *Language and Cognition*. 2017. № 9 (2). URL: https://research.birmingham.ac.uk/portal/files/25993817/Duffy_Evans_Top_Trumps_Time_Language_Cognition_2016.pdf.
 9. Evans V., Green M. *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Edinburgh University Press, 2006. 830 p.
 10. Feldman J., Narayanan S. Embodied meaning in a neural theory of language. *Brain Lang*. 2004. № 89. P. 385–392. DOI: 10.1016/S0093-934X(03)00355-9.
 11. Lakoff G. Mapping the brain's metaphor circuitry: metaphorical thought in everyday reason. *Frontiers in Human Neuroscience*. 2014. Vol. 8. 958 p. URL: <https://www.frontiersin.org/article/10.3389/fnhum.2014.00958DOI=10.3389/fnhum.2014.00958>.
 12. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 2003. P. 276.
 13. Lakoff G., Johnson M. *Philosophy in the Flesh*. New York, NY: Basic Books, 1999. 627 p.
 14. Langacker R.W. *Cognitive Grammar: A basic introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2008. 562 p.
 15. Narayanan S. KARMA: Knowledge-Based Action Representations for Metaphor and Aspect. UC Berkeley dissertation, 1997. 290 p.
 16. Peer M., Salomon R., Goldberg I., Blanke O., Arzy S. Brain system for mental orientation in space, time, and person. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*. 2015. № 112 (35). P. 11072–11077. URL: <http://doi.org/10.1073/pnas.1504242112>.
 17. Rynasiewicz R. Newton's Views on Space, Time and Motion / Johns Hopkins University. Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2004. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/newton-stm/>.
 18. Schroder U.E. *Special Relativity*. World Scientific: Science, 1990. 228 p.
 19. Wierzbicka A. *Semantics: Primes and universals*. Oxford University Press, UK, 1996. 504 p.
- Джерела ілюстративного матеріалу:**
20. Каванах Патрик. URL: [http://wikilivres.ru/Зимой_\(Каванах/Еремеев\)](http://wikilivres.ru/Зимой_(Каванах/Еремеев)).
 21. Каванах Патрик. URL: [http://wikilivres.ru/Превыше_мирского_\(Каванах/Еремеев\)](http://wikilivres.ru/Превыше_мирского_(Каванах/Еремеев)).
 22. Kavanagh Patrick On an Apple-Ripe September Morning. URL: <https://www.poemhunter.com/poem/on-an-apple-ripe-september-morning/>.
 23. Kavanagh Patrick. *Selected Poems*. Penguin Books, 1996. 204 с.

Вуек О. Е. Метафорическая репрезентация феномена времени в англоязычном ирландском поэтическом тексте (на материале работ Патрика Каванаха)

Аннотация. Работа рассматривает способы метафоричной репрезентации феномена времени в творчестве англоязычного ирландского поэта Патрика Каванаха. Феномен времени рассматривается как универсальная категория когниции человека, основа метафорической репрезентации в языке которой располагается в нейрофизиологической деятельности. Работа рассматривает лексические единицы, которые кодируют отрезки времени и составляют соответствующие лексические концепты. Рассматриваются метафорические корреляты, содержащие вышеуказанные номинативные единицы, и на их базе прослеживаются основоположные концептуальные метафоры времени.

Ключевые слова: феномен времени, концептуальная метафора, нейронная метафора, нейрофизиологический механизм, концепт, номинативные единицы.

Vuiek O. Metaphoric representation of phenomenon time in English language Irish poetic text (based on the works of Patrick Kavanagh)

Summary. The paper investigates the means of metaphoric representation of phenomenon time in the English language Irish poetry by Patrick Kavanagh. The phenomenon time is viewed as a universal category of human cognition. Its metaphoric representation in language is based on neural circuitry of the brain. The paper singles out lexical units, which encode segments of temporal experience and form corresponding lexical concepts. It further analyses metaphoric expressions constituted by the nominative units and highlights conceptual metaphors as their basis.

Key words: phenomenon time, conceptual metaphor, neural metaphor, neural mechanism, concept, nominative units.

Галянт Г. В.,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри «Англійський мовний»

Національного університету «Одеська морська академія»

СНИЖЕННАЯ ЛЕКСИКА КАК ОБЪЕКТ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Аннотация. В представленной статье рассмотрена сниженная лексика английского языка. Анализ лингвистической и словарной литературы позволяет рассмотреть такие понятия, как «разговорность» и «инвектива». Более того, выявлены и систематизированы свойства сниженной лексики английского языка и описаны классификации разговорной лексики. Анализ практического материала позволяет проследить и описать контексты употребления сквернословия, обусловленные определёнными экстралингвистическими условиями и определённой степенью близости между коммуникантами.

Ключевые слова: сниженная лексика, бранное слово, инвектива, лексика, разговорность, сквернословие.

Постановка проблемы. В последние десятилетия в рамках прагмалингвистики наблюдается всё возрастающий интерес к изучению сквернословия, которое занимает значительное место в тезаурусе среднестатистического человека, привлекая внимание не только лингвистов, но и переводчиков. Сквернословия обладают свойствами, которые не наблюдаются даже у самостоятельных частей речи: абсолютной способностью высказываний без смещения смыслового центра, а также отсутствием необходимости в синтаксической цепочке.

В художественной литературе ненормативная лексика стала использоваться в начале XX в. В современной ситуации демократизации языка его литературная норма значительно ослабила свои позиции. Исследованию ненормативной лексики и сквернословий посвящено множество работ (В.И. Жельвис, 1985, 2001; А.И. Смирницкий, 1998; Т.В. Ларина, 2009; В.И. Карасик, 1992; О.А. Рыжкина, 1983 и др.), но неисчерпаемость данной темы и возрастающий интерес лингвистики к сквернословию как к языковому средству эмоционального выражения чувств и разрядки индивида обуславливают актуальность нашей работы.

Объектом исследования является сниженная английская лексика как средство вербализации эмоций человека, предметом – содержательные особенности английского сквернословия. Материалом исследования послужили киноэпизоды, иллюстрирующие диалоги главных героинь англоязычного телесериала *Sex and the City*.

Цель работы заключается в анализе и описании содержательных характеристик сквернословий в английском языке. Для достижения цели поставлены следующие задачи:

- 1) сделать краткий исторический анализ английского языка;
- 2) проанализировать словарную дефиницию понятия *разговорность*;
- 3) выявить характерные свойства сниженной лексики;
- 4) описать классификации разговорной лексики;
- 5) проанализировать понятие *инвектива*;
- 6) проследить применение сниженной лексики в разговорной английской речи и сопоставить с русским вариантом перевода.

Анализ последних исследований и публикаций. Выдающийся лингвист А. Смирницкий в своём труде «Древнеанглий-

ский язык» рассматривает язык как существующий и развивающийся во времени, т. е. «любая единица языка есть то, что она есть только при условии её последовательного, закономерного развёртывания во времени: морфема, слово, фразеологическая единица имеют начало и конец, определённое следование элементов во времени» [10, с. 7]. Следовательно, все элементы, которые появляются в этом языке, в т. ч. и сниженная лексика, могут отображаться как единицы единой системы и рассматриваться в синхронической системе отдельно взятого языка. Так как развитие языка напрямую зависит от истории развития народа, которому он принадлежит, обратимся к краткому историческому анализу английского языка внутри его культуры с момента образования до настоящего момента.

Английский язык берёт своё начало с тех древних времён, когда Великобритания была населена кельтами, римлянами, а затем и германцами, поэтому английский язык относят к романо-германской группе языков. Язык претерпевал множество изменений в виду вторжений разных наций на территорию современной Англии, но, тем не менее, сохранил свою аутентичность. В 1568 г. появляется первая грамматика, которая представляет достаточно сформированный вариант английского языка, а перемещение британцев в Америку даёт толчок к развитию нового варианта языка, который смешивается с местными диалектами индейских племён. Таким образом, формируются два современных варианта английского языка – *British English* и *American English*, которые, в свою очередь, плотно взаимодействуют, являясь практически одним языком. В системе двух вариантов английского языка выделяют три лексико-стилистических регистра лексики:

- 1) *научную*, которая включает в себя официально-деловую, газетно-публицистическую и поэтическую лексику;
- 2) *стилистически нейтральную*, или *межстилевую*, лексику;
- 3) *разговорную* лексику [9, с. 94–108].

Выделяют четвёртый регистр лексики, который считается ядром английской лексики и охватывает всё стилистическое пространство, – общеанглийский регистр [11, с. 43].

Развиваясь, язык абсорбирует в себя всё, что происходит вокруг него. Все социокультурные события, происходящие в обществе, находят своё отражение в языке. Таких событий скопилось немало, но наиболее значимым, на наш взгляд, является кризис 60–70 гг. XX в., который «вывел» на улицы США язык хиппи, музыкантов, эмигрантов, сексуальных меньшинств. Одновременно начинается активный рост средств массовой коммуникации, а к середине 90-х гг., с появлением и разрастанием сети Интернет на территории США, разговорная лексика укрепляет свои позиции, вытесняя литературный язык.

Демократизация общества, последовавшая за всеми важными социальными событиями XX в., обусловила частое употребление сквернословий, что нашло подтверждение в изменении

формулу обращения. То, что ранее считалось недопустимым в обращении к незнакомым людям, друзьям или родственникам, с популяризацией сниженной лексики стало нормой общения. Согласно точке зрения американских учёных П. Браун и С. Левинсон, «коммуниканты стремятся к минимизации дистанции в общении, <...> используя язык, на котором говорит собеседник» [12, с. 124], подразумевая диалектные слова, жаргон, местную терминологию, т. е. всё то, что является внутригрупповым языковым кодом.

По мнению российского лингвиста В.И. Карасика, сниженная лексика, представленная жаргонизмами, лексемами-табу, бранью, диалектизмами, социолектизмами и другими экспрессивно-нейтральными единицами, характерна для устной коммуникации. Глубокое знание и изучение языка, безусловно, подразумевает понимание всех его экстралингвистических факторов, влияющих на культурологическую окраску и экспрессивность выражения эмоции посредством бранного слова [6, с. 53].

Далее обратимся к регистрам лексики английского языка и такому понятию, как *разговорность*, которые необходимы для тщательного изучения сквернословия.

Изложение основного материала. В.Д. Девкин при составлении русско-немецкого словаря разграничивает три основных стиля современного лексического регистра: *высокий, средний и низкий*. Учёный утверждает, что сама идея стиля заключается в общем смысле содержания самой лексемы, а также её синонимии [16]. Низкий регистр лексики лингвист характеризует посредством термина *разговорность*, под которым понимает «традиционное, весьма условное и собирательное название того, что противопоставлено идеально правильному, непогрешимому образцово-показательному культурному стандарту. Отступление от этой эталонности может быть разной степени – минимальным (без нарушения литературности), среднесниженным, заметным (фамильярный слой) и значительным (грубая и вульгарная лексика)» [16, с. 112].

В стилистическом энциклопедическом словаре русского языка разговорность определяется как «функциональная разновидность литературного языка, употребляемая в условиях неофициального, непринужденного общения; литературно-разговорный стиль в данном значении рассматривается вне системы функциональных стилей и может быть обозначен термином не стиль, а тип языка. Его основная форма реализации – устная речь, однако он функционирует и в некоторых жанрах письменной речи (записках, частных письмах, дневниковых записях), которая полностью характеризуется непринужденностью, конкретностью, экспрессивностью, субъективной оценочностью. Эти черты находят яркое и последовательное отражение в составе употребляемых языковых единиц и особенностях их функционирования» [7, с. 459].

В словаре С.И. Ожегова *разговорность* определяется в подобном ключе: «свойственность устной речи, обиходных выражений. Разговорная речь – речь носителей литературного языка при их непосредственном и непринужденном общении» [18, с. 753].

Словарные дефиниции понятия разговорность позволяют выявить основные свойства, характерные для разговорной или сниженной лексики:

- 1) сниженная лексика является полной противоположностью литературному языку;
- 2) сниженная лексика предполагает употребление языковых единиц, типичных для разговорного языка;

- 3) сниженная лексика характерна для частно-бытовых ситуаций, вне формальных обстановок.

Изучение такого обширного пласта языка, как разговорная лексика, подразумевает и многоаспектность её классификации. При составлении Англо-русского словаря американского сленга Т. Ротенберг и В. Иванова предлагают классификацию сниженной лексики согласно семантическому признаку:

- 1) слова, констатирующие номинации лица, обозначающие негативную с точки зрения интересов общества (или его большинства) деятельность, занятия, поступки, поведение кого-либо, например, *ratero* – вор, мошенник, карманник, хитрец, плут;

- 2) слова и словосочетания, в самом значении которых при констатирующем характере семантики содержится негативная оценка деятельности, занятий, поведения кого-либо, сопровождаемая экспрессивной окраской, например, *vandalo* – вандал;

- 3) зоосемантические метафоры, содержащие, как правило, негативные оценки адресата речи и грубую экспрессию неодобрения, презрения, пренебрежения, например, *pavo* – мяля, рохля;

- 4) слова, обозначающие действия или качества, свойства кого-либо или чего-либо. Среди таких слов есть слова констатирующей семантики и слова оценочные, с яркой экспрессивной окраской, например, *mierda* – дерьмо, лажа;

- 5) слова и словосочетания, в самом значении которых заключена негативная оценка кого-либо как личности, с достаточно сильной негативной экспрессией, например, *gilipollas* – идиот [15].

В.Д. Девкин классифицирует разговорную лексику по степени сниженности лексем на:

- 1) *фамильярную* лексику (словарная пометка «фам.» маркирует фамильярность, фривольность, подчеркнутую «несалонность» выражения, типичную для среды близких знакомых);

- 2) *грубую* лексику (пометка «груб.» указывает на неэстетическое, антиэстетическое понятие, на то, что обычно передают эвфемизмами);

- 3) *вульгарную* лексику (пометка «вульг.» обозначает применение грубых слов не по прямому их назначению, а для негативных характеристик того, что в норме называется нейтрально, прилично);

- 4) *бранную* лексику (пометка «бран.» сопровождает бранную лексику, имеющую, как правило, нечёткий, общенегативный контур значения);

- 5) *нецензурную* лексику (пометка «неценз.» обозначает табуированную, запретную лексику) [16, с. 56].

Таким образом, приведенные классификации позволяют заключить, что сферой применения разговорной лексики является неформальная обстановка общения, которая допускает употребление различной табуированной лексики, неприменимой для общества в целом.

Исследование сниженной лексики английского языка предполагает оперирование понятием *инвективная* характеристика. В новом толково-словообразовательном словаре Т.Ф. Ефремовой под *инвективами* подразумевается «резкое выступление против кого-л., чего-л.; обвинение, обличение, оскорбительная речь» [17, с. 32]. Инвективы занимают особое место в языке, их употребление должно соответствовать нормам общества, чтобы не нанести ущерб «лицу» всех вольных и невольных участников диалога.

Фундаментальными работами в области изучения инвективной лексики являются монографии В.И. Жельвиса «Инвек-

тива: опыт тематической и функциональной классификации» и «Поле брани. Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира» [4; 5]. В своих работах учёный исследует *инвективность* и *арго*. В труде «Поле брани. Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира» В.И. Жельвис определяет инвективу как «резкое выступление против кого-либо, чего-либо; обличение, оскорбительную речь» [5, с. 11]. В целом, инвективой можно назвать любую оскорбительную речь, цель которой – обидеть или унижить своего оппонента / третье лицо. Реализация инвективной лексики осуществляется посредством определённых речевых формул, а также может свидетельствовать о духовном и социокультурном уровне говорящего и эксплицировать его чувства / эмоции.

Перевод бранной и инвективной лексики предполагает, что переводчику необходимо применять прямой или косвенный вариант перевода, т. е. калькирование или транслитерацию. Основная задача переводчика заключается в том, чтобы сделать максимально приближенный к языку оригинала перевод, полагаясь на тонкость языкового чутья, хорошего вкуса и такта [8, с. 392]. Для эффективного перевода используется такой приём, как лексическая замена, которая обусловлена:

- 1) литературной нормой требуемого перевода;
- 2) выбором широкого или узкого значения слова;
- 3) компенсацией (для тех случаев, когда нет точного перевода слова в переводимом языке или необходима эвфемистическая / дисфемистическая замена);
- 4) опущением или добавлением необходимых лексем [2, с. 187].

Далее приведём ряд примеров употребления сквернословия и варианты их перевода.

Рассмотрим киноэпизод № 1, где главная героиня сериала Кэрри обсуждает со своим другом в ресторане своего бывшего любовника, который находится на заднем плане:

– *Oh, my God. Don't turn around. The loathe of your life is at the bar. Carrie, don't even go there.*

– *What? Do you think I am a masschist? The man is **scum!***

– *Good. Because I don't have the patience to clean up this mess for the fourth time* [21, s 1, ep 1, 00.09.51].

В речи героини звучит бранное слово *scum*, посредством которого она выражает своё отношение к бывшему любовнику. Данная лексема номинирует низкого, подлого, никчемного человека [20] и эксплицирует негативное отношение Кэрри к бывшему парню в полной мере.

Диалог № 2 разворачивается между Кэрри и Мистером Биггом, её любовником, в машине:

– *So, what have you been doing lately?*

– *You mean besides going out every night?*

– *Yeah. I mean, what do you do for work?*

– *Well, this is my work. I am a sort of sexual anthropologist.*

– *You mean a **hooker**?* [21, s 1, ep 00.23.58]

В данном диалоге употреблено популярное *hooker*. Обратимся к этимологии этого слова. Впервые оно встречается в книге Роберта Грина *The Complete Cony-Catching*, в которой описаны уловки, необходимые для поимки животного посредством крюка *hook*. Впоследствии данное слово стало ассоциироваться с путанами и их методами для привлечения клиентов. Во время Гражданской войны в США американский генерал Хукер возил за батальоном солдат девушек легкого поведения, чтобы поднять боевой дух солдат. Таких девушек называли *Lady Hooker* [13; 19]. С течением времени данное словосочета-

ние приобрело нарицательное значение, потеряв *lady* и закрепившись в языке как *hooker*. В русском дубляже *hooker* переведено как проститутка. Следует обратить внимание на то, что Биг не стремится обидеть Кэрри. Он пытается выяснить, чем она зарабатывает на жизнь. Его предположение вызвано репликой Кэрри, в которой она утверждает, что посещение клубов является частью её профессии. Следовательно, в данном киноэпизоде инвективное *hooker* не служит ругательным словом, т. к. говорящий не употребляет его с целью оскорбить свою собеседницу.

В киноэпизоде № 3 Миранда вместе со своим парнем Стивом выбирают ему костюм в дорогом бутике. У Стива затруднительное финансовое положение, поэтому Миранда предлагает заплатить за покупку, на что он реагирует негативно. Досада и огорчение парня реализованы посредством бранного слова *fucking*:

– *I wanted to do this for you.*

– *Then I start thinking of you like my mother and that can get a little weird for me.*

– *Steve, forget it. It's too expensive.*

– *Would you just let me buy the **fucking** suit?!* [21, s 2, ep 10, 00.15.05]

Для адекватного перевода данного ругательного слова обратимся к его этимологии, которая уходит своим корнями в Средневековье. В книге *Holy Sh*t: A Brief History of Swearing* американская исследовательница Мелисса Мор зафиксировала, что первое упоминание слова *fuck* датировано 1475 г. в стихотворении *Flen, flyys, and freris*, которое отражает поведение кармелитских монахов Кембриджа: *They are not in heaven because they fuck wives of Ely*. Русский вариант перевода гласит: *Они не в раю, потому что трахают жен города Эли* [14, с. 82].

Производное причастие *fucking* подразумевает *грёбанный, долбаный*, что эксплицирует негативные чувства Стива [20].

Киноэпизод № 4 иллюстрирует следующую ситуацию: Кэрри и её парень Эйдан идут по улице и разговаривают:

– *Why are you still single?*

– *Why are you still single?*

– *Don't do that. I hate it when guys act all cute. What?*

– *Waiting for an apology.*

– *Ok. I am a **bitch**. I am sorry. But you should know I get a tad of **bitchy** from time to time* [21, s 3, ep 7, 00.06.27].

Этимология инвективного слова *bitch* отсылает к средневековому *bicche*, которое, в свою очередь, происходит от древнескандинавского *cbikkjuna* и обозначает самку собаки [20]. В значении *сука*, отождествлённым с современным значением, впервые употреблено в XV в. в Германии, согласно *Dictionary of the Vulgar Tongue* [19]. *Bitchy* является производным прилагательным от существительного *bitch*. *Bitch* и *bitchy* являются проявлением *аутоагрессии*, или *вербальной агрессии*, с целью охарактеризовать самого себя с критической точки зрения [1, с. 318]. Русский дубляж перевода слова в данном эпизоде использует оригинальный вариант слова в значении *сука*, позволяя главной героини охарактеризовать своё поведение.

В киноэпизоде № 5 разворачивается диалог между Самантой и её бывшим любовником Аллана Джанисса в баре:

– *How are you?*

– *Great!*

– *Everyone, this is...*

– *Allan, Allan Janice.*

– *Allan Janice, right. We...*

– ***Fucked!***

- *Fucked, right! I knew, I knew you. How the hell are you?*
 – *Just designed a Richard Wright hotel.*
 – *I've been trying to meet him for months. Who's doing his PR?*
 – *He is talking to Brad Rosen.*
 – *Oh, he is a hack. Get me a meeting?*
 – *I'll do what I can.*
 – *Good seeing you, Alan* [21, s 4, ep 10, 00.02.55].

Употребление инвективной и бранной лексики *fucked, hell, hack* подразумевает интимное знакомство участников диалога. Проанализируем данные лексемы.

Этимология *hell* отсылает к Средневековью и обозначает *преисподняя*. Ю. Дружинский в книге *Реальный English: как подружиться с грамматикой раз и навсегда* описывает данное понятие как запрещённое церковью в Средние Века слово *helluva* или *hellofa*..., т. е. *до чёрта*. Однако, несмотря на запрет церкви, в стрессовых ситуациях англосаксы использовали междометие *hell* для выражения негативных эмоций [3, с. 116].

Онлайн словарь *Merriam-Webster* также акцентирует внимание на употреблении *hell* в функции междометия: «used as an interjection *Hell, I don't know!*» [20], которое не имеет перевода, а лишь усиливает вербальную реализацию негативных эмоций человека. Природа таких междометий в речи англоговорящего человека – биологическая, практически не поддающаяся контролю. Употребление таких элементов речи свойственно для любой культуры, а благодаря билингуам часть из них может трансформироваться из культуры в культуру [8, с. 393].

Инвективная лексема *hack* подразумевает *бездарь, дурак, человек, выполняющий (умеющий делать только) рутинную работу* [20].

Наличие трёх ругательных лексических единиц в киноэпизоде № 5 свидетельствует о легкомысленном и непристойном поведении Саманты с бывшим любовником. Русский перевод данных лексем следующий: *fucked* – трахались, *hack* – бездарь, *hell* – междометие, интенсифицирующее вербальную реализацию негативных чувств и эмоций говорящего. Выводы. Проанализировав ряд примеров, мы приходим к выводу, что в современном английском языке наблюдается тенденция к популяризации опущения литературной нормы общения в социуме. Но при этом следует учитывать социальную принадлежность коммуникантов, употребляющих сниженную лексику. Считаем, что применение сниженной лексики, как правило, имеет место в бытовых и неформальных ситуациях общения, когда между коммуникантами есть определённая степень близости, которая позволяет им не прилагать усилий для сохранения своего «лица», например, обозначая внешний вид собеседника, подчёркивая недостатки его интеллектуального развития, указывая на его асоциальное поведение и т. д. Инвективная лексика представляет собою явление многоплановое, как с языковой точки зрения, так и с лексической. Предпринятая нами попытка описать особенности перевода бранной и инвективной лексики обусловлена повышенным интересом к данному не достаточно изученному пласту лексики в рамках лингвистики.

Перспективой нашего исследования считаем тщательное изучение функциональных особенностей инвективной лексики, которая является вербальным проявлением психоэмоционального состояния говорящего в негативном ключе с высокой степенью экспрессивности.

Литература:

- Берковиц Л. Агрессия: причины, последствия и контроль. СПб: Прайм-Еврознак, Нева; М.: Олма-Пресс, 2001. 512 с.
- Гачечиладзе Г. Введение в теорию художественного перевода. Тбилиси: Изд-во Тбил. ун-та, 1970. 285 с.
- Дружинский Ю. Реальный English: как подружиться с грамматикой раз и навсегда. Ростов-на-Дону: Феникс, 2013. 320 с.
- Жельвис В.И. Инвектива: опыт тематической и функциональной классификации. Этнические стереотипы поведения. М.: Наука, 1985. 328 с.
- Жельвис В.И. Поле брани: Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира. М.: Научн.-изд. центр «Ладо-мир», 2001. 352 с.
- Карасик В.И. Язык социального статуса. М.: Ин-т языкознания РАН; Волгогр. гос. пед. ин-т, 1992. 330 с.
- Кожина М.Н. Стилистический энциклопедический словарь русского языка. М.: Наука, 2011. 696 с.
- Ларина Т.В. Категория вежливости и стиль коммуникации. Сопоставление английских и русских лингвокультурных традиций. М.: Рукописные памятники Древней Руси, 2009. 507 с.
- Рыжжина О.А. К вопросу об анализе и переводе экспрессивной лексики (на материале английского и русского языков). Сб. науч. тр. Новосибирск, 1983. С. 94–108.
- Смирницкий А.И. Древнеанглийский язык. МГУ, 1998. 319 с.
- Химик В.В. Поэтика низкого, или просторечие как культурный феномен. СПб.: Филологический факультет СПбГУ, 2000. 272 с.
- Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. 345 p.
- Greene R. The complete Cony-catching. Public Domain, 2017. 162 p.
- Mohr M. Holy Sh*t: A Brief History of Swearing. Oxford University Press, 2013. 316 p.
- Англо-русский словарь американского сленга (English-Russian dictionary of American slang). М.: Инфосерв, 1994. 544 с.
- Девкин В.Д. Немецко-русский словарь разговорной лексики. М.: Русский язык, 1994. 768 с.
- Ефремова Т.Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. М.: Рус. яз., 2000. 1084 с.
- Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка. М.: ИТИ Технологии, 2006. 944 с.
- Grose Fr. Dictionary of the Vulgar Tongue. Amberley Publishing, 2008. 224 p.
- Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary>.
- Sex and the City. HBO serial: directed by Darren Star, 1998–2004.

Галаянт Г. В. Знижена лексика як об'єкт лінгвістичних досліджень

Анотація. У представленій статті розглянута знижена лексика англійської мови. Аналіз лінгвістичної та словникової літератури дозволяє розглянути такі поняття, як «розмовність» та «інвектива». Більш того, виявлені та систематизовані характеристики розмовної лексики. Аналіз практичного матеріалу дозволяє простежити й описати контексти вживання лихослів'я, зумовлені певними екстралінгвальними умовами та певним ступенем близькості між комунікантами.

Ключові слова: знижена лексика, лайливе слово, інвектива, лексика, лихослів'я, розмовність.

Galiant G. Obscene language as the object of linguistic studies

Summary. The present article deals with English obscene words. Analysis of linguistic and dictionary literature allows to explore such notions as “conversationality” and “invective”. Moreover, the characteristic features of conversation vocabulary are determined and systemized. Analysis of the experimental data permits to single out and describe the contexts for swear words usage that are due to certain extralingual conditions and certain degree of intimacy between interlocutors.

Key words: obscene vocabulary, swear word, invective, vocabulary, swearings, conversationality.

Заболотська О. В.,

доцент кафедри англійської мови та методики її викладання
Херсонського державного університету

СЕМАНТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНО-СПЕЦИФІЧНИХ РЕАЛІЙ У РОМАНІ Е. ГІЛБЕРТ «ЇЖ, МОЛИСЬ, КОХАЙ»

Анотація. У статті розглянуто різні підходи до класифікації лексичних одиниць, які відтворюють національно-культурну специфіку. Зроблено спробу класифікувати реалії у художньому тексті Е. Гілберт «Їж, молись, кохай» за семантичною ознакою. За допомогою інтепретаційно-текстового та семантичного аналізу виокремлено етнографічні реалії, що виступають маркерами культурних особливостей і реалізують основні компоненти твору. У статті обґрунтовано критерії семантичної класифікації культурно зумовленої лексики у романі Е. Гілберт «Їж, молись, кохай» на географічні, етнографічні та суспільно-політичні реалії. У художньому просторі роману виокремлено ономастичні, денотативні, культурно-специфічні, етнографічні, географічні реалії та реалії-фразеологізми, що позначають специфічні поняття для культури-референта. Домінування певної семантичної групи реалій у відповідних частинах роману Е. Гілберт «Їж, молись, кохай» представлено як засіб створення діалогу культур із яскраво вираженою національною ідентичністю.

Ключові слова: реалії, національно-культурна специфіка, семантична класифікація, діалог культур.

Постановка проблеми. Розширення міжкультурних контактів і глобалізація мультикультурної земної цивілізації роблять необхідним вивчення елементів культури, що знаходять відбиття в мові будь-якого народу в національно-культурному аспекті. Проблема співвідношення і взаємозв'язку мови і культури завжди викликала значний інтерес багатьох лінгвістів, які, незважаючи на своєрідність підходів до цього питання, розглядають культуру і мову у взаємодії. Сучасна лінгвістика прагне осягнути культурну свідомість окремо взятих націй через мовні засоби. Більшість вчених-лінгвістів вважають, що мова як соціальне явище повинна розглядатися не тільки з погляду лінгвістики, а й із позиції екстралінгвістики або культурології, тому що саме мова, з одного боку, є частиною культури, а з іншого – «дзеркалом», що відбиває її своєрідність і багатство.

Будь-яка культура є єдністю духовного та матеріального. Матеріальна сторона культури представлена в мові національно-специфічними лексичними одиницями, духовна – стійкими асоціаціями, загальним баченням світу, що склалися в тому або іншому мовному колективі під час його культурно-історичного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лексичні з лінгвокультурним компонентом у різний час присвятили свої праці такі видатні вчені, як: Л.М. Соболев, Г.В. Шатков, Є.М. Верещагін, А. Вежбицька, С.І. Влахов, С.П. Флорін, Р.П. Зорівчак, А.В. Федоров, Ю.О. Сорокін, С.Г. Тер-Мінасова, Г.В. Бикова, Т.А. Космеда, О.С. Кубрякова, Н.В. Слухай, Ю.С. Степанов, Н.І. Сукаленко, В.М. Телія, В.Д. Ужченко, І.О. Голубовська та інші науковці. Серед лексичних одиниць, що містять у собі національно-культурний компонент, найбільший інтерес становлять реалії. Специфічні риси культури та побуту відображені у культурно-маркованих словах, або словах-реаліях, які

містять у собі інформацію про країну, її традиції та звичаї.

Мета статті – класифікувати національно-специфічні реалії у романі Е. Гілберт «Їж, молись, кохай» за семантичною ознакою.

Виклад основного матеріалу. Як лінгвістичне явище реалії належать до категорії безеквівалентної лексики. Слідом за С.І. Влаховим і С.П. Флоріним визначаємо реалії як слова (і словосполучення), які називають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального та історичного розвитку) одного народу і чужі для іншого, та виражають його своєрідність і колорит.

Складність цього мовного явища зумовлює появу різних підходів до класифікації лексичних одиниць, які відтворюють національно-культурну специфіку. Усі реалії можуть бути об'єднані за денотативною ознакою (тобто визначенням предмета чи факту), за лінгвістичною природою (слово, словосполучення, фразеологізм), за належністю до лексико-семантичної групи, за часовою ознакою (сучасні, історичні), за локальною ознакою (національні, локальні, мікролокальні, регіональні, інтернаціональні).

Семантична класифікація базується на смислового змісті культуронімів і зумовлена тим фактором, що реалії за своєю природою пов'язані з фоновою інформацією, яка охоплює різні елементи духовної та матеріальної культури і наповнює концептуальний зміст певної мовної реалії, зумовлюючи її соціально-культурне значення та значимість. Цінність фонової інформації, як відзначає В.С. Виноградов, у тому, що вона відображена в мові [2].

Семантичним принципом у класифікації культурно зумовленої лексики керується більшість лінгвістів, які займаються вивченням проблеми лінгвокультурного субстрату [1–4]. Так, Г.Д. Томахін за семантичною ознакою розмежовує реалії побуту, мовленнєвого етикету та норми поведінки, географічні реалії, суспільно-політичні, реалії системи освіти, релігії і культури [5]. Усі реалії, за С.І. Влаховим і С.П. Флоріним, тематично можна поділити на географічні, етнографічні та суспільно-політичні [3]. В.С. Виноградов розрізняє побутові, етнографічні та міфологічні реалії, реалії світу природи, державно-адміністративного устрою та суспільного життя [2].

Інкорпоруючи думки всіх вчених, класифікуємо реалії у художньому тексті Е. Гілберт «Їж, молись, кохай» за семантичною ознакою на географічні, етнографічні та суспільно-політичні.

Роман Е. Гілберт «Їж, молись, кохай» – це історія жінки, яка у пошуках сенсу життя вирушає мандрувати трьома країнами: Італією, Індією та Індонезією. Головна героїня роману – Елізабет – раптом розуміє, що все, що вона має у своєму житті, не приносить їй щастя та задоволення. Втомившись від тяжкого розлучення, невдалого роману та спроб знайти себе та щось нарешті змінити, головна героїня вирішує, що подорож трьома країнами зможе допомогти їй забути всі нещастя та зосере-

дитися на задоволенні від життя та самопізнанні: *I wanted to explore the art of pleasure in Italy, the art of devotion in India and, in Indonesia, the art of balancing the two. It was only later, after admitting this dream, that I noticed the happy coincidence that all these countries begin with the letter I. A fairly auspicious sign, it seemed, on a voyage of self-discovery.* [7].

Назви країн, які обирає головна героїня, починаються на англійську літеру *I*, яка в англійській мові також позначає займенник «я». У цьому полягає символічний характер подорожі, оскільки Елізабет нарешті прагне сконцентрувати усю увагу на собі, прислухатися до свого внутрішнього голосу та власних бажань (*a voyage of self-discovery*).

Кожна частина роману уособлює окремий етап становлення її особистості та розуміння життя у всіх його проявах. В Італії Елізабет отримує задоволення від вишуканої їжі та вивчення італійської мови. Насолоджуюсь архітектурою та мистецтвом, смачними стравами цієї країни, вона розуміє, що мистецтво і задоволення допомагають їй подолати свою депресію.

Більшість реалій, що зустрічаються у цій частині роману, пов'язані саме з тематикою їжі та мистецтва. Національно марковані одиниці італійського походження увійшли до складу багатьох мов, у т. ч. англійської, що пов'язано з популяризацією італійської культури та мистецтва у світі, її зростаючою роллю в загальнокультурному доробку людства. Особливо це стосується лексем, що номінують національно-специфічні страви та продукти, які зберегли італійськомовне фонетичне оформлення в англійській мові: *margherita pizza, panino, bruschetta; mozzarella, pecorino cheese, ricotta; pasta, spaghetti carbonara, Penne ai Quattro Formaggi, spaghetti cacio e pepe, ravioli; risotto ai funghi; Tiramisu, gelato; cappuccino, espresso; limoncello liqueur; prosciutto, carpaccio; Bolognese sauce.*

Національно-специфічними також є назви місць, де можна скуштувати ту чи іншу страву: джелатерія – кафе, де продають морозиво [6]: *Unsurprisingly, she knows all the best places to eat in Rome, including a gelateria that serves a frozen rice pudding (and if they don't serve this kind of thing in heaven, then I really don't want to go there)* [7]; піцерія – заклад харчування, що спеціалізується на приготуванні піци: *I'd been to Italy once before, back when I was nineteen, and what I remember is being constantly harassed by men on the street. And in the pizzerias* [7]; крамниця сирів: *I put some olives on the plate, too, and the four knobs of goat cheese I'd picked up yesterday from the formaggeria down the street, and two slices of pink, oily salmon* [7]; тракторія – заклад громадського харчування в Італії із сімейною затишною атмосферою та доступними цінами [6]: *I eat my lunch in a quiet trattoria here, and I linger over my food and wine for many hours because nobody in Trastevere is ever going to stop you from lingering over your meal if that's what you would like to do* [7].

Інша група реалій пов'язана з мистецтвом, відомими пам'ятками архітектури й іменами культових особистостей, оскільки Італія є колискою архітектури, живопису, музики, займає провідні позиції у розвитку кінематографу та модної індустрії: *But my sister's trained eye picks up the Gothic, or Romanesque, or Byzantine features of a building, the pattern of the church floor, or the dim sketch of the unfinished fresco hidden behind the altar* [7].

Деякі архітектурні терміни мають італійське коріння і вважаються реаліями, що набули інтернаціонального характеру: *fresco* – живопис на вологій штукатурці, одна з технік настінного малярства; *balustrade* – огороження сходів, балконів, терас, що складається з фігурних стовпчиків, поєднаних поручнем;

basilica – основний тип християнського храму або прямокутна споруда, розділена усередині рядами колон на 3–5 частин.

Для римської архітектури завжди було характерним використання міфологічних образів і сюжетів, тому скульптури фавнів та німф досить поширені в італійській культурі, чого не може не помітити головна героїня, подорожуючи Італією: *faun* – одне з найдавніших божеств у римській міфології, покровитель лісів, отар і пастухів; *nymph* – другорядні божества в давньогрецькій і давньоримській міфології, які жили в печерах, лісах, полях, горах, річках, уособлювали силу та явища природи.

Серед ономастичних реалій у художньому просторі роману слід виокремити:

назви пам'яток архітектури та суспільних установ: *Leonardo da Vinci Academy of Language Studies, A Temple of Aesculapius, Pantheon, Spanish Steps, St. Peter's Basilica, Roman Forum, Villa Borghese;*

назви історичних місць: *Vatican, Piazza della Repubblica, Piazza Barbarini, Piazza Navona, Piazza del Popolo;*

імена італійських письменників і їх творів: *Dante, Divine Comedy, Boccaccio, Petrarch;*

імена італійських митців: *Michelangelo, Puccini, Bernini, Caravaggio, Bergman;*

назви модних будинків: *Valentino, Gucci, Armani.*

Денотативні реалії, які характеризують суспільно-політичне життя італійців, також зустрічаються у першій частині роману. Семантика цих мовних одиниць пов'язана з італійською етнокультурою та традиціями. Так, лексема *mafia* насамперед стосується організованого злочинного угруповання на Сицилії, хоча наразі її використовують і представники інших етнокультурних спільнот: *The town has been systematically uglified beyond description by the hideous and unsafe apartment blocks the Mafia constructed in the 1980s as money-laundering operations* [7].

Семантично пов'язана з мафією інша лексична одиниця італійського походження – *vendetta*, звичай кровної помсти [6]: *"They died for freedom," Berlusconi said at the funeral of the nineteen Italian soldiers, but most Romans have a different opinion: They died for George Bush's personal vendetta* [7].

Культурно-специфічними реаліями виступають суто венеціанська професія гондольєра та, відповідно, традиційного венеціанського засобу пересування по каналах міста [6] – гондоли: *I could just picture myself all alone, in the butt end of a gondola, getting dragged through the mist by a crooning gondolier as I ... read a magazine?* [7].

Вагомою постаттю у культурі Італії є Папа Римський, або Понтифік, – глава Католицької церкви, єпископ Риму та голова держави Ватикан [6]: *Here in Rome, the pope's health is recorded daily in the newspaper, very much like weather, or the TV schedule* [7].

Традиційні італійські звертання до жінок *signorina* та *bella* мають виражений національно маркований елемент у своєму лексичному значенні: *Now, at the age of thirty-four, I am apparently invisible. Sure, sometimes a man will speak to me in a friendly way, "You look beautiful today, signorina," but it's not all that common and it never gets aggressive* [7].

Цікавими для героїні твору виявляються деякі реалії-фразеологізми, які позначають специфічні поняття для культури-референта (головна героїня – американка) та відображають особливості мислення італійців і їх ставлення до життя: *dolce vita* – «солодке життя»: *The German engineer says, "I want Italian because I love the dolce vita" – the sweet life. (Only, in his stiff Germanic accent, it ends up sounding like he said he loved "the deut-*

sche vita – the German life – which I'm afraid he's already had plenty of.) [7]; *bel far niente* – «солодкі лінощі», радість від того, що нічого не робиш: *This is a sweet expression. Bel far niente means "the beauty of doing nothing."* Now listen – Italians have traditionally always been hard workers, especially those long-suffering laborers known as *braccianti* (so called because they had nothing but the brute strength of their arms – *braccie* – to help them survive in this world). But even against that backdrop of hard work, *bel far niente* has always been a cherished Italian ideal [7]; *parla come magni* – «кажи так, як їси»: *Giovanni smiles and says encouragingly, "Parla come magni."* He knows this is one of my favorite expressions in Roman dialect. It means, "Speak the way you eat," or, in my personal translation: "Say it like you eat it." [7].

У другій книзі Елізабет вирушає до Індії, де вона намагається віднайти внутрішню гармонію та віру. Віру не тільки в Бога, а й у себе як людину, в якій живе божество, що має необмежені можливості. Це відповідає концепції твору, де друга частина носить назву «Pray» зі значенням «молись». Перебуваючи в Ашрамі, Ліз практикує йогу та займається різними медитаціями, намагаючись очистити свою душу від спогадів і болю, прагнучи знайти баланс, тому що, на думку всіх великих йогів, його відсутність не дозволяє людині жити повноцінним життям.

Більшість реалій у цій частині роману Е. Гілберт позначають ритуали індійської культури та божественні створіння, які входять до складу етнографічних реалій. Так, у тексті роману зустрічаються імена Кришни (однієї з іпостасей бога в індуїзмі): *Then the monk quoted to me from the Bhagavad Gita, the most sacred ancient text of Yoga: "Oh Krishna, the mind is restless, turbulent, strong and unyielding. I consider it as difficult to subdue as the wind."* [7]; Шиви (одного з трійці головних богів в індуїзмі, безмежного, незмінного і трансцендентного, покровителя йоги), Парваті (індуської богині-матері): *Like much of Yogic scripture, it's written in the form of a conversation, an almost Socratic dialogue. The conversation is between the goddess Parvati and the almighty, all-encompassing god Shiva. Parvati and Shiva are the divine embodiment of creativity (the feminine) and consciousness (the masculine)* [7]; Ганеша (слоноголового бога удачі і мудрості в індуїзмі, покровителя мандрівників і вчених): *I love the Indian man who comes to me in outrage, reporting that there's a four-inch statue of the Indian god Ganesh in his room which has one foot missing* [7]; і богів інших релігій – християнства, ісламу, буддизму: *True Yoga neither competes with nor precludes any other religion. You may use your Yoga – your disciplined practices of sacred union – to get closer to Krishna, Jesus, Muhammad, Buddha or Yahweh* [7].

Протягом подорожі в Індію та проживання в Ашрамі героїня знайомиться з духовними практиками та священними писаннями індуїзму: *Skanda Purana* – Сканда-Пурана – найбільша з махапуран, стародавніх індійських творів, що вважаються священними в індусів; *Upanishads* – давньоіндійські релігійно-філософські брахманські тексти, центральною темою яких є єдність душі й абсолютного духа; *turiyastate* – в індійській філософії – особливий стан свідомості, у якому відсутній суб'єктно-об'єктний поділ, тобто найвища сфера чистої свідомості; *mantra* – священний гімн в індуїзмі і буддизмі, який вимагає точного відтворення звуків і його складових частин; *Om Namah Shivaya* – одна з найголовніших і найстаріших мантр в індуїзмі; *arati* – індуїстський ритуал, у якому запалені лампадки, наповнені олією або камфорою, підносяться божеству, а також назва пісень, присвяченим богам, що виконують під час цих церемоній;

Vipassanameditation – один із напрямів розвитку людини за допомогою буддистських медитацій, «медитація прозріння»; *Yoga* – психопрактика зміни свідомості, сукупність різноманітних індійських духовних і фізичних методів з метою керування психікою індивіда задля досягнення піднесеного психічного і духовного; *Hatha Yoga* – система йоги, яка робить особливий наголос на асані, йогівських позах, і пранаямі, умінні управляти диханням; *Siddha Yogi* – духовні практики, спрямовані на розвиток містичних і магічних сил людини; *kundalinishakti* – один із напрямів сучасної йоги, система вправ, метою якої є примусити енергію кундаліні підніматися з нижньої частини хребта поетапно по всіх чакрах аж до вищої; *chakras* – центр концентрації психічної енергії, центр зосередження в медитативних практиках; *shaktipat* – передача духовної енергії від гуру, у якого вона вже активна, своєму учневі.

У романі Елізабет перебуває під керівництвом свого гуру, служіння якому вона розпочала ще у Нью-Йорку. Лексеми *Guru*, *Dalai Lama*, *Zen masters*, *Brahmans* входять до групи етнографічних реалій: *Guru* – духовний лідер; *Dalai Lama* – вважається головою усього тибетського буддизму, вчитель, знання чий безмежні як океан мудрості, титул політичного та духовного владика тибетського народу, еквівалент санскритського «гуру»; *Zenmasters* – лідер і наставник у буддизмі; *Brahmans* – жерці в індуїзмі.

Серед інших етнографічних реалій у романі представлені назви одягу та будівель, що є традиційними для Індії: *saris* – довга шовкова тканина, яку жінки Індії носять у вигляді сукні; *bindi* – прикраса на чолі жінки, що вказує на її одружений статус; *saffron robes* – вбрання буддистських монахів жовтогарячого кольору; *Ashram* – обитель мудреців і відлюдників у древній Індії, яка зазвичай розташовувалася у віддаленій місцевості. Наразі ця реалія позначає духовну і релігійну громаду, куди людина приходиться для медитації, молитви, здійснення ритуалу і духовного оновлення; *Taj Mahal* – Тадж-Махал – найвідоміша пам'ятка архітектури в Індії, мавзолей-мечеть, «перлина» Індії, символ втраченого кохання.

Група географічних реалій містить назви ендеміків, зокрема: *banyantree* – баньян-дерево – національне дерево Індії. Вважається, що сам Будда сидів під баньяном і до нього прийшло просвітлення [6]; *Buses with nohead lights passus, and we passoxxcarts. The banyan trees spread their elegant roots throughout the ditches* [7]; *jackfruit trees* – хлібне дерево, яке росте у тропічних лісах Індії.

Лексема *elephant* виступає конотативною реалією, оскільки у культурі Індії слон відіграє особливу роль як священна тварина, що несе на собі світ та символізує усе добре та позитивне, з чого складається життя індусів: *There's so much to see and experience here. I've got a lot of mileage to cover, temples to explore, elephants and camels to ride* [7].

До цієї групи слід віднести і топоніми, які є ономастичними реаліями і безпосередньо асоціюються з індійською нацією: *I had maps and guidebooks and hiking boots and everything! I had specific temples and mosques and holy men I was all lined up to meet. I mean – it's India! And I'd be devastated to miss the Ganges, the great Rajasthan desert, the nutty Mumbai movie houses, the Himalayas, the old tea plantations...* [7].

У наведеному прикладі вжито також етнографічні реалії: *tea plantations* – чайна плантація, яка позначає штучне створене сільськогосподарське підприємство з найманими робітниками, які збирають листя чаю [6]; *mosques* – будівля, в якій мусульмани вшановують Аллаха, освітній і політичний центр в ісламських країнах [6].

У третій частині, проживши декілька місяців на острові Балі, познайомившись із життям та історією, звичаями та тра-

діцями балійців, Елізабет відвідує балійського знахаря Кетута Ліера, знаходить нових друзів і, врешті-решт, своє кохання.

Подолавши численні страждання та страхи, здійснивши подорож трьома країнами світу, відкривши для себе нові грані свого Я, знайшовши внутрішній баланс і гармонію, головна героїня знову почувається щасливою. Героїня ставить собі мету жити повним життям, радіти кожному дню та продовжувати медитації.

У цій частині зустрічаються реалії, пов'язані з різноманітними сферами життя балійців:

одяг: *sarong* – традиційний одяг як жінок, так і чоловіків із цільного відрізка тканини у народів південно-східної Азії [6]; *Nehrucollar* – комірць стійкою [6]; *turban* – чалма, головне вбрання Індії та Середньої Азії, що виглядає як шматок тканини, обмотаний навколо іншої шапочки;

мистецтво: *batik* – техніка розпису по тканині за допомогою воску та барвників, поширена особливо в Індонезії; *jamu* – традиційне давньоіндонезійське мистецтво використання суміші різних рослинних засобів для лікування, оздоровлення й омоложення організму; *gamelan* – традиційний індонезійський оркестр;

об'єкти фізичної географії: *rice paddies* – рисові тераси – поля, які створюють традиційні пейзажі в Індонезії; *jungle* – джунглі;

адміністративно-територіальний поділ: *banjar* – соціальна ланка балійського суспільства, щось на кшталт громади або клану.

Дружелюбні мешканці Балі знайомлять Елізабет із їх унікальними поглядами на життя та традиційними ритуалами: *baby ceremony* – ритуал благословення дитини перед тим, як вона починає вчитися ходити у 6 місяців; *cocunut* – у шкарлупі кокосу балійці ховають чотирьох невидимих братів, які народжуються разом із дитиною і стають її янголами-охоронцями на усе життя.

В умовах глобалізації життя стає перехресна взаємодія різних цивілізацій, культурне розмаїття, еkleктичне поєднання стилів і смаків. Подекуди у романі зустрічаються й інші реалії, що належать мексиканській (*feijoada*), російській (“*Soviet Bloc*”, *Russian gulag*, *Tolstoy*), британській (*British Army*, *Graham Greene*, *Noël Coward*), грецькій (*kaloskaiagathos*, *Daedalus*, *Hercules*, *Crete*, *Syracuse*, *Thucydides*, *Plato*) та американській культурам (музичні виконавці: *the Eagles*, *Sting*, *Bono*; фільми: *The Simpsons*; назви компаній: *MTV*; побутові реалії: *bagel*, *Cokes*, *yellow cabs*, *American road trip*, *Thanks giving Day*; імена політичних діячів: *Bill and Hillary Clinton*, *Abraham Lincoln*, *Eleanor Roosevelt*, *Jimmy Carter*, *Martin Luther King Jr.*; імена акторів і кінорежисерів: *Charlie Chaplin*, *Katharine Hepburn*, *Claire Holt*, *Martin Scorsese*; імена спортсменів: *Muhammad Ali*, *Jackie Robinson*; вчених: *Margaret Mead*; імена героїв відомих літературних творів: *Dorothy in the poppyfields of Oz*; назви споруд і визначних місць: *Broadway*, *the Village*, *Central Park*, *Empire State Building*, *Chrysler Building*, *Twin Towers*).

Висновки. Отже, інтерпретаційно-текстовий і семантичний аналіз засвідчив, що у романі Е. Гілберт «Їж, молись, кохай» переважно актуалізується група етнографічних реалій, а особливо реалії, пов'язані з ритуалами та звичаями певної національної культури. Національно марковані одиниці виступають маркерами культурних особливостей конкретної національної спільноти (італійської, індійської, індонезійської) та відображенням їх культурної своєрідності. До того ж, домінування певної семантичної групи реалій у відповідних частинах роману допомагають реалізувати основні концепти твору та створюють різнобарвну палітру культур – діалог культур – із яскраво вираженою національною ідентичністю. Перспектива подальших досліджень полягає у дослідженні національно-специфічних реалій у інших творах Е. Гілберт.

Література:

1. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. В поисках новых путей развития лингвострановедения: концепция речеповеденческих тактик. М.: Институт русского языка им. А.С. Пушкина, 1999. 84 с.
2. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общин и лексические вопросы). М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
3. Влахов С.И., Флорин С.П. Непереводимое в переводе. М.: Р.Валент, 2012. 416 с.
4. Томахин Г.Д. Реалии – американизмы. М.: Высшая школа, 1988. 239 с.
5. Томахин Г.Д. Реалии в языке и культуре. Иностранный язык в школе. 1997. № 3. С. 13–18.
6. Wikipedia. URL: <https://www.wikipedia.org>.
7. Gilbert E. Eat, pray, love URL: http://royallib.com/read/Gilbert_Elizabeth/Eat_Pray_Love.html#0.

Заболотская А. В. Семантическая классификация национально-специфических реалий в романе Э. Гилберт «Ешь, молись, люби»

Аннотация. В статье рассмотрены разные подходы к классификации лексических единиц, которые отображают национально-культурную специфику. Совершено попытку классифицировать реалии в художественном тексте Э. Гилберт «Ешь, молись, люби» за семантическим критерием. С помощью интерпретационно-текстового и семантического анализа выделено этнографические реалии, которые выступают маркерами культурных особенностей. В статье обосновано критерии семантической классификации культурно обусловленной лексики в романе Э. Гилберт «Ешь, молись, люби» на географические, этнографические и общественно-политические реалии. В художественном пространстве романа выделено ономастические, денотативные, культурно-специфические, этнографические, географические реалии и реалии-фразеологизмы, которые обозначают специфические понятия для культуры-референта. Доминирование определенной семантической группы реалий в соответствующих частях романа Э. Гилберт «Ешь, молись, люби» представлено как средство создания диалога культур с ярко выраженной национальной идентичностью.

Ключевые слова: реалии, национально-культурная специфика, семантическая классификация, диалог культур.

Zabolotska O. Semantic classification of the national-cultural specifics in the novel “Eat, Pray, Love” by E. Gilbert

Summary. In the article different approaches to the classification of lexical units that reproduce the national-cultural specifics are considered. An attempt is made to classify the realities in the literary text “Eat, Pray, Love” by E. Gilbert on a semantic ground. By means of interpretive-textual and semantic analysis, ethnographic realities that serve as markers of cultural peculiarities and actualize the main concepts of the work are distinguished. The article substantiates the criteria of the semantic classification of culturally determined vocabulary in E. Gilbert’s novel “Eat, Pray, Love” into geographic, ethnographic and socio-political realities. In the artistic space of the novel there are isolated onomastic, denotative, cultural-specific, ethnographic, geographic realities and realities-phraseologisms, which denote specific concepts for the reference culture. The domination of a certain semantic group of realities in the corresponding part of the novel “Eat, Pray, Love” by E. Gilbert is presented as a means of establishing a dialogue of cultures with a pronounced national identity.

Key words: realities, national-cultural specifics, semantic classification, dialogue of cultures.

Карпінська Л. Л.,

викладач кафедри іноземних мов

Одеської національної академії харчових технологій

СИМВОЛІКА САДУ У ТВОРАХ О. УАЙЛЬДА ТА РОЛЬ МОВНО-ВИРАЖАЛЬНИХ ЗАСОБІВ У ЇЇ ЗОБРАЖЕННІ

Анотація. Статтю присвячено розкриттю семантики символу саду в творах О. Уайльда. Розглядаються літературні і міфологічні джерела символики дерев і квітів. Визначаються функції мовно-виражальних засобів у реалізації авторського задуму.

Ключові слова: сад, символ, метафора, алітерація, стилістична інверсія.

Постановка проблеми. У 1870–1880-х рр. у французькій літературі виник новий широкий напрям – символізм. Вийшовши за межі країни, він швидко охопив усі сфери творчості – від музики до живопису – і, наче хвиля, пройшов по всій Європі. На рубежі XIX – XX ст. символізм став універсальним явищем у європейській культурі. Стверджувалося, що реальність можна осягати тільки інтуїтивно й емоційно за допомогою символів, або знаків, які умовно виражають суть будь-яких реалій.

Зображення за допомогою символу не втратило своєї актуальності і в мистецтві нашого часу. Характерна риса символізму – прагнення до нових експериментів. У сучасній літературі різні автори часто передають читачу не буквальный образ, а переживання, настрої, емоційний стан за допомогою оригінальних метафор і алегорій. У цьому відношенні становить інтерес творчість О. Уайльда, одного з найяскравіших представників символізму в європейській культурі, чий твори досі викликають суперечки лінгвістів і літературознавців.

Декодування окремих одиничних символів у творах О. Уайльда було порушено в дисертаційних дослідженнях російських філологів О.В. Ковалової та А.Ю. Івлевої. Однак ця тема не стала основною метою їх праць, виконаних на стику літературознавства і філософії. Проте філологічний аналіз художнього тексту передбачає взаємодію літературознавчого і лінгвістичного підходів до нього.

Метою статті є аналіз символіки О. Уайльда і стилістичних засобів, використаних для її зображення. Для досягнення мети дослідження поставлені такі завдання:

- встановити значення символів і проаналізувати їх роль у цьому контексті;
- виділити в тексті стилістичні прийоми і визначити їх функції;
- навести приклади аналогій у українській літературі.

Матеріалом для дослідження послужили прозові твори О. Уайльда короткого жанру, написані в різні часи, у яких відобразилася система його основних символів.

Виклад основного матеріалу. Через усю творчість англійського письменника пройшов символічний образ квітучого саду, наповнений різними конотаціями і багатю семантичною значимістю.

У його створенні автор опирався на традиції світової та англійської літератури. Уявлення про прекрасний небесний сад, або Едем, в якому почалася історія всього людства, беруть свій початок у ранніх середньовічних трактатах і біблійних текстах.

Осмилення саду як символу й образу душі людини, можна знайти в книзі Пісні Пісень Соломона та ранньої християнської іконографії. Пізніше, в XVI ст., В. Шекспір, опираючись на старозавітний контекст і дотримуючись традицій філософії Ренесансу, порівнював сад із людиною, а квіти і бур'яни, які ростуть в ньому – із символами чеснот або гріхів [1, с. 95].

У XVII ст. на основі біблійних сюжетів англійський поет Д. Мільтон у поемі «Втрачений рай» створив ідилічний образ едемського пейзажу, під впливом якого британська аристократія почала розбивати сади в піднесеному «мільтонівському» стилі. Пізніше правила і звичаї садівництва, що утвердилися в країні, зробили сад майже обов'язковим атрибутом національного побуту Англії [1, с. 96].

Середньовічна філософська думка, флористична символіка В. Шекспіра, поезія Д. Мільтона вплинули на подальший розвиток англійського символізму. Спираючись на біблійну метафору й алегоричні образи поезії Відродження, О. Уайльд в казці «The Selfish Giant» розповів свою історію про втрачений і знайдений Едем. Казка відкривається описом весняного саду, наповненого голосами дітей і дзвінким співом птахів.

Это был большой красивый сад, и трава там была зеленая и мягкая. Из травы тут и там, словно звезды, выглядывали венчики прекрасных цветов, а двенадцать персиковых деревьев, которые росли в этом саду, весной покрывались нежным жемчужно-розовым цветом, а осенью приносили сочные плоды. На деревьях сидели птицы и пели так сладко, что дети бросали игры, чтобы послушать их пение [2, с. 395].

У цьому описі відображені канони естетики і теологічні уявлення епохи Відродження, згідно з якими сади мали містити в собі все, що умовно могло нагадувати про Едем – плодів дерева, прекрасні квіти, співочих птахів. У богослов'ї їх уявляли як досконалий світ взаємин людини з природою, символ раю на землі [3, с. 21].

В англійському тексті для зображення весняних дерев і солодкого співу птахів автор використовує прийом алітерації: *blossoms of pink and pearl, The birds sat on the trees and sang so sweetly* [4, р. 41]. Красу квітів письменник передає порівнянням їх із зірками, посилюючи епітетом *beautiful* і стилістичною інверсією. *over the grass stood beautiful flowers like stars* [4, р. 41].

Однак вигляд уайльдівського саду тісно поєднаний із поведінкою і характером головного героя оповідання. Велетень огороджує свої володіння високою товстою стіною, і в них настає вічна зима. Покриті снігом дерева застигають від холоду. Стіна символізує відчуженість від навколишнього життя і духовну ізоляцію казкового персонажа. Природа стає співзвучною його емоційному стану. Але з відродженням внутрішнього світу Велетня відроджується і природа. Після повернення до саду дітей у ньому знову з'являються квіти й оживають дерева. Тому образ саду в цьому творі можна розглядати як сюжетну метафору, яка позначає внутрішній стан душі дійової особи в розповіді.

У фіналі казки Уайльд описує незвичайне дерево, яке раптово розквітло посеред зими «чудовим білим кольором»; під ним лежав мертвий Велетень. У цьому місці для залучення уваги читача автор використовує стилістичну інверсію: *In the farthest corner of the garden was a tree quite covered with lovely white blossom* [4, с. 50]. Чудове дерево є біблійної алюзії на раннє лютневе цвітіння мигдалю в Палестині. Згадка про квітуче мигдальне дерево міститься в старозавітній книзі Екклезіаста. У біблійному прочитанні воно є символом старості, сивини і смерті: *и зацветет миндаль, <...> ибо отходит человек в вечный дом свой, и готовы окружить его по улице плакальщицы* (Еккл. 12:5) [5, с. 474].

В оповіданні «The Canterville Ghost» письменник знову звертається до символіки мигдалю, де цвітіння дерева стає знаком того, що головний персонаж, змучений привид, знайшов бажаний спокій і вічний сон у саду Смерті. Особливого значення в описі набувають назви рослин.

Далеко-далеко, за сосновым бором... есть маленький сад. Трава там густая и высокая, там белеют звезды цикуты, и всю ночь там поет соловей. Он поет до рассвета, и холодная хрустальная луна глядит с вышины, а исполинское тисовое дерево простирает свои руки над спящими [2, с. 253].

У середні віки в Британії замість біблійних пальмових гілок традиційно використовували гілки тиса, й останній день великого посту називали «тисовою неділею». Тисове дерево, яке було одним із небагатьох вічнозелених рослин країни, часто висаджувалося біля церков як символ смерті і воскресіння. Латинська назва дерева *táxus* походить від *toxicum*, що означає «отрута» [6, с. 412]. Деревна тисова отрута викликає зупинку дихання, серця і смерть. Інша рослина, що згадується Уайльдом, цикута, в Стародавній Греції була засобом страсти. Вважається, що настій цикути випив Сократ. Також в одному з епізодів п'єси «Макбет», повторюючи символіку античності і середньовіччя, В. Шекспір розповідає про зілля з тисових гілок і листя цикути, яке варили три відьми.

В оригінальному тексті оповідання за допомогою повтору лексеми *night* О. Уайльд фіксує увагу читача на нічному присмерку, яким був оповитий сад Смерті: *nightingale sings all night long. All night long he sings* [4, с. 257]. Для зображення картини ночі також використовується метафора, в якій квіти цикути уподібнюються до білих зірок: *great white stars of the hemlock*. Яскраво сяючий місяць зображується епітетами, виділеними алітерацією для посилення експресії: *cold crystal moon*. Таким чином, в оповіданні «The Canterville Ghost» в концепті саду автор висловив ідею смерті за допомогою рослинних символів і поетичного опису ночі.

Нове художнє значення знаходить опис саду в казці «The Nightingale and the Rose». У цьому оповіданні О. Уайльд використовує сюжет персидської легенди: соловей, побачивши прекрасну квітку, притиснув її до грудей, поранився шипом, і кров птаха пофарбувала білі пелюстки троянди. Однак в англійській літературі символи солов'я і троянди набули іншого змісту. У сонетах Шекспіра троянда є метафорою ідеальної краси, краси, над якою не владний час [7, с. 3, 56]. У вірші Д. Кітса «Ode to a Nightingale» соловей втілює ідеалізований образ поета. Аналогічне трактування можна знайти в нарисі «Defence of poetry» у П. Шеллі, де письменник зазначає: *Поэт – это соловей, который поёт во тьме, услаждая своё одиночество дивными звуками*, і в такому значенні О. Уайльд відтворив цей символ у своєму оповіданні [8].

Сад для Солов'я – це світ, де зі звуків його пісні та з крові народжується Троянда. Образ саду у цій казці, як стверджує О.В. Ковальова, набуває значення майстерні художника, в якій Соловей-поет створює для людей прекрасну квітку, інакше кажучи, свій витвір мистецтва [9, с. 143]. Іменник «троянда» вживається з епітетом *marvelous* – *чудова, дивовижна*.

Образ екзотичного саду з гранатовими деревами вимальовується в збірнику казок під назвою «A House of Pomegranates». У сучасних виданнях творів О. Уайльда цю назву помилково перекладено як «Гранатовий будиночок». Але в казках збірки письменник не зображує гранатові будови. Слово *house* вжито метафорично, під ним мається на увазі географічна область, або ареал поширення гранатових дерев. Займаючись перекладом творів Уайльда, К. Чуковський у своєму есе запропонував назву «*Под сенью гранатов*», під нею вийшло в 1911 р. одне з перших російських видань англійського письменника. Гранатові дерева і плоди згадуються в різних казках цього збірника як особливість національного колориту, бо дія оповідань відбувається в південних і східних країнах, – наприклад, в Іспанії, як у казці «The Birthday of the Infanta». Потрібно згадати, що назва міста і цілої області Іспанії, Гранаді, утворені від назви цього дерева, і напіврозкритий плід граната зображений на її гербі. Одна з казок збірки «The Birthday of the Infanta» починається з живописного опису королівського саду Іспанії.

Высокие полосатые тюльпаны навывтяжку стояли на своих стеблях, словно длинные шеренги солдат, и вызывающе смотрели через газон на розы, говоря: «Смотрите, теперь мы такие же пышные, как и вы!». Алые бабочки с золотой пыльцой на крылышках навещали по очереди все цветы; маленькие ящерицы выползали из трещин стены и грелись, недвижные, в ярком солнечном свете; гранаты лопались от зноя, обнажая свои красные, истекающие кровью сердца. Даже бледно-желтые лимоны, свешивавшиеся в таком изобилии с полуствольных решеток и мрачных аркад, казалось, обрели под чудесным солнечным светом более насыщенный оттенок, а магнолии раскрыли свои большие шарообразные цветы, словно выточенные из слоновой кости, и наполнили воздух тяжелым сладким ароматом [2, с. 315].

В описі саду відображено похмура пишність іспанського двору. Лексичний ряд назв екзотичних дерев у поєднанні з кольоровими прикметниками відтворює барвистий колорит південної природи. Епітети *sweet heavy* – *важкий солодкий* передають аромат рослин. За допомогою прийому порівняння О. Уайльд персоніфікує образ квітучих тюльпанів. Їх вигляд в оригінальному тексті підкреслений алітерацією: *The tall striped tulips stood strait up upon their stalks* [4, с. 115] і передається прислівником *defiantly* – *зухвало; демонстративно*. Мешканці саду втілюють гордовитість та ідеал холодних придворних манер. Автором відзначені потемнілі аркади, тріщини в стінах, напівзотлілі решітки. Колір зрілих гранатових плодів метафорично уподібнюється кольору крові. Далі читач дізнається про зруйноване сімейне життя короля, про смерть молоді королеви, що була отруєна його братом, про Святу Інквізицію і про спалення на багаттях сотень «еретиків». Сад логічно є продовженням палацового життя і виступає як локальна метафора для характеристики іспанських придворних звичаїв.

У казці «The Star-Child» письменником зображено сад злого чарівника: за стіною, *затіненою великим гранатовим деревом, цвіли чорні маки* [2, с. 370]. Символіка макових квітів сходить до міфологічних уявлень античної культури: у Стародавньої

Греції мак був знаком сну, смерті і забуття. Таким чином, письменник характеризує жорстокого чарівника за допомогою художньої деталі в описі його саду.

У казці «The Fisherman and his Soul» автор згадує про східні сади з тюльпанами. На Сході квіти тюльпанів стали символом однієї з османських династій, яка перебувала при владі; вони відтворювалися у фресках, рельєфах і керамічних плитках, які прикрасили перебудований османами Стамбул. Слово «тюльпан» походить від турецько-перського *tülband* – назви тканини, яка використовувалася для тюрбанів.

Сад был обильно орошаем водой. В нем были посажены тюльпаны, ночные красавицы и серебристый алоэ. Как тонкая хрустальная тростинка, повисла во мгlistом воздухе струйка фонтана. И кипарисы стояли, точно догоревшие факелы. На ветвях одного кипариса распевал соловей [2, с. 356].

Наявність водойми або фонтанів у саду є основною рисою східного стилю. Вони завжди розміщувалися так, щоб в будь-якому місці можна було чути, як шумить вода. Мусульмани вважають воду священною, оскільки вона дає всім життя, і без неї райський сад неможливий. Описуючи фонтан, з метою виділити цю деталь, О. Уайльд використовує відразу кілька стилістичних засобів: інверсію, метафоричне порівняння й епітети. *Like a slim reed of crystal a fountain hung in the dusky air* [4, с. 187]. Зображення саду передає східну екзотику країни.

Сад, як філософське розуміння людського життя і навколишньої дійсності, в якій є і світлі, і темні сторони, згадується в листі-сповіді автора «De Profundis». О. Уайльд вважав, що, щоб пізнати життя, потрібно скуштувати всі плоди з її саду.

Помню, как сказал одному из моих друзей, <...> что мне хочется отведать всех плодов от всех деревьев сада, которому имя – мир, и что с этой страстью в душе я выхожу навстречу миру. Таким я и вышел в мир, так я и жил. <...> Я всецело обратился к деревьям той стороны сада, которая казалась залитой золотом солнца, и отвернулся от другой стороны, стараясь избежать ее теней и сумрака, – писав Оскар Уайльд [2, с. 1153]

В українській літературі також часто зустрічається опис саду і в символічному значенні, і як особливість національного побуту, наприклад, у Т. Шевченка й І. Нечуя-Левицького. Алегорію саду використовував В. Сосюра в своїй поезії для створення образу України. Різноманітну символіку рослин можна знайти і у віршах О. Олеся, М. Вороного, П. Филиповича.

Висновки. Описи в О. Уайльда виконують функцію передбачення подій і розвитку сюжету. Письменник створює мозаїчний образ саду, акцентуючи увагу на окремих художніх деталях. Він широко використовує метафори, метафоричні епітети, прийом порівняння, стилістичну інверсію, алітерацію і прийом синестезії (комбінації зорових, нюхових і звукових відчуттів).

За частотністю сад – це провідний образ у творчості письменника. У кожному творі він зображений з індивідуалізованою конкретністю, а символічні образи різних квітів і дерев збагачують його новим змістом. О. Уайльд бере символи з античної та східної літератури, біблійних текстів, філософії Ренесансу, англійської поезії, переробляючи і переосмислюючи широко відомі у світовій культурі сюжети й образи. Завдяки стилістичній філігранній обробці й авторській фантазії він перетворює їх в оригінальні твори. Темою подальших досліджень може стати більш глибоке вивчення алюзій і ремінісценції у творчості письменника.

Література:

1. Бартош Н.Ю. Образ сада в романе О. Уайльда «Портрет Дориана Грея». Сибирский филологический журнал. 2009. № 1. С. 95–99.
2. Уайльд О. Полное собрание прозы и драматургии в одном томе. Москва: Альфа-книга, 2008. 1264 с.
3. Лихачев Д.С. Пoesия садов. Москва: Наука, 1982. 344 с.
4. Wilde O. Fairy Tales and Stories. London: Octopus Books Limited, 1980. 336 p.
5. Архимандрит Никифор (Бажанов). Библиейская энциклопедия. Москва: Вече, 2012. 656 с.
6. Мак-Ким Дональд К. Вестминстерский словарь теологических терминов / ред. А.Н. Красникова; пер.: И.В. Аверченко. Москва: Республика, 2004. 503 с.
7. Shakespeare W. Sonnets. Новосибирск: Сибирское университетское издательство, 2010. 192 p.
8. 8Перси Биши Шелли. Защита поэзии. URL: http://lib.misto.kiev.ua/POEZIQ/SHELLY/shelley1_10.dhtml.
9. Ковалева О.В. Оскар Уайльд и стиль модерн. Москва: Едиториал УРСС, 2002. 168 с.

Карпинская Л. Л. Символы в произведениях О. Уайльда и роль выразительных средств в их изображении

Аннотация. Статья посвящена раскрытию семантики символа сада в произведениях О. Уайльда. Рассматриваются литературные и мифологические источники символики деревьев и цветов. Определяются функции языковых выразительных средств в реализации авторского замысла.

Ключевые слова: сад, символ, метафора, аллитерация, стилистическая инверсия.

Karpynska L. Symbols in the works of O. Wilde and the role of expressive linguistic means in their depiction

Summary. The article is devoted to determine semantics of the garden symbol in the works of O. Wilde. The literary and mythological origins of the symbolism of trees and flowers are analysed. The functions of linguistic expressive means in realization of the author's intention are defined.

Key words: garden, symbol, metaphor, alliteration, stylistic inversion.

Кришталюк Г. А.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

ЗАПЕРЕЧЕННЯ Й АРГУМЕНТАЦІЯ: КОНСТРУЮВАННЯ ПОДІЙ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті досліджується дискурсивна взаємодія заперечення й аргументації із залученням теорії втіленого розуміння, встановлюються когнітивні втілені механізми й операції, які структурують заперечну аргументацію у ході конструювання подій у сучасному англомовному газетному дискурсі.

Ключові слова: заперечення, аргументація, теорія втіленого розуміння, когнітивні втілені механізми й операції, конструювання подій, сучасний англомовний газетний дискурс.

Постановка проблеми. Розвиток комунікативної та когнітивної лінгвістики сприяє пошуку підходів, які б впроваджували основні положення цих наук і в такий спосіб пропонували нове пояснення уже відомих об'єктів дослідження. Ними є заперечення й аргументація, які багато досліджувалися як окремо [1; 2] так і разом [3–5]. Спільною рисою заперечення й аргументації є те, що вони охоплюють мову та мислення [6, с. 13] і забезпечують єдність цих двох систем. Тому вартим уваги є дослідження взаємозалежної діяльності заперечення й аргументації на рівні дискурсу з урахуванням постулату когнітивної лінгвістики про втіленість мови та мислення [7, с. 27].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ця розвідка базується на визначенні заперечення як когнітивно-дискурсивного утворення, яке полягає у зміні концептуалізації дійсності, відзначається втіленістю, а його значення та функціонування мають сенсомоторне, образ-схемне походження [8, с. 100].

Аргументація відома широтою досліджень із застосуванням різноманітних теорій, які залучають логіку, філософію, соціологію, психологію, дискурс-аналіз, прагмалінгвістику, нейролінгвістику, комунікативну та когнітивну лінгвістику з-поміж інших. Огляд публікацій, присвячених аргументації [4; 9; 10], дозволяє визначити її як когнітивно-дискурсивне утворення, яке використовується як інструмент для конструювання дискурсивної події в аспекті здійснення впливу на адресата.

Спільною рисою заперечення й аргументації є їх поліфонічність [11, с. 168], тобто здатність створювати полемічний діалог між різними учасниками зі збереженням їх самостійності та рівноправності, що координує той чи інший фрагмент дискурсу і забезпечує успішність його реалізації. Однак невивченими залишаються ті когнітивні процеси та способи, що забезпечують ефективну взаємодію заперечення й аргументації у конструюванні події та здійсненні впливу на адресата.

Метою цієї статті є дослідження заперечного аргументування з урахуванням когнітивних механізмів та операцій, які визначають його участь у конструюванні подій у газетному дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Взаємодія заперечення й аргументації в газетному дискурсі визначається семантикою заперечення, спрямуванням аргументації на переконання, жан-

ром, у якому вони функціонують, залученими когнітивними механізмами та загальним призначенням газети здійснювати вплив на суспільство. Семантика заперечення визначається процесами концептуалізації, що є втіленими [12, с. 4] й уможливленістю взаємодією людини з оточенням за допомогою образ-схем [13, с. 37]. Заперечна аргументація також є процесом концептуалізації, здійснення та розуміння якого залежить від мети спілкування та підпорядкованих їй значень заперечень, когнітивних механізмів і операцій. У газетному дискурсі аргументація взагалі та заперечна аргументація зокрема ґрунтується на когнітивній операції зміни, яка забезпечує осмислення події та відношень між її учасниками. Когнітивна операція зміни виявляється у витісненні тих відношень між об'єктами, що були встановлені в одному з раніше опублікованих текстів. Витіснення (*suppression*) полягає у деактивації інформації, яка знаходиться у сфері дії заперечення і переміщенні уваги читача на протилежний стан справ [14, с. 1057].

В англомовному газетному дискурсі до аргументації залучають переважно заперечення зі значенням відсутності, перешкоди, нездатності та протидії. Вони по-різному структурують процес аргументації в новинах і аналітичних текстах.

Особливістю газетного дискурсу новин є те, що він спрямовується на інформування й об'єктивність репрезентації подій і здійснює непрямо вплив на адресата із залученням учасників подій і без втручання автора. Така ознака газетних новин визначає нечисленність заперечних аргументів, проте вони все ж є важливим складником цього типу дискурсу, оскільки обґрунтування учасниками події власної позиції спонукує читача сформувати свій погляд на подію.

Простежимо здійснення заперечної аргументації в англомовних газетних новинних текстах та її подальший розвиток в аналітичних текстах. Одним із яскравих прикладів наскрізного жанрового використання та розгортання заперечної аргументації є висвітлення подій про іммігрантів із Карибського басейну, т. зв. покоління Віндраш (*Windrush*), британською газетою «The Guardian». У новинах зазначені події конструюються за допомогою заперечної аргументації, яка здійснюється поєднанням заперечних значень КОМУНІКАТИВНОЇ ПЕРЕШКОДИ в тезі та ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ й ВІДСУТНОСТІ в аргументах.

У текстах новин репрезентація подій спирається на два різновиди заперечної аргументації: основну та другорядну. Вони зумовлені вибірковістю змісту, його різною організацією, асиметричною репрезентацією події і перебувають у відношеннях фігура – фон. Основна заперечна аргументація застосовується для конструювання головної події, яка є фігурою, привертає максимум уваги читача, осмислюється ним зблизка, на що вказує її розташування в заголовку та першій частині тексту.

Основна заперечна аргументація репрезентує подію із внутрішньої перспективи, позицій учасників подій, які виступають джерелом і ціллю тієї або іншої сили. Другорядна заперечна аргументація конструює реакції учасників подій, спостерігачів (рідше – автора) на те, що відбулося, привертає менше уваги, віддалено впливає на осмислення головної події, про що також свідчить її розташування у другій частині тексту. Другорядна заперечна аргументація конструює подію із зовнішньої перспективи. У цьому випадку подія репрезентується у згорнутому вигляді (у єдності джерела, цілі та вектора), виступає завершеним конструктом, який є точкою відліку, фоном для подальшого дотичного конструювання дійсності, що зазвичай виявляється у реакції на подію, її оцінюванні з позиції різних сил.

Використасмо для ілюстрації фрагменти тексту новин під заголовком *Talks **rejected** on “shameful” treatment of Windrush generation* (The Guardian, 16.04.2018):

*Downing Street has **rejected** a formal diplomatic request to discuss the immigration problems being experienced by some Windrush generation British residents at this week’s Commonwealth heads of government meeting, **rebuffing** a request from representatives of 12 Caribbean countries for a meeting with the prime minister.*

*“We did make a request to the Chogm summit team for a meeting to be held between the prime minister and the Commonwealth Caribbean heads of government who will be here for the Chogm and regrettably they have advised us that **that is not possible**,” said Guy Hewitt, the Barbados high commissioner.*

*The **refusal** has given Caribbean diplomats the impression that the UK government is **not taking** a sufficiently serious approach to the problem, which is affecting large numbers of long-term UK residents who came to Britain as children.*

*Some have been threatened with **deportation** to countries they left as children 50 years ago and have not returned to since. **Others** have been **denied** access to healthcare, **lost** jobs or been made **homeless** as they **do not have** sufficient paperwork to prove they have the right to be in the UK.*

*Downing Street acknowledged that a request had been received from the Caribbean high commissioners and confirmed that a **meeting had not been scheduled**. Although **the subject is not on the Chogm agenda**, officials said there would be “a number of opportunities” for the heads of delegations to meet the prime minister and discuss this “important issue”.*

У наведеному фрагменті тексту головна подія конструюється шляхом основної аргументації, яка здійснюється у заголовку та першій частині тексту. Вихідне формулювання тези здійснюється у заголовку за допомогою імпліцитного заперечного дієслова *rejected*, яке вказує на вектор ПЕРЕШКОДИ, а форма пасивного стану цього дієслова виводить у фокус уваги читача переговори (*Talks on “shameful” treatment of Windrush generation*) як ціль ПЕРЕШКОДИ. Теза основної аргументації деталізується у вступі (1), де зазначається джерело (*Downing Street*) ПЕРЕШКОДИ й уточнюється її ціль (*a formal diplomatic request to discuss the immigration problems*). Заперечна одиниця *rebuffing* деталізує ціль (*a request from representatives of 12 Caribbean countries for a meeting with the prime minister*) у вступі.

Аргументація зазначеної тези здійснюється зміною вектора з ПЕРЕШКОДИ на ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ і, відповідно, зустріч керівників урядів Співдружності (*the Chogm*) осмислюється як неможлива (*that is not possible*). Блокування зустрічі аргументується її усуненням як цілі ЗАБЕЗПЕЧЕН-

НЯ МОЖЛИВОСТІ за допомогою підрядної синтаксичної конструкції із заперечною часткою *not*. Основна заперечна аргументація конструює подію із внутрішньої перспективи, представлені позиціями головних учасників події: уряду Великої Британії та її прем’єр-міністра (*Downing Street, the prime minister*), які осмислюються як джерело ПЕРЕШКОДИ, та керівників урядів карибських держав і карибських дипломатів (*Commonwealth Caribbean heads of government, Caribbean diplomats*), представлених як ціль цієї сили.

Другорядна заперечна аргументація представляє зазначену вище подію з зовнішньої перспективи, за якої карибські дипломати з безпосередніх учасників події стають спостерігачами з власною оцінкою можливих наслідків події. Другорядна заперечна аргументація структурується контртезою та контраргументами. У контртезі подія постає фоном у згорнутому джерело – вектор – ціль вигляді за допомогою заперечного іменника *refusal*, а у фокус уваги читача висувуються враження спостерігачів про можливі наслідки події. З позиції карибських дипломатів контртеза конструюється усуненням британського уряду (*the UK government*) як джерела ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ за допомогою предикативної заперечної конструкції *is not taking a sufficiently serious approach*, а ціллю виступає обговорювана проблема (*the problem*). У контраргументах репрезентуються наслідки ПЕРЕШКОДИ з боку британського уряду, що осмислюються баченням громадян Об’єднаного Королівства як цілі ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ та ПЕРЕШКОДИ. На дискурсивному рівні об’єктивація британських підданих як цілі ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ здійснюється за допомогою заперечних одиниць *deportation, lost jobs, homeless, do not have sufficient paperwork to prove they have the right to be in the UK*. Пасивна заперечна форма *have been denied* представляє інших громадян Британії (*others*) як ціль ПЕРЕШКОДИ у доступі до послуг сфери охорони здоров’я (*access to healthcare*).

Зовнішня заперечна аргументація також використовується для підсилення позиції уряду Великої Британії як джерела ПЕРЕШКОДИ на шляху покоління Віндраш. У коментарі уряд стверджує, що зустріч керівників держав і проблема перебувають за межами їхнього поля зору, оскільки не виявлені в порядку денному (*a meeting had not been scheduled, the subject is not on the Chogmagenda*).

Дослідження показало, що взаємодія основної та другорядної аргументації забезпечує поліфонічну різносторонню репрезентацію події: з погляду головних учасників, які з розгортанням тексту стають сторонніми спостерігачами і спростовують або підтверджують основну тезу.

Подальша репрезентація подій про покоління Віндраш залучає заперечну аргументацію для спростування вихідної тези про блокування переговорів і підтвердження та розгортання контртези. Інтертекстуальність заперечної аргументації, яка витісняє тезу, використану для конструювання події в попередніх новинах, демонструє текст під заголовком *Rudd tells MPs: we were **wrong** over Windrush citizens* (The Guardian, 17.04.2018).

*The British home secretary has delivered an unprecedented apology for the “**appalling**” actions of her own department towards Windrush-era citizens, acknowledging that the Home Office had “**lost sight of individuals**” and become “too concerned with policy”.*

(8) *Rudd’s announcement came after the prime minister was forced into an embarrassing U-turn over **Downing Street’s refusal** to schedule a meeting requested by 12 Caribbean heads of government to discuss the problem at the Commonwealth heads of government meeting (Chogm), which opened in London yesterday.*

Комунікативно-когнітивний аналіз заперечної аргументації в запропонованому вище тексті новин демонструє її використання для спростування попередньо заявленої тези. Для цього в заголовку заперечний прикметник *wrong* зі значенням *not agreeing with the facts, truth* [15] використовується для репрезентації уряду Великої Британії як джерела ПРОТИДІЇ, спрямованої на спростування створеної раніше ПЕРЕШКОДИ і її витіснення за межі поля зору громадськості. Для аргументації тези дії, пов'язані з ПЕРЕШКОДОЮ, оцінюються як ціль ПРОТИДІЇ за допомогою прикметника *appalling* і пояснюються нездатністю уряду побачити окрему людину, яка перебувала за межами їхнього поля зору (*had "lost sight of individuals"*).

У другій частині тексту (абзац 8) засвідчується інтертекстуальність, наскрізність заперечної аргументації в межах жанру новин, що забезпечує контрверсійне осмислення події.

Інтертекстуальність заперечної аргументації, що спрямовується на конструювання подій, спостерігається як на внутрішньожанровому, так і на міжжанровому рівні. Газетний дискурс демонструє подальший розвиток новинної заперечної аргументації в аналітичних текстах. Можливість такої міжжанрової дифузії заперечної аргументації зумовлюється резонансом і важливістю події, що вимагає її представлення на різних рівнях узагальнення.

Аналітичні тексти передбачають поглиблену когнітивну обробку первинних даних, які акумулюються та структуруються в новинах [16, с. 83]. Відповідно виявлено, що в аналітичних текстах заперечне аргументування полягає у формулюванні позиції автора або постановці проблеми у формі тези в заголовку і вступній частині та представленні доказів «за» або «проти» тези з метою обґрунтування позиції автора або висунутої проблеми. Отже, на відміну від новин, де аргументація обґрунтовує або спростовує позиції учасників подій у ході зміни їх очікуваних дій, в аналітичних текстах аргументи доводять думку автора або колективу редакції витісненням раніше встановлених відношень із метою зміни поглядів адресата.

Так, конструювання подій в аналітичних текстах редакцією газети «The Guardian» ґрунтується на заперечній аргументації, в тезі якої дається оцінка подій, висвітлених у новинах: *The Guardian view on the Windrush apology: overdue and inadequate* (The Guardian, 17.04.2018).

The UK government has finally acknowledged its injustice to immigrants from the Commonwealth. But many more are suffering from the "hostile environment" Theresa May created

This dramatic and welcome U-turn is nonetheless too little, too late. *Lives have been wrecked. Members of a generation who arrived at Britain's invitation – proffered not from generosity, but because their labour was needed – spent decades working and paying taxes. Then their jobs were snatched away, their homes lost, their treatment for cancer withheld. At least two were sent to detention centres and threatened with removal to countries they left 50 years ago, as children.*

Наведений заголовок і фрагменти тексту демонструють, що в редакторському коментарі заперечна аргументація конструює подію на вищому оцінному рівні узагальнення. Свідченням цього є залучення таких когнітивних механізмів, образ-схем, як ОЦІННА ШКАЛА, КІЛЬКІСНА ШКАЛА та ТЕМПОРАЛЬНА ШКАЛА. У тезі заголовка *The Guardian view on the Windrush apology: overdue and inadequate* редакція витісняє попередню тезу, в якій уряд Великої Британії ПРОТИДІЄ вчиненій ПЕРЕШКОДІ і таким чином демонструє свою незгоду з нею, виправдовується і виба-

чається. Оцінна позиція редакції репрезентується прикметниками *overdue* й *inadequate*, значення першого концептуалізує вибачення (*apology*) як таке, що відповідає позначці «пізно» ТЕМПОРАЛЬНОЇ ШКАЛИ, а значення другого є двовекторним і спрямовує адресата до позначки «погано» загальної ОЦІННОЇ ШКАЛИ і до відмітки «мало» КІЛЬКІСНОЇ ШКАЛИ.

У ході аргументації оцінної тези увага адресата повторно фокусується на уряді Об'єднаного Королівства як джерелі ПЕРЕШКОДИ, яка конструює основну попередню тезу, а заперечний іменник *injustice* уточнює її правовий характер. Аргументація у першій частині тексту (абзаци 1, 2) підсилює попередню контртезу про невирішеність проблеми, оскільки здійснюється репрезентацією іммігрантів як цілі ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ за участю заперечень *suffering, snatched away, lost, withheld, detention, removal*. Три проаналізовані вище тексти свідчать про високий ступінь поліфонічності заперечної аргументації в газетному дискурсі.

Висновки. Здійснене комунікативно-когнітивне дослідження виявило основні особливості заперечної аргументації в сучасному англійському газетному дискурсі, а саме високий ступінь залученості до конструювання подій, внутрішньожанрова та міжжанрова дифузійність, інтертекстуальність, поліфонічність, фокусування на події або її витіснення. Перспективами подальших розвідок є здійснення комунікативно-когнітивних досліджень аргументації в різних видах дискурсу.

Література:

1. Баранов А.Н., Сергеев В.М. Лингво-прагматические механизмы аргументации. Рациональность, рассуждение, коммуникация (логико-методологический анализ) / ред. А.Т. Ишмуратов. Киев, 1987. С. 22–41.
2. Паславська А.Й. Заперечення як мовна універсалія: принципи, параметри, функціонування: монографія. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 290 с.
3. Кришталюк Г.А. Заперечення в англійському дискурсі: лінгвокогнітивний аспект: монографія. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. 183 с.
4. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации: монография. Киев: ИИА Астрей, 1997. 311 с.
5. Apothlos D. The function of negation in argumentation. Journal of Pragmatics. 1993. Vol. 19. № 1. P. 23–38.
6. Гавришина И.Н. Типы и формы аргументации (на материале политического дискурса). Смысл текста в процессе коммуникации / отв. ред. З.К. Бунцарева. Москва, 1990. Вып. 363. С. 11–26.
7. Rohrer T. Embodiment and experientialism. The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics / eds. D. Geeraerts, H. Cuyckens. Oxford, 2007. P. 25–47.
8. Kryshchaliuk A. The image-schematic dimension of English negation. Cognitive Processes in Language / ed. B. Lewandowska-Tomaszczyk. Frankfurt am Main, 2012. Vol. 25. P. 99–107.
9. Пірог І.І. Аргументація у світлі когнітивних операцій (на матеріалі німецького аргументативного дискурсу). Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна: Серія Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. 2015. № 1155. Вип. 80. С. 47–52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPG_2015_1155_80_10.
10. Eemeren F.H. van. Argumentation. Discourse as structure and process. Discourse studies. A multidisciplinary introduction. London, 1998. Vol. 1. P. 230–257.
11. Birkelund M. French negation as a marker of (external / internal) polyphony. The Pragmatics of Negation: Negative meanings, uses and discursive functions / ed. M. Roitman. Amsterdam, 2017. P. 167–186.

12. Langacker R.W. Cognitive Grammar. A Basic Introduction. New York, 2008. 562 p.
13. Johnson M., Rohrer T. We are live creatures: Embodiment, American Pragmatism and the cognitive organism. *Body, Language and Mind* / eds. T. Ziemke, J. Zlatev, R.M. Frank. Berlin, New York, 2007. Vol. 1. P. 17–54.
14. Paradis C., Willners C. Antonymy and negation: the boundedness hypothesis. *The Journal of Pragmatics*. 2006. Vol. 38. № 7. P. 1051–1080.
15. Wrong. 19 Aug. 2018. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/wrong>.
16. Олянич А.В. Презентационная теория дискурса. Москва, 2007. 407 с.

Кришталиук А. А. Отрицание и аргументация: конструирование событий в современном англоязычном газетном дискурсе

Аннотация. В статье исследуется дискурсивное взаимодействие отрицания и аргументации с привлечением теории воплощенного понимания, устанавливаются ког-

нитивные воплощенные механизмы и операции, которые структурируют отрицательную аргументацию в ходе конструирования событий в современном англоязычном газетном дискурсе.

Ключевые слова: отрицание, аргументация, теория воплощенного понимания, когнитивные воплощенные механизмы и операции, современный англоязычный газетный дискурс.

Kryshtaliuk A. Negation and argumentation: event construction in the Modern English newspaper discourse

Summary. The article investigates the discursive interaction of negation and argumentation with the application of the theory of embodied mind, finds out cognitive embodied mechanisms and operations, structuring negative argumentation in the course of constructing events in the Modern English newspaper discourse.

Key words: negation, argumentation, theory of embodied mind, cognitive embodied mechanisms and operations, modern English newspaper discourse.

Матвієнків О. С.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Львівського національного університету імені Івана Франка

ВНУТРІШНЯ ФОРМА ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ ОДИНИЦІ ЯК ПЕРЕДБАЧЕННЯ ЇЇ АКТУАЛЬНОГО ЗНАЧЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ)

Анотація. У статті досліджено мотивацію реального значення фразеологічної одиниці внутрішньою формою, типові способи взаємодії внутрішнього й актуального значення. Виявлено, що способи взаємодії образу й актуального значення фразеологічної одиниці значною мірою пов'язані з характером тропів (метафори, метонімії, синекдохи тощо). Окреслено способи трансформування образу в реальне значення фразеологічної одиниці.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, внутрішня форма, актуальне значення, художній дискурс, взаємодія.

Постановка проблеми. Призначення слова в мові полягає у тому, щоб назвати предмет, дію, стан, ознаку предмета, ознаку дії, стану. Однак деякі слова поєднують функцію назви предмета з його оцінкою. У складній сукупності мовних знаків, що входять у мову як психофізичне явище, основне призначення фразеологізмів – називаючи предмет висловлення, передавати і його емоційну оцінку мовцем. Емоційний бік фразеологічної одиниці (далі – ФО) як знака – явище похідне: воно залежить від його образного змісту. Більшість ФО за походженням – це застигли народні метафори, порівняння, метонімії, частини прислів'їв і приказок. Образні уявлення, виражені цими засобами, відображають будь-які факти життя та побуту, характеризують людину.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. ФО була неодноразово предметом спеціальних досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як Н.Н. Амосова [1]; Я.А. Баран [2]; М.В. Гамзюк [3]; Ю.В. Джолос [4]; Б.Г. Лабінська [5]; А.В. Кунин [6]; І.В.Тимченко [7]; І.І. Чернишова [8]; М.М. Шанский [9]; Л.П. Сміт [10]; Ч.Ф. Хоккет [11]; А. Маккай [12] та ін. За наявності фахових публікацій фразеологічні дослідження почасти залишаються на рівні спостереження або класифікації матеріалу, не досягаючи глибших або абстрактніших рівнів опрацювання фразеологічної сфери, які використовуються в інших мовознавчих дисциплінах.

Мета статті – дослідити зв'язок між внутрішньою формою й актуальними значеннями ФО. Розглянути види кореляцій образу внутрішньої форми і реального значення ФО.

Виклад основного матеріалу. ФО заповнюють лакуни в лексичній системі мови, яка не може повністю забезпечити найменування пізнаних людиною (нових) сторін дійсності, і зазвичай є єдиними позначеннями предметів, процесів, станів, ситуацій. Утворення фразеологізмів послаблює протиріччя між потребами мислення й обмеженими лексичними ресурсами мови. У тих же випадках, коли ФО має лексичний синонім, їх розрізняють у стилістичному плані.

У ФО знаходить відображення історія народу, своєрідність його культури та побуту. Вони мають яскравий національний

характер, адже є однією з мовних універсалій. Як слова володіють різновидом лексичних значень, ФО мають фразеологічне значення, яке уможливило встановлення його основних різновидів. Принагідно зазначимо відмінність ідіоми від фразеологізму: ідіоми – стійкі структурно-семантичні об'єднання, значення яких не розкладається на значення слів-компонентів, їхніх складових частин і які діють у реченні як еквівалент окремого слова, а фразеологізми здатні до різних синтаксичних трансформацій, що виступають як «потенційні» еквіваленти слова [13, с. 218].

У розумінні внутрішньої форми фразеологізмів склалася вже ціла історія. У період панування структуралізму у мовознавстві внутрішню форму ФО виводили з відносин прямих значень слів-компонентів вихідного (вільного) словосполучення, яке було мотивуючим для сучасного реального значення фразеологізму [14, с. 80–86]. Таке розуміння внутрішньої форми фразеологізму і мотивації породило неправдиві висновки про те, що, по-перше, значення ФО формується за допомогою переосмислення компонентів вихідного поєднання, і, по-друге, реальне значення ФО мотивується переосмисленими значеннями компонентів.

Зовсім інакше трактують внутрішню форму сучасні мовознавці. Наприклад, В.М. Телія переконливо викладає сучасне розуміння внутрішньої форми ФО: «Формування ідіоматичного значення як вивідного знання пояснює і природу ідіоматичності: слова-компоненти переосмисленого поєднання «відриваються» від своєї області референції і переключаються на нову референтну віднесеність не за рахунок значення поєднання слів, а відштовхуючись від цього значення, яке, включаючись шляхом вивідного знання в новий фрейм, не має зі своїм джерелом нічого спільного, крім мотивації» [15, с. 32–47].

Найбільш цікавим і важливим є питання мотивації реального значення ФО внутрішньою формою, типових способів взаємодії внутрішнього й актуального значення. Досі у фразеології відсутні які-небудь інструменти, які дозволяли б передбачати і пояснювати хоча б на відносно постійній основі зв'язок між внутрішньою формою й актуальними значеннями ідіом [16, с. 85–86]. Однак можна мати певний набір правил, застосовуваних до кожної ФО або до їх невеликої кількості.

Наприклад, ФО *to put (one, something) out of one's mind* має значення «викинути з думки, голови; перестати думати про (когось, щось)» [17, с. 796]. Передбачення внутрішньою формою реального значення ФО можна представити у вигляді правила «викинути з думки, голови» (він символізує у контексті щось важке, гнітюче, прикре) [в образі] – зміна ситуації на краще, зникнення стану тривоги, пригніченості [в реальному значенні]. За такою ж формою влаштована взаємодія між внутріш-

ною формою й актуальним значенням ФО «перестати думати про (когось, щось)».

I was sulky during these visits. I could see how ill she was, and resented her for it. I felt she was in some way betraying me – that she was shirking her duties, that she abdicated. It didn't occur to me she might die. I'd been afraid of this possibility earlier, but now I was so terrified that I'd put it out of my mind [18, с. 115]. За такою ж формою влаштована взаємодія між внутрішньою формою й актуальним значенням ФО, вжитих у художніх текстах.

Виявлення способів взаємодії образу й актуального значення ФО багато в чому пов'язане з характером тропів (метафори, метонімії, синекдохи і т. д.) Тропи відбивають перехід від образу до актуального значення. Більшість ФО побудовано на основі метафори. **Метафора** ж у контексті життя і культури за своєю суттю – це зазвичай уподібнення, зіставлення, яке порівнює не цілісні об'єкти, а деякі їхні ознаки, встановлюючи подібність на основі збігу за цими ознаками [19, с. 71–88]. Така ж картина спостерігається й у ФО. Образ трансформується в реальне значення ФО за рахунок не всіх своїх ознак, а зазвичай якоїсь однієї. Для прикладу: ФО *to wipe one's feet on one* «мати когось у своєму розпорядженні; скрушити, знищити когось, принизити когось» [17, с. 1013]:

The nobles loyal to the King will be speared where they stand; their daughters will be married off to the victors to legitimize the seizure of their families' wealth, and their pampered and no doubt adulterous wives will be tossed to the mod. Once the mighty have fallen, it's a distinct pleasure to be able to wipe your feet on them [18, с. 147–148].

Однак, якщо уважно розглянути образ цієї ФО у художньому контексті, можна внести деякі корективи в це визначення. Зазвичай *wipe away, wipe off, wipe out* має значення «витирати, обтирати», *to wipe dry [clean]* – «витерти що-небудь досуха [начисто]». Утім треба саме так докладно описати витирання / обтирання, щоб представити образ внутрішньої форми цієї ФО і уявити як образ ФО «переводить» ситуацію, яка змальовується в образі *wipe – clean or dry (something) by rubbing with a cloth, a piece of paper, or one's hand*, у форму реального значення ФО «скрушити, знищити когось, принизити когось» [17, с. 1013].

Метонімічними моделями можна визнати і такі, в яких перераховуються тільки деякі (найчастіше два) елементи якої-небудь сукупності, які, однак, представляють всю сукупність. Різновидом метонімії є синекдоха – «троп, заснований на перенесенні назви за принципом суміжності з меншого на більше (частини на ціле, виду на рід, елемента на безліч) і навпаки» [20, с. 37; 16, с. 300]. У внутрішній формі ФО синекдоха закріплюється досить часто, в образі ФО присутня частина, а в реальному значенні ціле: сунути носа – *take an intrusive interest in*, де – будь-хто ніколи не прийде, перестане відвідувати будь-кого, бувати де-небудь. Говориться зазвичай як настирливе, нав'язливе втручання; пхати / сунути (свій) ніс куди (*to poke one's nose into another's affairs*), в що – втручатися в що-небудь, зазвичай не в свою справу.

ФО *to poke one's nose into another's affairs* (сунути носа в чужі справи; рознюхувати) [17, с. 769]:

Those who leave such evidence can scarcely complain if strangers come along afterwards and poke their noses into every single thing that would once have been none of their business [18, с. 603].

Ми подали не всі види кореляції образу внутрішньої форми і реального значення ФО. Головне для нас – привернути

увагу до цієї проблеми, адже без неї не може відбутися повний опис семантики фразеологізмів англійської мови у художньому дискурсі, відбитому у фактурі текстів доби постмодерну.

Висновки. Розглядаючи образи ФО у художніх контекстах, можемо констатувати виявлення способів взаємодії образу й актуального значення ФО, які пов'язані з характером тропів (метафори, метонімії, синекдохи і т. д.) Тропи відбивають перехід від образу до актуального значення.

Предметом подальшого дослідження з обраної в роботі проблематики може бути аналіз інших видів кореляції образу внутрішньої форми і реального значення ФО.

Література:

1. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии. М.: Высшая школа, 1989. 263 с.
2. Баран Я.А. Фразеология у системі мови: дис. ... док. філол. наук: 10.02.15. Івано-Франківськ, 1998. 391 с.
3. Гамзюк М.В. Культурологічний аспект емотивності фразеологічних одиниць німецької мови. Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КДЛУ. Вип. 2. К.: Видавничий центр КДЛУ, 2000. С. 105–113.
4. Джолос Ю.В. Етимологія дієслівних фразеологічних одиниць у сучасній англійській мові. Актуальні проблеми сучасної фразеології: семантика, прагматика, лінгвокультура, комунікація. Горлівка, 2004. С. 10–16.
5. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка: учебник. М.: Высш. шк., Дубна: Изд. центр «Феникс», 1996. 336 с.
6. Лабінська Б.Г. Німецькі фразеологізми з компонентом на позначення фізичного стану людини: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Львів, 2004. 20 с.
7. Тимченко І.В. Особливості синонімії і варіантності у фразеологічних одиницях з компонентом вуха в українській мові. Лінгвістичні дослідження ХДПУ. 2004. Вип. 13. С. 64–68.
8. Чернышева И.И. Фразеология современного немецкого языка. М.: Высшая школа, 1970. 199 с.
9. Шанский Н.М. О фразеологизме как языковой единице и предмете фразеологии. Проблемы устойчивости и вариантности фразеологических единиц: Межвуз. симп. Тула: Тульск. гос. пед. ин-т. 1968. С. 7–14.
10. Смит Л.П. Фразеология английского языка. М.: Дрофа, 1998. 206 с.
11. Hockett C.F. A Course in Modern Linguistics. New York: Macmillan, 1958. 621 p.
12. Makkai A. Idiomaticity as a Language Universal. Universals of Human Language / ed. by J.H. Greenberg. Stanford, 1978. Vol. 3. P. 401–448.
13. Виноградов В.В. Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины. Избранные труды. Лексикология и лексикография. М.: Наука, 1977. 254 с.
14. Мелерович А.М. Образная основа и внутренняя форма фразеологических единиц. Лексические и грамматические компоненты в семантике языкового знака: сб. науч. тр. Воронеж: Изд-во Воронежского гос. ун-та, 1983. С. 80–86.
15. Телия В.Н. Семантика идиом в функционально-параметрическом отображении. Фразеология в Машинном фонде русского языка. М.: Наука, 1990. С. 32–47.
16. ЛЭС – Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В.Н. Ярцева. М.: Сов. энциклопедия, 1990. 685 с.
17. Баранцев К.Т. Англо-український фразеологічний словник. К.: Знання, 2005. 1056 с.
18. Atwood M. The Blind Assassin. London: Virago Press, 2001. 641 p.
19. Арутюнова Н.Д. Образ, метафора, символ в контексте жизни и культуры. Res Philologica. Филологические исследования: сб. науч. тр. М. – Л.: Наука, 1990. С. 71–88.
20. Stefanowitsch A, Gries S.T. Corpus-based Approaches to Metaphor and Metonymy. Trends in Linguistics Series: Studies and monographs (B. 171). Walter de Gruyter, 2006. 319 p.

Матвиенкив О. С. Внутренняя форма фразеологической единицы как предвидение ее актуального значения (на материале англоязычного художественного дискурса)

Аннотация. В статье исследовано мотивацию реального значения фразеологической единицы внутренней формой, типичные способы взаимодействия внутреннего значения и актуального значения. Выявлено, что способы взаимодействия образа и актуального значения фразеологической единицы в значительной степени связаны с характером тропов (метафоры, метонимии, синекдохи и т. д.). Определены способы трансформации образа в реальное значение фразеологической единицы.

Ключевые слова: фразеологическая единица, внутренняя форма, актуальное значение, художественный дискурс, взаимодействие.

Matviienkiv O. The internal form of a phraseological unit as a prediction of its actual meaning (based on English fictional discourse)

Summary. The article investigates motivation of the real meaning of a phraseological unit by its internal form, the typical methods of interaction between the internal meaning and the actual meaning. Methods of interaction of the image and the actual meaning of the phraseological unit that are largely due to the nature of the trails (metaphor, metonymy, synecdoche, etc.), are revealed. The ways of transforming the image into the real meaning of the phraseological unit are outlined.

Key words: phraseological unit, internal form, actual meaning, fictional discourse, interaction.

Mykhaylenko V. V.,

Doctor of Philology, Professor,

Department of Translation: Theory and Practice & Foreign Languages

Institute of International Relations and Social Studies,

Interregional Academy of Personnel Management

“MONEY” IDIOMS IN ENGLISH PECUNIARY SPACE

Summary. The present paper is a semantic study of pecuniary idioms expressed by the Noun Phrase with the lexeme money as a headword in professional and non-professional types of discourse. The dynamic semantics of the main lexemes pecuniary, money and fee have been investigated to understand the structure of idioms and developing their common meaning. About one hundred idioms were selected to compile a corpus for its further linguistic investigation. Three assumptions are suggested in the paper and scrupulously verified. The investigation of verbalizing the concept of “money” has revealed common features of the pecuniary system in Global English and differential features in National Variants of English.

Key words: idiom, semantics, structure, pragmatics, discourse, conceptual system.

Preliminaries. In European idioms studies set phrases are conventional multiword expressions or in Mona Baker’s terms “frozen patterns of language which allow little or variation in form and the meaning which is not a sum of its constituents meaning” [4, p. 63–68]. They are set by definition; as soon as expressions have become conventionalized and reproduced in discourse as prefabricated units of language, i.e. phrasal lexical items are multiword units of the lexicon, and as such like all lexical units, are relatively stable in form and meaning.

There is a long tradition of classifying phrasal lexical items into classes such as: restricted collocations, phrasal verbs, idioms, proverbs, or speech formulae [see also 2, p. 171–188]. Though, Beatrice Warren admits that “it should perhaps be pointed out that we must distinguish between the study of idiomaticity and the study of idioms. Idioms in the sense of “opaque invariant word combinations” have been studied by theoretical linguists quite extensively, but these *bon a fide* idioms do not contribute to the idiomaticity of a text in any important way. Presence of such idioms in a text does not necessarily make it idiomatic; nor does their absence make it unidiomatic” [16, p. 35].

In the focus of the etymological, semantic and functional types of the linguistic analysis there are two lexemes which later could model (1) a conceptual system of the scientific worldview and (2) a conceptual system of the naïve worldview:

(1) The lexeme *pecuniary* came to English in 1500, from Latin *pecuniarius* “pertaining to money,” from *pecunia* “money, property, wealth,” from *pecu* “cattle, flock,” from PIE root **peku-* “wealth, movable property, livestock” (source of Sanskrit *pasu-* “cattle,” Gothic *faihu* “money, fortune,” Old English *feoh* “cattle, money”). It is known that livestock was the measure of wealth in the ancient world, and Rome, like any other culture, was essentially a farmer’s community. For a possible parallel sense development in Old English, see *fee*, and compare, evolving in the other direction, *cattle*. [10].

(2) The lexeme *money* mid-13c., “coinage, metal currency,” borrowed from Old French *monnaie* “money, coin, currency; change” which originates from Latin *moneta* “place for coining money,

mint; coined money, money, coinage,” from *Moneta*, a title or surname of the Roman goddess Juno, in or near whose temple money was coined; perhaps from *monere* “advise, warn” with the sense of “admonishing goddess,” which is sensible, but the etymology is difficult. In early 19-th c. the meaning extended to include paper money. To *make money* “earn pay” is first attested mid-15c. Highwayman’s threat “*your money or your life*” first attested in 1841. The phrase *in the money* (1902) originally meant “one who finishes among the prize-winners” (in a horse race, etc.) [10]. The challenge to *put (one’s) money where (one’s) mouth is* is first recorded in 1942 (American English); *money-grub* “one who is sordidly intent on amassing money” is from 1768. The image of money burning a hole in someone’s pocket is attested from 1520s.

The referred lexemes appeared in the English language where the Old English lexeme *feoh* “livestock, cattle; movable property; possessions in livestock, goods, or money; riches, treasure, wealth; money as a medium of exchange or payment.” Was functioning in various spheres of life. Originally it came from Proto-Germanic **fehu* (a source also of Old Saxon *fehu*, Old High German *fihu*, German *Vieh* “cattle,” Gothic *faihu* “money, fortune”). This is from PIE **peku-* “cattle” (source also of Sanskrit *pasu*, Latin *pecu* “cattle,” *pecunia* “money, property”).

The other word *fee* is Anglo-French from Old French *fieu*, a variant of *fief* “possession, holding, domain; feudal duties, payment” (see *fief*), which apparently is a Germanic compound in which the first element is cognate with the Old English *feoh*. Evidently, Middle English, representing the merger or mutual influence of two words, one from Old English, and one from an Old French form of the same Germanic word, and both ultimately from a PIE root meaning “cattle.” Via Anglo-French came the legal senses “estate in land or tenements held on condition of feudal homage; land, property, possession” (c. 1300). Hence *fee-simple* (late 14 c.) “absolute ownership,” as opposed to *fee-tail* (early 15 c.) “entailed ownership,” inheritance limited to some particular class of heirs (second element from Old French *taillir* “to cut, to limit”). The feudal sense was extended from landholdings to inheritable offices of service to a feudal lord (late 14 c.; in Anglo-French late 13 c.). From late 14 c. as “a sum paid for a privilege” (originally admission to a guild); in early 15 c. as “money payment or charge exacted for a license, etc.” [10].

Three assumptions which validity will be further investigated are suggested:

Assumption 1: The lexeme *pecuniary* as a dominant of the financial conceptual system models the professional (financial) worldview.

Assumption 2: The lexeme *money* as a dominant of the financial conceptual system models the naïve (non-professional) worldview.

Assumption 3: The lexeme *money* as a dominant of the financial conceptual system models the both types of worldview.

Discussion. A crucial value of idioms is their semantic irregularity (or idiomacity) which is closely related to the property of figurativeness. Furthermore, it is generally agreed upon that idioms, for the most part, are not frozen elements of a language and that they usually are not arbitrary either, but clearly motivated by structures of knowledge [6].

The present paper is focused on the idioms representing the pecuniary conceptual space in the Anglo-phone worldview – British English, American English, Canadian English, Australian English and New Zealandish in particular. The main topics of the research have been idiom semantics, idiom pragmatics, and idiom structure. This research can convincingly demonstrate the fruitfulness of cognitive linguistics as a paradigm for the elucidation of the idiom lexical-grammatical and semantic structure of English in its socio-cultural context.

It is necessary from the outset to point out, says Gabriella Kovacs, that a definitional analysis of idioms is really a controversial task due to their complex semantic structure [7, p. 87]. An idiom is a concatenation of more than one lexeme whose meaning is not derived from the meanings of its constituents and in Mona Baker's opinion which does not consist of a verb plus adverbial particle or preposition [3, p. 79]. However, G. Brenner gives a broader view on the idiom as two or three words together that, as a unit, have a special meaning that is different from the literal meaning of the words separately [5, p. 4–5]. Most researchers stress the common meaning of all idiom constituents: it can also be defined as a set phrase, semantically opaque whose meaning cannot be detached from the meanings of its constituents. According to Phillip Srazny the idiom behaves as a single semantic unit [13, p. 454]. Katie Wales writes that “in linguistics idioms usually denote phrases or strings of words which are idiosyncratic (idiomatic) in that they are language-specific, not easily translated into another language and in that their meaning is not easily determined from the meanings of their constitutive parts” [15, p. 198]. We must admit that the denotation of the dominant constituent of the idiom like *money* relates the unit, first, to the pecuniary conceptual system, second, its connotation relates the unit to the conceptual system of *wealth* and, third, it relates its discourse to the conceptual system of *property status*. Zoltán Kovács and Péter Szabó distinguish among three aspects of idiomatic meaning: first, the general meaning of idioms appears to be determined by the particular “source domains” that apply to a particular target domain; second, more specific aspects of idiomatic meaning are provided by the “ontological mapping” that applies to a given idiomatic expression and, third, connotative aspects of idiomatic meaning can be accounted for by “epistemic correspondences” [8, p. 326–327]. As for the first aspect we share the thesis that “the general meaning of idioms appears to be determined by the particular “source domains” that apply to a particular target domain, however, likewise the meaning of idioms defines the semantic domain of the discourse.

Investigation

P. Kvetko differentiates the following distinctive features of idioms:

(1) lexical complexity and semantic simplicity the meaning of an idiom is not derivable from the meanings of its individual parts, for instance: *money to burn*;

(2) fixed form or invariability – for instance, *money talks* which means that “people can convey many messages with money, and many things can be discovered about people by observing the way they use their money” – the number of variants (if there

are any) is limited, for instance, idioms with *money* as a head word of the nominal phrases represent a semantic unity with a *pragmatic component* – legal : illegal, large : small, honest : dishonest, state : private, borrowed : donated, earned : granted, etc. The sentence-like proverbs with the lexeme *money* as the subject are quite popular in fiction and colloquial styles, for instance: *money is the root of all evil*, *a fool and his money are soon parted*, *put your money where your mouth is*, *money talks*, *money can't buy love*, *money doesn't grow on trees*, *money burns a hole in pocket*, *lend your money and lose your friend*, if you pay peanuts, you only get monkeys, etc. [17]. In the given illustration the lexeme *money* is used in its figurative meaning.

(3) figurativeness, for instance, *money to burn*; *make money hand over fist*; or *money talks* [9, p. 14–15, see also 14, p. 63–65; 17].

The lexeme “money” is the dominant one in the given idioms as well as in other 78 idioms of our corpus. The object of the research is the idiom represented by a nominal phrase (NP) with the lexeme “money” as a head word which actualizes the following semantic components under the influence of the speaker's intent, combinability with constituent in the preposition and the discourse register – non-professional : professional:

a current medium of exchange in the form of coins and banknotes;

coins and banknotes collectively: (moneys **or** monies) formal sums of money: a statement of all moneys paid into and out of the account;

the assets, property, and resources owned by someone or something; wealth: the college is very short of money;

financial gain: the main aim of a commercial organization is to make money;

payment for work; wages: she accepted the job at the bank since the money was better).

The Investopedia defines *money* as a financial instrument: “Money is an officially issued legal tender that typically consists of notes and coins.” Money is the circulating medium of exchange as defined by a government”. The everyday use employs the names of coins or banknotes or their metaphorical equivalents, especially in a non-professional discourse and slang, for instance, in the USA one can hear: *benjamins* “one-hundred-dollar bills (due to the portrait of Benjamin Franklin on the bills); *bill* “a single piece of paper money”; *bones* “dollars”; *bucks* “dollars”; *cabbage* “paper money”; *cash* “paper money”; *cheddar* “money”; *clams* “dollars” (perhaps from the onetime use of *seashells* as currency); *coin* “money either paper, or coinage”; C-notes “multiples of one hundred dollars”; *dough* “money in general”; *five-spots* “five-dollar bills”; greenbacks “paper money”; *G* “one thousand dollars”; *grand* “one thousand dollars (as in “four grand” for “four thousand dollars”); lettuce “paper money”; loot “money, could mean stolen”; singles “one-dollar bills”; stacks “multiples of a thousand dollars”; *ten-spot* “ten-dollar bill”; *two bits* “twenty-five cents” (this is an antiquated term); *wad* “a bundle of paper money” [5].

A combinability of the head word with a prepositional adjunct, “occurring repetitively in natural functioning language, admits Jurg Strassler, is much better evidence for an underlying hegemonic discourse which is made more explicit through the word pairing than a single case” [12, p. 13].

(1) Smart money “money that is bet (= risked) or invested (= put into something in order to make a profit) by people who know a lot about a subject.”

(2) Pin money “a small amount of extra money that a person earns to buy things that they want but do not need.”

(3) Easy money “money that is easily and sometimes dishonestly earned.”

(4) Seed money “money that is given to someone to help them start a new business or project.

(5) *Caution money* “a sum of money deposited as security for good conduct, against possible debts, etc.”

(6) *Funny money* a sum of money so large as to be considered unreal (British); money that is illegal or that is tainted by illegal activity; specif., counterfeit money (American).

(7) *Fiat money* is “money only has value because the government maintains that value, or because two parties agree on said value. Fiat money was first introduced as an alternative to commodity-backed money.”

(8) *Fresh money* “money that has not previously been invested.

(9) *Blood money* “money obtained at the cost of another’s life.

(10) *Monopoly money* “money regarded as not being real or having no real value”.

(11) *Black money* “any money that a person or organization acquires illegally, as by a means that involves tax evasion” (British) [17]; money to fund some government project that is concealed in the cost of some other project;” income (as from a black market or from gambling) that is not reported to the government for tax purposes” (American) [5].

(12) *Dark money* “refers to the funds donated to nonprofit organizations that in turn spend it in order to influence elections. These nonprofit organizations can receive an unlimited amount of donations, and they’re not required to disclose their donors. The opacity of this donation process often allows these companies to significantly influence the election process.”

(13) *Broad money* “the amount of money in a country’s economy, measured by counting money kept by banks and people”; Broad money may include various deposit-based accounts that would take more than 24 hours to reach maturity and be considered accessible. These are often referred to as longer-term time deposits because their activity is restricted by a specific time requirement.

(14) *Front money* “the money that is needed to start a business, project, etc.”

(15) *Narrow money* “a measure of the amount of money available for use in a country’s economy that includes cash held by the public and money in current accounts, but not money in savings accounts; narrow money is a category of money supply that includes all physical money such as coins and currency, demand deposits and other liquid assets held by the central bank.”

(16) *Spending money* “money that you can spend on activities you enjoy, entertainment, personal things, etc.”

(17) *Wholesale money* refers to the large sums of money lent by financial institutions in the money markets.

(18) *Love money* is “capital given to an entrepreneur by family or friends in order to begin a business venture.”

(19) *Tight money* “results from a shortage of money, usually when monetary policy reduces the supply of money.”

(20) *Key money* is “a payment made to a building owner, manager, or landlord by a potential tenant in an attempt to secure a desired tenancy. Key money can be considered a type of deposit on a housing unit such as an apartment unit.”

(21) *Call money* is “money loaned by a bank that must be repaid on demand.”

The lexeme *money* is also dominant of the semantic domain actualizing the concept of *money*: *cash, hard cash, ready money,*

the means, the wherewithal, funds, capital, finances, lucre, filthy lucre, banknotes, notes, paper money, coins, change, coin, coinage, silver, copper, currency, legal tender sterling, l.s.d., dosh, brass, lolly, spondulicks, wonga, ackers, wealth, riches, fortune, affluence, assets, liquid assets, resources, substance, means, deep pockets, prosperity, pay, salary, wages, remuneration, fee, cinch, stipend (British) [17]; *kale, rocks, shinplasters, roll, specie, pelf, dough, bread, loot, the ready, readies, shekels, moolah, the necessary, wad, boodle, dibs, gelt, ducats, rhino, gravy, scratch, (North American)* [5]; *roll, bludge, stuff, folding money, Oscar, splosh, green, tin* (Australian, NZ).

Here the concept *money* is a constant value, whereas the constituents of the semantic domain are variable values. In reality the value of the currency unit undergoes changes due to the social-economic shifts in the country, but the value of the concept of *money* remains unaltered in human mind. Cf.: British Old money before 1968 – pounds, shillings and pence, there were 12 pence in a shilling and 20 shillings in a pound and 249 pence in a pound. British pre-decimal coins in the twentieth century were: farthing – quarter of an old penny (not legal tender after 1960); halfpenny – half an old penny or ha’penny; penny, three pence or three penny bit; sixpence; shilling; two shillings or florin; half crown, crown; guinea (a bill). The advantage of the system over decimal, was that it was easy to divide. You could divide a pound into: half – 120 pence; one third – 80 pence; one quarter – 60 pence; one fifth – 48 pence; one sixth 40 pence [see also 14, p. 63–65].

Jurg Strassler says that “idioms are seen as a special category of lexical items which are not only determined through their structure, but also show a specific type of behavior in language use” [12, p. 11–12]. The cognitive approach to phraseology across languages lays stress on metaphors and images as the constituent principles of set phrases, and provides interesting information about the “intriguing interplay” between universal cognitive principles, culture and phraseology. Idioms cover different discourse registers and include a stylistically wide range of vocabulary

Mona Baker (2015) discusses the various ways that discourse has been used in social and scientific research: as language above the sentence level, as language in use, as types of language use or topics, and as practices which systematically form the objects of which they speak [see her discussion of “text : non-text” 4, p. 121–122]. The fact is that an idiom is created due to metaphoricization as a cognitive process related to human-being’s subconscious activities [1, p. 634]. According to Paul Simpson, idioms have their origin in metaphors which have become fixed phrases in language. They are frequently referred to as clusters of words whose meaning can be hardly deduced from their constituent parts [11, p. 93]. And it can function in various discourse registers – fiction, newspaper, finance, etc. A cognitive study of idioms became very extensive when the theory of the language world view came to develop supported by the Corpus analysis [4, p. 180–182].

Cross-linguistic or rather cross-national variants research of idioms covers a wide range of challenging topics, from the simple comparison of idioms or metaphors in the national variants of English to their systematic contrastive study of all features of set phrases.

Conclusion. The findings of the research also indicate that the dominant lexeme *money* is a polysemantic unit whose components play the function of the discourse cohesion.

The corpus analysis failed to prove Assumption № 1 intrinsic of the professional worldview due to the absence of the common dominant actualizer “finance” in the idioms present.

The corpus analysis found Assumption № 2 incomplete because the dominant lexeme money actualizes the both types of the worldview.

The corpus analysis defined the validity of Assumption № 3.

The investigation of verbalizing the concept of “money” has revealed common features of the pecuniary conceptual systems in Global English- dollar and differential features for every national variant of English. And it has prepared the foundation for a further cross-cultural investigation of British English, American English, Canadian English, Australian English and New Zealandish pecuniary system in their lexicons.

References:

1. Положин М.М., Венжинович Н.Ф. О когнитивном и лингвокультурологическом изучении фразеологии. Горизонты современной лингвистики: Традиции и новаторство: Сб. в честь Е.С. Кубряковой. М.: Языки славянских культур, 2009. С. 628–640.
2. Alexander R.J. Fixed expressions in English: a linguistic, psycholinguistic, sociolinguistic and didactic study. Anglistik und Englischunterricht. 1978. Vol. 6. P. 171–188.
3. Baker Mona. In other words. A coursebook on translation. London; New York: Routledge, 2015. 353 p.
4. Baker Paul. Using corpora in discourse analysis. London: Continuum, 2006. 208 p.
5. Brenner G. Webster's new world American idioms handbook. Indianapolis: Wiley Publishing Inc., 2003. 480 p.
6. Burger Harald. Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen. Berlin: E. Schmidt, 2015. 241 S.
7. Kovacs Gabriella. About the definition, classification, and translation strategies of idioms. Acta Universitatis Sapientiae, Philologica. 2016. Vol. 8. Issue 3. P. 85–101.
8. Kovecses Zoltan, Szabó Peter. Idioms: A View from cognitive semantics. Applied Linguistics. 1996. Vol. 17. Issue 3. P. 326–355.
9. Kvetko P. Anglická frazeológia v teórii a praxi. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 1999. 153 p.
10. Onion C.T. The Oxford Dictionary of English Etymology. Oxford: Oxford University Press, 1966. 1042 p.
11. Simpson Paul. Stylistics: A Resource book for students. London; New York: Routledge, 2004. 262 p.
12. Strassler Jurg. Idioms in English: a pragmatic analysis. Leipzig: Gunter van Verlag, 1982. 160 p.
13. Strazny Philipp. Encyclopedia of linguistics. London: Routledge, 2013. 1304 p.
14. Tkachuk Tetyana. Idioms inside out: money in English idioms. Sborník prací filozofické fakulty Brněnské univerzity studia minora facultatis philosophicae universitatis. Brno studies in English. Brunensis. 2005. № 31. Vol. 11. P. 63–72.
15. Wales Katie. A Dictionary of stylistics. Harlow: Longman, 2001. 440 p.
16. Warren Beatrice. A Model of Idiomaticity. Proceedings of the Ninth Conference for English Studies. 2005. P. 35–54.
17. Warren Helen (ed.). Oxford learner's dictionary of English idioms. Oxford: Oxford UP, 1994. 343p.
18. Wiktorsson Maria. Learning idiomaticity. Lund Studies in English 105. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 2003. 159 p.

Михайленко В. В. Ідіоми з головним складником «money» в англійському грошовому просторі

Анотація. Стаття присвячена дослідженню семантики грошових ідіом, виражених номінативною фразою з лексемою «money» як головною складовою частиною у професійному та непрофесійному типах дискурсу. Вивчено динамічну семантику основних лексем на позначення «гроші» для вирізнення структури значення зазначених ідіом. Дібрано близько 100 ідіом для формування корпусу та його подальшого аналізу. У роботі зроблено три припущення щодо формування професійної та непрофесійної концептосфер. Вивчення вербалізації концепту «money» за допомогою відповідних ідіом виокремило загальні риси грошової системи у глобальній англійській мові та її відмінні ознаки в національних варіантах англійської мови.

Ключові слова: ідіома, структура, семантика, прагматика, дискурс, концептосфера.

Михайленко В. В. Идиомы с ядерным компонентом «money» в английском денежном пространстве

Аннотация. Статья посвящена исследованию семантики денежных идиом, выраженных номинативной фразой с лексемой «money» как ядерным компонентом в профессиональном и непрофессиональном типах дискурса. Изучено динамическую семантику основных лексем, которые обозначают «money», для выделения структуры значения указанных идиом. Отобраны около 100 идиом для формирования корпуса и его последующего анализа. В работе высказаны три предположения о формировании профессиональной и не профессиональной концептосфер с помощью идиом. Благодаря изучению вербализации концепта «money» соответствующими идиомами выделены общие черты денежной системы в глобальном английском языке и ее отличительные признаки в национальных вариантах английского языка.

Ключевые слова: идиома, структура, семантика, прагматика, дискурс, концептосфера.

Місягіна І. М.,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри перекладу та філології
Університету Короля Данила

ВЕРБАЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ ТАКТИКИ НЕЯСНОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті подано огляд основних засобів вербального вираження тактики неясності. Доведено, що втілення тактики передбачає маніпуляцію таким параметром інформації, як її ясність і зрозумілість. Ця тактика означає уникнення повідомлення комунікативно значущої інформації через ускладнення її розуміння. Виділено способи реалізації тактики неясності через збільшення (неоднозначність) або зменшення (неясність) кількості варіантів інтерпретації інформації.

Ключові слова: комунікативна стратегія, комунікативна тактика, спосіб ухильності, неясність, тактика часткового блокування інформації.

Постановка проблеми. Комунікативно-прагматична зорієнтованість дослідження передбачає розгляд англomовного художнього дискурсу передусім не з позиції мовної цінності самого тексту, а з ракурсу інтенційно-цільових характеристик, закладених мовцями в тому чи іншому повідомленні.

Першочерговим предметом інтересу є тактико-стратегічна «схема» сучасного художнього англomовного дискурсу, зокрема, під час реалізації стратегії ухильності. Ця стратегія реалізується в ситуаціях, коли очікування мовця і слухача щодо кількості наданої й отриманої інформації не співпадають. Великий вплив на реалізацію стратегії й тактик ухильності має контекст, який визначається особливостями соціального контексту, внутрішньої структури співрозмовника (його знань, потреб, бажань, емоцій, почуттів тощо) та самоаналізу (аналіз власних знань, потреб, установок тощо) [1].

Дослідження ґрунтується на гіпотезі, що ухильність реалізується за умови порушення одного з постулатів або загального принципу кооперації [2], унаслідок чого відбувається відмова від кооперації («повна» ухильність) або блокування комунікації в заданому напрямі чи заданим способом («часткова» ухильність).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час дослідження ухильності враховувались напрацювання науковців, що базуються на таких сучасних лінгвістичних теоріях і теоретико-методологічних засадах комунікації: теорії мовленнєвих актів (Дж. Остін [3], Дж. Серль [4], А. Вежбицька [5]) і теорії мовленнєвої діяльності (Ф.С. Бацевич [6], О.Я. Гойхман [7], Є.В. Ключев [8], П. Браун, С. Левінсон [9], Д. Гордон, Дж. Лакофф [10]).

Метою статті є дослідити неясність як тактику ухильності від відповіді на запитання та проаналізувати основні засоби її вербального вираження в англomовному художньому дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Комунікативна тактика є конкретним способом реалізації інтенційної програми дискурсу, яка забезпечує оперативне реагування на ситуацію та контекст і ґрунтується на мовленнєвих вміннях співрозмовників. Тактика має певну знакову репрезентацію, і «спосіб її встановлення керується експліцитною інформацією» [11, с. 240]. Оскільки саме тактики є практичним інструментом

дослідження стратегій і надають матеріал для лінгвістичного аналізу, стратегію ухильності логічно описати через реалізацію основних типових тактик.

Тактика неясності вживається під час експлуатації категорії способу (висловлюється ясно: унікальній незрозумілій виразів, неоднозначності, багатослів'я).

Вона є тактикою часткової ухильності й передбачає маніпуляцію таким параметром інформації, як її ясність і зрозумілість. Ця тактика означає уникнення повідомлення комунікативно значущої інформації через ускладнення її розуміння.

Ускладнити розуміння інформації можна через збільшення або зменшення кількості варіантів інтерпретації інформації. Коли мовець збільшує кількість варіантів інтерпретації інформації, виникає неоднозначність, у разі зменшення кількості варіантів інтерпретації висловлення маємо справу з невизначеністю.

Часто виникають труднощі з визначенням неоднозначних і невизначених смислів висловлення. Дж. Шанель указує, що неоднозначність (ambiguity) взагалі не має місця, оскільки в конкретному контексті слухач завжди дає визначену інтерпретацію почутому, навіть не підозрюючи про існування ще декількох способів прочитання того самого висловлення [12]. Усі випадки, коли прочитання висловлення відрізняється від однозначного, дослідниця зараховує до невизначеності (vagueness).

Під час аналізу стратегії видається доцільнішим розрізняти невизначеність і неоднозначність, оскільки існування двох різнозначних смислів висловлення вважається прийнятним у ситуації, коли така двозначність створена мовцем цілеспрямовано.

Тактика неясності в корпусі дослідження представлена двома способами: ухильністю через збільшення (64%) та зменшенням (36%) кількості варіантів інтерпретації повідомлення.

У дослідженні до випадків утілення тактики неясності не належали ті випадки, коли співрозмовник не отримував інформації через те, що мовець неправильно оцінив його тезаурусні знання, ситуацію чи контекст і неоднозначність/невизначеність створені ним ненавмисне.

У разі збільшення кількості способів інтерпретації висловлення (**неоднозначності**) мовець ухильється від надання комунікативно значущої інформації, надаючи співрозмовнику більше як один варіант її інтерпретації, що іноді ускладнює правильне розуміння ним інформації:

Розглянемо приклад неоднозначної інтерпретації висловлення:

Neil was astonished at how pleasant the evening had been; he had seldom enjoyed a game of chess more, and, thinking this, said a little slyly, "Another game, another night, perhaps?" Sally-Anne, her heart thudding in the strangest way when he asked her this, as though he had said something much more intimate, and then suddenly understanding by the ambiguous way in which he had spoken that he had offered her other games than chess" (BNC; HGE).

У цьому прикладі мовець не може звернутись до співрозмовника із запрошенням прямо, оскільки він невпевнений у його реакції, тому через неоднозначне представлення інформації він може зрозуміти, як його співрозмовник ставиться до того варіанта, що його цікавить, а в разі негативної реакції завжди може скористатись іншим варіантом тлумачення.

Під час зменшення кількості способів інтерпретації висловлення (**невизначеності**) мовець ухиляється від надання комунікативно значущої інформації, не надаючи співрозмовнику жодного прийнятного способу її інтерпретації, що унеможливило будь-яке розуміння ним цієї інформації, тобто фактично він дає незрозумілу відповідь:

He shook his head. "What then, Father? What should we do?" "Do?" Li Shai Tung laughed; a soft, unfamiliar sound. "Prepare ourselves, Yuan. That's all. Take care our friends are true. Sleep only when we're safe". It was an uncharacteristically vague answer (BNC; GUG).

Про те, що слухач не зрозумів відповіді співрозмовника, свідчать слова автора (*It was an uncharacteristically vague answer*).

До **вербальних засобів вираження** цієї тактики належать такі:

а) Використання суперечливих виразів: якщо одне твердження мовця суперечить іншому, то слухач просто не зможе визначити правильний варіант і зрозуміти повідомлення ("Yes and no", "Today and tomorrow" тощо):

"Is there a specific reason the two of you don't get along, or is it more general?" "It's specific and general, and none of your business" (N. Roberts Heaven and Earth, p. 87).

За допомогою суперечливої фрази (*It's specific and general*) мовець ускладнює розуміння відповіді, не залишаючи слухачеві жодного прийнятного варіанта для його інтерпретації. Про його небажання надавати інформацію свідчить також фраза мовця "*none of your business*".

б) Використання незрозумілих виразів, коли мовець не може знайти смислу висловлення:

"Robert. Yes, I do. Maybe when I get back to the States we can work things out. Or maybe when he gets my message about the bracelet he'll come for me" She wanted to remember Robert. Compared to this man Robert seemed safe. "Ah" Nickolas said, starting for the door. "Just what is that supposed to mean?" "No more, no less" She blocked him from leaving the room. "If you want to say something, say it" (J. Deveraux A knight in shining armor, p. 86).

Мовець намагається уникнути надання інформації, свідомо будуючи свої висловлення так, щоб слухачеві було важко їх інтерпретувати.

в) Використання незакінчених висловлень: якщо мовець «обриває» твердження й переходить до іншого, це свідчить про те, що частина комунікативно значущої інформації втрачена:

"So?" Jackson said. "The man might be checking in on her. Seeng if she's okay". "That's what I would've thought too, but..." Sawyer's fuse was about gone. "But what?" he asked angrily "I'm not sure if I'm at liberty to say" (D. Baldacci. Total control, p. 290).

Висловлення "*I'm not sure if I'm at liberty to say*" свідчить про те, що мовець не бажає/не може надавати інформацію. Для цього він залишає своє твердження незакінченим ("*That's what I would've thought too, but...*"), з одного боку, вказуючи на те, що частина комунікативно значущої інформації не висловлена, а з іншого – демонструючи свій сумнів у можливості надання інформації.

г) Уживання занадто ускладнених синтаксичних конструкцій і виразів, що перешкоджають правильному розумінню висловлення:

"I don't understand the Sharing". "We are together in the ritual. You will see it. You will feel it. My Fish Speakers are the repository of a special knowledge, an unbroken line which only they share. Now, you will partake of it and they will love for it. Listen to them carefully. They are open to ideas of affinity. Their terms of endearment for each other have no reservations". More words, Idaho thought. More mystery (F. Herbert God emperor of Dune, p. 215).

Про труднощі інтерпретації висловлення свідчать слова мовця (*More words, more mystery*), який усвідомлює, що не отримав чіткої відповіді на запитання.

Висновки. Отже, стратегія ухильності представлена комунікативними тактиками ухильності – повного блокування: неадекватності, неінформативності, неясності й нерелевантності. Тактики ухильності реалізуються за умови порушення одного з постулатів або загального принципу кооперації. Кожна з тактик має свої способи та вербальні засоби втілення в сучасному англійському художньому дискурсі.

Серед тактик часткового блокування найпоширенішою в англійському художньому дискурсі є тактика нерелевантності, очевидно, тому, що для її реалізації – зміни, підміни чи переходу до нової теми – від мовця вимагається здійснення операцій меншої складності, аніж для того, щоб реалізувати тактику неясності, яка вимагає породження ускладненої ілюкції. Найменш частотною тактикою часткового блокування інформації є тактика неясності, яка передбачає маніпуляцію таким параметром інформації, як її ясність і зрозумілість. Ця тактика означає уникнення повідомлення комунікативно значущої інформації через ускладнення її розуміння. Виділено способи реалізації тактики неясності через збільшення (неоднозначність) або зменшення (неясність) кількості варіантів інтерпретації інформації.

Перспективою дослідження може бути виявлення та уникнення явища ентропії мовлення, позитивним результатом якого стане вдосконалення кількісно-якісних показників інформації й покращення взаєморозуміння в умовах моно- та міжкультурної комунікації.

Література:

1. Дейк ван Т.А. Язык. Познание. Коммуникация. Москва: Прогресс, 1989. 310 с.
2. Грайс Г.П. Логика и речевое общение. Новое в зарубежной лингвистике. Прагматика. Москва: Прогресс, 1985. Вып. 16. С. 217–237.
3. Остин Дж. Слово как действие. Новое в зарубежной лингвистике. Москва, 1986. Вып. 17: Теория речевых актов. С. 22–129.
4. Searle J.R. Speech acts: An essay in the philosophy of language. Cambridge: Cambridge University Press, 1969. 203 p.
5. Вежбицка А. Речевые акты. Новое в зарубежной лингвистике. Прагматика. Москва: Прогресс, 1985. Вып. 16. С. 251–275.
6. Бацевич Ф.С. Основы коммуникативной лингвистики: підручник. Київ: Академія, 2004. 344 с.
7. Гойхман О.Я., Надеина Г.М. Речевая коммуникация: учебник для вузов. Москва: ИНФРА, 2001. 272 с.
8. Клоев Е.В. Речевая коммуникация: учебное пособие для университетов и институтов. Москва, 2002. 320 с.
9. Brown P., Levinson S. Politeness. Some universals in language usage. Cambridge: CUP, 1987. 345 p.
10. Гордон Д., Лакофф Дж. Постулаты речевого общения. Новое в зарубежной лингвистике. Прагматика. Москва: Прогресс, 1985. Вып. 16. С. 276–302.
11. Селиванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
12. Channell J. Vague Language. Oxford: OUP, 1994. 226 p.

Мисягина И. М. Вербальное выражение тактики неясности в английском художественном дискурсе

Аннотация. В статье подан обзор основных способов вербального выражения тактики неясности. Доведено, что воплощение тактики предусматривает манипуляцию таким параметром информации, как ее ясность и понятность. Эта тактика означает избегание сообщения коммуникативно значимой информации через усложнение ее понимания. Выделены способы реализации тактики неясности через увеличение (неоднозначность) или уменьшение (неясность) количества вариантов интерпретации информации.

Ключевые слова: коммуникативная стратегия, коммуникативная тактика, способ уклончивости, неясность, тактика частичного блокирования информации.

Misiagina I. Verbal Expression of Unclarity Tactics in English Literary Discourse

Summary. The review of key methods of verbal expression of Unclarity Tactics is given in the article. It is proved that implementation of Unclarity provides for manipulation of such information parameters as clarity and neatness. This tactics is implemented when the speaker wants to avoid giving communicatively relevant information by making it less clear. The principles of its realization are defined through increasing (ambiguity) or decreasing (vagueness) the number of options of its interpretation.

Key words: communicative strategy, communicative tactics, methods of hedging, Unclarity, tactics of partial blocking of information.

Спотар-Аяр Г. Ю.,
асистент кафедри тюркології Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРИФРАСТИЧНИХ ФОРМ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ СТИЛІ ПЕРІОДУ ТАНЗИМАТУ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню функціонування перифрастичних форм в османській турецькій мові в період Танзимату, впливу загальномовних тенденцій періоду на синтаксис офіційно-ділового стилю, зокрема вживанню перифрастичних форм, установленню впливу історичного фактору на сучасний рівень функціонування конструкцій.

Ключові слова: перифрастичні форми, функціонування перифрастичних форм, офіційно-діловий стиль.

Постановка проблеми. Особливості функціонування перифрастичних форм у мові офіційно-ділових паперів Османської Імперії пов'язані з мовними тенденціями історичного періоду, а саме: в XI і XII століттях тюрки-огузи використовували турецьку мову лише в усній формі та у фольклорі, у XIII столітті турецька мова отримує в Анатолії офіційний статус [8, с. 147], надалі в Анатолії протягом двохсот років необхідність існування писемної мови була вирішена за рахунок арабської та перської мов, відповідно, протягом цього періоду офіційною писемною мовою анатолійських сельджуків була фарсі, мовою науки – арабська [8, с. 147]. Отже, потреби офіційно-ділової документації, науки, освіти, медицини обслуговувались за рахунок інших мов.

Набуття османською турецькою мовою статусу «Імператорської мови» відбулось у XV столітті, надалі в XVI столітті тенденція інтеграції арабських і перських лексем і граматичних явищ продовжується, внаслідок чого мова стала незрозумілою та переобтяженою [3, с. 243]. Натомість у період Танзимату (XIX століття) почали відбуватись активні соціальні перетворення, які торкнулись і мови. Провідною новаторською думкою було встановлення більш тісного зв'язку між керівною частиною імперії та народом, поширення нових ідей серед населення, у зв'язку з цим виникла необхідність використання зрозумілої населенню мови. Незважаючи на те що офіційно-діловий стиль виявляв значну стійкість до мовного новаторства, загальні процеси, які відбувались в османській турецькій мові, беззаперечно, відображались на всіх рівнях мови: морфемному, лексичному, синтаксичному тощо, відповідно, функціонування перифрастичних форм теж мало свої особливості, аналіз яких дасть змогу осмислити й установити взаємозв'язок між тогочасними мовними процесами та тенденціями й функціонуванням цієї граматичної конструкції. Відсутність ґрунтовних досліджень, які систематизують та узагальнюють знання про аналітичні форми дієслів в османській мові, реалізацію аспектуальних значень складно вербальними конструкціями в періоді Танзимату і їх стилістичний потенціал, актуалізує дослідження.

Метою статті є передусім фіксація фактів функціонування бівербальної конструкції, визначення частоти використання перифрастичних форм, систематизація знань про чинники, які вплинули на наявність або відсутність певних видів форм і час-

тоту їх використання, здійснення порівняльного аналізу функціонування перифрастичних форм в офіційно-діловому стилі в період Танзимату й на сучасному етапі.

Об'єктом дослідження є перифрастична форма дієслова та особливості її функціонування в мові офіційно-ділового стилю османської турецької мови. Реалізація мети наукової розвідки пов'язана з вирішенням таких завдань: установити види перифрастичних форм, які функціонують у цей період, з'ясувати об'єктивні чинники, що вплинули на частотність їх уживання, визначити граматичні, синтаксичні та стилістичні особливості конструкцій у цьому періоді.

Предметом дослідження є парадигма перифрастичних форм, які функціонують в османській турецькій офіційній мові.

Наукова новизна полягає в тому, що така наукова розвідка є першою спробою в сучасній тюркології визначити й пояснити основні особливості функціонування перифрастичних форм у діахронічному аспекті, що дасть змогу вийти за рамки вузького підходу дослідження теми в синхронічній площині, й отже, подолати брак аналітичного матеріалу, пов'язаного з історичним чинником впливу на особливості та функціонування й парадигму форм на сучасному етапі.

Практичне значення полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використаними в подальших наукових розробках стосовно діахронічних аспектів розвитку синтаксису і стилістики турецької мови, бути базою для подальших досліджень у сфері граматики турецької мови.

Виклад основного матеріалу. Для мови періоду Танзимату провідною тенденцією була вербалізація шляхом поєднання запозиченої лексеми: іменника, прикметника, дієприкметника з дієсловами з широкою узагальноною семантикою – *etmek* (робити), *olmak* (стати), *kılmak* (робити), *bulmak* (знаходити), *bulunmak* (знаходитись). Фактично в тих випадках, коли функціонування властивих турецькій мові перифрастичних форм було б органічним, замість них уживались терміни арабського чи перського походження, закріплені раніше за відповідними юридичними, економічними, соціальними поняттями (у більшості випадків у юридичному підстилі), зокрема в текстах законів і постанов у поєднанні з допоміжним дієсловом *olmak* чи *bulunmak*. Відповідно, кількість перифрастичних форм, які функціонували в діловій документації того часу, значно менша від потенційно можливої.

Підтвердження цьому явищу ми знаходимо в тлумачному словнику османської мови, у якому ми зустрічаємо пояснення юридичного терміна сучасною турецькою мовою за допомогою перифрастичної форми: *Câni* – *Cinayet işlemiş olan kimse* – особа, яка скоїла вбивство, вбивця. *Cari* – *Uygulanan; yürürlükte olan* – чинний. *Muacceliyet* – *Borcun vadesinin gelmiş olması* – факт завершення терміну сплати боргу. *Muafiyet* – *Affedilmiş olma; bağışıklık; yükümlülük dışında tutulmuş* – бути таким, що отримав амністію, амністія, затриманий без повноважень.

Rü'yet – Davanın bakılmakta olması. – Перебування справи в стані розгляду.

Так само в тлумачному словнику термінів протоколів засідання Верхньої та нижньої палат Парламенту:

derdest (der-dest) Tutma, elde etme; elde edilen; görülmekte olan, yapılmakta olan: утримання, набуття, той, який набули, той, який знаходиться в процесі розгляду, той, який знаходиться у процесі розроблення [11, с. 32].

“*Almanya Başvekili ile Rusya Hariciye Nazırı arasında Potsdam’da vukuu bulan müzakerat neticesi olarak devleteyn arasında akdi derdest bulunduğu inkâr edilmiş mukavelename hakkında...*” *Meclis-i Mebusan 5 Ocak 1326 (1910) tarihli 26’ncı Birleşim Tutanak Dergisi, C. 2, S. 199* [11, с. 32] – «Про угоду як результат перемовин, проведених у Постадамі на міждержавному рівні між Прем’єр-міністром Німеччини та Міністром закордонних справ Росії, процес обговорення положень якої був заперечений...», витяг із 26-ого об’єднаного реєстру протоколів засідання Нижньої палати парламенту від 5 січня 1326 (1910) року, т. 2, с. 199.

tahtmüzakere (taht-ı müzâkere) Konuşılmakta olan, görüşülmekte olan – той, що знаходиться в процесі розгляду, той, що знаходиться в процесі обговорення. “*Yani bir meseleyi hallederken, yek diğerine rabitası olan müteaddit mesailde tahtmüzakere ve karara alındı.*” *TBMM 19 Ağustos 1336 (1920) tarihli 53’üncü Birleşim Tutanak Dergisi, C. 3, S. 345* [11, с. 216] – «Тобто, вирішуючи одне питання, обговорювалась і була винесена для прийняття рішення ціла низка питань, пов’язана з чимось іншим», витяг з 53-ого об’єднаного реєстру протоколів засідання Парламенту від 19 серпня 1336 (1920) року, т. 3, с. 345.

Численні випадки, зафіксовані в назвах законів і постанов того часу, дають нам змогу зробити висновок, що періоду притаманна тенденція використання складних дієслів із першим запозиченим компонентом у формі дієприкметника арабського або перського походження та дієсловом *olmak* чи *bulunmak*:

Kitab-ı mezkurda şahadet bahsi ise itlakı üzere mündericidir ve senedat üzerine teamül cari olan hususlarda yine senet aranmak emr-i zaruri olduğundan mehakim-i nizamiyede ve alelhusus ticaret mahkemelerde ne türlü hususlarda ve kaç kuruşa kadar olan davalarda şahit istina olunacağına dair bir nizam yapılmak lazim gelir. [9, с. 134] – У зазначеній книзі посилення на свідчення ж стосується звільнення та пов’язано з гарантією присутності через необхідність витребувати гарантії перед суддею згідно з чинними положеннями та під час розгляду всіх видів господарських справ і в найменших справах, необхідною є організація особистої присутності свідка в суді.

Причиною такого широкого функціонування запозичених лексем є чітке закріплення за поняттям визначеного й раніше закріпленого лінгвального оформлення: юридичний термін співвідноситься з правовим поняттям як першоелементом правового знання і слугує його знаковою (мовною) моделлю, репрезентованою у звуковій і літерній формах, а правове поняття, його внутрішній зміст, обсяг і структура є логіко-сміисловою основою для окреслення термінологічного значення у формі дефініції, яка узагальнює найістотніші ознаки і взаємозв’язки правового явища [1, с. 100].

Rü'yet – ‘Mesela bir mahkeme-i ticarete ticaret kanunu hükümce Rü'yet olunan bir davanın rehin ve kefalet ve vekalet gibi bazı hussusiyat-ı mütteferriasında kanun-ı asliye müracaat olunuyor’ [9, с. 133]. – Наприклад, відповідно до положень

торгового кодексу, під час виконання юридичних процедур по справі, що розглядається в господарському суді, таких як унесення застави, призначення поручителя або довіреної особи, необхідним є звернення в установленому законом порядку.

Таке явище було розповсюджено не лише в законодавчому підстилі, а й в офіційному листуванні, зокрема в коментарі Шемсетіна Намі: *Lisanımızın Türkçe, Arabî ve Farsîden mürekkep olduğu söyleniyorsa da bu terkiib, sair ba’zı lisanlarda olduğu gibi, âdetâ birim tizâcî kimyevî ile hasıl olmadığından, lisanımızda müsta’mel olan Arabî ve Farsî kelimeler daima ecnebî sıfatıyla durup, tamamıyla lisanımıza karışmamış ve lisanımızın kavaid ü şivesi asla mütegayyir (bozulmuş) olmayarak, yine esas-ı asliyesini muhafaza etmiştir* [12, с. 20] – Наша турецька мова зберігала свою справжню оригінальність, скільки б не казали, що вона перемішалась з арабською та персидською, так відбувається й в інших мовах, через те що така суміш не відбувалась як звичайна хімічна реакція, ті арабські та персидські слова, які використовуються в нашій мові, завжди будуть мати статус іншомовних, не змішаються повністю з нашою мовою й ніколи не зіпсують граматику та вимову нашої мови.

З іншого боку, ми можемо однозначно стверджувати, що перифрастичні форми широко функціонували в розмовній турецькій мові, оскільки вони визначені й описані в граматиках того періоду, зокрема у *Nev Usûl Sarf-ı Türkî* (1892) Шемсетіна Самі, в якій він досліджує функціонування допоміжного дієслова *olmak* (бути, стати) у розділі ‘*Ef’âl-i i’âne* (допоміжні дієслова)’. Зокрема, у цьому підручнику зафіксовано такі перифрастичні форми: *-miş olmak, -ır olmak, -yor olmak, -acak olmak (sever oldu, seviyor oldu, sevmiş oldu, sevecek oldu, sevmiş olur, sevecek olur, sevmiş oluyor, sevecek oluyor, sevmiş olacak, sevmiş ola, sevmiş olsa, sevecek olsa, sevmiş olmalı, sevmiş olursa, sevmiş olacaksa, sevmiş olursa, sevmiş olsun, sevecek ol)* [5, с. 95–101].

Наявність широкої парадигми описаних видів перифрастичних форм у *Nev Usûl Sarf-ı Türkî* свідчить про те, що вони широко використовувались у розмовному стилі турецької мови.

Незважаючи на надмірну кількість іншомовних дієприкметників і тенденцію їх поєднання з допоміжним дієсловом і, як результат, заміщення ними синтетичних та аналітичних форм тюркського походження, функціонування перифрастичних форм спостерігається в офіційно-діловому стилі османської турецької мови, як у консервативному законодавчому підстилі, так і в політичному й діловому дискурсах.

Законодавчі документи періоду Танзимату, який розпочався в 1839 році, традиційно розділяють на три види: упорядковані за французьким зразком, а саме: *Usul-i Muhakemat-ı Cezaiyye (1879) ve Usul-i Muhakeme-i Ticaret Kanunları (1861), Ticaret Kanunnamesi (1850)*, упорядковані за французькими зразками, але адаптовані до Османських традицій, зокрема із запозиченням принципів Шаріату, на якому базувалось законодавство Османської Імперії до XIX століття: *Kanun-ı Esasi (1876), Usul-i Muhakemat-ı Hukukîyye (1879) Ceza Kanunu (1858)*, інші правові акти, в основу яких було покладено принципи Шаріату [7, с. 1].

З-поміж вищезазначених законодавчих актів найвизначнішим документом офіційно-ділового стилю була прийнята в 1876 році конституція Османської імперії *Kanûn-ı Esâsî (Османський Закон)*, яка фактично стала основою для всієї законодавчої документації. Мова цього документа далека від простої народної, переобтяжена надмірною кількістю запозичень на лексичному та синтаксичному рівнях. Текст конституції складається з 119 статей, унесено сім правок протягом періоду її

чинності до тексту [5]. Зокрема, у цьому документі нами зафіксовано сім перифрастичних форм у тексті основного документа й одну в поправках до конституції: *verilmiş olan* (стаття 11), *etmiş ola* (стаття 47), *kabul olunmuş olmaz* (стаття 55), *bulunmuş olan* (стаття 62), *etmemiş olan* (стаття 68), *olmuş olan* (стаття 68), *etmiş ola* (стаття 84) та *verilmiş olan* (у поправці до статті 58): **MADDE 68:** *Hey'et-i Meb'ûsân için a'zâlığa intihâbı câ'iz olmayanlar şunlardır: Evvelâteba'a-i Devlet-i Âliyeden olmayan, saniyen nizâm-ı mahsûsu mücibince muvakkaten hizmet-i ecnebiye intiyâzını ha'iz olan, sâlisen Türkçe bilmeyen, rabian otuz yaşını ikmaletmeyen, hâmişen hin-i intihâbta bir kimsenin hizmet-kârlığıında bulunan, sadisen iflâsile mahkûm olup dai'ade-i i'tibâr etmemiş olan, sabian su-i ahvâlile müştehir olan, saminen mahcuriyetine hüküm lâhik olup dafekk-i hacir edilmeyen, tâsi'an hükuk-ı medeniyeden sâkit olmuş olan, âşir entâbi'iyet-i ecnebiye iddi'asında bulunan kimselerdir* [14] – Стаття 68: Перелік осіб, які не можуть бути визначені кандидатами на обрання до палати парламенту *Hey'et-i Meb'ûsân* (прим: палата парламенту, члени якої обирались населенням): особи, які не є громадянами Великої Османської Держави, по-друге, ті, які, відповідно вимог особливих законів, тимчасово перебувають на службі за кордоном, по-третє, ті, хто не володіють турецькою мовою, по-четверте, ті, хто не досягли тридцятирічного віку, по-п'яте, ті, хто на момент виборів перебувають на іншій службі, по-шосте, ті, хто внаслідок банкрутства позбавлені свого становища та не змогли поновити свою гідність, по-сьоме, ті, недостойна поведінка яких засвідчена, по-восьме, ті, стосовно яких застосовані обмеження, якщо ці обмеження не зняті, по-дев'яте, ті, хто позбавлені соціальних прав, по-десяте, ті, перебування яких у громадянстві іншої держави засвідчено.

Потрібно звернути увагу на те, що в основному законодавчому документі функціонують перифрастичні форми одного виду – результативного на *-miş olmak*. Використання саме результативного виду можна пояснити декількома чинниками, а саме: результативність є притаманною ознакою дієслів мови офіційно-ділових паперів; саме результативний вид протягом довгого історичного періоду був найуживанішим серед парадигми перифрастичних форм; складні вербальні конструкції з першим запозиченим компонентом не мають можливості реалізувати таку саму сукупність темпоральних та акціонсартових значень через відсутність морфологічного показника в запозиченій основі.

У ході наукової розвідки ми зафіксували перифрастичні форми й в інших законодавчих актах зазначеного періоду, що дає нам змогу зробити висновок, що, незважаючи на значно меншу від потенційно можливої кількості випадків функціонування, така граматична конструкція вживалась у законодавчому підстилі мови офіційно-ділових паперів періоду Танзимату, наприклад, у *Ceza Kanunnâmesi* – Кримінальному кодексі 1858 року. Зокрема, встановлено функціонування перифрастичних форм у проєкті (1858) закону, текст якого повністю збережений в Національній бібліотеці.

Sekizinci Madde: Kabayihâ mütedair teşebbüsât ise kanunen tayin olunmuş olan mevaddın gayri surette kabahat hükmünde tutulmayacaktır [7, с. 4]. – Стаття восьма: Так само намір скоєння дій злочинного характеру не підлягає розслідуванню відповідно до положень будь-яких інших статей законодавства про вчинення злочинних дій.

З метою виявлення частотності функціонування перифрастичних форм і встановлення особливостей уживання кож-

ного виду конструкції, ми проаналізували повний перелік назв законодавчих актів і постанов, які зібрані в *Tertip Düstur (zîbriku законодавчих актів)* у період з початку Танзимату до 23 квітня 1923 року, зокрема в переліку назв законодавчих актів зафіксували такі види: *-makta olmak, -miş olmak, -acak olmak*. У переліку, який складається з 1946 назв документів, нами зафіксовано п'ятнадцять перифрастичних форм: *Fenerler idaresine ait taritede yapılmış olan 1/7 112 14 Rebi'ülahir 1314/ tenzilat hakkında irade-i seniyye 1/7 112 14 Rebi'ülahir 1314/22.09.1896* [2, с. 157] – Вищий наказ 1/7 112 від 14 числа місяця Ребіюляхір 1314/22.09.1896, про надану знижку 1/7 112 від 14 числа місяця Ребіюляхір 1314, управління у справах маяків.

Filokseralı mahallerde Amerika asma çubuklarıyla tesis ve tecdid edilen bağların on sene müddetle öşür ve vergiden ve kezalik filokseralı mahallerde yerli asmaları ile tesis edilmiş veya edilecek olup kışın elli gün kadar su altında bulundurulacak olan bağların yine on sene müddetle yalnız öşürden ma'fiviyetleri hakkında talimat 1/8 54 1 Reblülewel 1322/17.05.1904 [2, с. 177] – Розпорядження 1/8 54 від 1 числа місяця Реблувел 1322/17.05.1904 про звільнення від сплати десятини та податку на десятирічний термін виноградників, облаштованих і поновлених за допомогою американських підвісних опор у районах, уражених філоксерою, і так само звільнення від сплати виключно десятини в районах, уражених філоксерою виноградників, які вже оснащені або оснащення підвісними опорами національного виробництва яких передбачено в майбутньому та перебування яких під водою в зимовий період на термін до п'ятдесяти днів є необхідним.

Servet-i mülkiyet tasarruf olunmakta bulunan bir nevi gedikler hakkında müceddeden kaleme alınan nizamnamedir 1/1 258 B Zilhicce 12771 17.06.1861 [2, с. 72] – Оновлений статут 1/1 258 В місяця Зілхідже 12771 17.06.1861 про нові доповнення, які впроваджують економію основного капіталу.

Варто зазначити, що більшість зафіксованих форм становлять форми результативного виду. Така особливість пояснюється відсутністю синонімічних конструкцій на позначення результативності, які мають однаковий із перифрастичними формами потенціал реалізації синтаксичних значень.

Функціонування допоміжного дієслова *bulunmak* як аспектуалізатора можна визначити як властиве мові офіційно-ділових паперів періоду Танзимату:

“Kâtip intihabına ait bir varakada üçten fazla isim yazılmış bulunur ise, bunların sırası itibarıyla ilk üçü muteber olup diğerleri dâhil-i hesap edilmez.” Heyet-i Ayan Nizamname-i Dâhilisi'nin Değiştirilmiş Şekli, Madde 4 [11, с. 30]. – «У тому випадку, коли в документі від імені обраних секретарів указано більше ніж три імені, відповідно до порядку їх переліку», перші три є чинними, інші додатково не враховуються.

Ми зафіксували перифрастичні форми й в офіційному листуванні періоду Танзимату, зокрема в листі до Міхдата Паші з приводу прийняття першої Конституції Султан пише так: *Cenab-ı Hak milletimizin mutluluğuna kefil olsun bu mutlu sonucu benim saltanat devrimde bırakmış olduğu için Allah'a şükrederim* [12, с. 59] – Я дякую Аллаху за те, що святий обов'язок довести до результату гарантії щастя нашого народу припав на час мого правління.

Функціонування перифрастичних форм зафіксовано, зокрема, так само в усному політичному дискурсі:

“... el kaldırdığımız halde Maliye Nezareti celilesi açık olan bütçeyi kapatmak ve yevmen-fe-yevmen artmakta olan masarife

karşı gelmek üzere diğer menabi hakkında bugüne kadar ne düşünülmüştür?» [11, с. 252] – «... незважаючи на те, що ми підняли руку, що до сьогодні спланувала Фіскальна Палата щодо іншого джерела для покриття дефіциту бюджету й запобігання витратам, які все збільшуються і збільшуються з дня на день?»

Зокрема, їх кількість у політичних промовах є значною, також варто відмітити різноманітність парадигми форм: *“Bunların hepsini toplayacak olursanız 1326 senesinin muhassasatı umumiyesi hemen hemen 40 milyon liraya baliğ olur.” Meclis-i Mebusan 10 Şubat 1326 (1910) tarihli 46’ncı Birleşim Tutanak Dergisi. C. 3, S. 193* [11, с. 15]. – Якщо ви маєте намір зібрати всіх їх разом, то за весь 1326 рік сукупні виплати заробітної платні становитимуть майже 40 мільйонів лір. 46-й Об’єднаний Реєстр Протоколів засідання палати парламенту Меджлісі Мебусан від 10 лютого 1326 року, т. 3, с. 193.

Особливу увагу варто звернути на тенденцію утворення перифрастичної форми від складного дієслова з першим компонентом – запозиченою лексемою: *“İşbu Nizâmnâme ahkâmına tevfiikan birinci defa nasp ve intihap olunacak olan Reisin ve Reis Vekili ile kâtiplerin müddet-i memuriyetleri bir iki yüz doksan üç senesi teşrin-i sânisini ibtidasına kadar olacaktır.” 8 Eylül 1293 (20 Eylül 1877) Tarihli Heyet-i Âyan Nizamname-i Dâhilisi, Madde 74* [11, с. 164] – Відповідно до положень цієї постанови, термін виконання обов’язків Прем’єр-міністра, якого вперше буде обрано та призначено, який виконує обов’язки Прем’єр-міністра із секретаріатом, триватиме до початку листопаду 1293 року.

Зокрема, цікавим є функціонування дієслова *olmak*, яке, виступаючи граматичним ядром конструкції з першим запозиченим компонентом, у пасивному стані виявляє здатність бути семантично-аспектуальним ядром полівербальної конструкції: *“2 nci madde el-halet-i hazihi devletçe cibayet olunmakta bulunan rüsum ve tekalifin 1330 senesi temmuz mahında dahi kavanin ve nizamata mahsusa ve usul-ü mevzuasına tevfiik antarh ve tahsiline devam olunacağına...” Meclis-i Âyan 30 Haziran 1330 (1914) tarihli 18’inci Birleşim Tutanak Dergisi, C. 1, S. 292* [11, с. 222] – «Друга стаття щодо подальшого продовження відтермінування внесення податків і зборів, сплату яких добровільно призупинено рішенням держави до червня місяця 1330 року виключно в інтересах держави та відповідно до законодавства...» Загальний реєстр № 18 від 30 червня 1330 (1914) Протоколів Засідання Меджлісі Айхан (Верхньої Палати Парламенту), т. 1, с. 292.

У цьому випадку полістатусність дієслова *olmak* у рамках однієї конструкції може бути пояснена тим, що дієслово є граматикалізованим до першого етапу з частковою десемантизацією, зокрема, функціонуючи як аспектуалізатор, на перший план виступає сема «стати, набути ознаку» з яскраво вираженою інхоативною семантикою (зміни стану), функціонуючи як граматичний центр конструкції, виявляє полісемію у значеннях: бути, стати, набути, виявитись тощо.

Висновки. Отже, проаналізувавши функціонування перифрастичних форм в офіційно-діловому стилі мови періоді Танзімату, ми можемо резюмувати таке: ці граматичні форми вживаються в зазначеному періоді, проте їх функціонування є обмеженим трьома видами перифрастичних форм на *-maktâ olmak*, *-miş olmak*, *-acak olmak*; офіційний стиль османської мови того періоду занадто переобтяжений запозиченнями з перської та арабської мов, що призвело до того, що в більшості потенційно можливих випадках функціонування пе-

рифрастичних форм вони фактично були замінені граматичними конструкціями, утвореними за схемою дієприкметник арабського або перського походження й допоміжного дієслова *olmak*, *bulunmak*, незважаючи на нездатність повною мірою реалізувати темпоральні та спектральні відтінки; оскільки юридичному підстилю властиве чітке понятійне закріплення явища за терміном і в цей період ми фіксуємо значну кількість запозичених дієприкметників іншомовного походження, тенденція їх використання саме в юридичному підстилі продовжується до нашого часу, оскільки заміна одного терміна іншим вимагає закріплення його відповідним чином на законодавчому рівні; дієслово *bulunmak* теж функціонує як аспектуалізатор, проте частотність його вживання є значно меншою.

Аналітичні конструкції з першим запозиченим компонентом утворюють пасивний стан за допомогою граматичного центру, вираженого дієсловом *olmak*, у результаті чого пасивний стан дієслова *olmak* – *olunmak* набуває широкого функціонування. У деяких випадках необхідність передачі конотаційного змісту й реалізації аспектуальних значень результативності та континууму й темпоральних відтінків відбувається шляхом утворення перифрастичної форми від конструкції з першим запозиченим компонентом, отже, дієслово *olmak* у рамках однієї й тієї самої конструкції може водночас реалізувати синтаксичну функцію семантичного і граматичного центрів.

Література:

1. Яцишин Н.П. Юридична термінологія як спеціалізована система правових понять. Термінологічний вісник: зб. наук. пр. Київ: ІУМ НАНУ, 2013. Вип 2 (2). С. 99–103.
2. Akman M. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Osmanlı Hukuk Mevzuatı 1 1. Tertip Düstür'un Tarihi Fihrist ve Dizini. Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları, Sayı 3. 2007 (Bahar). S. 67–224.
3. Aydemir M. Tanzimat'tan Yeni Lisan Hareketi'ne dil sadeleştirme çalışmaları. Sobider. Yıl: 3. Aralık, 2016. Sayı 9. S. 240–254.
4. Çağatay S. Eski Osmanlıca'da Fiil Müştakları. Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi. C. V. 1947. S. 353–368.
5. Furqan Hameed. Şemseddin Sami'nin dilciliği ve Nev Usûl Sarf-ı Türkî adlı Grameri. Doktora tezi. Ankara, 1993. 174 s.
6. Gayretli M. 1858 Osmalı Ceza Kanununun kaynağı üzerindeki tartışmalar ve bu kanuna ait bir taslak metnin bir kısmıyla ilgili değerlendirmeler. URL: <http://www.e-akademi.org> [01.08.2018].
7. İntan N. Kaanunname-i Ticarete göre protestolar. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. Sayı:1, Cilt: 22, 1966. S. 829–846.
8. Karahan L. Anadolu'da Türk Yazı Dili'nin Gelişimi. Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Kırgızistan, 2002. Sayı 3. S. 147–154.
9. Kenanoğlu M. Osmanlı ticaret hukuku. Lotus Yayınevi, 2005. 243 s.
10. Küçük S., Çelik T. (2017). Menâsik-i Hacc adlı eserde birleşik fiiller. Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (1). S. 118–132.
11. Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Âyan tutanak terimleri sözlüğü. TBMM Basımevi. Ankara, Ocak, 2015. S. 306.
12. Özdemir H. Cumhuriyet tarihinde hukuk dilindeki değişimler ve gelişmeler. Doktora tezi. Ankara, 2006. 370 S.
13. Yamaç M. İlk Anayasa (1876 Kanun-i Esasi). BJSS Balkan Journal of Social Sciences/Balkan Sosyal Bilimler Dergisi. Vol/Cilt: 3, No/Sayı:5, 2014. S. 54–68
14. 1876 Kanun-i esasi. URL: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/1876.aspx>.
15. 1876 Kanunu Esasi. Gözler K., – Türk Anayasaları, – Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları. 1999. S. 30–63'ten alınmadır. URL: <http://www.anayasa.gen.tr/1876ke.htm>.

Спотарь-Аяр А. Ю. Особенности функционирования перифрастических форм в официально-деловом стиле периода Танзимата

Аннотация. Статья посвящена исследованию функционирования перифрастических форм в османском турецком языке в период Танзимата, влиянию общезыковых тенденций периода на синтаксис официально-делового стиля, а именно использованию перифрастических форм, определению влияния исторического фактора на современный уровень функционирования конструкций.

Ключевые слова: перифрастические формы, функционирование перифрастических форм, официально-деловой стиль.

Spotar-Ayar G. Particularities of functioning periphrastical forms in official language of Ottoman Empire in Tanzimat period

Summary. The aim of the article is to find out the particularities of periphrastical constructions in official documents of Tanzimat period of Ottoman-Turkish language, influence of the language tendencies of the period on the functioning, to analyze reasons of non equal usage of different forms.

Key words: periphrastical forms, functioning of periphrastical forms, official style of Ottoman Language.

Trutiak I. P.,
Assistant at Department of English,
Yuriy Fedkovych National University

DIACHRONIC ENANTIOSEMY OF THE ADVERBS “HARDLY”, “BARELY”, “SCARCELY” AND THEIR NEGATIVE STATUS

Summary. This article is a diachronic study of enantiosemy of the adverbs “hardly”, “barely”, “scarcely”. In modern English these adverbs do not appear negative in form, according to communicative grammars the probability of occurrence of the actions defined by the adverbs under study, is 5%. Yet they function as negative items, forming tag-questions by analogy with negative sentences. Since the Early Middle English they have changed their meanings from expressing positive results of performing the action to the idea suggesting an abnormally short duration of the action or its impossibility.

Key words: enantiosemy, ambivalence, synonym, polarization of meaning, emphatic.

Enantiosemy is a special type of polysemy. The term was introduced by the Czech philologist V. Shertsl, “By enantiosemy we mean the phenomenon that the same word comprises two opposite meanings [12]. I. Sadchikova defines enantiosemy as “an occasional melioration of pejoratives and pejoration of melioratives” [11, p. 1306].

V. Kravtsova declares that “the main prerequisites for the emergence of enantiosemy is asymmetry of linguistic sign, the principle of linguistic economy, the dualism of human thought” [4, p. 6].

The phenomenon which provides enantiosemy in speech and language reveals itself and is an object of research in many branches of human studies and that preconditions its **topicality**.

In Psychology S. Freud writes about the expression of dreams, where opposites gather in an integral unit. He identifies a certain resemblance between a lack of denials in dreams and ambivalence of the Unconscious [3, p. 52].

In Philosophy of Antiquity Plato declared preeminence of ambivalence in thought and language: “Ambivalence is the most important feature for the formation of any concept; it presupposes polarization of the concepts, that makes the volume of a particular phenomenon” [16, p. 8].

Heraclitus saw the combination of opposites as a perfect and indispensable source of harmony. “The idea of the Indivisible Whole is linked to the idea of Splitting the Whole” [7, p. 165].

Classification. A traditional classification according to “part of speech specification, position in the sentence, intonation, etymology, offered by G. Yatskovskaya (1976) and later developed by M. Brodsky (1998) differentiates between speech and language enantiosemy” [13, p. 3].

Speech enantiosemy reveals itself mostly as a basic component of stylistic devices of sarcasm or irony in dialogues, informal situations, when irritation or annoyance is expressed.

Within the language enantiosemy there are 1) grammatical (mixing transitive and non-transitive, active and passive meanings), e. g. *children’s poetry* – a) written by smb for children; b) written by children; 2) phraseological (external form contradicts the meaning), e. g. *spare the rod* – means to spoil the child allowing him too much.

Lexical enantiosemy can be synchronic and diachronic; both can be intra-lingual and inter-lingual:

– synchronic intralingual (opposite meanings are present in the words of the same language), e. g. *priceless* – a) *to be priced high*; b) *absurd*;

– synchronic interlingual (presence of opposite meanings in etymologically identical words in different languages), e. g. Russian *угод* (*uod*) and Ukrainian *вгода* (*vroda*);

– diachronic intralingual (opposite meanings develop within the same language), e. g. *болван* meant a pagan idol, than changed into “a silly pig-headed person; diachronic interlingual (the result of borrowing in different languages a neutral word meaning, which develops two opposite meanings), e. g. Latin *host* is “enemy”, in Germ. languages “Gast”, “guest”.

The triggered mechanism of polarization sometimes changes not only the word meaning in the context but also the word function in the sentence, so that the meaning is ambiguous and the word hardly fits one particular classification (as its function is obscure).

The **objective** of our investigation is lexical and functional changes of words undergoing polarization in diachrony on the **material** of the Medieval texts “The Ormulum” (dated 1220), “Sir Ferumbras” (1380), “The Pearls”, “Cleanness”, “Patience” (14 c.), “Pierce the Ploughman’s Crede” (1394), “Romance of Sir Beues of Hampton”, “The Three Kings’ Sons” (1500) and Early Modern English translation of King James Bible (1611). The **object** is adverbs *hardly*, *barely*, *scarcely*.

English adverbs are traditionally classified into 5 groups: adverbs of 1) time (today, yesterday, now, then, early, late, etc.); 2) place (here, there, where, near, above); 3) repetition and frequency (often, never, sometimes, ever, usually); 4) degree: very, quite, too, little, much); 5) manner (quickly, well, badly, easily). Yet there are adverbs which are not only poly-semantic but also poly-functional and their status is sometimes obscure. Such are, for example, “yet”, “barely”, “scarcely”, “hardly”.

Modern English adverbs “barely”, “scarcely”, “hardly” (according to the authors of a Communicative Grammar of English Geoffrey Leech and Jan Svartvic) are “negative items which are negative in behavior although they do not appear negative in form (as well as their semantics render the idea of existence of some phenomenon rather than its non-existence) and have the meaning “almost not” [5, p. 227]. “Negative in behavior” implies forming disjunctive questions the way negative sentences do, for example:

– *He could hardly ever speak yesterday, could he?* (not *couldn’t he?*).

As adverbs of frequency answering the questions “How many times?”, “How often?”, “scarcely ever”, “hardly ever” realize the meaning of least frequency “almost never”. The probability of occurrence of the action defined by any of the adverb under study is 5%, while “sometimes” stands for 25% probability, “often” – 50%, “always” – 100%.

Being also specified as “negative degree adverbs they correlate in the sentence (expressing scale of amount) with pronouns “little”, “few”, adverbs of frequency “rarely”, “seldom”.

According to BNC there are 8402 cases of “hardly” in 100 000 000 word usages [1], that is as frequent as $f=0,00008$, “scarcely” is used 1569 times with $f=0,00002$, that is considerably low (to compare “not” occurs 456 080 times with frequency of 0,00456, and “never” counts 53 182 cases of usage with $f=0,00053$).

These adverbs are specific emphatic, emotional charge markers in the sentence.

To understand their meanings better let's quote their entries from Oxford Advanced Learner's Dictionary.

Barely – adv. – **1) only, just:** *barely 10% of the population, barely perceptible / recognizable. We barely had time to catch the train. He was barely able to stand. He can barely read or write. Schools got barely a mention in the report;* **2) only a very short time before:** *I had barely started speaking when he interrupted me. The policy had barely been introduced before it was abandoned* [9, p. 82].

Hardly – adv. – **1) only just; scarcely, barely:** *I hardly know her. We had hardly begun. Hardly had we begun our walk when it began to rain. Tom's hardly 10 yet – it's too soon to think about careers!;* **2) (especially after can or could) only with difficulty:** *I'm so tired I can hardly stay awake. We can hardly afford to run a car. I could hardly believe my eyes, she looked so different;* **3) almost no, almost not:** *There's hardly any milk left. Hardly anybody (Very few people) came to the meeting. He hardly ever (very seldom) goes to bed before midnight. Hardly a week goes by without someone complaining (ie. Nearly every week someone complains) about it;* **4) (used to suggest that something is unlikely or unreasonable):** *Don't telephone yet – they'll hardly (ie. are very unlikely to) have finished lunch. The thieves can hardly have got very far;* **5) (used to suggest that somebody is being foolish in doing or saying sth) no, not:** *“Shall I invite the Hills?” “Hardly. You know they don't get on with Liz and Simon. This is hardly the time to back out. You can hardly expect me to believe that! It's hardly surprising that she failed the exams when she did so little work”* [9, p. 543].

Scarcely – adv. – **1) only just; almost not:** *There were scarcely a hundred people present. I scarcely know him. We can scarcely afford the rent;* **2) only a short time before:** *Scarcely had she entered the room when the phone rang;* **3) (used to suggest that something is very unlikely) surely not:** *You can scarcely expect me to believe that* [9, p. 1047].

Evidently, “hardly” realizes more meanings and more common than “barely” or “scarcely”. All the three realize the meaning of **1) only just**. “Barely” and “scarcely” possess another common meaning: **2) only as short time before**.

“Scarcely” and “hardly” have two common meanings as well. Beside the above mentioned common “only just” they are «**used to suggest that something is very unlikely**».

As synonyms of the synonymic group with the domain “hardly” it's possible to define their semantic likeness quotients (by the method of S. Berezhan) [6, p. 164]:

$$V = \frac{2C}{m+n}$$

where **C** – a number of common semantic components or meanings of the two words, **m** and **n** – a number of semantic components or meanings of these words. Therefore, for “scarcely” and “hardly”

$$V = \frac{2 \times 2}{3 + 5} = 0,5.$$

For “scarcely” and “barely”

$$V = \frac{2 \times 2}{3 + 2} = 0,8.$$

Thus the calculated synonymic quotients of likeness are in the table below.

Table 1

The quotients of likeness with in the group of synonymic adverbs with the domain “hardly”

Adverb	hardly	scarcely	barely
barely	0,29	0,8	–
scarcely	0,5	–	
hardly	–		

There is considerable semantic likeness of *barely* and *scarcely*, *hardly* and *barely* are least a like, what was evident on comparing their entries.

Etymological analysis, diachronic change of the meaning

Barely derives from Old English *bærlice* “openly”, “clear”, “publicly”. *Bare* + *ly* (2) meant “only just”, “nomore”. In Middle English it al so stood for “soly”, “exclusively” [15].

Scarcely as adverb has been used since 14 c.; it derived from Old North French adjective “*scarce*”, fixed since 1300 with the meaning “restricted in quantity”, “scanty”. In Old French “*eschars*”, in Modern French “*echars*” from Latin “*scarsus*”, “*excarpere*” – “pluckout” [15].

Hardly as adverb has been functioning since 1200 meaning “in a hard manner, with exertion or effort”; it derived from Old English *heardlice* “sternly”, “severely”, “harshly”, “bravely” [15]. For example, in the text of “Ormulum” (1220) the corresponding adverb “*harde*” meant “rigorously”, “strictly” [8, 160]; in “The Pearls”, “*Cleanness*” (early 14 c.) it occurred in the meaning “hardly”, “boldly” [2; 3]. Since 14 c. it has acquired one more meaning – “assuredly”, “certainly”. Since 1540 his main meaning “only just” has been dominating [15].

In King James' Bible [14] there are 8 cases of “hardly” mostly in function of the adverbial of manner, 1 in the function of negative degree, 2 cases of “scarcely”, “barely” is not used.

“*And it came to pass when Pharaoh would hardly let vs go, that the Lord slew all the first borne in the land of Egypt <...>*” [Exodus 13 : 15] (“*would hardly let vs go*” in the study Bible is rendered as “was stubborn about letting us go”) [14].

“*And they shall pass through its hardly bestead and hungry <...>*” [Isaiah 8 : 21] (“*hardly bestead*” – “hard-pressed and hungry”) [14].

“*And loe, a spirit taketh him, and hee suddenly crieth out, and it teareth him that he fometh againe, and bruising him, hardly departeth from him*” [Luke 9 : 39] (“*departed from him hardly*” – “departed with great difficulty”) [14].

“*When Sarai dealt hardly with her maid, shee fled from her face* [Genesis 16 : 6] (“*dealt hardly*” – “dealt harshly”) [14].

“*And when Iesus saw that hee was very sorrowfull, hee said: how hardlyshal they that have riches, enter into the Kingdome of God?*” [Luke 18 : 24] (“*how hardly shal they that have riches*” – “how hard it is for those who have riches”) [14].

“*For scarcely for a righteous man will one dieth, yet peradventure for a good man some would even dare to die*” [Romans 5 : 7] (“*scarcely*” – “scarcely”) [14].

“*And if the righteous scarcely be saved, where shall the ungodly and the sinners appear?*” [1 Peter 4 : 18] (“*scarcely*” – “scarcely”) [14].

Conclusion. Comparing the development and meaning changing of the adverbs *hardly*, *barely*, *scarcely* from Middle English to Modern English we observe the linguistic phenomenon of diachronic grammatical enantiosemy – gradual polarization of the meaning from expressing positive expectation of the action consequence to expressing abnormally brief or impossible action.

The meaning of the adverb correlates with its syntactic position. Its negative meaning is realized immediately before/near the predicate.

Expressing emphatic emotional charge of the adverbs correlates with the inversion in the sentence.

Polarization of the meaning can be not only diachronic but also spontaneous contextual.

References:

1. British National Corpus BYU-BNC. <http://corpus.byu.edu/bnc>.
2. Early English Alliterative Poems in the West Midland Dialect of the XIV c. London: Trübner & Co., 1869. 216 p.
3. Freud Sigmund. General Psychological Theory. New York: Collier Books. Macmillan Publishing Company, 1963. 224 p.
4. Кравцова В. Энантиосемия лексических и фразеологических единиц: язык и речь: автореф. дисс. ... канд. филол. наук; Ростовский государственный педагогический университет. Ростов-на-Дону, 2006. 20 с.
5. Leech Geoffrey, Svartvic Jan. A Communicative Grammar of English. Longman Group Ltd., 1983. 304 p.
6. Левицкий В. Семасиология: монография для молодых исследователей. 2 изд., испр. и доп. Винница, 2012. 675 с.
7. Мотрошилова Н. Диалектика в философии Гераклита. История философии. Запад – Россия – Восток. Книга 1: Философия древности и средневековья. Москва: Греко-латинский кабинет, 1995. URL: <http://filosof.historic.ru/books./item/00/00/000004/stol.5shtml>.
8. Ormulum with the Notes and Glossary of R. White. Oxford: At Clarendon Press, 1878.
9. Oxford Advanced English Learner's Dictionary. V edition. Oxford University Press. 1995. 1440 p.
10. Sir Ferumbras. London.: The Early English Text Society, 1879. 225 p.
11. Садчикова И. Энантиосемия как способ сосуществования противоположных оценочных компонентов в семантике слова. Известия Самарского научного центра Российской академии наук. Оренбургский государственный педагогический университет, 2009. Т. 2. С. 1306–1309.
12. Shertsl V. Enantiosemy as a Phenomenon of Language. URL: https://www.researchgate.net/...258925463Enantiosemy_as_a_phenomenon_of_language.
13. Svetlana V. On history of enantiosemy and its types. Home Journal. 2016. № 3 (7). P. 102–106. URL: <https://dx.doi.org/1018454/RULB.7.28>.
14. The King James Bible. Nashville: Broadman and Holman Publishers, 1983.
15. Universal Etymological Dictionary. URL: www.fromoldbooks.org/NathanBailey.
16. Зеликов М. Концепт как проблема филологической преемственности. Язык, коммуникация и социальная среда: ежегодные научные публикации. Вып. 12. Воронежский государственный университет. Воронеж: Наука, 2014. С. 70–96.

Трутяк І. П. Діахронічна енантіосемія прислівників “hardly”, “barely”, “scarcely” та їх заперечний статус

Анотація. Стаття присвячена діахронічному розвитку значення прислівників “hardly”, “barely”, “scarcely”. У сучасній англійській мові ці прислівники не мають зовнішніх ознак, притаманних заперечним словам і, згідно з комунікативними граматиками, вірогідність того, що дія, означена ними, відбулася чи відбудеться, становить 5%, однак вони утворюють роз’єднальні речення за аналогією із заперечними. Від раннього середньоанглійського періоду їхнє значення змінювалося від вираження позитивного завершення дії до передачі надто короткого її перебігу або практичної неможливості її здійснення.

Ключові слова: енантіосемія, багатозначність, синонім, поляризація значення, емфатичність.

Трутяк І. П. Диакроническая энантосемия наречий “hardly”, “barely”, “scarcely” и их отрицательный статус

Аннотация. Статья посвящена диакроническому развитию значений наречий “hardly”, “barely”, “scarcely”. В современном английском языке эти наречия не имеют внешних признаков, присущих отрицательным словам и, согласно коммуникативным грамматикам, вероятность того, что действие, означенное ими, произошло или произойдет, соответствует 5%, однако они образуют разъединительные предложения по аналогии с разъединительными отрицательными. С раннего среднеанглийского периода их значение изменялось от выражения позитивного завершения действия до передачи слишком краткой его продолжительности или практической невозможности его совершения.

Ключевые слова: энантосемия, многозначность, синоним, поляризация значения, эмфатичность.

Федишин М. І.,
аспірант кафедри англійської філології
Ужгородського національного університету

КОРЕЛЯЦІЯ ПОНЯТЬ «РЕЛІГІЯ» І «ТЕОЛОГІЯ» У СУЧАСНІЙ ЛІНГВОДИСКУРСИВНІЙ ПРАКТИЦІ

Анотація. У сучасній лінгводискурсивній парадигмі чільне місце відводиться таким ключовим поняттям, як «релігія» і «теологія». У статті виконано біблійний аналіз поняття релігії і виявлено, що релігія, релігійна комунікація є об'єктом вивчення теологічного дискурсу. Зроблено аналіз дефініцій на позначення власне теологічного дискурсу. Результати показують, що теологічний дискурс є особливим комунікативним явищем для вивчення мовних і мовленнєвих процесів релігії християнства.

Ключові слова: релігійний дискурс, теологічний дискурс, теолінгвістика, лінгвотеологія, комунікативний процес.

Постановка проблеми. Вкрай цікавим і різноплановим постає дослідження мови релігії. Релігійна лінгвістика натепер, як уже зазначила український науковець П. Спасенко, переживає «період інституалізації, а саме розпочато інтенсивну термінологічну роботу, обговорюються методики досліджень, виявляються нові предметні сфери, залучаються нові масиви матеріалу» [12, с. 121].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Закарпатський науковець Р. Ваврінчик справедливо стверджує, що теологічному дискурсу приділяється менше уваги, аніж релігійному [5]. Інший український учений зазначає, що «спостерігається зародження та формування нової синтетичної теолого-лінгвістичної дисципліни на стику теології, релігійної антропології і лінгвістики – «теолінгвістики», котра має на меті вивчення взаємозв'язку та взаємодії мови і релігії» [8, с. 28]. І це справді так. Розвідка релігійного дискурсу на теренах мовознавства вже трішки давніше розпочалася і має певні свої напрацювання. Над вивченням релігійного дискурсу паюють такі вітчизняні та закордонні науковці, як: Н. Кравченко, І. Богачевська, К. Бобирьова, Т. Хоменко, Є. Михайлова, П. Мацьків, Н. Піддубна, Ю. Сабадаш, М. Ділай, Т. Скрипняк, Л. Закреницька, Н. Добжанська, Є. Жерновеї, Н. Черкас, В. Яригіна, А. Салахова, І. Рудік, Ч. Фергюсон, С. Штайер, Е. Астреро та інші.

Теологічний дискурс, у свою чергу, підіймається на лінгвістичній платформі, відбувається його розвиток і становлення. Як ми раніше говорили, теологічний дискурс, який досліджується лінгвістами і теологами разом, може мати назву теолінгвістичного або ж лінгвотеологічного. Так, теологічний дискурс вивчають такі лінгвісти, як: О. Гадомський, Р. Ваврінчик, М. Вереш, Б. Романченко, О. Черхава, О. Малікова, В. Постовалова, Ж. ван Ноппен, Д. Крістел, А. Вагнер, Е. Кучарська-Драйсс, І. Бугасва та інші.

Метою статті є аналіз понять релігії й теології, а також вивчення сучасного стану теологічного дискурсу на теренах мовознавства.

Виклад основного матеріалу. Теологія і релігія. Якщо замислитися, то постає питання: Чи можемо вважати теологічний дискурс об'єктом розвідки релігійного, чи навпаки – релігійний є об'єктом вивчення теологічного дискурсу?

У дисертаційному дослідженні Р. Ваврінчик зазначено, що «релігійний дискурс – це усна або письмово зафіксована сукупність вербальних практик і комунікативних дій, які актуалізуються в інституціональних (інституційних, певно – М. Ф.) умовах та спрямовані на поширення віри й вираження релігійних понять <...> лінгвісти намагалися виявити різницю між мовленням теології й релігії шляхом «локалізації» у них Бога: *про* Бога є теологічним, а *до* Бога – релігійним дискурсом» [5, с. 21]. Науковець, у свою чергу, пояснює розбіжності теологічного та релігійного дискурсів так: **релігійний дискурс** – невизначеність комунікативного смислу, нецілковита визначеність референції: факт існування та сутності Христа не є абсолютно доведеним, використання рідковживаних слів та виразів: алегоричність і метафоричність тексту, розмитість, нечіткість понять, що автоматично знімає претензії на однозначність інтерпретації, даючи змогу вільного тлумачення, у межах якого можливою є побудова дискурсу як обміну думками рівноправних партнерів; **теологічний дискурс** – присвоєння символічного смислу кожному уривкові, реченню та слову Біблії, наближеність до наукового дискурсу, насиченість термінологією наукововго та релігійного характеру латинського і грецького походження, тенденція звертатися до світських проблем сучасності, таких, як екологія, демографія, політика тощо, апелювання до розуму адресата, на відміну від РД, який спрямований на здійснення емоційного впливу» [5, с. 22].

Щодо самого поняття «релігія» є інші погляди, які вважаємо одними з найголовніших, що панують натепер. Дехто говорить, що саме явище є мертвою традицією, яка не веде до внутрішніх змін характеру людської особистості, інші ж кажуть, що свято служать певній релігії і дотримуються певних її норм та уставів. Релігія (*religio*) – з лат. означає «повага до святості», і призначення її полягає у відновленні духовного зв'язку людини з її всевишнім творцем [5, с. 19–20]. Також «релігія» у перекладі з латинської є релігійним поклонінням або ж релігійною дисципліною. Щоб коротко оглянути значення цього слова, давайте звернемося до Біблії, а саме до уривку із книги Нового Завіту.

У листі до Якова (беремо до уваги грецьку, латинську, англійську, російську й українську версії Біблії), у 26 і 27 віршах р. 1 написано:

– “26 εἴ τις δοκεῖ θρησκῶσειν αὐτὴν ἁλιναγωγῶν ἰσχυρῶσσαν αὐτοῦ ἀλλὰ ἀπατῶν καρδιαν αὐτοῦ τοῦτοῦ μάλιστα θρησκεία 27 θρησκεία καθαρά καὶ ἀμίαντος παρὰ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτῆς τίς ἐπιπείσει τὸν ἀδελφόν σου καὶ χήρα ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν ἀπὸ τοῦ κόσμου” [1];

– “1:26 si quis autem putat se religiosum esse non refrenans linguam suam sed educens cor suum huiusmodi est **religio** 1:27 religio munda et inmaculata apud Deum et Patrem haec est visitare pupillam et viduas in tribulatione eorum in maculatum secum custodire ab hoc saeculo” [15];

– “26 If any man among you seem to be religious, and bridleth not his tongue, but deceiveth his own heart, this man’s **religion** is vain. 27 Pure **religion** and undefiled before God and the Father is this, To visit the fatherless and widows in their affliction, and to keep himself unspotted from the world” [14];

– «26 Если кто из вас думает, что он благочестив, и не обуздывает своего языка, но оболщает свое сердце, у того пустое **благочестие**. 27 Чистое и непорочное **благочестие** пред Богом и Отцем есть то, чтобы призирать сирот и вдов в их скорбях и хранить себя неоскверненным от мира» [2, с. 169–170];

– «26 Коли ж хто гадає, що він побожний, і свого языка не вгамовує, та своє серце обманює, марна **побожність** того! 27 Чиста й непорочна **побожність** перед Богом і Отцем оця: зглянутися над сиротами та вдовицями в утисках їхніх, себе бергати чистим від світу» [3, с. 1121].

Отже, слова *θηρησκεία, religio, religion, благочестие* і *побожність* позначають місця релігії на сторінках Біблії. Ці слова синонімічні. Вважаємо, що цей уривок зі Святого Письма є ключовим для розуміння служіння людини Богу та ближньому. Релігія, благочестя чи побожність є поклонінням людини Богу. Однак усі ці слова виражають служіння серця людини, її внутрішні мотиви і потаємні наміри, які у звичайному й беззаперечному порядку є діяльними (дієвим) виявом. Що ж маєтись на увазі? Кількома віршами вище, у соборному посланні св. Апостола Якова зазначено: «22 Будьте ж **виконавцями слова**, а не слухачами самими, що себе самих обманюють. 23 Бо хто слухач слова, а не виконавець, той подібний людині, що риси обличчя свого розглядає у дзеркалі, – 24 бо розгляне себе та й відійде, і зараз забуде, яка вона є. 25 А хто заглядає в закон досконалий, закон волі, і в нім пробуває, той не буде забудько слухач, але **виконавець діла**, – і він буде блаженний у діяння своїм!» [3, с. 1121].

Виходячи із цього біблійного уривка, ми розуміємо, що є тісний взаємозв’язок між виконавцем слова і виконавцем діла. Неможливо тільки виконувати слово і не виконувати діла, про яке це слово говорить. І, навпаки, якщо хтось виконує діло, то він мусить знати, що саме він виконує, а це впливає зі слова. Отже, той, хто виконує слово, вивчає його для того, щоб бути виконавцем (творцем) діла. Щоб опанувати і зрозуміти скарби, які сховані в тенетах священного слова, й існує дискурсивний процес теологічної комунікації, який допомагає зрозуміти глибину написаного чи висловленого.

Розглянемо запропоновані дефініції на позначення теологічного дискурсу.

За словами Р. Ваврінчик, *теологічний дискурс* є різновидом релігійного, який за допомогою науково та логічно побудованих аргументів апелює до розуму адресата й прагне переконати його в правильності віровчення певної конфесії [5, с. 22].

Український науковець О. Малікова пропонує власне трактування дискурсу християнської теології: «*Християнський теологічний* – це дискурс Богослов’я і Богочення, який розвиває і виражає зміст християнської віри, яка сповідується Церквою. Богослов’я – це система релігійно-догматичних доказів і обґрунтування надприродних, «абсолютних» істин, що впливають із необмеженої, надчасової природи Бога. Система християнської теології об’єднує комплекс дисциплін, кожна з яких висвітлює різні сторони християнського віровчення, має цільове призначення» [10, с. 335].

Теологічний дискурс, як вважає Ю. Романченко, є різновидом релігійного дискурсу, що являє собою сукупність вербаль-

них утворень, мета яких – через роздуми про Бога і тлумачення Священного Писання переконати реципієнта в істинності християнського вчення [11, с. 32]. На думку вченого, детермінанти теологічного дискурсу такі:

- сфера комунікації;
- референціальна область;
- функції теологічного дискурсу: сакральна, когнітивна, аргументативна, комунікативна, просвітницько-повчальна;
- догматизм;
- тлумачення;
- богословська термінологія.
- учасники комунікації: теолог, віруючий, нетеолог (теолог – теолог, теолог – нетеолог [11, с. 32–37].

Як ми вже зазначали раніше, теологічний дискурс, що вивчається лінгвістами, може називатися теолінгвістичним або лінгвотеологічним. Засновником теолінгвістики є бельгійський лінгвіст кафедри англійського мовознавства Жан П’єр ван Ноппен. На його думку, теолінгвістика – розділ мовознавства, що намагається описати, як людське слово може бути вжито щодо Бога, а також вона описує функціонування мови в релігійних ситуаціях, і саме в таких, які не відповідають жорстким стандартам безпосередньої однобічної комунікації [8, с. 5].

У теолінгвістичній лакуні розглядаються мовні явища і мовні одиниці, поява і функціонування яких у мовній системі зумовлені релігійними чинниками [7, с. 290]. О. Гадомський говорить про те, що теолінгвісти вивчають релігійну мову в широкому та вузькому розумінні цього значення, вони знаходять територіальну позицію мови щодо релігії в суспільстві, а також установлюють релігійний контакт у спілкуванні між суспільно-політичними інститутами та церквою [6].

Цікавою є поява оборотної дисципліни, або ж оборотного дискурсу – лінгвотеологічного. Як зазначає І. Бугаєва, натепер у центрі теолінгвістичних досліджень перебуває проблема дескрипції мови релігійної комунікації, генетика релігійних текстів, термінологія теолінгвістики, питання перекладу релігійних текстів, мова гомілій та проповідей, мова Біблій та біблеїзми, євангелїзми, мова молитви, релігійна лексика і лексикографія, стилістика релігійних текстів тощо [4, с. 298]. Однак «поза полем зору вчених-лінгвістів залишається проблема кодування богословських знань мовними засобами. Можливо, саме цей аспект стане ядром *лінгвотеології*, ще одного нового вектора дослідження проблеми мови й релігії» [4, с. 298].

У своїй науковій праці «Реконструкція теолінгвістичної матриці релігійно-популярного дискурсу (на матеріалі англійської, німецької та української мов)» О. Черхавна розглядає інтердисциплінарний характер релігійного дискурсу, який перебуває в межах політичної, масмедійної, соціологічної, культурологічної, філософської сфер суспільства, а також такі напрями, як лінгворелігїєзнавчий, соціолінгвістичний, психолінгвістичний та етнопсихолінгвістичний, які підпорядковуються теолінгвістиці, в якій релігійний дискурс виступає її об’єктом [13, с. 69–72].

Теологічний дискурс також має міждисциплінарний характер. Сутність цього питання полягає в тому, що теологи досліджують власне теологію кожного релігійно-суспільного поля діяльності. Візьмемо за приклад політичну сферу. Теологи під час дослідження сучасної політичної ситуації можуть діяти на підставі біблійно-герменевтичного аналізу. Вони розглядають суть питання влади, вивчають історію відведеної проблеми, яка може бути знайдена на сторінках Біблії, обережно наводять

власні міркування, докази, розуміння і передають отримані знання до наукової теологічної спільноти. Так само відбувається з іншими сферами діяльності, проте кожна з них характеризується особливою природою наукового дослідження.

Говорячи про теологію і власне теологічний дискурс та досліджуючи його на теперішньому етапі, ми прийшли до такого його розуміння. Теологія є науковим вченням, а теологічний дискурс є комунікативним процесом спільноти всіх, хто в ньому зацікавлений. Тобто він забезпечує спілкування теологів із теологами / нетеологами. Основною функцією теологічного дискурсу вважаємо таку, що пропонує адресатам взяти до уваги теологічне міркування на відповідну релігійну тематику.

Лінгвістів, які вивчають теологічний процес, називають теолінгвістами, тобто тими, хто досліджує мову біблеїстів, теологів та інших осіб, що цікавляться теорією релігії, та вірян-практиків [13]. О. Черхава під час аналізу теолінгвістики називає такі її дві позиції: «наука, на меті якої є встановлення зв'язку, з однієї сторони, між релігією і лінгвістикою, а з іншої – між лінгвістикою і теологією» [13, с. 67]. Якщо об'єктом дослідження в лінгвістиці є релігія, то це говорить про лінгворелігієзнавчий її напрям, а якщо ж об'єктом є теологія, то це описує її лінгвотеологічну спрямованість комунікативного процесу. Релігія розповідає про себе, тоді як теологія вивчає певну релігію і виступає окремою дисципліною, яка також представляє і вивчає певне релігійне віровчення. Отже, ми більше схиляємося до того, щоб науковці-лінгвісти, які досліджують сферу теології, називалися *лінгвотеологами*.

Висновки. Повернемося до питання, яке ми порушили на початку статті. Отже, ми дійшли такого висновку. Релігія є особливою системою, в якій чільне місце посідає теологія. Релігієлінгвісти, теолінгвісти, чи лінгвотеологи досліджують релігійну мову, яка міститься на сторінках релігійних текстів, і релігійну комунікацію. Тобто все це сходиться до того, що вони досліджують релігійне слово в писемному й усному його проявах. Беззаперечним вважаємо той факт, що релігія є певною ідеологією (у нашому разі – християнською – *М. Ф.*), у ній заховані всі її діяльнісні особливості (виконання Слова Божого для практичного служіння Богу), а теологія, у свою чергу, вивчає сутність християнської релігії, чому, як і для чого необхідні розуміння і виконання Божого Слова. Теологія існує в межах релігії, вона вивчає релігію, а релігія, у свою чергу, навчає віруючих своїм духовним основам. Отже, релігійний дискурс може бути об'єктом вивчення теологічного дискурсу, проте теологічний є особливим комунікативним явищем на вивчення мовних і мовленнєвих процесів релігії християнства.

Література:

1. Библия на греческом языке. URL: <https://www.magister.msk.ru/library/bible/greek/greek.htm> (дата обращения: 23.08.2018).
2. Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. Канонические. Российское Библейское Общество. Москва, 2010. 1217 с.
3. Біблія, або книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту. К.: Українське Біблійне товариство, 2013. 1153 с.
4. Бугаева И. Теолінгвістика: теологія + лінгвістика? 2016. С. 293–300. URL: <http://www.ejournals.eu/pliki/art/6688/> (дата обращения: 25.08.2018).

5. Ваврінчик Р. Перформативність мовленнєвих актів у англomовнотeологічному дискурсі: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Чернівці, 2016. 247 с.
6. Гадо́мский А. Религиозный язык или стиль: попытка систематизации терминологии теолінгвістики. Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия «Филология». Т. 19 (58). № 2. Симферополь: ТНУ, 2006. С. 186–192.
7. Гадо́мский А.К. Религиозный язык – теолінгвістика – языкознание. Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия «Филология». Т. 20 (59). № 1. Симферополь, 2007. С. 287–293.
8. Кравченко Н. Таксономія категорій дискурсу в сучасному дискурс-аналізі. Вісник КНЛУ. Серія «Філологія». 2014. Т. 17. № 1. С. 77–83.
9. Кравченко Н. К вопросу о статусе теолінгвістики в современном языкознании. Записки з романо-германської філології. Вип. 2 (37). 2016. С. 27–35.
10. Малікова О. Дискурси християнської лінгвокультури в контексті співвідношення і розмежування. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. Вип. 21. 2012. С. 335–341.
11. Романченко Ю. Лінгвопрагматический аспект немецкоязычного теологического дискурса: дисс. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Москва, 2008. 184 с.
12. Спасенко П. Релігійна лінгвістика в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Studia Linguistica. № 7. 2013. С. 121–128.
13. Черхава О. Реконструкція теолінгвістичної матриці релігійно-популярного дискурсу (на матеріалі англійської, німецької та української мов): монографія. К.: Вид. центр КНЛУ, 2017. 400 с.
14. King James. Bible Online. URL: <https://www.kingjamesbibleonline.org/James-Chapter-1/> (дата звернення: 25.08.2018).
15. Vulgata. Testamentum Novum. Iacobi 1:26–27. URL: <http://barnascha.narod.ru/biblia/vulgata/jam.htm> (дата звернення: 25.08.2018).

Федишин М. И. Корреляция понятий «религия» и «теология» в современной лингводискурсивной практике

Аннотация. В современной дискурсивной практике главное место отводится таким ключевым понятиям, как «религия» и «теология». В статье выполнен библейский анализ понятия религии и обнаружено, что религия, религиозная коммуникация являются объектом изучения теологического дискурса. Сделан анализ дефиниций для обозначения собственно теологического дискурса. Результаты показывают, что теологический дискурс является коммуникативным явлением для изучения языковых и речевых процессов религии христианства.

Ключевые слова: религиозный дискурс, теологический дискурс, теолінгвістика, лінгвотеологія, комунікативний процес.

Fedyshyn M. Correlation of the notions of religion and theology in a modern linguo-discursive practice

Summary. In a modern linguo-discursive paradigm, the central part is given to the key concepts of religion and theology. The biblical analysis has been performed according to the notion of religion and it has been found that religion, religious communication is considered to be an object of theological discourse studies. The analysis of definitions denoting what theological discourse is has been made. The results show that theological discourse is a special communicative phenomenon in the study of language and speech processes of Christian religion.

Key words: religious discourse, theological discourse, theolinguistics, linguotheology, communicative process.

Хаботнякова П. С.,
викладач кафедри англійської філології і перекладу
Київського національного лінгвістичного університету

МЕТОДИКА КОГНІТИВНО-ПРАГМАТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНГВАЛЬНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ БІБЛІЙНИХ ОБРАЗІВ- СИМВОЛІВ У МІСТИЧНИХ ТРИЛЕРАХ

Анотація. Статтю присвячено методиці когнітивно-прагматичного дослідження лінгвальної репрезентації біблійних образів-символів у містичних трилерах. Пояснюються етапи методики когнітивно-прагматичного дослідження лінгвальної репрезентації біблійних образів-символів у містичних трилерах на матеріалі творів Френка Перетті.

Ключові слова: біблійний образ-символ, методика когнітивно-прагматичного дослідження, містичні трилери, Френк Перетті.

Постановка проблеми. Робота присвячується методиці когнітивно-прагматичного дослідження лінгвальної репрезентації біблійних образів-символів у містичних трилерах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перші розвідки в цьому напрямі здійснені в попередніх публікаціях [1, с. 207–209; 2, с. 144–146], проте вони мали низку недоліків, оскільки нами не був врахований комплексний парадигмальний підхід, який базується на методах, методиках і процедурах аналізу, які використовуються в дискурсології, лінгвопоетиці і когнітивній прагматиці, що свідчить про актуальність даного дослідження.

Метою статті є визначення методики когнітивно-прагматичного дослідження лінгвальної репрезентації біблійних образів-символів у містичних творах Френка Перетті.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

надати актуальне тлумачення поняття «біблійний образ-символ» у сучасній когнітивно-прагматичній парадигмі;

пояснити етапи методики когнітивно-прагматичного дослідження лінгвальної репрезентації біблійних образів-символів у містичних трилерах на матеріалі творів Френка Перетті.

Об'єктом дослідження є методика когнітивно-прагматичного дослідження; *предметом* – лінгвальна репрезентація біблійних образів-символів. Дослідження проведено на матеріалі творів Френка Перетті.

Виклад основного матеріалу. Методика комплексного аналізу лінгвальної репрезентації біблійних образів-символів (далі – БОС) у містичних трилерах передбачає поетапне проведення дослідження.

Перший етап – використання загальнонаукових методів *індукції* і *дедукції*, емпірико-теоретичних методів *аналізу* і *синтезу*, а також методів *дискурс-аналізу*, зокрема критичного *дискурс-аналізу* і *контент-аналізу*, для ознайомлення із християнським світобаченням, утіленим у біблійному дискурсі.

Дискурс-аналіз та *контент-аналіз* текстів Святого Письма (Біблії), енциклопедичних словників, словників релігійних символів, біблійних довідників, теологічних праць, присвячених історії християнства та конфесій, уможливує визначення особливостей християнської релігійної картини світу, тлумачення біблійних образів-символів і розкриття їхнього символічного підґрунтя в християнській релігійній картині світу. Такий комплексний аналіз уможливує розуміння основ християнства, а також дозволяє ідентифікувати біблійні образи-символи безпосередньо в художньому тексті.

На **другому етапі** відбувається аналіз художнього дискурсу та жанру містичного трилера в системі жанрів на прикладі англійськомовних текстів містичних трилерів Френка Перетті. Застосування методологічної бази літературознавства, зокрема *біографічного*, *філологічного*, *компаративного*, *культурно-історичного* методів та загальнонаукових методів *спостереження*, *опису*, *систематизації* і *зіставлення*, дозволяє визначити

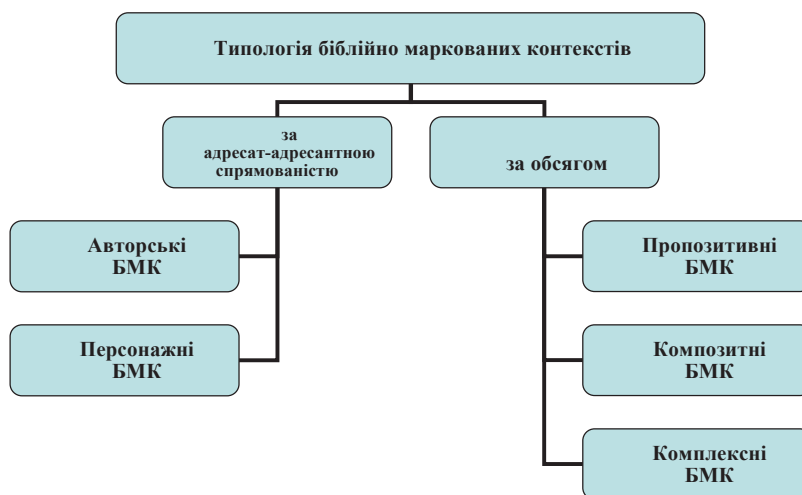

Рис. 1. 1. Типологія біблійно маркованих контекстів

специфіку творчої манери американського християнського новеліста Френка Перетті як неперевершеного творця сучасних містичних трилерів.

У результаті літературознавчого аналізу творчості Френка Перетті окреслено матеріал дослідження – 5 англійськомовних містичних трилерів загальним обсягом 2 383 сторінок.

Третій етап – застосування методів лінгвопоетичного аналізу, зокрема інтерпретаційно-текстового і контекстуального аналізу містичних трилерів Френка Перетті з метою виокремлення текстових фрагментів – **біблійно маркованих контекстів** (далі – БМК), в яких реалізовано біблійний образ-символ шляхом безпосередньої (прямої або непрямої) номінації, оскільки аналіз саме текстових фрагментів надає можливість з'ясувати, яким чином біблійні образи-символи беруть участь у реалізації творчого задуму письменника, естетично впливають на адресата повідомлення в художньому тексті.

У результаті проведення суцільної вибірки з аналізованих 5-ти художніх текстів загальним обсягом 2 383 сторінок виокремлено 1 764 БМК.

Характер контекстуального втілення біблійних образів-символів зумовлює типологію БМК, які розрізняються за адресат-адресантною спрямованістю й обсягом.

За адресат-адресантною спрямованістю, тобто хто саме вживає біблійні образи-символи – сам автор під час опису подій та характеристики персонажів або самі персонажі у власному мовленні, – розрізняємо відповідні БМК:

а) контексти, в яких біблійні образи-символи вживає сам автор, – авторські біблійно марковані контексти (далі – АБМК), наприклад: *John was ready to receive the Lamb, he was ready to find Jesus, and as he called on the name of the Lord, he could even see a lamb, small, gentle, spotless and white, right there in front of him, right on the other side of the prayer rail, so close he could have reached out and touched its nose. He was later told he'd had a vision, but at that moment he thought there really was a lamb in the church, as real as anything. The Lamb of God, like Pastor Thompson said. It was so real then, so long ago. It was a moment that truly stirred his soul* [5, с. 9];

б) контексти, в яких біблійні образи-символи вживає персонаж, – персонажні біблійно марковані контексти (далі – ПБМК), наприклад: *Tals mi led and shook his head in wonder. "Redemption. It will never cease to thrill me"* [4, с. 441].

Залежно від обсягу БМК, в якому достатньо повно розкривається зміст БОС, виділяємо такі типи контекстів:

а) пропозитивний БМК, обсяг якого дорівнює одному реченню, наприклад, пропозитивний БМК із твору «Візит» (*"The Visitation"*): *God was testing me just as he tested Abraham, to see if I would obey* [6, с. 167]. Біблійний образ-символ довіри Богу за будь-яких обставин, виражений антропонімом *Abraham* (*Авраам*), художньо втілюється у творі Ф. Перетті для створен-

ня образу людини, яка довіряє Богу та слідує Його волі за будь-яких обставин.

б) композитні БМК, обсяг яких охоплює кілька речень, які створюють один абзац, наприклад, композитний БМК із того самого твору: *Mrs. Kenyon continued, "Surely I have heardthy praises, and I receive the masas weet-smelling savor. Continue to praise me, and I will walk in your midst. Drink of my Spirit, and I shall grant you a mighty increase on this island <...>"* [6, с. 103]. Тут реалізовано біблійний образ-символ спілкування з Богом, який виражено антропоморфною метафорою *Drink of my Spirit* – «пити від Божого духа».

в) комплексні БМК, обсяг яких виходить за межі одного абзацу в розкритті значення БОС, його комунікативної спрямованості, наприклад, у комплексному БМК із містичного трилеру «Клятва» актуалізується біблійний образ-символ *dragon* (*дракон*) (*The Oath*) *"The dragon knows where you are. He can come after you, tear you apart, and eat you while you're sleeping"*.

"I doubt he could get in here," Steve said, looking at all the precautions Charlie was taking. "I don't know. Maybe he can. Harold says – I mean, I've heard – the dragon can go anywhere. He's like a ghost. He's not really alive; he just floats around, and he can disappear. You can't stop him".

"He's not a ghost," Steve insisted. "He's a big, dumb animal and somebody's been lying to you." That kind of talk scared the man. "No! Don't talk that way! The dragon'll know" [3, с. 413–415]. У біблійному дискурсі дракон інтерпретується як метафорична назва диявола. У Ф. Перетті дракон – це біблійний образ-символ гріха та його шкідливих наслідків. Дракон являє собою гріх, його видно всюди, це тварюка, яка все нищить навколо себе. Письменник використовує такі стилістичні прийоми, як гіпербола (*the dragon can go anywhere*) і образне порівняння (*He's like a ghost*).

Застосування контекстуального аналізу виокремлених БМК продемонструвало, що контексти, визначені за адресат-адресантною спрямованістю (авторські і персонажні), різні за обсягом. Якщо обсяг авторських БМК може варіюватися від одного речення (пропозитивні БМК) до абзацу (композитні БМК) і більше (комплексні БМК), то для персонажних БМК більш характерними є пропозитивні БМК, і рідше – композитні БМК; комплексні БМК майже відсутні (табл. 1.2).

Четвертий етап – це вилучення із біблійно-маркованих контекстів із містичних трилерів Френка Перетті біблійних образів-символів і надання лінгвальної характеристики їх художнього втілення.

Застосування загальнонаукових методів індукції і дедукції, емпірико-теоретичних методів аналізу і синтезу, а також спеціальних лінгвістичних методів аналізу, зокрема семантичного, компонентного і дескриптивного, надало можливість виокремити із 1 764 біблійно маркованих контекстів 100 біблійних образів-символів.

Таблиця 1.2

Кореляція типів біблійно маркованих контекстів

Тип БМК за обсягом	Тип БМК за адресат-адресантною спрямованістю				Разом	
	Авторські		Персонажні			
	Кількість	Частка (%)	Кількість	Частка (%)	Кількість	Частка (%)
Пропозитивні	312	17,69	587	33,28	899	50,96
Композитні	238	13,49	343	19,44	581	32,94
Комплексні	234	13,27	50	2,83	284	16,1
Разом	784	44,44	980	55,56	1 764	100

Лінгвальна характеристика художнього втілення БОС здійснена шляхом *семантичного* і *лінгвостилістичного* аналізу лінгвальних засобів номінації БОС із метою визначення структурно-семантичних характеристик лінгвальних репрезентантів біблійних образів-символів (далі – ЛРБОС), а також наявності / відсутності семантичної транспозиції в їхньому значенні. У результаті *семантичного* аналізу характеру номінації ЛРБОС розподілено на три групи: засоби однокомпонентної, двокомпонентної і багатокомпонентної лексико-семантичної номінації БОС.

Подальший розподіл ЛРБОС здійснено за різними критеріями. За структурно-семантичними характеристиками серед засобів однокомпонентної лексико-семантичної номінації БОС виділяємо власні назви і загальні іменники, а серед засобів дво- і багатокомпонентної номінації БОС – різні структурні типи вільних словосполучень. *Стилістичний* аналіз ЛРБОС дозволив охарактеризувати їх за усталеністю переносного значення і виділити три групи: біблійні фразеологізми, засоби метафоричної номінації і засоби метонімічної номінації.

Наступні етапи дослідження – **п'ятий** і **шостий** – це аналіз когнітивно-прагматичних параметрів художнього втілення біблійних образів-символів у містичних трилерах Френка Перетті.

Застосування загальнонаукових методів *індукції* і *дедукції*, емпірико-теоретичних методів *аналізу* і *синтезу*, а також спеціальних методів когнітивно-прагматичного аналізу, зокрема *конверсійного* і *функціонально-прагматичного*, дозволило розробити типологію мовленнєвих актів реалізації біблійних образів-символів і визначити комунікативну спрямованість прямих і непрямих іллокутивних мовленнєвих актів (п'ятий етап), а також розробити типологію прагматичних (перлокутивних) ефектів реалізації біблійних образів-символів, акцентуючи увагу на успішному перлокутивному ефекті й умовах успішності та неуспішному перлокутивному ефекті і чинниках, що його зумовлюють (шостий етап).

Висновки. Отже, алгоритм застосування методики комплексного дослідження когнітивно-прагматичного аспекту лінгвальної репрезентації біблійних образів-символів у художньому тексті можна узагальнити в такій послідовності шести етапів:

- 1) аналіз християнського світобачення, втіленого в біблійному дискурсі;
- 2) аналіз художнього дискурсу на прикладі англійськомовних текстів містичних трилерів Френка Перетті з метою визначення специфіки творчої манери американського християнського новеліста;
- 3) аналіз контекстуального втілення біблійних образів-символів у текстах містичних трилерів Френка Перетті і виокремлення біблійно маркованих контекстів для виявлення додаткових смислів, що акумулюються в біблійних образах-символах;

4) аналіз характеристик лінгвальних репрезентантів біблійних образів-символів за структурно-семантичними ознаками (засоби однокомпонентної, двокомпонентної і багатокомпонентної лексико-семантичної номінації БОС) та за усталеністю переносного значення (біблійні фразеологізми, засоби метафоричної номінації і засоби метонімічної номінації);

5) аналіз мовленнєвих актів реалізації біблійних образів-символів і визначення комунікативної спрямованості прямих і непрямих іллокутивних мовленнєвих актів; 6) аналіз прагматичних (перлокутивних) ефектів реалізації біблійних образів-символів і визначення чинників їхньої успішності або неуспішності.

Література:

1. Хоботнякова П. Методика дослідження когнітивно-прагматичного аспекту біблійних образів-символів у жанрі містичного трилера (на матеріалі творів Френка Перетті). Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія». Острого: Вид-во НаУОА, 2018. Вип 1 (69). Ч. 2. С. 207–209.
2. Хоботнякова П. Методи лінгво-поетичного аналізу у дослідженні біблійних образів-символів у містичному трилері (на матеріалі творів Френка Перетті). Південний архів: збірник наукових праць. Філологічні науки. Херсон: Вид-во Херсонського державного університету, 2018. Вип. LXXIII. С. 144–146.
3. Peretti E. Frank. The Oath. Word Publishing, 1995. 545 p.
4. Peretti E. Frank. Piercing the Darkness. Crossway books, 1989. 441 p.
5. Peretti E. Frank. Prophet. Crossway books, 1986. 376 p.
6. Peretti E. Frank. The Visitation. West Bow Press, 2003. 600 p.

Хоботнякова П. С. Методика когнітивно-прагматичного дослідження лінгвальної репрезентації біблейських образів-символів в містических трилерах

Анотація. Стаття посвячена методике когнітивно-прагматического дослідження лінгвальної репрезентації біблейських образів-символів в містических трилерах. В статтє об'ясняються етапи методики когнітивно-прагматического дослідження лінгвальної репрезентації біблейських образів-символів в містических трилерах на матеріалє проізведений Фрэнк Перетті.

Ключевые слова: біблейський образ-символ, методика когнітивно-прагматического дослідження, містическіє трилєрє, Фрэнк Перетті.

Khabotniakova P. The methodology of cognitive-pragmatic study of biblical image-symbol in mystery thriller

Summary. The article covers the methodology of cognitive-pragmatic study of biblical image-symbol in mystery thriller. The article describes the stages of the methodology of cognitive-pragmatic study of biblical image-symbol in mystery thriller based on Frank Peretti novels.

Key words: biblical image-symbol, methodology of cognitive-pragmatic study, mystery thriller, Frank Peretti.

Цинтар Н. В.,
аспірант кафедри германського,
загального та порівняльного мовознавства факультету іноземних мов
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

АНАЛІЗ КУЛЬТУРНОЇ СПЕЦИФІКИ ЕМОТИВНОСТІ В МІЖДИСЦИПЛІНАРНІЙ ПАРАДИГМІ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню соціокультурних аспектів прояву, функціонування та вербальної реалізації емоцій. У мовознавстві в даний час добре закріпилися принципи антропоцентричності мови. Мовна форма розглядається як відображення структур людської свідомості, як спосіб об'єктивації етнокультурної інформації. Національно-культурна специфіка виражається на всіх без винятку рівнях мови. Лексика емоцій у різних культурах має свої типологічні характеристики: емоції соціально та культурно детерміновані.

Ключові слова: соціокультура, психолінгвістика, етнолінгвістика, лінгвокультурологія, емоціологія.

Постановка проблеми. Соціокультурним аспектам емоцій тривалий час не приділяли належної уваги як в психолінгвістиці, так і в лінгвістиці зокрема. У мовознавстві в даний час добре закріпилися принципи антропоцентричності мови, мовна форма розглядається як відображення структур людської свідомості, як спосіб об'єктивації етнокультурної інформації. Типовим об'єктом лінгвокультурних розвідок останнього часу є національно-мовні картини світу. Це зумовлено тим, що різні народи мають специфічне бачення світу, а отже, по-різному відображають у своїх мовах навколишню реальність. Вважають, що національно-специфічне відображення може бути раціональним та емоційним. Як психологи, так і антропологі сходяться на думку, що емоції підпадають під вплив соціальних і культурних інників [9, с. 385].

Емоції як компонент культури тісно пов'язані з когніцією та здатністю кожної мови до їхньої вербалізації. У даний час проблема національно-культурної специфіки вираження емоцій є предметом особливої уваги вчених і одним із пріоритетних напрямів сучасних лінгвістичних досліджень [4, с. 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Національно-культурна специфіка виражається на всіх без винятку рівнях мови. Однак найбільш цікавим є вокабулярний багаж мови, який найбільш яскраво відображає унікальність культури. Вчені десятиліттями досліджують специфіку світобачення, світовідчуття та світооцінку, які відображені в лексичній семантиці різних мов.

Емоції, які реалізуються в мові, наявні у свідомості окремої лінгвокультурної спільноти. Лексика емоцій у різних культурах має свої типологічні характеристики: емоції соціально та культурно детерміновані. Дана думка започаткована В. Гумбольдтом і зараз популярна [6, с. 34]. Науковець говорив про те, що в мові відображаються почуття та думки народу, який розмовляє цією мовою. Форма кожної мови тісно пов'язана з духовними задатками народу, який нею розмовляє, і є неповторним індивідуальним утворенням. Різні мови, за В. Гумбольдтом, – це різні світобачення, оскільки мова не відображає прямо світ, а лише є «інтерпретацією» останнього людиною.

Український філолог О. Потебня, який намагався відповісти на запитання В. Гумбольдта про співвідношення мови та мислення, дійшов висновку, що першорядне значення мають такі категорії, як народ і народність. Його концепція мови базується на дослідженні її психічної природи. В О. Потебні саме народ є творцем мови, а мова є породженням «народного духу» [7, с. 112].

Чимале зацікавлення до психічної сторони мовленнєвої діяльності проявив представник казанської лінгвістичної школи І. Бодуен де Куртене. Він був одним із перших російських лінгвістів, хто намагався ввести соціальний підхід до вивчення мови та наголошував на національних особливостях функціонування мови [2, с. 274].

Є думка, що мовні структури та мовлення впливають на ментальність та поведінку людини. У межах неогумбольдтіанства активно розвивається такий підхід, коли мову розглядають як національно-специфічний феномен, через її специфіку вивчаються риси національного характеру носіїв мови.

У Сполучених Штатах Америки найпоширенішою є концепція, представлена в працях Ф. Боаса, а пізніше – Е. Сепіра, Б. Уорфа, у межах етнолінгвістики, яка дістала назву гіпотези лінгвістичної відносності Сепіра-Уорфа. Е. Сепір вважав, що в національній мові відображено ті риси позамовної дійсності, які є значущими для носіїв цієї мови та культури [10, с. 89]. Ідеї Сепіра-Уорфа започаткували нову галузь лінгвістики – етнопсихолінгвістику.

А. Вежбицька під час дослідження проблеми значення в площині когнітивної семантики зауважила, що не тільки думки можуть бути «продумані» однією мовою, але й почуття можуть бути відчуті в межах однієї мовної свідомості, а не іншої. Дослідниця цілком поділяє ідеї Е. Сепіра та стверджує, що мова – це лише шлях до розуміння культури, а найбільш чутливим показником культури народу є лексика. Її праці порушують актуальну проблему культурної специфічності емоцій. Згідно з А. Вежбицькою, емоції культурно-специфічні, на відміну від поглядів інших науковців, які вважають, що кожна мовна особистість незалежно від культурних відмінностей переживає ті самі базові емоції, але інтенсивність і варіації базових емоцій у різних народів різна [3, с. 255].

Кожна культура має власні норми, правила та стереотипи прояву емоцій: вони заохочуються або стримуються в мовленні. Порушення правил вираження емоцій можуть мати більш-менш серйозні наслідки для людини. Культурні відмінності можуть визначати ситуації, в яких треба сміятися, і в яких треба плакати. Дослідження показують, що англійський соціум заохочує вираження в мові одних емоцій і забороняє інші.

Незалежні культурні моделі, американська зокрема, намагаються пропагувати позитивне сприйняття життя; усвідомлення себе щасливим – одна з головних цілей. Індивід підзвітний

за самоусвідомлення і від народження націлений на позитивне самоусвідомлення.

Мови різняться багатством чи бідністю емоційної лексики, її розподілом між частинами мови, засобами її вираження (аналітичними і синтетичними) тощо [5, с. 12]. Саме тому це потребує від мовців набагато більшого усвідомлення мовного вираження емоцій, у межах певної культури, вміння користуватися всіма відтінками, щоб переконливо й точно передавати власні переживання й емоційне ставлення до тих чи інших явищ.

Метою статті є аналіз культурної специфіки емотивності англійської мови на прикладах лексичних одиниць різних рівнів мови, виходячи з положень, що висувуються в межах лінгвокультурології, когнітивної семантики й емотіології.

Проблема культурної специфіки емотивності є водночас сукупним об'єктом дослідження кількох дисциплін, а саме культурології, психології, етнопсихології, лінгвістики.

Виклад основного матеріалу. Дослідження питань, пов'язаних із цією проблемою культурної специфіки емотивності, здійснено в таких *міждисциплінарних напрямках*: 1) когнітивному; 2) психолінгвістичному; 3) семасіологічному; 4) комунікативно-прагматичному; 5) лексикографічному [10, с. 23].

1. Проблема взаємозв'язку між культурною специфікою свідомості носіїв мови та її емотивністю перебуває на стику таких дисциплін когнітивного циклу, як лінгвокультурологія, когнітивна семантика та емотіологія (лінгвістика емоцій).

Лінгвокультурологія входить до комплексу дисциплін антропологічної орієнтації, зокрема й когнітології (лінгвогносеології) [4, с. 56], яка вивчає проблеми зв'язку мови та мислення. Лінгвокультурологічний та когнітивний міждисциплінарні напрями є різновидами інтерпретативного підходу до вивчення мови та культури, який дозволяє розглядати культуру через дані мови (як результат семантичного аналізу лексем вимальовується культурна картина світу) і аналізувати мову в термінах культури (концептуальна інтерпретація мовних значень).

У процесі дослідження культурної специфіки емотивності лінгвісти виділяють так культурні концепти [8, с. 237] (термінологічні аналоги «лінгвокультурами»): «ключові слова», «логоепістема», концептуальна метафора, культурна конотація, її компоненти та види (етноконотація), етномовні стереотипи, культурно-специфічні прототи́пи, ментальність і граматична будова, специфіка вираження емоційності в мовах, що належать до різних культурних ареалів тощо.

Емотіологія [6, с. 358] – новий напрям лінгвістичних досліджень, який виник у вітчизняному мовознавстві наприкінці ХХ ст. і намагається розробити власну лінгвістичну концепцію емоцій, активно вивчає проблему національно-культурної специфіки вираження емоцій, що об'єктивно виводять її у сферу лінгвокультурології, а також когнітивної семантики («постає суто когнітивне завдання, наскільки прямо і точно мова відображає наші почуття <...>»), оскільки «емоції є складовою частиною будь-якого народу» і «обов'язково концептуалізуються та вербалізуються в мові».

Основним поняттям антропоцентричної концепції стало поняття картини світу, а культура, у свою чергу, трактується як та частина картини світу, яка відображає самосвідомість людини. Когнітивний лінгвокультурологічний та підходи до аналізу концептів не суперечать один одному, а доповнюють та взаємодіють, оскільки «концепт як ментальне утворення у свідомості індивіда – це вихід на концептосферу соціуму, тобто, зрештою, на культуру, а концепт як одиниця культури – це фіксація колективного досвіду, що стає надбанням індивіда» [3, с. 137].

Наявні відмінності, які пов'язані з технікою виділення об'єкта та методикою його опису. На відміну від лінгвокогнітивістів, лінгвокультурологи акцентують основну увагу на розкритті ціннісної й образної сторін концепту [8, с. 315]. На думку М. Полюжина, «кожен вербалізований концепт має власну семантичну структуру, що характеризується етнокультурною зумовленістю, оскільки в ній виражені всі конотативні, модальні, емоційні, експресивні, прагматичні й інші оцінки» [3, с. 215]. Для лінгвокультуролога концепт має здатність реалізуватися за допомогою великого ряду одиниць мови та мовлення, для когнітивіста концепт відповідає одній мовній одиниці, для лінгвокультурологів концептами є обмежена кількість культурно значущих одиниць.

Дослідження в даному напрямі привели до появи нової галузі лінгвістичного аналізу – концептології емоцій. Сьогодні гостро постає питання концептуального вираження емоцій у різних лінгвокультурах, їх вербалізації та відображення в мовній картині світу [9, с. 397].

Цікавими, окрім культурно-специфічних концептів емоцій, є також невідповідності вербальної репрезентації універсальних концептів у різних національних культурах. А. Вежбицька проводить паралель між емоційними концептами різних мов і зазначає, що спосіб інтерпретації людьми власних емоцій залежить певною мірою від лексичної мережі координат, яку дає їм рідна мова [3, с. 207]. А. Вежбицька та її колеги провели серію дослідів, щоб відповісти на запитання, чи всі мови мають спільний мінімум основних концепцій. Результати досліджень доводять, що всі мови таки мають спільне ядро і в лексиці, і в граматиці, і що це спільне ядро може бути використане як основа для неспірої та неетноцентричної мови для опису мов і для вивчення людського пізнання й емоцій. Дані міжлінгвістичних досліджень дозволили створити *алфавіт людських думок*, які розподілені на шістьдесят концептуальних локів.

На думку Ю. Апресяна, жоден універсальний аспект емоцій не можна дослідити належним чином, не беручи до уваги відповідну метамову. Наприклад, всі спроби дослідити людські емоції в межах звичайної англійської мови будуть викривлені, тому що кожна мова має свою «наївну картину світу» [1, с. 457].

Більшість слів у будь-якій мові є специфічними для однієї мови чи групи мов, і не є універсальними. Наприклад, ні англійська, ні іспанська, ні малайська мови не мають слова, яке б точно відповідало за значенням німецькому *Angst*. Дані свідчать, що всі мови мають слова зі значенням, що відповідає англійським словам *good* і *bad*, *know* і *want*. Даний факт свідчить про те, що концепти *good* і *bad* (*know* і *want*) є універсальними і можуть бути використані як елементи культурно незалежної семантичної метамови. Оскільки слова в мові часто полісемантичні, то нам необхідно визначати значення в контексті певних канонічних речень [3, с. 73].

Неможливо недооцінити пізнавальну функцію метафори під час лінгвокультурного аналізу емосем. Апарат аналізу концептуальної метафори, запропонований Дж. Лакоффом і М. Джонсоном, дає можливість отримати результати, необхідні для вирішення проблем взаємодії мови та культури. Представники метафоричного підходу підкреслюють, що мовні засоби вербалізації емоцій здебільшого метафоричні і можуть вивчатися шляхом дослідження цих метафор. Наприклад, «гнів» концептуалізується як гаряча рідина в посуді, що закріплено в американському варіанті англійської мови відповідними метафоричними виразами [8, с. 179].

Відомо, що концепт маніфестується через семи в лексичному значенні слова. У фокусі дослідницької уваги лінгвокультурології перебуває культурна конотація як спосіб вербалізації культурного концепту. Культурну конотацію розуміють як «ланку, що пов'язує значення мовних одиниць звичайної мови з культурною семантикою знаків «мови» культури» [3, с. 228].

Багато досліджень присвячено культурно-національному значенню фразеологізмів [8, с. 387]. В. Телія вважає, що культурна конотація розглядається як базове для лінгвокультурології поняття, яке є прагматично зорієнтованим компонентом плану змісту, і доповнює денотативне і граматичне значення на основі свідчень, співвідносних із прагматичними чинниками різного типу: а) асоціативно-фоновими знаннями мовців про реалію або ситуацію; б) раціонально-оцінним або емотивно-оцінним ставленням мовця до позначуваного. На її думку, культурна конотація найбільш безпосередньо впливає на оцінку й емотивність [3, с. 115].

О. Бикова виділяє й обґрунтовує особливий тип культурної конотації – етноконотацію, що проявляється в семантиці вторинних номінацій, репрезентуючи культурні концепти; виявляє в багатогранній структурі етноконотації етноемотив як найбільш динамічний субкомпонент, що імплікує ознаки ставлення мовця до денотату культури. Прийнято вважати, що вивчення культурної специфіки емотивності, місце етноемотива в структурі культурної конотації відкриває перспективу дослідження емотивного потенціалу мовних одиниць із позиції когнітивної лінгвістики [8, с. 47].

Основне завдання лінгвокультурології – виявлення «повсякденної» культурно-мовної компетенції суб'єктів лінгвокультурної спільноти на основі опису культурних конотацій, що співвідносяться зі змістом мовних знаків різного типу і відтворюються разом із ними в процесах вживання мови, тим самим несуть відомості про сукупну ідентичність культурно-мовної свідомості як частини загальнокультурного менталітету соціуму [5, с. 118].

І. Голубовська дає широке трактування категорії емотивності як особливої когнітивної структури мовної свідомості етнічної особистості, головною функцією якої є емоційне національно зумовлене оцінювання дійсності [4, с. 6].

Звернення лінгвістів до когнітивної лінгвістики в дослідженні емотивності сприяє розкриттю потенційних можливостей мови та вирішенню актуальних теоретичних і практичних проблем, зокрема й культурної специфіки вираження емоцій.

2. Психолінгвістичне дослідження емотивно-експресивної лексики передбачає вивчення функціонування мовних одиниць у мовленні людини, яка переживає той чи інший емоційний стан. Психолінгвістичний експеримент дозволяє простежувати процеси активізації й актуалізації мовленнєвої пам'яті, культурно-етнічних, ментальних та інших фонових знань мовців, виявляти безпосередню реакцію комунікантів на слова-стимули [8, с. 184].

Асоціативний експеримент є одним з основних методів (етно)психолінгвістичних досліджень. У деяких одиницях культурно значуща інформація, зокрема й емотивна, залишається імпліцитною. Вона наявна на рівні підсвідомості і може бути вилучена тільки шляхом асоціативного експерименту [3, с. 172].

В. Маслова пропонує в лінгвокультурологічних дослідженнях застосовувати психосоціокультурологічний експеримент, проведення якого дозволило підтвердити правомірність ви-

лення культурно-національної конотації. Як свідчить експеримент, конотації впливають на прагматичний потенціал вихідного слова-стимулу, тому добре усвідомлюються носіями мови [8, с. 404].

3. Семасіологічний напрям, у межах якого емотивність трактується як мовна категорія, пов'язана з дослідженням культурної специфіки емотивної семантики («емоційно-соціологізованого ставлення людини до навколишнього світу за допомогою мови») мовних одиниць. Співвідношення емотивного та культурного компонентів значення в семантичній структурі слова розглядається як роль культурного у формуванні емотивного значення слова [6, с. 84].

Семасіологічний напрям у дослідженні емотивності також досліджує виділення емотивного лексичного та фразеологічного фондів конкретних мов, мовних засобів вираження емоцій у різних культурах, зокрема вивченням культурно-специфічних засобів гумору. На матеріалі англійської мови досліджуються культурно-специфічні лексичні засоби вираження гумору в американському та британському варіантах у мові та тексті. Національно-культурна специфіка мовного вираження гумору («гуморологія») вважається одним з аспектів вивчення емотивності, який у перспективі готовий оформитися в автономний напрям досліджень. Також проводиться зіставний аналіз лінгвістичних засобів за типом емоцій (позитивних, негативних) щодо їх характерності для емотивного мовлення представників різних культур, зокрема британської й американської [3, с. 263].

4. У комунікативно-прагматичному аспекті лінгвісти розглядають національно-культурні особливості емотивного дискурсу. В. Шаховський зазначає: «Проблема емотивного тексту актуальна у зв'язку із проблемами мови, культури й емотивного мислення, свідомості, а також когнітології». Важливим у дослідженні культурної специфіки емотивності є вивчення різних типів емотивного тексту, що поширені в культурній реальності суспільства, а також феноменів, що відображають і визначають особливості емотивного спілкування в межах тієї чи іншої культури [8, с. 301].

Як прояви культурної специфіки емотивності в тексті досліджуються емотивні лакуни, тобто відсутність відповідної лексеми в мові іншої культури. Метод установлення емотивних лакун передбачає виявлення емотивно маркованих національно-специфічних явищ мови і культури в художніх текстах, що передають емотивну інформацію мовою оригіналу, і зіставлення їх із відповідниками в перекладених текстах, а також визначення їхньої комунікативної функції [6, с. 54].

Не менш важливе дослідження правил вибору мовних засобів у межах певної лінгвокультурної спільноти для вираження емоцій мовця, тобто «здатність мовця оперувати національно-культурними символами та стереотипами як еталонами «хороших» чи поганих властивостей <...> і як уявленнями, що викликають позитивні чи негативні емоційні реакції», а також динаміки емотивних смислів залежно від культурної ситуації в суспільстві [7, с. 75].

5. Більшість дослідників проблеми вивчення культурної специфіки емотивності, які працюють у лексикографічному напрямі, акцентують свою увагу на об'єднанні мовного й екстралінгвального значення, що дуже важливе для глибшого розуміння іншомовних значень. З. Балакіна та С. Воркачов розглядають емотивні концепти в різних культурах (іспанській, російській, англійській) та їх лексикографічне відображення [8, с. 43].

Висновки. Мовну картину світу можна відтворити лише за наявності ґрунтовних словників асоціативних норм, створених за якомога ширшого охоплення мовців психолінгвістичним експериментом. У результаті нашого дослідження ми бачимо, що в англійській культурі емоції є водночас глибоко особистим та соціальним феноменом. Культурний сценарій неперевіщення вимагає стриманості у вираженні емоцій, яка в жодному разі не повинна порушувати норми лінгвістичного вираження.

Перспективи дослідження вбачаються в подальшому аналізі національно-специфічних параметрів мовного вираження емоцій в англійській мові, з урахуванням гендерної приналежності мовців, а також у дослідженні мовного вираження емоцій людини в спонтанних чи підготовлених мовленнєвих ситуаціях.

Література:

1. Апресян В. Избранные труды. Интегральное описание языка и системная лексикография. Москва, 1995. С. 453–465.
2. Боуден де Куртене И. Некоторые замечания о языковедении и языке. История языкознания XIX – XX вв. в очерках и извлечениях / В. Звегинцев. Ч. I. Москва, 1964. С. 263–284.
3. Вежицкая А. Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики. Москва, 2001. 272 с.
4. Голубовська І. Всесвіт кризь «мовне дзеркало»: універсальне та ідеоетнічне. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Київ, 2006. Вип. 1. С. 3–7.
5. Голубовська І. Етнічні особливості мовних картин світу: монографія. Київ, 2004. 284 с.
6. Гумбольдт Ф. фон. О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человечества. Избр. труды по языкознанию. Москва, 1984. С. 34–290.
7. Потебня А. Из лекций по теории словесности: Басня. Пословица. Поговорка. Харьков, 1994. 162 с.
8. Шаховский В. Лингвистическая теория эмоций: монография. Москва, 2008. 416 с.

9. Averill J. Emotions in relation to systems of behaviour. Psychological and biological approaches to emotions / N. Stein, B. Leventhal, T. Trabasso. Hillsdale, 1990. P. 385–404.
10. Sapir E. Language. An Introduction to the Study of Speech. New York, 1949. 242 p.

Цинтарь Н. В. Анализ культурной специфики эмоциональности в междисциплинарной парадигме

Аннотация. Статья посвящена исследованию социокультурных аспектов проявления, функционирования и вербальной реализации эмоций. В языковедении сегодня укрепились принципы антропоцентричности языка. Языковая форма рассматривается как отражение структур человеческого сознания, как объективация этнокультурной информации. Выражение национально-культурной специфики происходит на всех без исключения уровнях языка. Лексика эмоций в разных культурах имеет свои типологические характеристики: эмоции социально и культурно детерминированы.

Ключевые слова: социокультура, психолінгвістика, етнолінгвістика, лінгвокультурологія, емоціологія.

Tsyntar N. Analysis of the cultural specifics of emotivity in the cross-disciplinary paradigm

Summary. The article is devoted to the investigation of the socio-cultural aspects of manifestation, functioning and verbal realization of emotions. Nowadays the anthropocentric principles have been consolidated in the area of linguistics. The verbal form is being regarded as the reflection of the structures of the human consciousness, and as the means of the objectification of the ethno-cultural information. The expression of the national cultural peculiarity takes place on all language levels. Lexis of emotions has its own typological characteristics in different cultures: emotions are socially and culturally determined.

Key words: socio-culture, psycholinguistics, ethnolinguistics, linguistic culture, emotional linguistics.

Янковець О. В.,
аспірант кафедри германського,
загального і порівняльного мовознавства факультету іноземних мов
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ТЕРМІНИ-КОМПОЗИТИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ПРИКОРДОННІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ: СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ТА МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Анотація. У статті розглянуто композицію як спосіб номінації англійських прикордонних понять. Визначено поняття «термін-компонент», виявлено його здатність комбінуватися з іншими складними й одноосновними термінами в процесі збагачення англійської терміносистеми. Описані продуктивні моделі складних термінологічних одиниць прикордонної сфери, морфологічні особливості прикордонних термінів-компонентів та їхні комбінаторні властивості.

Ключові слова: англійські прикордонні терміни, компонент, словоскладання, структура, морфологія, модель.

Постановка проблеми. Активна інтеграція України в європейську та світову спільноту потребує валідної номінації прикордонних понять, оскільки саме прикордонники – перші люди, які зустрічають мандрівників на в'їзді в державу. Укладання Шенгенської угоди стало важливим етапом на шляху створення єдиної Європи, дозволило повною мірою реалізувати вільне переміщення людей, транспорту та товарів. Запорукою безпеки Європи є ефективна взаємодія правоохоронних органів, зокрема прикордонних відомств. З метою фасилітації міжвідомчої співпраці необхідне створення єдиного термінологічного апарату прикордонної галузі, його структурно-семантичне впорядкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми становлення, семантики, деривації та тенденції розвитку термінологічних одиниць, фахової лексики вивчали вітчизняні та закордонні дослідники, зокрема: В. Виноградов, В. Лейчик, Г. Винокур, Б. Головін, Т. Кияк, В. Даниленко, К. Кусько, А. Крижанівська, Е. Жильбер, А. Ширмер, Й. Сміт, Ф. Дорнер та інші. Особливо детально прикордонну терміносистему розглядали Л. Цвяк, Т. Правдун і О. Герасімова, які присвятили свої дослідження особливостям утворення, функціонування та перекладу прикордонних термінів.

Метою статті є здійснення структурно аналізу та виявлення морфологічних особливостей англійських прикордонних термінів-компонентів.

Виклад основного матеріалу. У сучасній лінгвістичній науці наявні різні підходи до класифікації термінологічних одиниць відповідно до їх утворення, походження, структури чи семантики.

А. Д'яков, Т. Кияк, З. Куделько зазначають, що для словотворчої архітекτονіки термінологічних одиниць характерні загалом ті ж принципи, що й для загальнонавчаних одиниць. Вони пропонують таку класифікацію словотворчих типів:

- А. Терміни – кореневі слова:
1) корінна непохідна лексика;
2) запозичена непохідна лексика.

В. Похідна лексика:

- 1) терміни, утворені суфіксацією;
 - 2) терміни, утворені префіксацією.
- С. Терміни – складні слова.
D. Терміни-словосполучення.
E. Терміни-аббревіатури.
F. Літерні умовні позначення.
G. Символи (знаки).
H. Номенклатура [1, с. 13].

Вони зазначають, що багато лінгвістів не визнають наявності в мові багатоосновних термінів, називають їх концептуальними об'єднаннями. Такий погляд повинен перевірятися вимогами до терміна, наведеними вище: якщо всіх вимог дотримано, то нема підстав відмовляти термінові в його термінологічності незалежно від його лексичної довжини.

Б. Головін та Р. Кобрин пропонують класифікувати терміни за їхньою морфологічно-синтаксичною структурою: терміни-слова (непохідні слова, похідні слова, складні слова, аббревіатури) та терміни-словосполучення (прості та складні) [2, с. 36].

На думку А. Коваленко, є такі типи термінів: прості (складаються з одного слова), складні (складаються із двох слів і пишуться через дефіс або разом), терміни-словосполучення [3, с. 21].

В усіх вищезазначених підходах до структурної класифікації галузевих термінів складні слова виділяються як окремий пласт термінології. Відомо, що творення складних слів є активним засобом поповнення словникового складу мови. Терміни-компоненти – це складені термінологічні одиниці, що являють собою багатокомпонентну структуру і вирізняються певною семантичною цілісністю й автономністю [4, с. 241]. Особливістю є їхня графічна форма: вони можуть писатися разом або через дефіс.

Дане дослідження базується на аналізі звітних матеріалів Європейського агентства з охорони зовнішніх кордонів країн-членів Європейського Союзу “FRONTEX” та Місії Європейського Союзу із прикордонної допомоги Молдові та Україні “EUBAM”, Уніфікованої програми підготовки прикордонників Європейського Союзу (Common Core Curriculum), інструкції з підготовки офіцерів Берегової охорони Сполучених Штатів Америки, а також методичних рекомендацій щодо врегулювання ситуації з потоком мігрантів та біженців в аеропортах Європи.

У досліджуваній прикордонній терміносистемі нами виділено 162 складних терміни. Вони можуть вживатися самотійно (*block print, coxswain, overstayer* та ін..) або входити до складу інших термінологічних одиниць (*air border-crossing, airport border checks, barcode scanner* та ін..).

З погляду частиномовної приналежності, тобто за морфологічним принципом, найбільша кількість композитів є прикметниками (96 одиниць): *anti-corruption, anti-human-smuggling, anti-human-trafficking* та інші. Наступне місце посідають іменники (60 одиниць): *asylum-seeker, barcode, check-point* та інші. А от дієслів-композитів нами було виявлено лише 6: *to cross-check, to over rule, to over-write, to pat-down, to rub-down, to safeguard*.

Усі виявлені нами композити поділяються на двокомпонентні та трикомпонентні. Двокомпонентні терміни-композити значно переважають у кількісному відношенні: їх виявлено 146 порівняно з 16 трьохкомпонентними. Отже, трьохкомпонентні терміни становлять лише 9,9% від загальної кількості термінів-композитів. У свою чергу, двокомпонентних термінів було виявлено 90,1%.

У результаті аналізу двокомпонентних складних прикордонних термінів нами виявлено такі продуктивні моделі:

1) N + N (52 одиниць, 32% від загальної кількості): *border-control, check-point, duty-day* та ін.;

2) ADJ + N (28 одиниць, 17,3%): *wet-stamp, third-country, short-term* та ін.;

3) N + Ved / V3 (23 одиниці, 14,2 %): *shoulder-fired, service-related, security-based* та ін.;

4) N + Ving (10 одиниць, 6,2%): *watch standing, seagoing, line-throwing* та ін.;

5) Num + N (6 одиниць, 3,7%): *two-person, two-star, third-country* та ін.;

6) Prep + N (5 одиниць, 3,1%): *anti-corruption, overstayer, in-country* та ін.;

7) Prep + Ving (5 одиниць, 3,1%): *outgoing, counter-trafficking, anti-trafficking* та ін.;

8) Adj + Adj (4 одиниці, 2,46%): *ultra-violet, high-ranking, civil-military* та ін.;

9) V + Prep (4 одиниці, 2,46%): *to pat-down, to rub-down, follow-up* та ін.;

10) N + Adj (2 одиниці, 1,23%): *child-sensitive, service wide*;

11) Prep + V (2 одиниці, 1,23%): *to over rule, to over write*;

12) Adj + V (2 одиниці, 1,23%): *to cross-check, to safeguard*;

13) Prep + Ved (1 одиниця, 0,6%): *under-documented*;

14) Ved + Prep (1 одиниця, 0,6%): *checked-in*;

15) V + N (1 одиниця, 0,6%): *cross-border*.

Серед трикомпонентних складних прикордонних термінів є такі продуктивні моделі:

1) N + Prep + N (4 одиниці, 2,46% від загальної кількості): *side-by-side, officer-in-charge, master-at-arms* та ін.;

2) Prep + Article + N (2 одиниці, 1,23%): *round-the-clock, on-the-job*;

3) Numeral + N + N (2 одиниці, 1,23%): *1d barcode, 2d barcode*;

4) Prep + N + Ving (2 одиниці, 1,23%): *anti-human-smuggling, anti-human-trafficking*;

5) N + Ving + N (1 одиниця, 0,6%): *border-crossing-point*;

6) N + N + Ved (1 одиниця, 0,6%): *immigration-control-related*;

7) Adj + Prep + N (1 одиниця, 0,6%): *right-of-way*;

8) N + N + Adj (1 одиниця, 0,6%): *airport-internal*;

9) Adj + N + N (1 одиниця, 0,6%): *midshipman*;

10) N + Conjunction + N (1 одиниця, 0,6%): *search-and-rescue*.

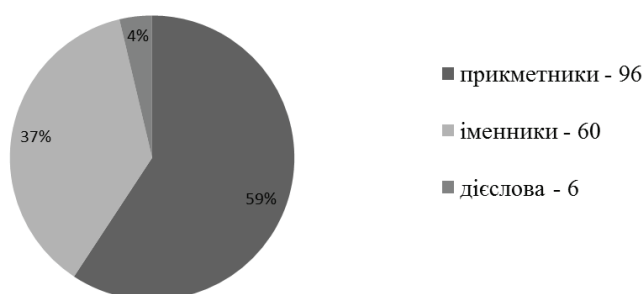
Серед сукупності досліджуваних понять є декілька термінів, які містять скорочення (*1d barcode, e-passport*) та абревіатуру (*EU-level, ID card*). Дані скорочення є інтернаціональними, тому їх вживання в галузі прикордонної філології цілком виправдане.

Отже, найпродуктивнішими є моделі, де іменник поєднується з іменником, прикметником або дієсловом. Вартим уваги є той факт, що дієслово здебільшого застосовується у формі Participle 1 (дієприслівника) або Participle 2 (дієприкметника), бо більшість термінів N + Ved / V3 та N + Ving є прикметниками за своєю морфологічною приналежністю: *hand-fired, life-saving* та інші. У свою чергу, найменш продуктивними є поєднання прийменників із дієприкметниками у двокомпонентних композитах, іменників із дієприкметниками, сполучниками та прикметниками в трикомпонентних. Кожен із них трапляється лише один раз, а отже, становить менше одного відсотка від загальної кількості.

Висновки. Англійські прикордонні терміни-композити становлять значну частину прикордонної терміносистеми, можуть вживатися самостійно, комбінуватися з одноосновними та складними термінами. Аналіз структурних та морфологічних особливостей складних англійських прикордонних термінів дозволив виявити процентне співвідношення композитів за їх частиномовною приналежністю. У процесі аналізу нами також виявлено, що двокомпонентні терміни-композити переважають над трикомпонентними в 9 разів (9,9% і 90,1% відповідно). Всього виявлено 25 словотворчих моделей. Двокомпонентні моделі (15) значно продуктивніші, ніж трикомпонентні (10). Найвищу комбінаторну здатність має іменник, значно нижчу – прикметник і дієслово, найменшу – службові частини мови, форми дієслова, числівник та прикметник (особливо в трикомпонентних термінах).

Перспективи подальших розвідок убачаємо в детальному структурному аналізі одноосновних термінів.

Кількісне співвідношення англійських прикордонних термінів-композитів за частиномовною належністю

Література:

1. Д'яков А., Кияк Т., Куделько З. Основи термінотворення: семантика та соціолінгв. аспекти. К.: Вид. дім "KM Academia", 2000. 218 с.
2. Головин Б., Кобрин Р. Лингвистические основы учения о терминах. М.: Высшая школа, 1987. 104 с.
3. Коваленко А. Загальний курс науково-технічного перекладу: підручник. К.: Інкос, 2002. 317 с.
4. Нікуліна І. До питання про синтактико-морфологічний тип термінотворення в субконтинуумі інформатики й обчислювальної техніки (на матеріалі французької, української і російської мов). *Studia Linguistica*. 2009. Випуск 3. С. 241–247.

Янковець Е. В. Термины-компози́ты в английской пограничной терминосистеме: структурный анализ и морфологические особенности

Аннотация. В статье рассмотрена композиция как способ номинации английских пограничных понятий. Определено понятие «термин-компо́зит», выявлена его способность комбинироваться с другими сложными и одноосновными терминами в процессе обогащения англий-

ской терминосистемы. Описанные производительные модели сложных терминологических единиц пограничной сферы, морфологические особенности пограничных терминов-компо́зитов и их комбинаторные свойства.

Ключевые слова: английские пограничные термины, компо́зит, словосложение, структура, морфология, модель.

Yankovets O. Compound terms in the English border terminosystem: structural analysis and morphological features

Summary. In the article the composition is considered as a way of nominating English boundary concepts. The concept "compound term" is defined, its ability to be combined with other complex and mono-basic terms in the process of enrichment of the English terminology system has been identified. The productive models of compound terminological units of the border sphere, the morphological features of the border compound terms and their combinatorial properties are described.

Key words: English border terms, compound, word formation, structure, morphology, model.

Ананьян Е. Л.,

доцент кафедри германської та слов'янської філології
Донбаського державного педагогічного університету

РОЛЬ І МІСЦЕ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО АНАЛІЗУ ТА РЕДАГУВАННЯ» У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Анотація. У статті розкрито роль і місце навчальної дисципліни «Основи перекладацького аналізу та редагування» у процесі професійної підготовки перекладача. Доведено, що, вивчаючи її теоретичні та практичні аспекти, студенти поглиблюють свій професійний досвід у галузі перекладу; набувають умінь і навичок оцінки тексту перекладу; здійснюють редагування перекладів на основі комплексного підходу з урахуванням жанрово-стилістичних, граматичних, лексичних і прагматичних норм мови перекладу; експериментують із різними техніками перекладу.

Ключові слова: професійна підготовка, перекладацький аналіз, редагування, текст оригіналу, текст перекладу, комунікативний ефект, адекватний переклад, інваріант перекладу.

Постановка проблеми. Сьогодні людство все активніше вітає інтегративні лінгвокультурні процеси, що, з одного боку, активізують, а з іншого – підтримують ефективне співіснування та співробітництво різних країн сучасного світу. Людина ХХІ століття зацікавлена та мотивована як внутрішньо, так і зовні у знайомстві з інокультурою, у її дослідженні, у відкритті спільного та дивуванні різному. Зрозуміло, що ключовим механізмом, який запускає та підтримує ці процеси, є мова. Саме мова є т. зв. «провідником», який веде стежиною знайомства з історією, культурою, соціально-політичним світоглядом представників інокультури. За таких умов беззаперечно важливою є підготовка висококваліфікованих перекладачів. Саме формування їхнього високого професіоналізму стає сьогодні одним з основних пріоритетів як у вітчизняній, так і в міжнародній сферах надання освітніх послуг. Усе це передбачає таке бачення перекладача та його функцій у ХХІ столітті. Отже, перекладач є:

– «висококваліфікованим менеджером у сфері перекладацьких послуг, ділової і професійної комунікації, здатним успішно реалізовувати свої професійні функції через правильно створену систему спілкування і компетентне регулювання інформаційного потоку всіх видів іншомовних джерел на основі адекватного відтворення їх предметно-сміслового контексту;

– всебічно розвиненим і компетентним сервісодавцем у сфері перекладу, здатним зайняти гуманістичну позицію стосовно клієнтів – представників різних культур;

– мовним консультантом, що добре знає не тільки іноземну і рідну мови, але й усі сторони буття, культури, політики і свідомості народів, які розмовляють цими мовами» [1, с. 126].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Певні проблеми змісту та пріоритетів фахової підготовки майбутніх перекладачів висвітлено в дослідженнях І.С. Бахова, Є.В. Беседіної, Т.В. Ганічевої, Л.К. Латишева, Н.В. Левицької, О.О. Мацюк, Г.Е. Мірама, А.А. Серебрякова, С.В. Серебрякової, І.І. Халєєвої та ін. Науковці єдині у своїй думці, що опанування професійних компетенцій майбутніми фахівцями відбувається в контексті

процесів формування та становлення вторинної мовної особистості, коли здійснюється вивчення та співставлення концептуальної та мовної картини світу рідної й іноземної мов. Отже, майбутній перекладач, опанувавши вербально-семантичний код іноземної мови, отримує доступ до розуміння нової для нього соціальної та культурної дійсності. Однак усі ці процеси можуть відбутися лише за умови забезпечення майбутнього фахівця сучасною, якісною, професійною та прогресивною мовною освітою. Для отримання позитивного результату в цьому питанні важливу роль відіграють теоретичні та практичні дисципліни, що обираються для навчання майбутніх перекладачів.

Мета статті – розкрити й аргументувати роль і місце навчальної дисципліни «Основи перекладацького аналізу та редагування» у процесі професійної підготовки майбутнього перекладача.

Виклад основного матеріалу. Серед таких традиційно запропонованих курсів, як «Методологія перекладознавчих досліджень», «Мистецтво перекладу», «Теорія та практика перекладу», «Техніка усного перекладу», «Техніка письмового перекладу», «Переклад ділового усного та писемного мовлення» та інших, на належну увагу заслуговує навчальна дисципліна «Основи перекладацького аналізу та редагування тексту».

На думку сучасного науковця-германіста та перекладача Л.К. Латишева, «навчати «правильно» перекладати можна по-різному. Можна, наприклад, просто примушувати того, хто навчається, перекладати, а потім виправляти його, обмежуючись коментарями типу: «тут не зовсім точно», «тут погано звучить» тощо, не вдаючись до більш глибоких теоретичних пояснень. Як показує практика, навчити правильно перекладати в такий спосіб можна лише тих, хто наділений особливою, «нерозмірковуючою» чуйністю. Для більшості тих, хто навчається, цього недостатньо. Серед останніх трапляється особливий тип людей, яких не влаштовують пояснення типу *ad hoc* (що поширюються лише на конкретний випадок). Вони хочуть зрозуміти загальні «правила гри». Їхній стихійний протест проти гри за незрозумілими правилами зазвичай виражається в тому, що вони несамовито чіпляються за свої недосконалі варіанти перекладу. За такого способу навчання випускники покидають стіни вишу, не маючи чіткого уявлення про критерії гарного перекладу, про структуру діяльності перекладача» [2, с. 8].

Отже, саме занурюючись у вивчення такої навчальної дисципліни, як «Основи перекладацького аналізу та редагування тексту», досліджуючи її теоретичні та практичні аспекти, студенти поглиблюють свою професійну базу підготовки в галузі перекладу; практикують умінь оцінювати якість тексту перекладу; здійснюють редагування перекладів на основі комплексного підходу з урахуванням жанрово-стилістичних, граматичних, лексичних і прагматичних норм мови перекладу; експериментують із різними технологіями перекладу тощо.

На думку І.А. Цатурової та Н.О. Каширіної, навчальна дисципліна, що розкриває основи перекладацького аналізу та редагування, тісно пов'язана з такими предметами, як «Теорія перекладу» та «Практичний курс перекладу». Вони є елементами т. зв. тріади перекладацьких дисциплін. Усі три предмети мають спільну мету – навчити майбутнього фахівця перекладати якісно, грамотно, професійно, причому досить часто – робити це в умовах ліміту часу. Проте до здійснення своєї спільної мети вони йдуть різними шляхами. Науковці пояснюють це так: відомо, що процес перекладу складається з трьох основних етапів: етап сприйняття і розуміння тексту оригіналу; власне процес перекладу; етап редагування. І тоді як курси «Теорія перекладу» та «Практичний курс перекладу» присвячені власне процесу перекладу, курс «Основи перекладацького аналізу та редагування» має привернути увагу фахівця до першого етапу роботи над текстом, що перекладається. Отже, мета цього курсу полягає в тому, щоб підвести майбутнього перекладача до думки, що правильно зроблений перекладацький аналіз тексту значно спрощує процес перекладу, так само як і підвищує його якість [3, с. 4].

У своїй аргументації місця та ролі перекладацького аналізу автентичного тексту науковці керуються такими положеннями:

– по-перше, одиницею мови та спілкування є не слово або речення, а текст. Оскільки переклад є засобом спілкування, то й основною одиницею перекладу є текст (незалежно від його об'єму);

– по-друге, попри те, що текст вимовляється та записується як лінійна послідовність слів, із яких він складається, це зовсім не означає, що текст і є лінійною послідовністю слів і речень: переклад тексту як одиниці спілкування принципово відрізняється від перекладу окремих речень;

– по-третє, існують сотні, якщо не тисячі, різновидів письмових текстів, що називаються жанрами, і перекладач-професіонал повинен уміти підібрати ключик до перекладу будь-якого з них; ніякий текст не можна успішно перекласти, не відповівши на три питання: «Ким текст породжений?», «Кому він адресований?» і «З якою метою він адресований?». Відповіді на них можна тільки в процесі ретельного ознайомлення з текстом [3, с. 5].

Положення, процитовані вище, підтверджують значущість опанування майбутнім фахівцем знань, умінь і навичок перекладацького аналізу, оскільки так він / вона навчається, по-перше, сприймати текст, що перекладається, як єдине ціле; по-друге, розклавши його на компоненти, виявити його типологічні ознаки; по-третє, зрозуміти, які труднощі містить текст, що у ньому релевантне, значиме для подальшого перекладу, а чим можна поступитися, яку стратегію й одиниці перекладу обрати. У такій інтерпретації перекладацький аналіз тексту бачиться як аналітична діяльність перекладача, спрямована на глибоке розуміння тексту, що перекладається, на рівні змісту та на визначенні інваріанту перекладу [3, с. 5].

Науковці підкреслюють думку, що існують два глобальні рівні розуміння – рівень значення та рівень змісту. Розуміння на рівні значення (або мовного змісту) – поверхнєве, не співвіднесене з реальною ситуацією та іноді навіть має характер «вербального знання». Якщо перекладач розуміє текст на рівні мовного змісту, то можна говорити тільки про механічний переклад, що не має сенсу для самого перекладача. Подібний механічний переклад, що здійснюється з опорою тільки на лінгвістичні знання, але без опори на екстралінгвістичні (фо-

нові), може бути цілком інформативним для адресата, який має необхідні фонові знання. (Прикладом тому може служити будь-яка ситуація, коли переклад вузькоспеціального тексту виконується неспеціалістом для фахівців). Проте зрозуміло, що переклад на основі тільки лінгвістичного розуміння оригіналу має бути швидше винятком, ніж правилом, оскільки без опори на фонові знання перекладач вимушений пробиратися напівмакки; почуття невпевненості стає його постійним супутником. Він прагне до максимально можливої структурної близькості перекладу до оригіналу, щоб уникнути цілком можливих викривлень змісту, але й це не завжди допомагає. У подібних перекладацьких ситуаціях, на жаль, не доводиться говорити ні про творчість перекладача, ні про якість перекладу. Існує лише невелика кількість перекладацьких ситуацій, у яких поверхнєвого розуміння оригіналу на рівні значення може бути достатньо для успішного перекладу [3–6].

Яскравим прикладом такої діяльності може стати робота з текстами, які належать до різних функціональних стилів. Здійснюючи перекладацький аналіз тексту, студент має проаналізувати параметри, що лежать в основі того чи іншого функціонального стилю: сферу функціонування стилю; функції, які він виконує; комунікативні завдання, розв'язання яких він забезпечує; ситуацію спілкування; характер відбору й організації засобів мови [7]. Якщо текст, що перекладається, характеризується наявністю авторської позиції, індивідуальною тональністю автора у презентації подій чи конфлікту, тоді до параметрів, представлених вище, на нашу думку, слід додати т. зв. параметр «присутності автора». Осягнувши кожен із цих параметрів та обміркувавши свої дії як перекладача-стратега та перекладача-тактика, студент переходить власне до перекладу тексту. Зазначимо, що на цьому етапі (особливо під час роботи з художнім текстом) можлива ситуація, коли студент починає почуватися митцем і бачить текст перекладу як своє власне полотно: він експериментує з перекладом тексту-оригіналу так, що може здатися, нібито з'являється взагалі інший текст.

Так, проаналізуємо такі приклади, представлені І.А. Цатуровою та Н.О. Каширіною [3, с. 41].

Текст-оригінал:

One day a painter, looking out of his window, saw an old countryman going by and thought the man would make a good subject for a picture. So he sent out his servant to tell the man that her master would like to paint him.

The old man hesitated and asked what the painter would pay him. She said he would give him a pound. The man still hesitated. "Come on," she said, "it's an easy way to earn a pound."

"Oh, I know that," he answered, "I was only wondering how I should get the paint off afterwards".

Варіанти перекладу:

(1) Художник побачив у вікно старого, обличчя якого здалося йому виразним. Він звелів служниці покликати перехожого і, коли той прийшов, сказав: «Я пишу картину (Іродіада з головою Іоанна на блюді). Ваша голова – якраз те, що мені потрібно».

Старий затремтів. «Та ви не хвилюйтесь, я вам добре заплачу», – заспокоїв його художник.

«Це само собою зрозуміло, – відповів старий. – Тільки як ви мені її назад припасуєте?»

(2) Художник послав служницю за перехожим, щоб запропонувати йому позувати.

– Мій хазяїн хоче намалювати на вас карикатуру.

- А що це таке?
- Це картинка така. За це вам дадуть грошей.
- Це добре, а тільки змити її я з себе зможу?

(3) Художник послав служницю покликати перехожого в якості моделі.

- Мій хазяїн хоче тебе трошки помалювати.
- Хай сам себе помалює!
- Дивак, тобі за це грошей дадуть!
- Це інша справа. А відмитися я зможу?

(4) Художник запросив перехожого в якості натурника і сказав: «Я хотів би написати ваш портрет».

«Написати?! Та хто ж його читати стане?» – здивувався запрошений.

Аналізуючи представлені вище варіанти перекладів за критеріями оцінки якості письмових перекладів (норма еквівалентності перекладу; жанрово-стилістична норма перекладу; норма перекладацького мовлення; прагматична норма перекладу; конвенціональна норма перекладу), ми бачимо яскраве зміщення перекладацьких пріоритетів у кожному з варіантів перекладу: різниця тільки у ступені цього зміщення. Але в будь-якому разі робота з текстом починається з його перекладацького аналізу, що дозволяє обрати відповідні перекладацькі тактики для створення адекватного комунікативного, прагматичного, емотивного, лінгво-стилістичного потенціалу в тексті перекладу.

Висновки. Отже, матеріал, представлений вище, підтверджує значущість опанування знань із навчальної дисципліни «Основи перекладацького аналізу та редагування» для формування та вдосконалення професійних компетенцій майбутнього перекладача. Так, майбутній фахівець вчиться аналізувати текст, що перекладається, на основі комплексного підходу в контексті функціональних, жанрово-стилістичних, мовних і мовленнєвих ознак, а також з урахуванням перекладацьких технік і норм. Продуктом такої діяльності стає саме якісний, адекватний переклад тексту; переклад, «який є прагматично адаптованим відповідно до оригіналу і націленим на відтворення того ж комунікативного ефекту, що й текст оригіналу, зі збереженням, наскільки це можливо, змістовної та формальної залежності від оригіналу» [3, с. 22].

Література:

1. Желясков В.Я. Структура і сутність професійної компетенції майбутнього перекладача. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2016. № 20. Т. 2. С. 126–129.
2. Латышев Л.К. Технология перевода: учеб. пособ. М.: Издательский центр «Академия», 2005. 320 с.

3. Цатурова И.А., Каширина Н.А. Переводческий анализ текста. Английский язык: учеб. пособ. СПб.: Перспектива, Изд-во «Союз», 2008. 296 с.
4. Бреус Е.В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский: учеб. пособ. Ч. 1. М.: Изд-во УРАО, 2001. 104 с.
5. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: Нова книга, 2001. 446 с.
6. Мамрак А.В. Вступ до теорії перекладу: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2009. 304 с.
7. Сулейманова О.А., Беклемешева Н.Н., Карданова К.С. Стилистические аспекты перевода: учеб. пособ. М.: Издательский центр «Академия», 2010. 176 с.

Ананьян Э. Л. Роль и место учебной дисциплины «Основы переводческого анализа и редактирования» в процессе профессиональной подготовки переводчика

Аннотация. В статье раскрыты роль и место учебной дисциплины «Основы переводческого анализа и редактирования» в процессе профессиональной подготовки переводчика. Доказано, что, изучая ее теоретические и практические аспекты, студенты углубляют свой профессиональный опыт в области перевода; приобретают умения и навыки оценки качества перевода; совершают редактирование переводов на основе комплексного подхода с учетом жанрово-стилистических, грамматических, лексических и прагматических норм языка перевода; экспериментируют с разными техниками перевода.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, переводческий анализ, редактирование, текст оригинала, текст перевода, коммуникативный эффект, адекватный перевод, инвариант перевода.

Ananyan E. Role and place of academic discipline “Bases of translation analysis and editing” in the process of translator training

Summary. In the article the role and place of academic discipline “Bases of translation analysis and editing” in the process of translator training is revealed. It is shown that, while studying its theoretical and practical aspects, students enlarge their professional experience in the translation field; they acquire skills and habits how to assess the quality of the target text; while taking into account genre-stylistic, grammatical, lexical and pragmatic norms of the target language, they practice the editing of target texts based on the complex approach; they experiment with different translation techniques.

Key words: professional training, translation analysis, editing, source text, target text, communicative effect, adequate translation, translation invariant.

Балабін В. В.,

*кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри військового перекладу
та спеціальної мовної підготовки
Військового інституту*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВА СПЕЦИФІКА ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ

Анотація. На підставі виокремлення характерних ознак військового перекладу, визначення або уточнення спеціальних метамовних одиниць концептуального апарату теорії військового перекладу, з урахуванням багаторічного (1992–2017 рр.) досвіду дослідження теорії й практики військового перекладу в Україні запропоновано основні (обов'язкові) та факультативні (необов'язкові) жанрово-стильові параметри військового перекладу.

Ключові слова: перекладознавство, військовий переклад, теорія військового перекладу, військовий текст, функціональний стиль, жанр.

Постановка проблеми. «Військовий переклад в Україні постійно розвивається завдяки інтенсифікації заходів міжнародного оборонного співробітництва, переходу Збройних Сил України на стандарти НАТО, необхідності перекладу важливих військово-політичних документів, а також усного та письмового військово-технічного і військового-спеціального перекладу текстів різних жанрів та стилів» [1, с. 108]. Крім засадничих положень теорії військового перекладу, які були представлено автором у попередніх статтях [2–4], одним із завдань цієї спеціальної теорії перекладознавчої науки є «дослідження жанрово-стилістичної та функціонально-прагматичної специфіки військового перекладу» [5, с. 106].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблематиці військового перекладу присвячена незначна кількість науково-методичних праць минулого століття (Л.Л. Нелюбін, Г.М. Стрелковський, Р.К. Міньяр-Белоручев, М.Я. Цвілінг, Л.К. Латишев, А.Ф. Ширяєв, В.М. Шевчук), сучасних наукових розвідок (О.Г. Князева, М.К. Гарбовський і Е.М. Мішуров, П.П. Банман, Н.М. Романенко і Е. Шагардинова, Е.К. Шорин та ін.). В Україні окремі аспекти військового перекладу досліджували В.В. Балабін, П.А. Матюша, М.Б. Білан, С.Я. Янчук, Б.А. Дзись, О.В. Юндіна, Л.М. Гончарук, Д.В. Василенко, О.Ю. Солодяк, О.М. Нікіфорова, Ю.О. Лукіячук та ін. Перелік основних праць із військового перекладу представлено в працях [2, с. 99–100; 3, с. 14–16].

Жанрово-стилістичні аспекти перекладу різних текстів досліджували О.І. Чердиченко, В.В. Коптілов, В.І. Карaban, Р.П. Зорівчак, М.О. Новикова, В.Д. Радчук, А.Г. Гудманян, Т.С. Некряч, Л.В. Коломієць, В.В. Демецька, О.В. Дзера та інші відомі українські перекладознавці.

Заслуговують на увагу перекладознавчі жанрово-стилістичні розвідки різного тематичного спрямування А.О. Раті [6], І.А. Рудь [7], І.М. Дерік [8], Т.Г. Лукьянкової [9]. Втім, жанрово-стильова специфіка військового перекладу, який зазнав значних змін порівняно з ХХ ст., залишається недостатньо дослідженою навіть попри наявність солідних науково-кваліфікаційних досліджень О.В. Юндіної [10] і Л.М. Гончарук [11].

Метою статті є визначення жанрово-стильових особливостей військового перекладу.

Це завдання є актуальним не тільки для фундаментального обґрунтування власне теорії військового перекладу, оскільки, як підкреслює Л.М. Гончарук, «засадничі питання військового перекладу на початку ХХІ ст. все ще залишаються недостатньо висвітленими у наукових розвідках» [11, с. 1], а й із погляду подальшого розвитку загальної та інших спеціальних теорій перекладу, адже, на думку А.О. Раті, «вивчення жанру з перекладознавчих позицій постає однією з нагальних потреб сучасних філологічних студій. Така нагальність зумовлена не тільки відсутністю однозначної дефініції жанру, попри достатньо велику кількість досліджень у царині жанрології, а й насамперед нечисленними розвідками в площині перекладознавства» [6, с. 11]. Не слід також забувати, що «перекладознавство як наука, на відміну від інших лінгвістичних дисциплін, є найменш теоретизованим, оскільки воно завжди займало проміжну позицію між мистецтвом і технологією» [12, с. 85].

У якості відривних методологічних основ дослідження спеціальних понять теорії військового перекладу слугували усталені, загальноприйняті, класичні формулювання, що зазвичай представлені в академічних довідково-реферативних виданнях, а також у монографіях, наукових кваліфікаційних працях і статтях.

Виклад основного матеріалу. *Загальна жанрово-стильова характеристика військового перекладу.* Військовий переклад із самого початку виокремлення у межах перекладознавства досліджувався переважно у прикладному та лінгводидактичному аспектах: питання ефективної прискореної підготовки військових перекладачів із максимально можливою кількістю мов, створення підручників, військових словників, опрацювання переліку загальновійськових і військово-спеціальних компетентностей тощо. До цього слід також додати традиційну закритість і недоступність сфери військового перекладу для цивільних дослідників [13, с. 87].

Теорія військового перекладу (далі – ТВП) є спеціальною теорією перекладознавства, яка становить узагальнену, структуровану й упорядковану сукупність наукових фактів, теоретичних суджень, гіпотез і методологічних положень, інтегрованих у єдину систему за допомогою термінологічно визначених і упорядкованих одиниць поняттєво-категоріального апарату, що розкривають завдання та специфіку службової діяльності військового перекладача в галузі лінгвістичного забезпечення військ (далі – ЛЗВ). *Об'єктом ТВП є сфера ЛЗВ*, ядром якої слугує *перекладацький супровід у збройних силах* [2, с. 98].

Основу ЛЗВ складає *перекладацький супровід*, що полягає у здійсненні військовим перекладачем міжкультурної комунікативно-посередницької діяльності у формі усного, письмового, послідовного і синхронного перекладу, адаптованого тран-

скодування (переказу, оповідання), реферування, анотування та редагування текстів загальновійськової, військово-політичної, військово-технічної та військово-спеціальної тематики [3, с. 13].

Військовий перекладач – це офіцер-філолог, професійно підготовлений компетентний міжмовний і міжкультурний посередник, який є головним суб'єктом лінгвістичного забезпечення військ і володіє сформованими на професійному рівні міжкультурними, білінгвальними, психолінгвістичними, мовленнєво-розумовими, комунікативними компетенціями для виконання функцій і завдань службової діяльності [3, с. 13].

Функції службової діяльності військового перекладача було визначено як узагальнені за професійними напрямками види типових військово-спеціальних завдань, що безпосередньо покладаються на військового перекладача, і включають міжкультурну (комунікативно-посередницьку), воєнно-країнознавчу (інформаційно-аналітичну), військово-термінологічну (нормативно-кодифікуючу), лінгвопедагогічну (дидактично-діагностичну), лінгводослідницьку (науково-пошукову), навчально-бойову та військово-адміністративну діяльність [3, с. 13].

Отже, жанрово-стилістична специфіка військового перекладу природно проявляється вже через визначення або уточнення характерних ознак таких понять, як «*військовий переклад*», «*об'єкт військового перекладу*», «*предмет військового перекладу*», «*військовий перекладач*», «*функції службової діяльності військового перекладача*», а також інших фундаментальних концептуальних понять, термінів і дефініцій теорії військового перекладу, що були послідовно представлені автором упродовж останніх років.

Крім загальнонаукових абстрактних понять наукового дискурсу та спеціальних понять перекладознавчої науки, науково-методологічну основу ТВП також формують базові поняття філолого-мовознавчого рівня, що мають міждисциплінарний характер, зокрема «*стиль*», «*жанр*», «*текст*», «*дискурс*».

З метою визначення жанрово-стилістичної специфіки військового перекладу проаналізуємо ці поняття в аспекті завдань і сфери функціонування військового перекладу, оскільки вони об'єктивно утворюють абстрактну концептуальну матрицю не тільки для ТВП, а й для всіх інших спеціальних теорій і моделей перекладознавства. Визначаючи жанрово-стилістичну специфіку військового перекладу, виходитимемо з міждисциплінарного характеру сучасного перекладознавства, що «містить текстологічні, когнітологічні, культурологічні та соціологічні складові частини» [14, с. 59].

Відомий український перекладознавець проф. В.І. Карабан зазначає, що військовий переклад «характеризується своїми значними особливостями у плані як жанрів текстів, так і принципів, закономірностей і труднощів перекладу» [15, с. 31]. Основні особливості й специфіку військового перекладу вперше описав Л.Л. Нелюбін у передмові «Військовий переклад і його особливості» до підручника 1972 р. видання [16, с. 13–37]. У 1981 р. підручник було значно перероблено і перевидано, втім, теоретична передмова залишилася без змін [17, с. 10–32]. Надалі значна частина цього теоретико-методологічного опису військового перекладу майже дослівно була представлена в шести окремих статтях Тлумачного перекладознавчого словника Л.Л. Нелюбіна [18].

Ще одним систематизованим джерелом знань про військовий переклад прийнято вважати працю Г.М. Стрелковського «Теорія і практика військового перекладу» [19], яка, за оцінкою

Л.Л. Нелюбіна, «найбільш повно представляє теорію військового перекладу» [18, с. 220].

До цього переліку слід додати відому монографію Р.К. Мін'яр-Белоручева «Загальна теорія перекладу та усний переклад» [20], у якій автор присвятив військовому перекладу останню главу [20, с. 194–214], а також ґрунтовну наукову статтю (26 сторінок, 58 джерел) М.К. Гарбовського і Е.М. Мішкурова «Військовий переклад у сучасному світі (теоретико-методологічні, лінгвістичні, військово-історичні та соціально-політичні аспекти)» [21].

За відомим визначенням основоположника наукових досліджень військового перекладу Л.Л. Нелюбіна, військовий переклад становить «один із видів спеціального перекладу з яскраво вираженою військовою комунікативною функцією. Відмінною рисою військового перекладу є велика термінологічність і гранично точне, чітке викладення матеріалу за відносної відсутності образно-емоційних виражальних засобів» [16, с. 13; 17, с. 10; 18, с. 32]. Як бачимо, деякі характерні ознаки військового перекладу Л.Л. Нелюбін розриває вже у визначенні: 1) вид спеціального перекладу; 2) військова комунікативна функція; 3) велика термінологічність; 4) точне, чітке викладення матеріалу; 5) відносна відсутність образно-емоційних виражальних засобів.

Стилістичним особливостям перекладу військових матеріалів присвячено окрему статтю Тлумачного перекладознавчого словника [18, с. 212–213], яка майже дослівно повторює відповідний підрозділ вищезгаданого теоретичного опису військового перекладу Л.Л. Нелюбіна [16, с. 15; 17, с. 13].

На думку Л.Л. Нелюбіна, передавання стилю оригіналу є однією з найважливіших проблем досягнення адекватності перекладу: «*Стилістичний аспект перекладу* полягає в правильному підборі лексико-граматичних засобів відповідно до загальної функціонально-комунікативної спрямованості оригіналу та з урахуванням літературних норм мови, якою робиться переклад. Стиль військових матеріалів не є однорідним. У деяких військових матеріалах існують дві тенденції викладу матеріалу: або сухою офіційно-канцелярською мовою з використанням громіздких, найчастіше архаїчних зворотів і конструкцій, або простою, розмовною, часом фамільярною мовою. Остання тенденція зустрічається зазвичай у військових і військово-технічних матеріалах, розрахованих на рядовий і унтер-офіцерський склад. Ця тенденція пов'язана, в першу чергу, з низьким рівнем загальної й технічної підготовки, а отже, і з прагненням зробити сухі офіційні статутні матеріали та складні технічні настанови більш популярними й доступними для загальної кількості військовослужбовців. Через це багато військових матеріалів бувають пояснюваними ілюстраціями, таблицями, схемами й діаграмами, які допомагають довести до читача суть питання, що викладається» (тут і далі підкреслення та курсив у цитатах мої – В. Б.) [18, с. 212–213].

Л.Л. Нелюбін рекомендує військовому перекладачеві «*у всіх випадках прагнути передати матеріал оригіналу*» за допомогою відповідних ресурсів військового стилю мови перекладу, «*нейтралізувати зайву образність, фамільярно-розмовні й жаргонні елементи, що доволі часто наявні в оригіналі*», якщо вони не характерні для військових текстів мови перекладу. Стиль перекладеного тексту має відповідати нормам цільової мови, прийнятним для відповідного виду військових матеріалів [18, с. 213].

Інші ознаки, які визначають жанрово-стилістичну специфіку військового перекладу, Л.Л. Нелюбін надає в статті «*спе-*

ціальний переклад»: «1. Переклад матеріалів, що належать до якоїсь галузі знань зі своєю термінологічною номенклатурою. 2. Є інформаційно-комунікативним (лінгвістичним) перекладом, що обслуговує певні галузі знань зі своєю термінологічною номенклатурою; функціонує у сферах спілкування на суспільно-політичні, наукові, технічні, військові, адміністративно-господарські, юридичні, дипломатичні, комерційні, ділові, фінансові, публіцистичні та інші спеціальні теми й предметні галузі, включаючи теми повсякденного мовленнєво-мовного спілкування. Теоретичною базою спеціального перекладу є лінгвістична теорія перекладу» [18, с. 208].

Діяльність військового перекладача вимагає спеціальної підготовки, навичок і вмінь, наголошує Л.Л. Нелюбін. Військовий перекладач має бути універсальним, а не вузькопрофільним фахівцем: підготовка військового перекладача-референта має охоплювати «всі види й способи перекладу»: письмовий переклад статутів і документів, усний переклад під час радіообміну, двосторонній переклад під час бесіди на військові теми, синхронний переклад, роботу з військовою кореспонденцією, анотування й реферування військових, військово-технічних і військово-політичних текстів. Тому вимоги, які висуваються до військового перекладача і зумовлені специфікою його роботи, є «винятково високими» [18, с. 230].

М.К. Гарбовський і Е.М. Мішкурів підкреслюють, що «у військовому перекладі в максимально концентрованому вигляді відбиваються характерологічні риси й властивості всіх підвидів перекладу в різних сферах професійної комунікації: наукового, науково-технічного, юридичного, медичного і багатьох інших, але, крім того, й публіцистичного і навіть художнього» [21, с. 17].

Услід за Р.К. Міньяр-Белоручевим, М.К. Гарбовський і Е.М. Мішкурів виокремлюють і чітко визначають поняття «об'єкт військового перекладу». Р.К. Міньяр-Белоручев визначає «військові матеріали» в якості об'єкта військового перекладу в дефініції військового перекладу: «Військовий переклад. Вид спеціального перекладу оперативного призначення, об'єктом якого є військові матеріали» [20, с. 222].

М.К. Гарбовський і Е.М. Мішкурів пропонують власне бачення об'єкта військового перекладу: «У якості свого об'єкта військовий переклад має т. зв. «військове мовлення», тобто всі ті мовленнєві твори, що породжуються військовими або для військових у специфічних умовах комунікації. Військове мовлення, таким чином, може розглядатися як специфічна форма мовленнєвої комунікації, притаманна певній професійній спільноті, об'єднаній спільністю предмета своєї діяльності» [21, с. 17].

Відомий український дослідник військового перекладу С.Я. Янчук називає військовий переклад «наріжним каменем лінгвістичного забезпечення участі ЗСУ у заходах міжнародного військового співробітництва, адже усі ці заходи потребують професійного перекладацького супроводу». Автор стверджує, що «практика військового перекладу у наш час немислима без глибоких знань теорії й осмислення специфічних рис військового перекладу. Динаміка військового перекладу вимагає швидких перекладацьких рішень, а теорія озброює військового перекладача методикою пошуків необхідних еквівалентів і перекладацьких відповідників, окреслює алгоритм перекладацького процесу, знайомить із новими мовленнєвими жанрами та типами текстів і т. п. Усе це дозволяє вирішувати практичні завдання раціональніше і швидше, що має неабияке значення

у стресових умовах роботи військового перекладача. Таким чином, теорія і практика військового перекладу повинні мати не просто тісний взаємозв'язок між собою, але ще і доповнювати одна одну» [22, с. 330].

С.Я. Янчук визначає такі ознаки військового перекладу: 1) військовий переклад складає основу лінгвістичного забезпечення військ; 2) вимагає високого рівня професіоналізму; 3) залежить від військово-термінологічної, лексикографічної, науково-дослідницької роботи, військово-спеціальної мовної підготовки, лінгводидактики; 4) передбачає стресові умови діяльності для військового перекладача [22].

На підставі вищенаведеного аналізу основних специфічних рис військового перекладу, з урахуванням багаторічного (1992–2017 рр.) досвіду дослідження теорії й практики військового перекладу в Україні **військовий переклад** можна охарактеризувати як спеціальний вид міжкультурної двосторонньої та двомовної комунікації, що має своїм об'єктом військові матеріали (військові тексти, тексти військової тематики) і здійснюється у звичайних та екстремальних умовах військової служби переважно у військово-політичній, військово-технічній і військово-спеціальних сферах діяльності збройних сил за мовним посередництвом військового перекладача.

Зробимо попередні висновки:

1. у науковій і навчально-методичній літературі загальна жанрово-стильова специфіка військового перекладу представлена імпліцитно (за винятком праці Г.М. Стрелковського [19, с. 99–141]), якісні ознаки або параметри військового перекладу як окремого виду спеціального перекладу чітко не окреслені;

2. володіння прийомами та технікою перекладу текстів військової тематики різних жанрів і стилів традиційно вважається одним із основних завдань військового перекладача [23, с. 36].

Жанрово-стильова характеристика військових текстів.

Поняття «текст» традиційно визначають як «писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних у ближчій перспективі смисловими і формально-граматичними зв'язками, а в загальнокомпозиційному, дистантному плані – спільною тематичною і сюжетною заданістю» [24, с. 679].

Текст досліджується у різних аспектах: як основна одиниця комунікації, засіб зберігання і передачі інформації, форма існування культури, продукт певної історичної епохи й індивідуальна мовленнєва форма відображення дійсності [25, с. 210].

У спеціальній науковій літературі з військового перекладу автори використовують численні синонімічні терміни на позначення єдиного поняття – «військові тексти», «військові матеріали», «тексти військової тематики», «тексти на військову тематику», «тексти військового спрямування», «тексти військового характеру», «тексти військового дискурсу» тощо. Термінологічне визначення поняття зазвичай не наводиться (дивись, наприклад: Л.Л. Нелюбін [18, с. 32, 97, 132, 212, 221, 230], Г.М. Стрелковський [19, с. 6, 99–101], Р.К. Міньяр-Белоручев [20, с. 194–196, 203–207, 214, 222], М.К. Гарбовський і Е.М. Мішкурів [21, с. 17], М.О. Зайцева [26, с. 96] та ін.).

З метою уникнення небажаної термінологічної синонімії та унормування термінологічного вживання вищезазначених синонімічних понять вважаємо за доцільне в дослідженнях із ТВП використовувати в якості нормативного термін «військовий текст», який, на наш погляд, є найкоротшим і має кращі дериваційні потенції. У якості робочої дефініції пропонується

такий варіант: *«військовий текст – писемний або усний цілісно-смісловий масив знакових одиниць, об'єднаних логіко-синтаксичними зв'язками, комунікативною функцією, тематичною настановою, композиційною макроструктурою та стильовою домінантою навколо семантичних полів «військовий», «воєнний», «бойовий».*

Подібною думкою також дотримується полковник В.М. Лісовський – відомий фахівець-практик військового перекладу, автор першого в Україні підручника «Військово-технічний переклад» [27]. У науковій доповіді «Сутність поняття «військово-технічний текст» В.М. Лісовський обирає термін *«військово-технічний текст»* за найбільш оптимальний з-поміж інших проаналізованих варіантів: *«технічний текст військового спрямування», «технічний текст військового характеру», «текст військово-технічної тематики»* [28, с. 303].

Стильова домінанта (стильова визначеність) військового тексту органічно пов'язана з його семантичною і структурною організацією. Відповідну стильову маркованість військовий текст має вже на рівні надфразної єдності (абзацу), що характеризується набором певних стильових ознак.

Проте стильова домінанта абзацу не завжди повною мірою є прогностичною щодо стильової сутності всього військового тексту. Такі випадки найчастіше спостерігаємо у військово-політичних текстах. З цього приводу Д.Х. Баранник пише, що стильова домінанта тексту *«виформується зі складної сукупності відносних текстових цілісностей, які підпорядковуються наскрізній, спроектованій на всю глибину текстового масиву тематичній і стильовій домінанті»* [24, с. 680].

Залежно від мовленнєвої ситуації військові тексти можуть продукуватися як у писемному, так і в усному варіантах, але більшість різновидів військових текстів існують саме у писемній формі, що є об'єктивним параметром, який також вказує на спеціальний характер військового перекладу.

Важливу роль в оформленні письмових військових текстів грають *графічні засоби – абзацне членування, розділові знаки, шрифти, кеглі, розрядка* («розбивка літер у слові для виділення його в тексті» [29, с. 799]) та *інтонація* – в усних формах військових текстів. Графічні засоби й інтонація допомагають забезпечити адекватну загальній комунікативній спрямованості структурну організацію військового тексту на мікро- і макро-рівнях.

На думку В.М. Лісовського, основними стилістичними рисами військово-технічних текстів є *«точне та чітке викладення матеріалу за майже повної відсутності тих виразних елементів, які надають мовленню емоційної насиченості; головний акцент робиться на логічну, а не на емоційно-почуттєву сторону викладу. <...> У військово-технічних текстах відсутні також прийоми загальної образності висловлювання, які абсолютно зайві під час опису різних технічних пристроїв. Однак цього не можна сказати про саму військово-технічну термінологію. Іноді технічні терміни за своїм походженням вже мають образність, але від частого вживання образність їх зазвичай стирається, і термін сприймається без образної характеристики»* [28, с. 303].

Під поняттям *«військово-технічний текст»* В.М. Лісовський пропонує розуміти «письмову або усну сукупність загальнономовних і термінологічних засобів упорядкованих у групу речень, які є завершеною логічною, лексичною, граматичною, стилістичною єдністю й обслуговують військово-технічну сферу, тобто містять інформацію про розробку, виробництво,

прийняття на озброєння, зберігання, знищення (утилізацію) військової та спеціальної техніки, боєприпасів, спорядження, а також передачі й експорту, товарів, робіт, послуг військового та подвійного призначення» [28, с. 303].

Функціонально-стильова характеристика військового перекладу. Під поняттям «стиль» прийнято розуміти «різновид, видозміну літературної мови; манеру мовного вираження у різних сферах, умовах, формах (усній і писемній) спілкування; мистецтво слова» [30, с. 652]. Л.Л. Нелюбін розмежує поняття «стиль», «стиль мови» і «стиль мовлення»:

«Стиль – 1. Відбір, сполучення та цілеспрямоване застосування мовних засобів. 2. Сукупність прийомів вживання, відбору й сполучення засобів у цій сфері. 3. Сукупність прийомів вживання засобів мови, характерна для якогось письменника, твору, жанру. 4. Відбір мовних засобів за принципом експресивно-стилістичного забарвлення. 5. Побудова мовлення відповідно до норм слововживання й синтаксису» [18, с. 213–214];

«Стиль мови – 1. Різновид мови, що характеризується особливостями у відборі, сполученні й організації мовних засобів у зв'язку із завданнями повідомлення. 2. Стиль як одна з підсистем системи мови на відміну від стилю мовлення як застосування такої підсистеми (або комбінації таких підсистем) до типових сфер застосування мовлення» [18, с. 214];

«Стиль мовлення – 1. Застосування мовного стилю в мовленнєвій сфері. 2. Одне з типових застосувань мовного стилю (або комбінації мовних стилів) у мовленнєвій сфері» [18, с. 214].

Для теорії й практики військового перекладу принципово важливим є поняття *«функціональний стиль»*. Як зазначає І.В. Арнольд, «назва «функціональний стиль» видається доволі вдалою, оскільки специфіка кожного стилю впливає з особливостей функцій мови в конкретній сфері спілкування» [31, с. 245].

Багаторічний досвід і практика засвідчують, що більшість військових текстів, із якими має справу військовий перекладач, функціонують у межах чотирьох функціональних стилів: **1. розмовного** (стиль повсякденного, неформального спілкування); **2. офіційно-ділового** (стиль формального спілкування); **3. інформаційно-публіцистичного** (стиль преси, ЗМІ, медіа, інтернет-видань); **4. науково-технічного** (стиль науково-технічної літератури).

Диференційно-визначальними для військового перекладу слід вважати типові стильові ознаки саме цих функціональних стилів. Це загальне правило для військового перекладу. Окремі випадки функціонування певного військового тексту у сфері художньо-поетичного, конфесійного або якое іншого стилю / підстилю розглядати не будемо, так само як і приклади, що свідчать про відсутність чітко окреслених кордонів між функціональними стилями, про що багато написано.

У перекладі військових текстів різних функціональних стилів слід застосовувати такий універсальний підхід: прагнемо адекватно передати комунікативну функцію (настанову), семантику, стиль і структуру військового тексту вихідної мови, з обов'язковим урахуванням комунікативної ситуації, прагматичних аспектів, жанрово-стилістичних і узуальних норм цільової військової мови, що прийняті для певного виду військових текстів.

Жанри військових текстів. За оцінкою Л.Л. Нелюбіна, *«найбільш повно теорія військового перекладу представлена в працях Г.М. Стрелковського»*, який *«дає детальну класифі-*

кацію жанрів військових текстів, описує види діяльності військового перекладача, розкриває проблеми перекладу військової термінології, розшифрування військових скорочень і роботу зі словниками й довідниками» [18, с. 220].

Дійсно, Г.М. Стрелковському належить честь першого наукового опису жанрів військових текстів у монографії «Теорія і практика військового перекладу» [19, с. 99–141]. Ми вже констатували той факт, що у цій праці Г.М. Стрелковський здебільшого теоретично обґрунтовує проблематику загальної теорії перекладу, не надає наукового визначення жодній спеціальній метамовній одиниці концептуального апарату ТВП у форматі логіко-семантичного алгоритму «поняття – термін – визначення» [3, с. 11–12]. Та не з усіма висновками високоповажного метра військового перекладу щодо жанрово-стильової специфіки військових текстів можна повністю й однозначно погодитися. Детальна аргументація з цього питання є темою окремою статті, тому зазначимо головні застереження.

По-перше, Г.М. Стрелковський розглядає поняття жанру в військовому перекладі «лише стосовно письмових текстів», він залишає «поза сферою дослідження всі усні тексти, що мають місце в практиці військового перекладу» [19, с. 99], що значно обмежує ступінь екстраполяції висновків щодо жанрово-стильової специфіки військових текстів на всю царину військового перекладу.

По-друге, Г.М. Стрелковський виділяє «за функціональним призначенням і змістовною спрямованістю» лише «два відокремлені групи текстів: тексти інформаційного змісту і тексти, що регламентують життя та діяльність» [19, с. 100], у яких виокремлює чотири та два жанри відповідно, до яких додає сьомий жанр – військові мемуари [19, с. 99–100].

По-третє, коректне й несуперечливе виокремлення спеціальних жанрів військових текстів за строгими науковими параметрами не завжди можливе й доцільне. Виокремлені Г.М. Стрелковським «жанри військового перекладу» навряд чи можна вважати унікально-специфічними.

Досвід і практика свідчать, що для військового тексту (тексту військової тематики / характеру / спрямування або зразка військових матеріалів), який претендує на звання «жанр», завжди можна знайти дуже близький функціонально-стилістичний аналог в іншій галузі літературного, суспільно-політичного, науково-технічного або спеціального перекладу.

На наш погляд, єдиним винятком може слугувати спроба наукового обґрунтування «жанру бойових документів» на підставі виокремлення унікальних диференційно-стильових і жанрових ознак різних видів документів військового управління, детальний структурно-семантичний і перекладознавчий аналіз яких блискуче зробили Л.Л. Нелюбін у праці «Переклад бойових документів армії США» [32] і той же Г.М. Стрелковський у праці «Переклад бойових документів Бундесверу» [33].

Жанрово-стильові параметри військового перекладу. Специфіку військового перекладу в Україні об'єктивно визначають такі *основні параметри (ознаки)*, що мають обов'язковий характер:

– *вид перекладу за призначенням* – спеціальний;

– *сфера суспільного призначення* – діяльність Збройних Сил України (військового формування із необхідним рівнем бойової готовності та боєздатності, на яке відповідно до Конституції та законів України покладаються забезпечення воєнної безпеки й оборони держави, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності);

– *сфера спеціального призначення* – ЛЗВ, ядром якого слугує перекладацький супровід;

– *головна функція* – міжкультурна комунікативно-посередницька діяльність (у формі послідовного і синхронного перекладу, адаптованого транскодування, редагування, реферування й анотування військових текстів);

– *вид перекладу за мовленнєвою діяльністю* – усний (передбачає аудіювання і говоріння) і письмовий (читання і письмо);

– *спеціальні підвиди* – військово-політичний переклад (ВПП); військово-технічний переклад (ВТП); військово-технічний переклад (ВСП);

– *спеціальний суб'єкт* – військовий перекладач («офіцер-філолог, професійно підготовлений компетентний мовний посередник, що володіє сформованими на рівні вищої освіти міжкультурними комунікативними (білінгвальними, психолінгвістичними, мовленнєво-розумовими) та іншими спеціальними компетентностями для виконання функцій і завдань ЛЗВ» [3, с. 13]);

– *спеціальні умови професійної діяльності* – виконання завдань ЛЗВ у звичайних та екстремальних умовах військової служби, що передбачають реальну загрозу для особистого життя й здоров'я як у мирний, так і у воєнний час;

– *військово-комунікативна спрямованість тематики на рівні макротексту (військового тексту)* – в межах семантичних полів «військовий», «воєнний», «бойовий», «збройні сили» тощо;

– *наявність спеціальної тематичної групи військової лексики в макротексті* – об'єктивно вказує на належність тексту до сфери військового перекладу (у мовознавчій теорії прийнято виокремлювати як мінімум два типи тематичних лексичних груп в тексті: *тематико-мовні (тематико-семантичні)* – за характером предметно-поняттєвого взаємозв'язку й родо-видовими зв'язками та *тематико-мовленнєві (ситуативні)* – за характером взаємозв'язку зі сферою застосування мови [33, с. 232]);

Виявом жанрово-стильової самотності військового перекладу також є параметри, які, хоч і зафіксовані у спеціальній науковій літературі як диференційні для військового перекладу, мають необов'язковий характер – *факультативні структурно-семантичні параметри*:

– *велика термінологічність і гранично точне, чітке викладення матеріалу* (Л.Л. Нелюбін [16, с. 13; 17, с. 10; 18, с. 32]) – не завжди обов'язкові у військовому перекладі (залежить від виду тексту, комунікативної настанови, комунікативної ситуації, прагматичних умов спілкування тощо);

– *відносна відсутність образно-емоційних виразальних засобів* (Л.Л. Нелюбін [16, с. 13; 17, с. 10; 18, с. 32]) – не розповсюджується на деякі види усних і письмових військових текстів (неформальне усне мовлення військовослужбовців, пропагандистські листівки, тексти інформаційно-психологічного впливу на противника, карикатури й анекдоти у військових ЗМІ);

– *переважно письмова форма продукування військового тексту.*

Оригінальною нам видається і думка І.В. Невмержицького про поєднання у військовому перекладі «військового та цивільного образів мислення»: «Військовий переклад, поєднуючи в собі якості як військового, так і цивільного професіонала, вбирає в себе найкращі риси обох систем мислення» [34, с. 307].

Висновки. 1. Науково-методологічну основу ТВП, крім загальнонаукових абстрактних понять наукового дискурсу та спеціальних понять перекладознавчої науки, також формують базові поняття філолого-мовознавчого рівня, що мають міждисциплінарний характер, зокрема «стиль», «жанр»,

«текст», які потребують спеціального аналізу в аспекті завдань і сфери функціонування військового перекладу.

2. У проаналізованій науковій літературі жанрово-стильова специфіка військового перекладу представлена імпліцитно (за винятком праці Г.М. Стрелковського [19, с. 99–141]), якісні ознаки або параметри військового перекладу як окремого виду спеціального перекладу чітко не окреслені.

3. Жанрово-стильова специфіка військового перекладу, насамперед, проявляється через характерні особливості об'єкта, предмета й суб'єкта військового перекладу, функції службової діяльності військового перекладача, інші спеціальні концептуальні поняття теорії військового перекладу, які були послідовно визначені й представлені автором упродовж останніх років.

4. На підставі виокремлення головних ознак військового перекладу, визначення або уточнення спеціальних метамовних одиниць концептуального апарату теорії військового перекладу, з урахуванням багаторічного (1992–2017 рр.) досвіду дослідження теорії й практики військового перекладу в Україні запропоновано *основні (обов'язкові)* та *факультативні (необов'язкові)* жанрово-стильові параметри військового перекладу.

Література:

- Нікіфорова О.М. Передумови становлення наукової школи військового перекладу в Україні. Лінгвістика XXI століття. 2015. С. 107–120.
- Балабін В.В. Об'єкт і предмет теорії військового перекладу. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2017. № 31. Т. 3. С. 97–100.
- Балабін В.В. Теоретико-концептуальні основи військового перекладу. Філологічні трактати. 2018. № 1. Т. 10. С. 7–18.
- Балабін В.В. Вимоги до військового перекладача. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2018. № 32. Т. 2. С. 140–143.
- Балабін В.В. Завдання теорії військового перекладу. Філологія і лінгвістика в сучасному суспільстві: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 23–24 березня 2018 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 105–107.
- Раті А.О. Жанрові особливості англомовної літератури жахів та їх відтворення українською мовою: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16. Київ, 2016. 223 с.
- Рудь І.А. Жанрово-стилістичні особливості перекладу англомовних юридичних документів. Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського. 2010. Спец. вип. С. 118–123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kdsm_2010_Spets.
- Дерік І.М. Лексичні та стилістичні особливості перекладу телеконференцій ділової тематики. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2011. № 3. С. 62–66. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v3/13.pdf>.
- Луцькіна Т.Г. Жанрово-стилістичні особливості перекладу субтитрів (на матеріалі англомовних художніх фільмів). Філологічні трактати. 2012. № 2. Т. 4. С. 50–55.
- Юндіна О.В. Жанрово-стильова обумовленість лексичних трансформацій в перекладі текстів військової тематики: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16; ДЗ «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2013. 20 с.
- Гончарук Л.М. Жанрові аспекти перекладу офіційно-ділових документів франкомовного військового дискурсу: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2016. 18 с.
- Алексеева Л.М. Объект и предмет современного переводоведения. Вестник Пермского университета. Серия: Иностранные языки и литературы. 2008. № 5. С. 85–90.
- Балабін В.В. Загальнонаукові основи теорії військового перекладу. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2018. № 1. Т. 29 (68). С. 85–89.
- Денисова С.П. Стан та перспективи перекладознавчих досліджень. Вісник КНЛУ. Серія: Філологія. 2014. № 1. Т. 17. С. 54–60.
- Карабан В.І. Спеціальні теорії перекладу: скільки їх (потрібно)? Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград, 2012. Вип. 104 (1). С. 26–31.
- Нелюбин Л.Л. Военный перевод и его особенности. Учебник военного перевода: Англ. яз. Москва: Воениздат, 1972. С. 13–37.
- Нелюбин Л.Л. Военный перевод и его особенности. Учебник военного перевода: Англ. яз. Общий курс / под ред. Л.Л. Нелюбина. Москва: Воениздат, 1981. С. 10–32.
- Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь. Москва: Флинта: Наука, 2008. 320 с.
- Стрелковский Г.М. Теория и практика военного перевода: Немецкий язык. Москва: Воениздат, 1979. 272 с.
- Миньяр-Белоручев Р.К. Общая теория перевода и устный перевод. Москва: Воениздат, 1980. 237 с.
- Гарбовский Н.К., Мишкурков Э.Н. Военный перевод в современном мире (теоретико-методологические, лингвистические, военно-исторические и социально-политические аспекты). Вестник Московского университета. Серия 22: Теория перевода. 2010. № 2. С. 16–41.
- Янчук С.Я. Теорія військового перекладу в Україні: стан, проблеми, перспективи. Мовні і концептуальні картини світу. 2013. Вип. 43 (4). С. 328–335.
- Балабін В.В. Зміст службових функцій та завдань військового перекладача. Філологічні трактати. 2018. № 2. Т. 10. С. 35–41.
- Баранник Д.Х. Текст. Українська мова: Енциклопедія / редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зяблюк М.П. та ін. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2004. С. 679–680.
- Мачай Т.О. Текст і дискурс у спілкуванні фахівців: засоби вираження авторської особистісності. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови. 2011. Вип. 7. С. 210–215. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_10_2011_7_48.
- Зайцева М.О. Особливості перекладу термінів у текстах на військову тематику. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов. 2013. Вип. 10. С. 96–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_9_2013_10_18.
- Лісовський В.М. Військово-технічний переклад (англ. мова): підручник / за ред. В.В. Балабіна. Київ: ВІКНУ, 2010. 950 с.
- Лісовський В.М. Сутність поняття військово-технічний текст. Молодіжна військова наука у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка: тези доп. Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів (Київ, 26 квітня 2018 р.). Київ: ВІКНУ, 2018. С. 302–303.
- Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1970–1980. 1977, Т. 8. С. 799.
- Єрмоленко С.Я. Стиль. Українська мова: Енциклопедія / редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зяблюк М.П. та ін. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2004. С. 652–653.
- Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка (Стилистика декодирования). Ленинград: «Просвещение», 1981. 295 с.
- Нелюбин Л.Л. Перевод боевых документов армии США: учеб. пособ. Москва: Воениздат, 1989. 270 с.
- Филин Ф.П. Очерки по теории языкознания. Москва: Наука, 1982. 336 с.
- Стрелковский Г.М. Перевод боевых документов бундесвера. Москва: Воениздат, 1970. 224 с.

35. Невмержицький І.В. Військовий перекладач як каталізатор процесу реформування Збройних Сил України. Молодіжна військова наука у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка: тези доп. Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів (Київ, 26 квітня 2018 р.). Київ: ВІКНУ, 2018. С. 306–307.

Балабин В. В. Жанрово-стилевія специфіка воєнного переклада

Анотація. На основі виділення характерних ознак воєнного переклада, визначення або уточнення спеціальних метаязикових одиниць концептуального апарату теорії воєнного переклада, з урахування багаторічного (1992–2017 гг.) досвіду дослідження теорії і практики воєнного переклада в Україні запропоновані основні (об'язательні) і факультативні (необ'язательні) жанрово-стильові параметри воєнного переклада.

Ключевые слова: переводоведение, военный перевод, теория военного перевода, военный текст, функциональный стиль, жанр.

Balabin V. Genre and style specificity of military translation

Summary. The author analyses typical and specific features of military translation, defines or redefines special metalanguage units of the military translation theory's conceptual construct, and describes fundamental (mandatory) and optional (non-mandatory) genre and style parameters of military translation on the basis of his long-standing experience (1992–2017) in the field of military translation theory and practice in Ukraine.

Key words: translation studies, military translation, military translation theory, military text, functional style, genre.

Поворознюк Р. В.,
 доктор філологічних наук,
 доцент кафедри ТІП з англійської мови
 Інституту філології
 Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МЕДИЧНИЙ ПЕРЕКЛАД ЯК ЗАСІБ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ БІОМЕДИЧНИХ ЗНАНЬ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню стратегій популяризації біомедичних знань у перекладі. Природа медичних текстів корелює із закладеним потенціалом доступних і практично здійснених адаптаційних змін, що визначаються потребами цільової аудиторії, скопосом і ресурсною базою замовників перекладу.

Ключові слова: популяризація, транспортування та імпортування тексту в цільову культуру, етичні й емічні тексти, індигенізація.

Постановка проблеми. Популяризація науки – це процес розповсюдження наукових знань у доступній формі для широкого кола людей, що мають рівень підготовленості для отримання інформації, як правило, нижчий, ніж відповідний рівень підготовленості відправника. Найпоширеніша онтологічна модель популяризації передбачає своєрідний «переклад» спеціалізованих знань мовою малопідготовленого адресата, що не є фахівцем у конкретній галузі знань, яка породжує й контекстуалізує спеціальну інформацію. Виходячи із цього положення, медичний переклад за своєю сутністю є подвійним засобом популяризації знань в інтра- та інтермовній площинах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасне перекладознавство стає дедалі прагматичнішим, намагаючись відповідати запитам суспільства, які деталізуються, ускладнюються, доповнюються, уточнюються, корелюючи з новітніми інформаційними глобальними процесами. Останні вимагають чіткої та однозначної вербальної репрезентації з метою досконалішої комунікації.

Однак поза увагою досі залишаються жанрові особливості перекладу медичних текстів. Так, його концептуалізують як засіб подолання незбігів концептуально-предметних обширів комунікантів [4; 6] або популяризації експертного знання [1]. Шляхи надходження біомедичної інформації до споживача вивчалися в рамках парадигми «імпортування – транспортування» [3], а типологія текстів, відповідно, як дихотомія етичних та емічних

текстів. Е.Т. Черч запропонував революційну теорію покрокової популяризації текстів у перекладі через рух від нульової адаптації до повної індигенізації цільового продукту [2; 5].

Мета статті полягає в тому, щоб виконати комплексний аналіз особливостей двомовної опосередкованої трансляції медичної інформації в перспективі перекладу, що впливають на розв'язування комунікації «лікар-пацієнт».

Виклад основного матеріалу. Згідно з теоретичною моделлю популяризації науки, запропонованою Г. Масером [4, с. 266], адресант (автор) фахової інформації видається авторитетною фігурою, носієм експертних знань і навичок, тоді як цільова аудиторія сприймається ним як «розлога, розсіяна, недиференційована й пасивна» [6, с. 4]. Звідси метафора реципієнта – *tabula rasa*, «чистої дошки невідання, на яку науковці наносять знання» [4, с. 266], що є дуже близькою до концепції адресата в моделі опосередкованого двомовного спілкування, яким є, зокрема, медичний переклад. Власне тому М. Буккі [1, с. 4] не дарма порівнює популяризацію науки з перекладом, а Р. Вітілі описує її як процес відтворення експертного, езотеричного знання «простими словами для широкого вжитку» [6, с. 6].

Свідченням того, що популяризація знань відбулася, є наявність однієї (чи декількох) з нижчеописаних рис:

- розважальний характер викладу інформації, пряма адресованість;
- акцент на унікальності або новаторському характері представлених даних;
- залучення досі не досліджених теорій, теоретико-методологічна новизна досліджень;
- генералізація, спрощення наукових концептів;
- апелювання до адресатів з повним браком або нестачею знань в описаній царині, тлумачення спеціальних термінів;
- синтез нових концепцій інтердисциплінарної спрямованості, методик упровадження або застосування спеціальних знань;
- застосування метафор та аналогій для роз'яснення складних абстрактних концептів.

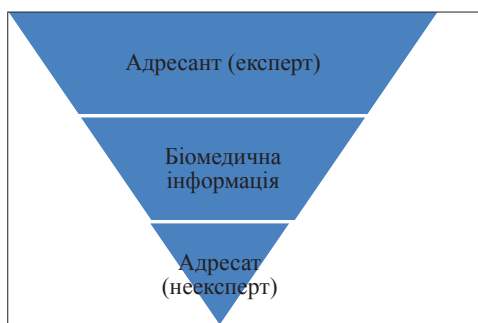

Рис. 1. Адаптована модель популяризації біомедичної інформації за М. Буккі [1, с. 4]

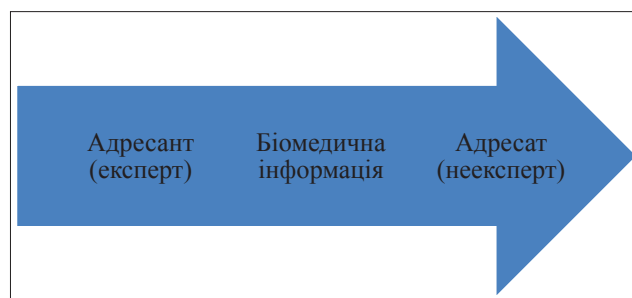

Рис. 2. Модель популяризації біомедичної інформації як односторонньої трансляції знань

Поза тим серед виявів популяризації панівна роль закріплена за спрощенням (симпліфікацією), що поряд з експліцитацією фігурує в переліку універсальних перекладу. Передбачається, що рівень складності (науковості) інформації зменшується в процесі популяризації. Отже, М. Буккі запровадив ще одну метафору популяризації, ототожнивши її з воронкою, в якій широкий отвір відведений експертним знанням, а вузький – знанням реципієнтів [1, с. 4].

Процес популяризації знань традиційно розглядався як одностороння трансляція або дисемінація даних у процесі професійно-непрофесійної комунікації. Звідси твердження про те, що здобуття широким загалом спеціальних знань «має обмежені соціальні наслідки» [6, с. 5].

Основною підставою для критики одностороннього підходу до трансляції знань є граничний поділ на підходи до «транспортування» й «імпортування» тексту в цільову культуру. Згідно з моделлю «транспортування», авторитетне джерело запроваджується в споживачку спільноту так швидко, що реципієнти не встигають якісно адаптувати його або запропонувати аналог, посилюючи інтерференцію західної лінгвокультури [3, с. 29]. Натомість «імпортування» текстів включає певну адаптацію, проте вона є дуже обмеженою внаслідок того, що автори цільової версії вважають, що внесені зміни можуть негативно позначитися на науковому характері й достовірності викладених даних.

Поділ текстів на «етичні» та «емічні» відображає психометричне бачення перекладознавчої дилеми про переважання очуження над одомашненням, репродуктивних стратегій над адаптивними або навпаки. Так, «етичні» конструкти вважаються універсальними й культурно-нейтральними, а отже, більш науковими й достовірними, тоді як «емічні» є етнодевіантними й оригінальними. Надмірне тяжіння до будь-якого із цих полюсів несе в собі інгерентні обмеження.

Радикально-«етичний» підхід до популяризації є етноцентричним, а отже, спрощувальним та узагальненим, і, як будь-яке очуження, збіднює текст у перекладі. Поза тим радикально-«емічний» підхід результує браком міжкультурної зіставності джерельного й цільового текстів.

Цікаво також те, що в психометрії саме «етичний» конструкт пов'язаний із категорією інваріанта, оскільки вимагає «адекватності через універсальність», тобто правильним вважається лише те відтворення, яке є зрозумілим будь-якому реципієнтові. З іншого боку, «нав'язування емічного конструкту» призводить до того, що цінності однієї культури, зазвичай метрополії, застосовуються у вигляді аксіологічних критеріїв в іншій. Подібне явище широко досліджується постколоніальними теоретиками перекладу.

Е.Т. Черч [2, с. 984] пропонує таку таксономію різновидів адаптації наукових текстів у перекладі, кожен із яких він називає «кроками» або рівнями. Передбачається, що виходячи з мети (*skopos*) і доступних ресурсів, автори цільової версії тексту зупиняться на одному із запропонованих кроків або рівнів.

Найнижчий рівень вважається «примусово-етичним» і тому небажаним, хоча й часто неминучим через брак коштів і стислі терміни виконання перекладу. «Примусово-етична» популяризація асоціюється з транскодуванням концептів і практикується в країнах, де освічене населення володіє мовою оригіналу хоча б в обмежених рамках. Так, Індикатор типів особистості Маєрс-Бріггз (*англ.* Myers-Briggs Type Indicator, MBTI) побутує серед психологів Східної Європи (Болгарії, Угорщини, Польщі, Румунії, Сербії, України) в англійській версії [3, с. 36].

На другому рівні популяризації спостерігається лінгвістичний (або спеціальний) переклад, який тяжіє до буквализму й повністю виключає адаптацію. Ці характеристики свідчать про примусову етичність підходу та обмежують імовірність його використання в міжкультурній площині. Другий рівень популяризації швидше є присвоєнням (*adoption*) оригінального тексту.

Індигенізація (або «коренізація») текстів, тобто первинна адаптація їх концептів до цільової культури, є досить спонтанною й не підкріплена жодними додатковими дослідженнями, а отже, має лише випробувальний характер. Наприклад, під час адаптування Шкали МакКарті для перевірки дитячих здібностей у Зімбабве перекладачі зважали на свої уявлення про ступінь знайомості й пізнаваності концептів, а свої гіпотези перевіряли на вчителях молодшої школи (а не на перспективних респондентах) [3, с. 38]. Виходячи з отриманих відповідей, зображення парусного судна були замінені зображенням вантажівки, згадані в тексті пенні – центами, печиво – бісквітами, а сироп – кашею. Отже, певна адаптація спостерігалася, проте вона буда суб'єктивною, а її ефективність залишилася недоведеною.

Індигенізація може бути як привнесеною ззовні (а отже, примусовою), так і виробленою всередині цільової культури. Ознаки індигенізації текстів помітні в зміні (адаптації) формату (рівень 7 у класифікації Е.Т. Черча), тобто оформленні тексту, змісту (рівень 5 у класифікації Е.Т. Черча), тобто словниковому складі, викладі інформації, стратегіях формування концептів і зображальних засобах.

Нерідко трапляється, що медичні тексти, створені для представників західного світу, виявляються занадто складними для розуміння корінного населення, що є першою ознакою потреби в індигенізації (рівень 8). Окрім спрощення, перекладачі вдаються до усного викладу змісту в тих випадках, коли місцеве населення не володіє достатньою грамотністю (не вміє або погано читає, пише тощо). Подібна методика застосовується в роботі з пацієнтами, що мають певні порушення когнітивної діяльності, які заважають ефективному сприйняттю й обробленню інформації.

Найвищим, дев'ятим, рівнем індигенізації позначені цільові тексти, в яких необхідно адаптувати одиниці виміру чи шкалу оцінювання вираженості певної ознаки або частоти виникнення досліджуваного явища. На цьому рівні, так само як і на інших вищих рівнях класифікації Е.Т. Черча, дослідники мають справу з випадками не стільки адаптації, скільки «монтажу» (*assembly*), тобто компонування цільового тексту з нових елементів автохтонного походження [5, с. 165]. Поза тим методика «монтажу» в перекладі медичних текстів має обмежене застосування, оскільки видавці ретельно охороняють інтелектуальну власність, забороняючи вносити радикальні зміни в структуру та зміст оригіналів.

Висновки. Отже, медичний переклад є важливим засобом популяризації знань про стан здоров'я і якість життя людини. Вибір його стратегій і тактик відображає ступінь відкритості цільової біомедичної культури до зовнішніх впливів, а також залежить від природи медичного тексту (етичності й емічності), потреби в індигенізації тощо. Адаптація медичних текстів у перекладі має покрокову структуру, де перехід від нижчих рівнів складності на вищі визначається потребами цільової аудиторії, скопосом і ресурсною базою.

Перспективи подальших пошуків у цьому науковому напрямі. Результати дослідження можуть слугувати методологіч-

ним підґрунтям удосконалення практики перекладу медичних текстів і підготовки перекладачів, зокрема у викладанні нормативних дисциплін, а також дисциплін вільного вибору студента, серед яких – «Теорія перекладу», «Техніка перекладу», «Актуальні питання перекладознавства», «Жанрові теорії перекладу», «Науково-технічний переклад», а також спецкурсів із перекладу медичних текстів.

Література:

1. Bucchi Massimiano. Science and the Media: Alternative Routes in Scientific Communication. London: Routledge, 1998. 208 с.
2. Church A. Timothy. Personality measurement in cross-cultural perspective. Journal of Personality. 2001. № 69. С. 984.
3. Iliescu Dragoş. Adapting Tests in Linguistic and Cultural Situations. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. 708 с.
4. Myers Greg. Discourse studies of scientific popularization: Questioning the boundaries. Discourse Studies. 2003. № 5 (2). С. 265–279.
5. Walford Geoffrey, Tucker Eric, Viswanathan Madhu. The SAGE Handbook of Measurement. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2010. 648 с.
6. Whitley Richard. Knowledge producers and knowledge acquirers: Popularisation as a relation between scientific fields and their publics.

T. Shinn, R. Whitley (eds.), Expository Science: Forms and Functions of Popularisation. Dordrecht: D. Reidel Publishing, 1985. С. 3–30.

Поворознюк Р. В. Медицинский перевод как средство популяризации биомедицинских знаний

Аннотация. Статья посвящена исследованию стратегий популяризации биомедицинских знаний в переводе. Природа медицинских текстов коррелирует с заложенным потенциалом доступных и практически осуществимых адаптационных изменений, определяемых потребностями целевой аудитории, scoposом и ресурсной базой заказчика перевода.

Ключевые слова: популяризация, транспортировка и импорт текста в целевую культуру, этические и эмические тексты, индигенизация.

Povoroznyuk R. Medical translation as a tool of biomedical knowledge popularization

Summary. The article deals with strategies of popularizing biomedical information in translation. Nature of the medical texts correlates with an embedded potential of accessible and feasible adaptations determined by the target audience needs, scopos and commissioner's resource base.

Key words: popularization, "transport and text" and "import and text", etic and emic texts, indigenization.

Sechka S. V.,

*The Senior lecturer of the foreign languages department
“Donbas State Teachers’ Training University”*

THE PROBLEMS OF TRANSLATION OF FOREIGN TEXTS AND THE WAYS OF THEIR SOLVING

Summary. The article deals with the main problems of translation from a foreign into native language. The author emphasizes the importance of this process. An incorrect translation can lead from misunderstandings to fatal consequences. A special role is played by the personality of the translator. The ability to use person’s own talents during translation plays an important role in this process. The author also considers different approaches to solving translation problems.

Key words: translation, analysis, correctness, transformation, efficiency.

The problem of the research. Translation activities have several specific goals, depending on the specific situation and scope. The main purpose of the translation is to serve as an intercultural multilingual means of communication between people. In the last few decades, this activity has evolved in connection with the growth of international trade, the growth of migration, globalization, the recognition of language minorities and the expansion of the media. In this regard, the translator plays an important role in the multilingual transmitter of culture and information, which tries to interpret the concepts and contents of various statements in the most accurate way.

The relevance of the study is beyond doubt. The consequences of improper translations can be catastrophic, especially if it is unprofessional, and mistakes that are made during this activity can be fatal. This is especially true in cases of serious misconduct in the fields of medicine, legal issues or technology.

Obviously, a bad translation can lead not only to a bit of confusion, but it can also be a matter of life and death. Therefore, the goal of training translators lies not only in the acquisition of orientation skills in languages, translations and their technologies, but also in specific areas of knowledge and in professional ethics.

The subject of the research is problematic when translating from foreign to native language.

The object of the study is the process of translating of lexical units from foreign into the native language.

The purpose of the study is to analyze the peculiarities of the translation process, its problems and methods of their solutions.

Analysis of research and publications. A large number of native and foreign scholars examined the laws, principles and problems of translation, among them: V. Karaban, Y. Ryzker, V. Komisarov, P. Newmark, R. Bell, and others.

Most theoreticians of translation practice agree that the translation is understood as the process of transferring of information from foreign to the native language. However, market is increasingly required for translators to translate texts into a language to another than their own. P. Newmark calls this phenomenon a “service translation”. The scientist also argued: “I assume that most translators learn to translate into their usual usage language, as this is the only way they can translate naturally, accurately and with maximum efficiency. Consequently, most translators carry out translations based on their native language” [3, p. 25].

This fact makes the translation process more difficult, sometimes resulting in mediocre translations, which, without a doubt, should be reviewed and edited before printing.

Main material. If translation is a discursive operation involving language and thought, we must recognize that in art or the skill of translation we will inevitably face many obstacles.

D. Dellisle emphasizes how thin the translation process is:

“Translation is a hard work that from time to time leads you to frustration, but at the same time it continuously enriches us with new skills and knowledge” [1, p. 101].

There are many obstacles that may arise during the translation process, regardless of the nature of the text we are working with. The first problem is the ability to read and understand the original language. Once the interpreter has coped with this obstacle, the further difficulties of translation will be semantic and cultural [5].

Very often we encounter such a phenomenon as “linguistic non-translatability”, which includes related and similar words, tracing forms and its forms, standardized terms, neologisms, aphorisms, etc.

Another obstacle for an interpreter is the “cultural inability to translate”, which includes idioms, proverbs, jokes, puns, etc. It is necessary to take a very cautious attitude towards such words or expressions in order to avoid incorrect and abusive language [2].

Similarly, we often encounter specific terms for which even the dictionary or carrier of the translation language can not provide a solution for transmitting the exact value. In such cases, it should be noted that one of the best qualities of an interpreter is «contextualizing intuition» that lies in the ability to find the closest interpretation of the meaning of an unknown element in its context.

In spite of the difficulties in the translation process, it should be directed to the essence of the message and to the value of the original text transmitted to the language of translation. According to E. Nida and C. Tabar: “Translation consists of reproducing the nearest equivalent of the message from the original to the language of translation with all the semantic and stylistic aspects” [4, p. 68].

To a large extent, the quality of the translation will depend on the personal qualities of the translator himself, that depends on his knowledge, skills, level of education, cultural background, experience and even mood. P. Newmark highlights some essential characteristics that any professional translator must possess: the ability to recognize texts in a foreign language, knowledge and sensitivity to language (both native and foreign), competence in oral and written language [3].

In addition, M. Tricas refers to intuition or common sense, as the most important of all the qualities of an interpreter. In other words, in the translation process it is very important to use a combination of intelligence, sensitivity and intuition: “The translation process is a complex mechanism for choosing approaches in which all intellectual abilities, skills and intuitions must be used” [5, p. 98].

As for the improvement of translation skills, scientists highlight several approaches:

1. A cognitive approach is applied to the process of transferring ideas from one language to another, which obviously means much more than a simple reproduction model. In the preparatory phase of the translation, knowledge in the form of self-awareness and confidence in itself plays a very important role, since this period involves conscious mental activity, in which the problems with translation are detected and analyzed [2].

It should be noted that from a psychological and social point of view, an interpreter who is an intellectual worker with special professional characteristics will be more successful if special attention is paid to his socio-affective development. In this case, it may be better prepared to work with people, and also to achieve a higher level of tolerance, showing self-criticism and sensitivity.

2. Global approach. Considering the main approaches to translation, it should be noted that the most well-known theorists agree on the following aspects:

First, there are certain rules for understanding and interpreting texts, which mean the management of the principles of special approaches to different types of texts, taking into account their individual characteristics. This competence includes understanding the reading and interpretation of messages (encoding and decoding).

Secondly, the most important aspect is also reformulation. This means the use of different strategies for the process of restitution of the message (recoding), by choosing the appropriate methods and techniques. The most commonly used techniques for conveying the main idea contained in units of translation that a translator can use include: the transmission of cultural or functional equivalents, synonymy, transposition, modulation; reduction and expansion of the meaning of the word, as well as the strengthening of its meaning [3].

These elements form the essence of the translation, and are also part of the competence of the translator. They should be most clearly identified in the preparation of future translators. For these purposes, it is also necessary to use different types of literature: parallel texts, monolingual and bilingual dictionaries, encyclopedias, terminology database, and other sources.

Thirdly, the translation theorists attach great importance to the evaluation of the result, that is, to prove the correspondence of the meanings of the translated text and its original. In this case, the translator has the ability to adequately assess the translation, indicate its shortcomings, demonstrating the ability to self-correcting. Viewing the result of an unsuccessful translation will always lead to a definitive translation of higher quality.

3. Special approaches. According to most theorists of translation, specific approaches to the translation of the text, as a rule, are similar. On the one hand, one or more translated approaches or models need to be used. On the other hand, there is always a way to get closer to the target language text, regardless of whether the translator selects certain types of models: author-oriented, structured-oriented, text oriented, cognitive or oriented to the reader. Depending on the situation, translators will use one or another model, but many of them are prone to the eclectic integration of all models.

Translators need to understand that misunderstanding of the text greatly reduces the quality of translation. Therefore, it is necessary to use reading comprehension strategies for translation (selection of words, definition of translation difficulties, contextualization of lexical elements, adaptation, analysis, etc.).

Finding solutions by dilemma is a constant process in the work of an interpreter. This includes work with such problem phenomena

as: linguistic or cultural «non-transferability», the ability to manage the shortcomings and advantages of translation, the solution of lexical ambiguity, etc. These problems are solved by using various mechanisms, such as: explanatory notes, adaptations, equivalence, paraphrasing, analogies, etc.

Translators also need to understand that the meaning of what is said is transmitted not only in words. Consequently, adequate decoding and re-encoding of drawings, tables and charts; standardized terms, acronyms, metonymy, toponyms are elements that them should be given special attention.

A professional translator should identify some essential points for maximizing the approach to the text to be translated, for example: the purpose of the text, its reader audience, the special standards used by the author, the message that carries the text, the type of discourse, the translator and the reader.

Another important aspect is the previous editing of the source text to detect its possible inaccuracies, on the one hand, and the post-editing of the translated text to verify the use of the most appropriate syntactic, semantic units, on the other hand.

Among the formal issues, translators need to know and control the sound effect and cadence of translated text in order to avoid incorrect phonetic combinations and tracing of the original language.

It should also be noted that translators must constantly choose the translation strategy in each paragraph in order to decide which ones are most useful for the correct transmission of the ideas of a certain text. This means adapting the most effective strategies and methods to the requirements of the text, and not applying only one particular technique to all types of texts.

Another important aspect is that translators must always preserve the style, the essence, the meaning of the source text, as well as its format: paragraphs, table indents, references to sources. By following all these forms, the maximum approximation to the original text will be achieved.

Conclusion. Translators like all professionals need to be continuously trained and refined through their experience, self-examination and self-correction. Their “production” potential should not always be measured in terms of translated pages or words, but rather assess the quality of the finished work which requires compliance with many standards and rules. The main task of the translation is the transfer of the basic idea and meaning of a foreign language to the native language, while taking into account all linguistic and cultural characteristics.

To solve problems that arise during translation, the translator must use all his mind, creativity, intuition and ingenuity. In this issue, the general level of the translator's intelligence and his professional training is very important. A prospect for further research may be the analysis of translation problems with certain linguistic units.

References:

1. Delisle J. L'Enseignement de l'interprétation et de la traduction. Ottawa: Editions de l'Université d'Ottawa., 1981. 321 p.
2. Kussmaul P. Training the Translator. L.: John Benjamins Publishing Co, 1995. 145 p.
3. Newmark P. A Textbook of Translation. C.: Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, 1995. 457 p.
4. Nida E., Taber C. The Theory and Practice of Translating. N.Y.: Brill, Leiden, 1974. 195 p.
5. Tricás M. Manual de traducción francés-castellano. B.: Gedisa S.A, 1995. 430 p.

Сечка С. В. Проблемы перевода иностранных текстов и пути их решения

Аннотация. В статье рассмотрены основные проблемы перевода с иностранного языка на родной. Автором подчеркнута важность этого процесса. Некорректный перевод может привести от недоразумения к фатальным последствиям. Особую роль играет сама личность переводчика. Способность использовать собственные таланты при переводе играет важную роль в этом процессе. Автором также рассмотрены различные подходы к решению проблем перевода.

Ключевые слова: перевод, анализ, корректность, трансформация, эффективность.

Сечка С. В. Проблеми перекладу іноземних текстів і шляхи їх вирішення

Анотація. У статті розглянуто головні проблеми перекладу з іноземної мови рідною. Автором підкреслено важливість цього процесу. Некоректний переклад може призвести від непорозуміння до фатальних наслідків. Особливу роль відіграє сама особистість перекладача. Здатність використати власні таланти під час перекладу відіграє важливу роль у цьому процесі. Також розглянуто різні підходи до вирішення проблем перекладу.

Ключові слова: переклад, аналіз, коректність, трансформація, ефективність.

Содель О. С.,
аспірант кафедри англійської філології і перекладу
Київського національного лінгвістичного університету

ЦІННІСНА КАРТИНА СВІТУ АНГЛОМОВНИХ КРАЇН, УТІЛЕНА В АНЕКДОТАХ, І СПЕЦИФІКА ЇЇ ПЕРЕДАЧІ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ

Анотація. Статтю присвячено вивченню валоративної інконгруентності як засобу трансляції ціннісної картини світу через анекдоти. Подано концептуальний аналіз англійських анекдотів, комічне в яких будується на основі валоративної інконгруентності, з метою визначення основних дійових осіб, тематики та суспільних цінностей, що передаються в англійських анекдотах. Представлено перекладацькі трансформації, зокрема лексико-граматичні, як дієвий засіб передачі валоративної інконгруентності під час відтворення англійських анекдотів українською мовою.

Ключові слова: інконгруентність, валоративна інконгруентність, суспільні цінності, концептуальний аналіз, анекдот, комічне, переклад, перекладацькі трансформації.

Постановка проблеми. Актуальність питання про вивчення комічного в гуманітарних науках в аспекті філософського та філологічного дослідження пов'язана з галуззю комічного, яка давно є предметом наукового інтересу різних учених, але, незважаючи на це, залишається невичерпаною. При цьому дослідження інконгруентності як когнітивного механізму створення комічного сприяє актуалізації прийомів і засобів лінгвістичного й лінгвального рівнів, основою яких є порушення норми. На відхиленні від норми в гумористичних текстах ґрунтуються вся експресія та емоційність анекдоту, що й дає їм змогу виконувати функцію впливу.

Анекдот як текст соціокультурного характеру має не лише розважальну, а й повчальну функцію, передаючи суспільні цінності, притаманні суспільству, мовою якого він створюється. Суспільні цінності в анекдотах транслюються шляхом створення валоративної інконгруентності, вивчення якої допомагає не лише краще зрозуміти культуру народу, а й визначити специфіку та межі передачі суспільних цінностей, утілених в англійськомовних анекдотах, під час їх перекладу українською мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про зацікавленість сучасних науковців жанром анекдоту свідчить наявність значної кількості наукових робіт, у яких вивчається цей жанр комічного, серед яких – роботи С. Бассай, М. Воробйова, М. Дмитренко, О. Лутовінова, О. Шмельова, О. Шмельов. Комічне як транслятор культурних і суспільних цінностей суспільства вивчалося О. Мороз, В. Самохіною, Ю. Савіною. Однак аналіз теоретичних джерел демонструє недостатній ступінь вивчення специфіки репрезентації в англійських анекдотах ціннісної картини світу суспільства та, відповідно, особливостей її передачі в українськомовних перекладах англійських анекдотів.

Мета статті – визначити специфіку валоративної інконгруентності як засобу передачі суспільних цінностей і створення комічного в англійськомовних анекдотах і проаналізувати специфіку відтворення валоративної інконгруентності, втіленої в англійськомовних анекдотах, під час їх перекладу українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Анекдот посідає особливе місце серед стилів і жанрів комічного, що існують у сучасному суспільстві, оскільки цей жанр прямо пов'язаний із проблемою комізму, сміху й гумору, складність якого зумовлена тим фактором, що багатозначність змісту текстів малої форми припускає різні аспекти їх розгляду [3, с. 26]. Анекдот являє собою коротку усну розповідь про вигадану подію злободенного побутового або суспільно-політичного змісту із жартівливим або сатиричним забарвленням і несподіваною дотепною кінцівкою [6; 7]. У лінгвістичних дослідженнях анекдот визначається так: «Анекдот – це коротка усна смішна розповідь про вигадану подію з несподіваною кінцівкою, в якій діють постійні персонажі, відомі всім носіям мови» [5, с. 96; 13, с. 20].

Специфіка анекдоту полягає в наявності в нього двох статусів: фольклорного тексту й мовленнєвого жанру, тобто він є динамічною і статичною формою водночас. Така соціокультурна функція визначає зміст анекдоту, його жанрову й національну розмаїтість, характер специфічно анекдотичного гумору. За С. Бассай [3], висока продуктивність і фольклорний характер його існування дають змогу розглядати анекдот як активно функціонуючий у соціокультурному просторі жанр, що відображає специфіку сприйняття масовою свідомістю найбільш актуальних подій громадського життя [3, с. 27], тобто серед іншого має здатність відображати суспільні цінності народу, носієм якого є автор анекдоту. В анекдотах ціннісна картина світу суспільства репрезентується через створення валоративної інконгруентності.

Сукупність ціннісних орієнтирів певної культури являє собою систему, в якій можуть бути встановлені домінуючі та периферійні характеристики [4, с. 117]. У філософській науці цінності (валоративи) розуміються як «специфічні соціальні визначення об'єктів навколишнього світу, що виявляють їх позитивне або негативне значення для людини й суспільства» [10, с. 534]. Валоративну картину світу, відповідно, Д. Боголепова [4] трактує як лінгвокультурний когнітивний конструкт, що інкорпорує сукупність валоративів [4, с. 118], отже, демонструючи, що кожна культура має свою визначальну сукупність основних цінностей.

Порушення валоративних норм ґрунтується на аномаліях, які спотворюють прототипічний світ цінностей [12, с. 172], а тому об'єкт осміяння піддається нищівній критиці, характеризується негативним ставленням до об'єкта іронізування, містить негативне висміювання з метою заперечення його права на існування. Саме тому дія механізму валоративної інконгруентності є когнітивним підґрунтям реалізації іронічно-сатиричної або сатиричної тональності [9, с. 96].

Комічний ефект, який ґрунтується на механізмі валоративної інконгруентності, у цьому випадку викликається зіткнен-

ням експліцитно вираженого позитивного та імпліцитно сформованого негативного підґрунтя ситуації, в основі якого лежить недотримання загальноприйнятих і традиційних моральних настанов [11, с. 174]. Прикладом реалізації валоративної інконгруентності може слугувати анекдот: Patient: *Doctor! People keep ignoring me.* Doctor: *Next please* [15, с. 4], у якому порушення валоративних норм спостерігається на основі уявлень людини про роботу лікаря, який повинен бути чуйним до пацієнта й уміти знаходити навіть те, чого сам пацієнт не бачить. В анекдоті ж лікар, як й інші люди, просто ігнорує пацієнта, що не відповідає системі цінностей у суспільстві.

Сукупність цінностей, притаманних англомовному суспільству, визначається набором ключових концептів комічного, які використовуються в анекдотах. Так, ключові концепти комічного, що актуалізуються в анекдотах на основі валоративної інконгруентності: подружжя 'MARRIED COUPLE', СТЕРЕОТИП 'STEREOTYPE', ДИТИНА 'CHILD', ГЕНДЕР 'GENDER', ВИХОВАННЯ 'UPBRINGING', МЕДИЦИНА 'MEDICINE', СТОСУНКИ 'RELATIONSHIPS', КМІТЛИВІСТЬ 'INTELLIGENCE', ОДРУЖЕННЯ 'MARRIAGE', ЖАДІБНІСТЬ 'AVARICE', ГЛУЗУВАННЯ 'MOCK', ЛЮДИ ПОХИЛОГО ВІКУ 'SENIOR PEOPLE', РЕЛІГІЯ 'RELIGION', РОЗЛУЧЕННЯ 'DIVORCE', СЕКС 'SEX', СМЕРТЬ 'DEATH'.

Зокрема, як демонструє аналіз концептуального простору англійськомовних анекдотів, що базуються на валоративній інконгруентності, їх персонажами зазвичай є люди, характеризовані такими ключовими концептами комічного, як ПИДРУЖЖЯ 'MARRIED COUPLE', ДИТИНА 'CHILD', ЛЮДИ ПОХИЛОГО ВІКУ 'SENIOR PEOPLE', що репрезентує основні категорії «несерйозних» людей, які можуть часто потрапляти в комічні ситуації. Наприклад, коли ключовим концептом комічного в анекдоті постає концепт ПИДРУЖЖЯ 'MARRIED COUPLE', основою комічного є ненормальні, однак часто типові стосунки в родині, наприклад: *As Barb was getting to know David and his family, she was very impressed by how much his parents loved each other. "They're so thoughtful", Barb said. "Why, your dad even brings your mom a cup of hot coffee in bed every morning". After a time, Barb and David were engaged, and then married. On the way from the wedding to the reception, Barb again remarked on David's loving parents, and even the coffee in bed. "Tell me", she said, "does it run in the family?" "It sure does", replied David. "And I take after my mom" [1]. У цьому випадку, зокрема, дівчина перед одруженням знайомиться з батьками свого нареченого та дивується з того, як його батько любить матір. Однак, коли вона розповідає про це нареченому, він удається до зміни ролевих стосунків у родині, заявляючи, що його дружина повинна про нього піклуватися так само, як його батько про його матір. Отже, комічне в цьому анекдоті вербалізується шляхом протиставлення, а основою комічного є зіткнення плану очікуваного, тобто того, що очікувала молода наречена від свого нареченого, та реального, тобто того, що їй запропонував наречений насправді.*

Наступним аспектом, який можна охарактеризувати виділенням ККК в англійськомовних анекдотах, що базуються на валоративній інконгруентності, є тематика анекдотів, тобто перелік ситуацій і предметних ділянок, із якими мають справу головні герої анекдотів. Зокрема, тематика анекдотів, в основі яких лежить логіко-поняттєва інконгруентність, характеризується такими ключовими концептами комічного: СТЕРЕОТИП 'STEREOTYPE', ГЕНДЕР 'GENDER', ВИХОВАННЯ 'UPBRINGING', МЕДИЦИНА 'MEDICINE', СТОСУНКИ 'RELATIONSHIPS', ОДРУЖЕННЯ 'MARRIAGE', РОЗЛУЧЕННЯ 'DIVORCE', СЕКС 'SEX', СМЕРТЬ 'DEATH', РЕЛІГІЯ 'RELIGION'. Наведені ключові концепти комічного характеризують основні

проблеми, з якими стикається сучасна людина, зокрема концепти СТЕРЕОТИП 'STEREOTYPE', ГЕНДЕР 'GENDER' часто співіснують і характеризують наявність у суспільстві гендерних стереотипів, які найчастіше проявляються в житті подружньої пари, наприклад: *A little boy went up to his father and asked: "Dad, where did all of my intelligence come from?" The father replied: "Well, son, you must have gotten it from your mother, 'cause I still have mine"* [14]. У наведеному прикладі засобом вербалізації комічного є іронія, сутність якої полягає в тому, що чоловік натякає синові на те, що його мати не сповна розуму. У наведеному випадку відбувається стереотипізація жінки як такої, що менш розумна, ніж чоловік, а різниця способу мислення жінки та чоловіка наводить його на думку, що жінка взагалі не має розуму. Представлений анекдот демонструє поєднання двох планів: плану дитини, яка досліджує світ і ставить питання старшим, і плану батька, який, замість того щоб чесно відповісти на питання, намагається глузувати з власної дружини, що й викликає в кінцевому випадку когнітивний дисонанс, який вирішується сміховою реакцією.

Наявність серед ключових концептів комічного таких концептів, як ГЛУЗУВАННЯ 'MOCK' і КМІТЛИВІСТЬ 'INTELLIGENCE', говорить про те, що в англійській культурі поцінюється здатність жарти досить жорстокі, наприклад, обидва наведені ключові концепти комічного актуалізуються в наступному анекдоті: *A linguistics professor was lecturing to his class. "In English", he said, "a double negative forms a positive. In some languages, though, such as Russian, a double negative is still a negative. However, there is no language wherein a double positive can form a negative". A voice from the back of the room piped up, "Yeah, right"* (WJ: IR). У цьому випадку обидва концепти стосуються студента, який заперечив твердження свого викладача про відсутність у всіх мовах подвійного ствердження як знаку непогодження з чимось. У цьому анекдоті, отже, відбувається зіткнення планів викладача, який послуговується сухими науковими фактами, і студента, який бере свій досвід із реального життя, а засобом вербалізації комічного є іронія, закладена у ствердженні *Yeah, right*.

Під час перекладу анекдотів використовуються різноманітні перекладацькі трансформації: антонімічні, метонімічні й інші заміни, спричинені необхідністю перетворення образної основи комічного, конкретизація, диференціація й генералізація значень для зняття лексико-контекстуальної невідповідності, смисловий розвиток і додавання як експлікований прояв прагматичної установки на рецептора, компенсація змістових і стилістичних втрат [8, с. 167]. Це є справедливим і для передачі валоративної інконгруентності, втіленої в анекдотах.

Розглянемо на прикладі: *At a local coffee bar, a young woman was expounding on her idea of the perfect mate to some of her friends. "The man I marry must be a shining light amongst company. He must be musical. Tell jokes. Sing. And stay home at night!" An old granny overheard and spoke up, "Honey, if that's all you want, get a TV!"* [2, с. 16] – У місцевому кафе-барі молода дівчина ділилася зі своїми друзями, яким вона уявляє собі майбутнього обранця. «Чоловік, за якого я вийду заміж, повинен бути найяскравішим у компанії. Він повинен бути музичним. Розповідати жарти. Співати. І залишатися вдома вечорами!» Одна старенька підслухала цю розмову й каже: «Любонько, якщо це все, що тобі потрібно, тоді просто купи собі телевізор!» У наведеному анекдоті вербалізується ключовий концепт

комічного одруження 'MARRIAGE', а комічне будується на основі висміювання наївних очікувань молоді дівчини стосовно її майбутнього чоловіка, що передається в іронічній репліці жінки похилого віку: *Honey, if that's all you want, get a TV!* Під час перекладу наведеного анекдоту застосовано значну кількість різноманітних перекладацьких трансформацій, однак саме іронічне висловлювання передається з використанням трансформацій додавання: *Honey, if that's all you want, get a TV! – Любонько, якщо це все, що тобі потрібно, тоді просто купи собі телевізор!* – і поєднання модуляції і граматичної заміни, коли *want* передається як *потрібно*.

Основою ж відтворення під час перекладу валоративної інконгруентності як засобу репрезентації цінностей англійського суспільства, втілених в анекдотах, вважаємо лексико-граматичні трансформації, до яких належать цілісне перетворення та антонімічний переклад. Зокрема, цілісне перетворення є одним із найбільш дієвих засобів передачі комічного в анекдотах на основі валоративної інконгруентності. Застосування наведеної перекладацької трансформації в більшості випадків зумовлене саме відмінностями концептуальних картин світу англійців та українців, зіставлення яких вимагає переструктурування всього висловлювання, як у наступному анекдоті: *Marriage is a three-ring circus: engagement ring, wedding ring, and suffering* [14] – Шлюб – це вистава на три сцени: сцена освічення, сцена одруження та сцена страждання. У наведеному анекдоті передано валоратив «шлюб» порівняно із цирком, тобто проблеми одруженої пари порівнюються із цирковою виставою, що і є джерелом комічного. Засобом творення комічного в цьому анекдоті є гра слів *three-ring circus: engagement ring, wedding ring, and suffering*. У перекладі ж наведений засіб передається шляхом цілісного перетворення через створення нового образу, на основі якого відбувається гра слів: *вистава на три сцени: сцена освічення, сцена одруження та сцена страждання*.

Дієвим засобом вирішення проблеми крос-культурної валоративної інконгруентності також є антонімічний переклад, що застосовується у випадках, коли перекладач стикається з необхідністю відтворення певних компонентів тексту анекдоту з урахуванням норм української культури, наприклад: *Little Johnny was sitting on a park bench munching on one candy bar after another. After the sixth one a man on the bench across from him said, "Son, you know eating all that candy isn't good for you. It will give you acne, rot your teeth, make you fat". Little Johnny replied, "My grandfather lived to be 107 years old". The man asked, "Did your grandfather eat 6 candy bars at a time?" Little Johnny answered, "No, he minded his own business!"* [2, с. 10] – Маленький Джонні сидів на лавці в парку й жував одну цукерку за іншою. Після шостої цукерки чоловік на лавці навпроти нього сказав: «Синку, ти знаєш, їсти всі ці цукерки шкідливо. У тебе від них будуть прищі, вони зіпсують тобі зуби, зроблять тебе товстим». Маленький Джонні відповів: «Мій дідусь дожив до 107 років». Чоловік запитав: «Твій дідусь їв 6 цукерок за раз?» Маленький Джонні відповів: «Ні, він не ліз у чужі справи!» У цьому випадку обіграється бажання дорослих постійно щось радити дітям, тобто вербалізується ключовий концепт комічного UPBRINGING 'виховання'. Якщо персонаж анекдоту під час звернення до дитини апелює поняттями «добре»/«погано», то під час перекладу в наведеному контексті більш доцільно використовувати поняття, які стосуються їжі, тобто «корисно»/«шкідливо», тому словосполучення *isn't good* піддається формальній позитивації шляхом відтворення його як *шкідливо*.

У цьому ж анекдоті спостерігаємо другий випадок антонімічного перекладу: *minded his own business – не ліз у чужі справи*, де формальна негативація поєднується із цілісним перетворенням фразеологічної одиниці, що викликано відмінностями фразеологічних фондів зіставлюваних культур.

Висновки. Валоративна інконгруентність являє собою порушення ціннісних норм суспільства (сімейних, моральних, духовних або естетичних) з метою створення комічного ефекту. Створення комічного на основі валоративної інконгруентності базується на загальнолюдських критеріях оцінки «добре» – «погано» та передбачає оцінку адресатом ситуації, вербалізованої у висловлюванні, і розуміння її невідповідності нормам, закладеним у суспільстві. Отже, анекдот репрезентує ціннісну картину світу культури, в якій створюється. Перелік основних цінностей і ставлення до них виявляється в наборі ключових концептів комічного, втілених в анекдоті. Основою концептуального простору англійських анекдотів, що базуються на валоративній інконгруентності, є концепти ПОДРУЖЖЯ 'MARRIED COUPLE', ДИТИНА 'CHILD', ЛЮДИ ПОХИЛОГО ВІКУ 'SENIOR PEOPLE', що характеризують основних персонажів анекдотів; СТЕРЕОТИП 'STEREOTYPE', ГЕНДЕР 'GENDER', ВИХОВАННЯ 'UPBRINGING', МЕДИЦИНА 'MEDICINE', СТОСУВКИ 'RELATIONSHIPS', ОДРУЖЕННЯ 'MARRIAGE', РОЗЛУЧЕННЯ 'DIVORCE', СЕКС 'SEX', СМЕРТЬ 'DEATH', РЕЛІГІЯ 'RELIGION', що характеризують їх тематику, тобто основні аспекти суспільного життя. До цінностей, що актуалізуються в англійських анекдотах, належать почуття гумору й уміння дати відсіч співрозмовникові, що передається концептами ГЛУЗУВАННЯ 'MOCK' і КМІТЛИВІСТЬ 'INTELLIGENCE'. Під час передачі валоративної інконгруентності англійсько-українських анекдотів у перекладі застосовуються перекладацькі трансформації всіх мовних рівнів, однак основними трансформаціями, що дають змогу передати ціннісну картину світу в перекладі з урахуванням етнокультурних особливостей народів – носіїв мови оригіналу та мови перекладу – є лексико-граматичні трансформації (цілісне перетворення й антонімічний переклад).

Проведене дослідження демонструє широкі перспективи для подальших розвідок, це, зокрема, – ґрунтовне вивчення проблеми інконгруентності як засобу творення комічного в анекдотах, а також подальше вивчення можливостей транслювання суспільних і культурних цінностей, утілених в анекдотах, під час їх перекладу.

Література:

1. Английские анекдоты = English Jokes / подготовка текста С.А. Матвеева. Москва: АСТ, 2014. 127 с.
2. Анекдоты на английском языке: Озвученные анекдоты на английском языке с переводом. URL: <http://tonail.com/анекдоты-на-английском-языке> (дата звернення: 14.06.2018).
3. Бассай С.М. Мовна репрезентація етнокультурних стереотипів у німецькомовному побутовому анекдоті: дис. ... канд. філол. наук. Запоріжжя, 2016. 299 с.
4. Боголепова Д.Н. Валоративная картина мира в американских песенных текстах Weopnce, Rihanna. Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. 2016. № 1-1. С. 117–119.
5. Воробьева М.В. Анекдот как феномен повседневной культуры советского общества (на материале анекдотов 1960–1980-х годов): автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Екатеринбург, 2008. 24 с.
6. Дмитренко М. Види, жанри фольклору. Анекдот. Дмитренко М. Українська фольклористика: історія, теорія, практика. Київ: Ред. часоп. «Народознавство», 2001. URL: <http://ukrlife.org/main/evshan/folklorvstvka2.htm> (дата звернення: 23.08.2018).

7. Лутовинова О.В. Анекдот в смеховом мире Интернета. Аналитика культурологии. 2007. № 7. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/anekdot-v-smehovom-mire-interneta> (дата звернення: 25.03.2018).
8. Марченкова І.Ю. Іронія як культурна проблема перекладу. Особливості відтворення іронії на прикладі оповідання Курта Тухольського «Берлін! Берлін!». Молодий вчений. 2015. № 2 (17). С. 166–169.
9. Мороз О.Л. Інконгруентність як когнітивний механізм реалізації комічної тональності. Нова філологія. 2014. № 67. С. 94–98.
10. Новейший философский словарь. Минск: Книжный Дом, 2003. 1280 с.
11. Савіна Ю. Валоративна інконгруентність як механізм створення комізму (на матеріалі творів Джером К. Джерома і О. Генрі). Наукові записки. 2014. № 128. С. 173–176.
12. Самохіна В.О. Гумористична комунікація як компонент ігрової діяльності. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2014. № 8. Т. 1. С. 170–174.
13. Шмелева Е.Я., Шмелев А.Д. Русский анекдот. Текст и речевой жанр. Москва: Языки славянской культуры, 2002. 144 с.
14. Jokes Section. Reader's Digest. URL: <https://www.rd.com/jokes/> (дата звернення: 14.06.2018).
15. Wiseman R. 1001 Jokes. URL: <https://richardwiseman.files.wordpress.com/2011/09/jokes1.pdf> (дата звернення: 25.03.2018).

Содель А. С. Ценностная картина мира англоязычных стран, воплощенная в анекдотах, и специфика ее передачи при переводе

Аннотация. Статья посвящена изучению валоративной инконгруэнтности как средства трансляции ценностной картины мира через анекдоты. Представлен концеп-

туальный анализ англоязычных анекдотов, комическое в которых строится на основе валоративной инконгруэнтности, с целью определения основных действующих лиц, тематики и общественных ценностей, которые передаются в англоязычных анекдотах. Представлены переводческие трансформации, в частности лексико-грамматические, как действенное средство передачи валоративной инконгруэнтности при переводе англоязычных анекдотов на украинский язык.

Ключевые слова: инконгруэнтность, валоративная инконгруэнтность, общественные ценности, концептуальный анализ, анекдот, комическое, перевод, переводческие трансформации.

Sodel O. The value picture of the world of English-speaking countries, embodied in anecdotes, and the specifics of its rendering in translation

Summary. The article has been devoted to the study of valorative incongruence as a means of representing the value picture of the world through anecdotes and presents a conceptual analysis of English-language anecdotes, the comic in which is built on the basis of valorative incongruence, in order to identify the main actors, subjects and social values embodied in English anecdotes. Translation transformations, in particular lexical and grammatical ones, are presented as an effective means of transmitting valorative incongruence in the process of rendering English-language anecdotes into Ukrainian.

Key words: incongruence, valorative incongruence, social values, conceptual analysis, anecdote, comic, translation, translation transformations.

*Fomenko E. G.,
Doctor of Philology,*

Professor of Translation Studies at Classic Private University

PROBLEM AREAS IN OLGA BRAGINA'S TRANSLATION OF "FINNEGANS WAKE" BY JAMES JOYCE INTO RUSSIAN

Summary. This article brings into focus O. Bragina's faults to create a translation of "Finnegans Wake" by James Joyce that works at the paragraph structure, punctuation, deflected word forms, and underlying cultural meaning levels. The results of the current study show that Joyce's multidimensional work of fiction needs combined efforts of a good literal and a good literary translator.

Key words: translation of fiction, paragraph structure, punctuation, deflected word forms, hybridization

Translation problem areas. "Finnegans Wake" by James Joyce [6] is a text whose incomplete translation into the languages with the Cyrillic alphabet deserves explicit attention. This text appears to have difficulty finding the right translator, for its few published fragments are far from being considered as a successful translation. "Finnegans Wake" is renowned for Joyce's engagement in paronomasia and antanaclysis (mainly homonyms with opposing meanings) [1]. His apparent point of departure is vertical simultaneity of cross-referenced events and polysemy of experimental literary language. The translator faces up to the reality of a meta-fiction richly sprinkled with pastiche, parody, kitsch, and black humor [3]. Multiple self-reflections and self-allusions are interwoven at their highest, as the book "sums up the aesthetic experience conferred by all of Joyce's writings" [2, p. 152]. Joyce's use of multilingual material in "Finnegans Wake" [4] challenges translators with code-switching, which is complicated by a shift to the Cyrillic alphabet.

This article's area of interest is the only female attempt at translating "Finnegans Wake" into Russian [7]. At issue is the claim that O. Bragina, a poet and a professional translator from English and Ukrainian into Russian, has sacrificed Joyce's polyphonic and multidimensional textual construct for the sake of readability.

The study embraces **two objectives**: (1) it sheds light on the repeated obstacles to translate "Finnegans Wake" into the languages that use the Cyrillic alphabet; (2) it provides explanations for the boundaries of existing translations of this text into Russian.

The purpose of this article was to evaluate Olga Bragina's translation of "Finnegans Wake" [6, p. 3.1–6.8] into Russian [7]. The selected translation problem areas involve (1) paragraph structure, (2) punctuation, (3) deflected word forms, and (4) underlying cultural meaning.

(1) Paragraph structure. Newmark claims that the more important the translated text, the closer translation at all levels, including paragraph structure, it requires [5, p. 36]. From our findings, the translator makes changes in paragraph structure. The original text [6, p. 3.1–6.8] contains 7 paragraphs, whereas the translator increases their number up to 17 paragraphs. Joyce's fourth paragraph [6, p. 4.1–4.17] is divided into 9 paragraphs and Joyce's fifth paragraph [6, p. 4.18–5.4] is fragmented into 3 separate paragraphs. Hence, the holistic original construct is broken without any reason for that. The translator's disintegration of Joyce's paragraphs dis-

torts Joyce's intended rhythm and entity. The translator neglects probability that paragraph disintegration reduces translation quality and impedes linguistic networking on behalf of the reader.

(2) Punctuation. Similar to paragraph structure, the translator feels free to add commas or replace original colons with semi-colons. For example, the number of commas in the translated initial sentence of "Finnegans Wake" [6, p. 3.1–3] is doubled, as the translator adds a simile «удобный, как комод» [7] and a participial construction «описанный философом Вико» [7], which Joyce's original sentence also misses. The translation of [6, p. 3.4–3.14] replaces original colons with semi-colons. The original sentence [6, p. 3.18–3.24] contains two commas, whereas the Russian translation is burdened with eleven extra commas.

The translator uses descriptive translation with quotation marks to make allusive elements transparent. For example, the Russian reader comes across «не даровал нам «Числа» или книгу Гельвита «Второзаконие»» [7] as the equivalent of "had given us numbers or Helviticus committed deuteronomy" [6, p. 4.19–20]. Ascribing the second law to Helviticus, Joyce might have reminded of John Calvin whose intention was to rewrite the law. As it falls short of proof what Joyce's thought was, the translator would trust Joyce's writing the titles of biblical books with small letters. Besides, Joyce's spelling of Helviticus is allusive to Claud Adrien Helvetius, a freemason, whose book "On the Mind", which promoted atheist thinking, was burnt; it is also allusive to "Leviticus", the third book of the Old Testament. The verb "committed" links "Helviticus" with "deuteronomy", on the one hand, and the identified word "vicus" [6, p. 3.2], on the other. Hence, the translated name Гельвит may have a variant *Гельвико* or *Гельвицо* (*Гельвеций* + *Вико*). Joyce's capitalization of "Helviticus" makes the time and space of Helviticus and Vico different from that of the Old Testament.

Similarly, the translation of "all the guenesses had met their exodus" [6, p. 4.24] adds inverted commas alongside with capitalization: «весь «Гиннесс» Книги Бытия достиг своего исхода» [7]. Joyce gives the distorted form of Irish brewery, making it allusive to Genesis and Bernard Shaw's "In the beginning". Although the translator utilized descriptive translation to recognize the allusion, she made no difference between the names of biblical books that the original spells correctly (for example, Deuteronomy) and those whose name fused with something else (like "guenesses"). The use of inverted commas and capitalization may be in conflict with the original and reduces the reader's interpretation opportunities.

Joyce utilized distinctive punctuation; his lack of capitalization was deliberate as well. Although Joyce's individual-authorial punctuation sounded strange to the translator, loyalty to his original construct would be the best translation decision. Other wise, the translation text becomes fragmented and somewhat chopped.

(3) Deflected word forms. In her translation, Olga Bragina follows the principle of translation clarity as if she were screen-

ing Joyce's augmented meaning. The translation of Joyce's initial deflected word-form "riverrun" [6, p. 3.1] as «по течению реки» [7] signals the translator failed to consider Joyce's distinctive compounds special. As the translator regularly replaces a deflected word form with a standard word combination, one more problem arises. Joyce resorts to the words from many languages, so those roots that are found in Russian words have to be retained. For example, the translator loses Joyce's specifics of "aqua face" [6, p. 3.14] by translating it «над поверхностью вод» [7] (my variant: *аквагладь*). Also, Joyce's deflected word form "commodious" [6, p. 3.2] (Latin *commodus* "convenient" + *dius* "godly") is translated «удобный, как комод» (English "commode, chest of drawers"). However, "commodious" can be deciphered as a compound that includes "com", a Latin word-forming element that means "together", and "modius", a Roman bushel measure, the third part of an amphora. The allusion to a chest of drawers gives a vision of separate drawers, whereas Joyce's idea was to denote changeability: Commodus, the Roman emperor, was known for his love for changing names, which might be of interest to Joyce's endless switching of codes. Besides, in English "commode" denotes an over toilet chair (in Russian «стульчак») which is allusive to one of the scenes from Joyce's "Ulysses".

The translator conveys a descriptive translation equivalent for Joyce's deflected word forms that contain personal names. For example, "vicus" [6, p. 3.2] is translated «философ Вико» [7], which excludes referencing Dublin's Vico Road, ten miles southeast from central Dublin, known as Dublin's Beverly Hills, networked with "The Vico road goes round and round to meet where terms begin" [6, p. 451.11–12] (my translation: *Улица Вико кружит и кружит до встречи с пределом*). One of the most famous residents was Bernard Shaw, and his surname Joyce alludes to his patron Harriet Shaw Weaver who had concerns about "Finnegans Wake".

The translator may replace a deflected word form with a standard word. For example, Joyce's "wielder fight" [6, p. 3.6] is translated «продолжить». But the Germanic verb whose English form is "wield" has a Russian cognate "vladeti" ("make use of"). This etymological research points to Joyce's Slavonic layer in "Finnegans Wake" that needs retaining. Hence, the translation «чтобы продолжить свою пенисоционную войну на полуострове» [7] might be revised as something like «чтобы владычествовать за славу идам».

The translator prefers to replace long deflected word forms with word combinations. To illustrate the point: "sheb by choryish of unkalified muzzlenimi is sile hims" [6, p. 5.16] is translated «хористов царицы Савской в ветхих одеждах и нехалифицированных муэдзинов» [7]. It was a good translation decision to combine «халиф» and «неквалифицированный» in «нехалифицированный» to transfer the meaning of being unqualified. However, the translator reduces the deflected word form "muzzlenimi is sile hims" to муэдзин (the muezzin is a person who leads the call to prayer at a mosque not being considered a cleric). The lexeme "muzzle" that denotes projecting part of the head of an animal remains untranslated, leaving behind the meaning of being silenced by muzzling. The inclusion of Issi, the daughter's name of H. C. E., is omitted, although the distorted lexeme "muslin" can be associated with her muslin dress. The translator not only changes the order in Joyce's word combination but also replaces the preposition "of" with a conjunction that corresponds to "and". The meaning of a shabby choir of unqualified clerics whose shabbiness is silenced by their muslin clothes, like Issi's, is lost in an emphasis on Islam and Muslims.

Resorting to a standardized literary language, the translator involuntarily reduces Joyce's polyphony. For example, she translates "There extend by now one thousand and one stories, all told, of the same" [6, p. 5.28–29] as «к настоящему времени общее количество вариантов истории достигло тысячи и одной» [7]. Joyce mentions "One Thousand and One Nights", a collection of folk tales, or stories, not history, as it appears in the translated version. Actually, Joyce says that everything can be simultaneously told using these one thousand and one variants of the recirculating same. My proposed variant: *Вытягивается тысяча и одна выдумка, сказываемая разком, многажды*.

(4) Underlying cultural meaning. The translator is sensitive to famous works of art mentioned by Joyce. She correctly translates "Bygmester Finnegan" [6, p. 4.18] as «Строитель Финнеган» [7], reminding the reader of Ibsen's play "Bygmester Solness" («Строитель Сольнес»). Also, she finds a good variant of "our cubehouse" [6, p. 5.14] in the form of a descriptive word combination «наш дом из кубиков Каабы» [7]. Joyce alludes to the Kaaba "the Cube", the most sacred site in Islam whose sacred meaning is close to the Tabernacle. Similarly, the translator replaces "shebby" [6, p. 5.16] with «царицы Савской» [7] instead of using her name Shebba (Шеба). It makes the allusion explicit at the cost of underscoring Joyce's strategy of allusive simultaneity. The resulting translation is doomed to lose a multi-level cultural dimension through which his Irish identity reveals.

Joyce's famous abbreviation "Here Comes Everybody" (H. C. E.) is not retained in the translation of "Howth Castle and Environs" [6, p. 3.3] as «к Замку Хоут и окрестностям» [7]. For no clear reason, the translator avoids capitalizing "Environs". The H. C. E. initials are not retained in translating "Haroun Childreic Eggeberth" [6, p. 4.32] as «Гарун Хильдерик Эгберт» [7] as well. As this structural component is repeated across "Finnegans Wake", such cases need revising.

Multi-language incorporations are translation problem areas in "Finnegans Wake". For example, Joyce uses the French word "violer" (English "violate") in "violer d'amores" [6, p. 3.4] whose Russian variant is «игравший на виоле д'амур». Viola d'amore was a string instrument first mentioned in 1679, which questions the identity of a Tristram mentioned by Joyce. In her typical manner, the translator capitalizes the subordinate word in "top sawyer's rocks" [6, p. 3.7] («скалы Торсойер» [7]). In British English, the word "top sawyer" denotes someone in a position of advantage or eminence, whereas in slang "rock" stands for money. The translator improvises the name of a rock that Joyce's text does not contain. It is an open secret that the Irish immigrant Jonathan Sawyer founded American Dublin on the river Oconee in American Georgia. Joyce reminds the reader of this rich Irish immigrant who doubled Dublin on American soil.

As early as the first line of "Finnegans Wake", the translator assumes a strategy of "improving" Joyce. She restores the name of Dublin's Adam and Eve's church, whereas Joyce in "riverrun, past Eve and Adam's" [6, p. 3.1] deliberately reverted the backward order, meaning the flow of waters in the direction when the name is read from the last word, Eve.

Irish culture-specifics is not clear in translating "oranges have been laid to rust upon the green" [6, p. 3.23] as «апельсиновые деревья покоятся в зелени» [7]. Joyce implies the Orange order of Irish protestants. Translating the colors would be fine (my variant: *оранжевому суждено ржаветь на зеленом*), as it enhances the reader's awareness of the Irish cultural dimension that

is of Joyce's priority. One more disputable translation is resorting to "devlins first loved Livvy" [6, p. 3.23–24] as «термопластик влюбился в реку Лиффи» [7]. In Gaelic, Devlin denotes "fierce" («неистовый»). The reader can easily recognize the Liffey in "livvy" (Livy is a variation of Livia, one of the names of Anna Livia Plurabelle). What Joyce means is «речной девлин полюбил Ливви». In a similar vein, the translator uses an explanatory translation of two deflected word forms "Wallstrait old Parr" [6, p. 3.17] in her version «цитатели Уолл-Стрити старика Томаса Парра» [7]. Old Parr or old Tom Parr («старец Парр») was believed to die at the age of 152 years. The translator's inclusion of his full name is redundant. But the reference of a narrow passage of water, a strait with regard to the Scottish lexeme "parr" ("young salmon") might be worth considering.

Default translation biases. Some obstacles to authenticity of Olga Bragina's translation can be singled out. First, her play with Joyce's rhythm is not adequate when repetitions are reduced or, on the contrary, added. For example, she reduces the number of syllables in "Hahahaha" [6, p. 5.11] or "Hohohoho" [6, p. 5.9] from four to three [7]. Second, a one-dimension selection from Joyce's polyphony simplifies textual structure. For example, the translator utilizes the word «гаджо» to translate Joyce's "gorgio" [3.8] that denotes somebody who is not a gypsy. But it is only one implied meaning, for Joyce's "gorgios" is allusive to the name of the Greek rhetorician Gorgias who invented paradoxical thought and expression. It is worth noting that the owner of Howth Castle was married to Lucy Gorges who is known as Swift's blue-eyed nymph. The choice of «гаджо» fits poorly, as the interweaving connections Howth Castle and the St. Lawrence family, Swift and his mistresses, and the name of the Laurens country in the United States are lost. Hence, the translator's version «это не камни скалы Топсойер были отнесены рекой Окони к ногам гаджо графства Лоренс, попрошайничающих на дорогах, ведущих к Дублину» [7] can be placed with the following: *еще не перестарались сойеры-богачи, поселившиеся на Окони в американском округе Лоренс, горгианским красноречием наделив свой город именем другого Дублина*. Third, too much descriptive translation distorts Joyce's allusive simultaneity. Fourth, Joyce's deflected word forms are structural units that are networked thematically across "Finnegans Wake".

Finally, the biased use of realities unknown in Joyce's time can be questioned as well. To translate "carhacks" [6, p. 5.31] (the English lexeme "hack" denotes in Russian «мотыга»), the translator chooses «менгиры Карфакса» [7]. But Carfax was founded in 1984. Too many names hidden by Joyce are straight forwardly made the explicit. The reader has to accept «Светоний» (Suetonius) for "suits tony" [6, p. 6.7].

The translator was diligent to create the mosaics of Joyce's text. This strategy led to avoidance of deflected word forms, restoration of proper names, redundancy, and loss of augmented meaning. Sometimes it worked, sometimes it did not. On the whole, this translation can be read with pleasure and with a minimal interpretive effort. But would Joyce like it?

Conclusion and perspectives. "Finnegans Wake" appears to be a work of fiction that requires a philological analysis, functioning as

literal translation, as a prerequisite for empowering a good literary translator to recreate Joyce's linguistic hybridity. There is conflict with Russian-translation convention, so the transition to the Cyrillic alphabet requires strategic decisions with regard to fluid sentence structure and individual-authorial punctuation, tensions of distinctive compounds, and allusive simultaneity whose main component is, undoubtedly, Irish. One more translation is another version to confirm that Joyce's linguistic and cultural polyphony is reluctant to the Cyrillic alphabet. Olga Bragina was in search of her own consensus with Joyce and it is up to the reader to decide how fruitful it will be to continue translating this way.

References:

1. Epstein E. A guide through Finnegans Wake. Gainesville: University Press of Florida, 2009. 314 p.
2. Gillespie M. James Joyce and the exilic imagination. Gainesville: University Press of Florida, 2015. 192 p.
3. Javad Z. Backward glance at James Joyce: Finnegans Wake's postmodernist practices. *Studies in Literature and Languages*. 2013. № 7 (2). P. 63–71. DOI:10.3968/j.sll.1923156320130702.2873.
4. McMurren B. James Joyce and the rhetoric of translation. Submitted in fulfilment of the requirements for the Degree of Doctor of Philosophy. University of Oxford, 2002. URL: https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:41fd0bc5-acc9-406f-b5e3-e21021470f92/download_file?file_format=application/pdf&safe_filename=602336488.pdf&type_of_work=Thesis.
5. Newmark P. Paragraphs on translation. Clevedon, Philadelphia, Adelaide: Multilingual Matters LTD, 1993. 177 p.

Primary text:

6. Joyce J. *Finnegans Wake*. L.: Penguin, 1992. 628 p.

Translation of primary text:

7. Брагина О. Джеймс Джойс. «Поминки по Финнегану». Огрывки перевода с английского. *Интерпоэзия*. 2017. № 2. URL: <http://magazines.russ.ru/interpoezia/2017/2/pominki-po-finneganu.html>.

Фоменко О. Г. Проблемы перекладу О. Брагіною «Фіннеганова поміна» Джеймса Джойса російською мовою

Анотація. Стаття досліджує переклад «Фіннеганова поміна» Джеймса Джойса, виконаного О. Брагіною, щодо структури абзацу, пунктуації, словоформ-відхилень та культурного підтексту. З результатів дослідження випливає, що багаторівневий текст Дж. Джойса потребує спільних зусиль буквального та літературного перекладачів.

Ключові слова: літературний переклад, структура абзацу, пунктуація, словоформа-відхилення, гібридизація.

Фоменко Е. Г. Проблемы перевода О. Брагиной «Поминок по Финнегану» Джеймса Джойса на русский язык

Аннотация. Статья исследует перевод «Поминок по Финнегану» Джеймса Джойса, выполненного Ольгой Брагиной, относительно структуры абзаца, пунктуации, словоформ-отклонений и культурного подтекста. Из результатов исследования следует, что многоуровневый текст Дж. Джойса требует совместных усилий подстрочного и литературного переводчиков.

Ключевые слова: литературный перевод, структура абзаца, пунктуация, словоформа-отклонение, гибридикация.

Карпенко Н. А.,
доцент кафедри філології, перекладу та мовної комунікації
Національної академії Національної гвардії України
Сіроус К. В.,
студентка магістратури гуманітарного факультету
Національної академії Національної гвардії України

МОВНА ГРА В СУЧАСНИХ РЕКЛАМНИХ СЛОГАНАХ

Анотація. Стаття присвячена поняттям «реklamний слоган» і «мовна гра». У дослідженні схарактеризовано функції та прагматичний потенціал мовної гри як основного способу досягнення інтенції автора слоганів, виявлено та проаналізовано основні мовні засоби, що є втіленням мовної гри та забезпечують ефективність слоганів. Увагу також приділено англо-українському перекладу рекламних слоганів.

Ключові слова: мовна гра, рекламний слоган, прагматичний потенціал, переклад.

Постановка проблеми. Сучасний стан суспільства, що передбачає прагнення до свободи, спонтанність, непередбачуваність, відсутність обмежень і цензури, зумовлює появу нових жанрів мистецтва та стає механізмом для подальших експериментів у різних сферах діяльності людства. Однією з таких сфер є мова, що зазнає змін, поповнюючи свій словниковий склад низкою лексичних одиниць, значна частина яких є наслідком сміливих лінгвістичних експериментів, найяскравіші з яких уможливаються завдяки мовній грі – явищу, що дозволяє бачити нові функції та можливості мовних одиниць.

Актуальність дослідження полягає у його відповідності сучасним проблемам лінгвістики та перекладознавства, що полягають у визначенні та використанні ефективних способів творення і перекладу рекламних слоганів, які є невід'ємною частиною сучасного суспільства споживачів, а також у недостатній кількості розвідок, що відображають специфіку перекладу слоганів у рекламному дискурсі.

Мета статті – охарактеризувати основні засоби створення мовної гри в рекламних слоганах, виявити прагматику мовної гри в слоганах та основні способи їх перекладу.

Об'єктом дослідження є сучасні рекламні слогани в аспекті англо-українського перекладу.

Предметом дослідження є мовна гра в сучасних рекламних слоганах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті сучасних тенденцій розвитку мовознавства дослідження механізму моделювання мовної гри є актуальним, зважаючи на прагматичну орієнтацію лінгвістики. Про посилену увагу до зазначеної проблеми свідчать розвідки таких учених, як Н. Арутюнова, О. Земська, Т. Космеда, В. Маслова, В. Санніков, О. Васіна, А. Білозуб та ін.

Мовна гра є виявом прагматичної інтенції на привернення уваги з метою досягнення ефекту впливу на інтелектуальну й емоційну сферу адресата, а парадоксальний комічний ефект цього феномену полягає в тому, що його аномальність, асистемність досягається системними мовними засобами [1], мовна гра передбачає «навмисне цільове порушення загальноприйнятої норми, здійснюване носієм мови для реалізації певних завдань» [3].

Мовна гра в рекламі виявляється в низці форм, яким властиві оригінальність, експресивність і новизна, що мають на меті привернути й утримати увагу адресата. Така психофізіологічна реакція пояснюється тим, що поява стимулу вимагає від адресата додаткових розумових зусиль.

Часто товари, якими ми користуємося, є продуктом імпортом і мають власні рекламні кампанії. Разом із товаром ми запозичуємо й елементи брендингу: логотипи, стиль, слогани. Тож ідентичність товару має бути збережена, а слоган – максимально відтворювати його автентичність.

У випадку з рекламою, коли двобічний обмін інформацією, характерний для звичайного комунікативного акту, є неможливим, мовна гра повинна надавати задоволення реципієнту, що полягає у відгадуванні паралельного смислу, у можливості відчувати певну спільність із автором. Важливим елементом такої взаємодії «адресант – адресат» є наявність пресупозицій, що забезпечують взаєморозуміння й ефективність слоганів. Тож, створюючи їх, важливо брати до уваги рівень фонових знань середньостатистичного представника аудиторії, на яку розраховується конкретний слоган.

Слоган є одним із ключових елементів рекламного дискурсу, його ефективне функціонування уможливується завдяки таким характеристикам, як: легкість запам'ятовування, стислість, оригінальність, властивість викликати зацікавлення. Яскравість форми та змісту слоганів досягається низкою мовних засобів, найефективнішим із яких є мовна гра – явище, що охоплює всі мовні рівні та втілює найсміливіші експерименти з мовою та демонструє її невичерпний потенціал.

Виокремлені лексичні одиниці, які є матеріалом для мовної гри, диференціюємо на такі, що сформовані на лексичному, фонетичному та графічному мовних рівнях.

Лексичний рівень є найбільш функціональним, гнучким і вичерпним, тож мовна гра легко реалізується передусім омонімами та багатозначними словами. Серед популярних прийомів мовної гри у рекламі є каламбур – поєднання в одному контексті слів у прямому та переносному значеннях – та омонімія.

Так, наприклад, виробник автомобілів Jaguar використовує омонімію: *Own a Jaguar at a price of a car. – Володій справжнім Ягуаром за ціною авто.* Мовна гра побудована на омонімії слова *ягуар* – назви тварини та власної назва бренду авто. У перекладі зберігаємо мовну гру, використовуючи омоніми мови перекладу.

Слоган виробника фотоапаратів Fujifilm: *When you only get one chance, take it with Fujifilm. – Лови свій шанс зробити круте фото з Fujifilm.* Мовна гра побудована на омонімії виразу – *take it*, який означає *зробити фото (від take a photo)* або *схопити щось*. У перекладі відсутня гра слів, але обидва значення виразу *take it* збережені за допомогою використання перекладацької трансформації – змістового розвитку.

Майстерня взуття у своєму слогані послуговується омофонами, порівн.: *Heel Your Sole*. Ефект мовної гри досягається за допомогою використання омофонів *sole – підощва* та *soul – душа*. У перекладі використовуємо змістовий розвиток, риму й алітерацію.

У слогані, створеному для соціальної реклами, виявляємо омонімію, одним із компонентів пари омонімів є акронім: *Go Ahead with AHEAD*. – *Рухайтесь вперед, тільки з AHEAD*. У цьому рекламному слогані мовна гра побудована на омонімії слова *ahead – вперед* та акронімі *AHEAD (Asian Health Environmental Allied Databases)*. У перекладі використовуємо риму й асонанс (повтор голосного звука *e*) та для виразності слогана в мові перекладу звертаємося до популярної граматичної перекладацької трансформації додавання, використовуючи слово *тільки*.

Графічні прийоми мовної гри також поширені в рекламних текстах. Виокремлюємо використання шрифтового чи кольорового акцентування однієї з частин слова.

На графічному рівні виявляємо навмисне порушення форми слова, наприклад, KFC: *Оооооhуеаh! – Оооооtаk!*; Wenny's: *Vасon gооооd, сheese gооооd!* – *Бекон гаааарний, сир гаааарний!* – подовження літер створює враження довготривалості насолоди від смаку страв.

Поширеним також є використання великих літер у написанні. Наприклад, Budweiser: *WASSSSSUP?* – *Як ССССПРАВИ?* – фраза *What's up?* використовується для імітації звуку відкриття пляшки, що безперечно увиразнює слоган.

Часто простежуємо використання асонансу й алітерації, наприклад, 1) McDonald's: *Big. Beefy. Bliss.* – *Великий. М'ясний. Насолода*; 2) *Grace... Space... Race... – Грація... Простір... Швидкість...*

Цікавим явищем є прецедентність, що також є потужним інструментом створення слоганів: *Soda stream – Shame or glory.* – *Гри напоїв*. Рекламне повідомлення газованого напою побудоване на використанні одного з висловлювань із відомого серіалу «Гра Престолів», відео рекламного повідомлення апелює до серії з ключовим моментом, де використовується слово *Shame*. Переклад базується на назві самого серіалу «*Game of Thrones*» і є зрозумілим ширшому колу глядачів, оскільки людей, що знають назву серіалу, безперечно більше, ніж тих, хто дивився його. У перекладі використано змістовий розвиток.

Фразеологізми є часто використовуваними в рекламній індустрії як в оригінальній формі (наприклад, *Go with the flow* бренду Diesel), так і у видозміненій, що й формує прецедентність, яка часто реалізується шляхом трансформації фразеологізмів, наприклад, слоган відомого виробника пива Heineken – *Start judging by ies cover.* – *Довіря першому враженню*. Автори реклами використали фразеологізм *don't judge the book by its cover*. В українській мові немає аналога фразеологізму, але є усталена фраза, яка слугує перекладом – *Перше враження може бути оманливим*. Тому в перекладі використовуємо усталену фразу – аналог мови перекладу, замінивши її для відтворення прагматики слогана-оригіналу.

Привертає увагу уживання англійського фразеологізму *to be in her shoes: Millions of girls want to be in her shoes. But she wants to be in our* – *Мільйони жінок хотіли б мати таке взуття як у неї, а вона бажає носити тільки взуття Reebok*. Ефект мовної гри досягається за допомогою використання фразеологізму *to be in smb's shoes – бути на чийомусь місці*, у якому присутнє слово *черевики*, саме воно сприяє утворенню мовної гри, побудованої на явищі прецедентності. Перша частина рекламного

слогана стосується прихильниць головної героїні реклами, тобто вони б хотіли бути на її місці, а друга – зазначає, що сама головна героїня хотіла б носити взуття від Reebok. Для середньостатистичного українського глядача реклами фраза *to be in smb's shoes* без перекладу не буде розпізнана, а український відповідник *бути на чьомусь місці* не має слова *взуття*, тому у разі його використання прагматичний потенціал повідомлення оригіналу буде втрачено. За доцільне вважаємо використати перекладацьку трансформацію, змістовий розвиток і додавання.

Рекламний слоган кави – *Rise and dine – Хто рано встає, той смачно снідає* – побудований шляхом деформації відомого виразу – *Rise and shine*, який спочатку був військовою командою, що означала «прокидайтеся та рухайтесь жвавіше», а потім трансформувалася й увійшла в англійську мову як повсякденне висловлювання, що означає – *прокидайся та збирайся*. В українській мові еквівалента відповідного висловлювання, яке б адекватно передавало прагматичну інтенцію мови оригіналу, немає, тому заміняємо його українським аналогом, а саме прислів'ям *Хто рано встає, тому Бог дає* зі зміною лексичної одиниці, що допоможе не тільки створити мовну гру, а й зберегти прецедентність наведеного рекламного слогана.

Рекламний слоган соціальної реклами ліків *Trick or treatment – Ліки або смерть* нагадує про свято Хеллоуїн, коли діти приходять до сусідів і говорять: *Trick or Treat*, тобто «Смерть або солодощі». Слоган апелює до відомої фрази для досягнення ремінісценції зі знайомим висловлюванням. Слово *trick – хитрість* за багато років святкування цього свята зазвичай перекладається як *смерть* для підсилення прагматичного потенціалу фрази.

Рекламний слоган шоколадного багончика Mars побудований за допомогою добре відомого англійського прислів'я *An apple a day keeps the doctor away: Mars a day keeps doctor away – Люди хворіють, бо знаннями про смак Марсу не володіють*. Для перекладу наведеного рекламного слогана використовуємо аналог, а саме українське прислів'я про здоров'я *Люди хворіють, бо берегтися не вміють*. Для повної передачі прагматики та прецедентності заміняємо другу частину українського прислів'я відповідно до контексту.

Висновки. Отже, переклад рекламних слоганів із мовною грою є досить складним явищем, яке вимагає від перекладача не тільки професійних якостей, а й високого рівня креативності й обізнаності.

Ігрові маніпуляції, засновані на нестандартному варіюванні мовних норм, сприяють створенню ефекту несподіванки, підвищують експресивність рекламного тексту, що реалізує його прагматичний потенціал. Найбільш часто використовуваними мовними засобами створення слоганів є омоніми, багатозначні слова, графічні засоби, фонетичні, а також прецедентність.

Перспективою подальших досліджень є розробка термінологічного інструментарію перекладознавства з фокусом на рекламному дискурсі, подальша розробка теорії мовної гри та розробка схем рекламної комунікації.

Література:

1. Захарова М. Языковая игра как факт современной языковой действительности. Научный журнал. 2010. № 10. С. 60–63.
2. Космеда Т.А. Мовна гра в парадигмі інтерпретативної лінгвістики. Граматика оцінки. Граматична іграма (теоретичне осмислення дискурсивної практики). Дрогобич: Коло, 2013. 228 с.
3. Сниховская И.Е. Когнитивно-коммуникативный аспект явления «языковая игра». Вестник. 2006. № 2. С. 5–9.
4. Харченко О.В. Американський дискурс комічного та його лінгвокогнітивні особливості. Вісник. 2010. № 62. С. 125–127.

Карпенко Н. А., Сероус К. В. Языковая игра в современных рекламных слоганах

Аннотация. Статья посвящена понятиям «рекламный слоган» и «языковая игра». В исследовании охарактеризованы функции и прагматический потенциал языковой игры как основного способа достижения интенций автора слоганов, выявлены и проанализированы основные языковые средства, которые являются примерами языковой игры и обеспечивают эффективность слоганов. Внимание также уделяется англо-украинскому переводу слоганов.

Ключевые слова: языковая игра, рекламный слоган, прагматический потенциал, перевод.

Kaprenko N., Sirous K. Language play in modern advertising slogans

Summary. The article is devoted to the notions “advertising slogan” and “language play”. Functions of language play and its pragmatic capacity as the major ways of fulfilling the author’s intentions were characterised in the article, main language means that create language play and provide slogan effectiveness were singled out and analysed. Attention was also paid to English-Ukrainian translation of slogans.

Key words: language play, advertising slogan, pragmatic capacity, translation.

Лисичкіна І. О.,
завідувач кафедри філології, перекладу та мовної комунікації
Національної академії Національної гвардії України,
Мягка М. М.,
старший викладач кафедри філології, перекладу та мовної комунікації
Національної академії Національної гвардії України,
Толокнєєв В. О.,
старший викладач кафедри озброєння та стрільби
Національної академії Національної гвардії України,

КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ ІМІДЖЕФОРМУВАЛЬНОГО НАРАТИВУ СИЛОВОЇ СТРУКТУРИ

Анотація. У статті висвітлено комунікативну специфіку іміджеформувального нарративу силової структури на прикладі Національної гвардії України. З'ясовано, що позитивний імідж Національної гвардії України в іміджеформувальному нарративі «Білої книги» формується шляхом акцентуації базових концептів на кшталт МУЖНІСТЬ, ЧЕСТЬ, ЗАКОН, СУЧАСНІСТЬ, УСПІШНІСТЬ, ДОВІРА, ЛЮДЯНІСТЬ через ключові слова і певні інформативні кванти, які несуть більше смислове навантаження. Встановлено, що комунікативна специфіка ефективного іміджеформувального нарративу силової структури полягає в аргументованості, апелюваності та позитивній тональності нарративу.

Ключові слова: імідж, інституційний дискурс, нарратив, іміджеформувальний нарратив, комунікативна стратегія, концепт.

Постановка проблеми. Сучасним науковим розвідкам властива глобалізація, яка зумовлює міждисциплінарний характер наукового знання і формування нового інтегрального підходу [15]. Когнітивно-дискурсивна парадигма лінгвістичного знання (О.С. Кубрякова) постає актуалізованим варіантом загальної інтегральної моделі лінгвістичних досліджень.

Наразі важливими з позиції планування та реалізації є інституційні дискурси, що переважно належать до царини стратегічних комунікацій як практики цілеспрямованого спілкування, яке комунікатор впроваджує в публічній сфері від імені суб'єкта комунікації для досягнення поставлених цілей [10, с. 74].

Актуальність окреслення комунікативної специфіки іміджеформувального нарративу організації в межах інституційного дискурсу на прикладі «Білої книги» Національної гвардії України [1] зумовлена міждисциплінарним характером запропонованого підходу, необхідністю встановлення ефективної моделі формування позитивного іміджу організації в інституційному дискурсі та важливістю з'ясування комунікативних особливостей формування іміджу організації для подальшого розвитку іміджології та стратегічних комунікацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нарратив, зокрема стратегічний нарратив, є міждисциплінарним поняттям, яким оперують історики, політологи, соціологи, психологи, філологи [8; 11; 12; 14]. Нарративи силових структур допомагають адресатові краще зрозуміти сутність і специфіку службово-бойової діяльності структури та події з метою формування позитивного іміджу.

Еволюція наукових розвідок іміджу пройшла від досліджень, що фокусувалися на ефективній подачі людиною себе,

до звернення науковців і практиків до проблем формування іміджу політичних діячів і політичних партій, а потім до студій іміджу корпорацій, організацій, установ, що зумовлювалося загостренням конкуренції в умовах ринкової економіки.

Питання іміджу є предметом досліджень цілої низки наукових парадигм на перетині психології, філософії, соціології, антропології та лінгвістики. Інтерес дослідників різних галузей викликали проблеми формування іміджу взагалі [5; 6], іміджу окремих соціальних груп: політиків [7] тощо.

Водночас поза увагою залишився механізм формування іміджу в нарративі як частини інституціонального дискурсу силової структури попри той факт, що імідж силової структури є невід'ємною частиною іміджу держави, оскільки він здатний підвищити авторитет держави, престиж ратної справи, довіру до війська, сприяти єдності та порозумінню військових із цивільними, бути стимулом сумління у військовій службі. Наразі це питання набуває особливого значення й актуальності, коли йдеться про патріотизм, національну свідомість, державність, а також в умовах поширення міждержавної співпраці силових структур.

Мета дослідження полягає у визначенні комунікативного аспекту іміджеформувального нарративу силової структури на прикладі «Білої книги» Національної гвардії України 2017 р.

Проведене дослідження послугоувалося методами та прийомами дискурс-аналізу. Методики нарративного аналізу використовувалися для визначення глибинних структур аналізованих текстів і їхньої вербалізації у поверхневих структурах дискурсу. Елементи контекстуально-інтерпретаційного методу дозволили встановити статус тексту відносно інших текстів, авторський задум і мотиви, а також адресну спрямованість тексту.

Виклад основного матеріалу. Інституційний дискурс має високий іміджеформувальний потенціал, оскільки імідж виникає та коректується як результат сприймання інформації, що надходить із зовнішнього середовища про певний об'єкт через сітку діючих стереотипів [4, с. 107]. Шляхом реалізації в інституційному дискурсі імідж існує та відтворюється в масовій і / чи індивідуальній свідомості [4, с. 107], а отже, є соціально-орієнтованим.

Імідж організації є соціальним конструктом, базованим переважно на інтерпретативних здатностях та уподобаннях відповідної аудиторії [13]. Імідж відповідає стереотипним або прототиповим уявленням про те, ким / чим має бути об'єкт, і є образом, який має замінити реальний об'єкт або представляти об'єкт в очах (сприйнятті) інших людей [3, с. 9].

Організація транслює власний «бажаний» імідж у межах стратегічного нарративу із залученням мас-медіа та соціальних медіа.

Наратив є історією, яка пояснює дії суб'єкта для їх виправдовування перед певною аудиторією [9], тобто він містить історію про події, визначені наратором / комунікатором як актуальні для аудиторії.

Іміджеформувальним нарративом силової структури є «Біла книга», що як окремий мовленнєвий жанр будується за визначеними тематичними, композиційними та стилістичними канонами і є складним дискурсивним утворенням, яке відповідно до своєї комунікативно-прагматичної мети належить до інституційного дискурсу. «Біла книга» укладається згідно із Законом України «Про демократичний цивільний контроль над воєнною організацією і правоохоронними органами держави» з метою інформування громадськості про діяльність силової структури та напрями подальшого розвитку і реформування.

Формування іміджу, зокрема «бажаного» іміджу, або автоіміджу, передбачає використання певних комунікативних стратегій. У структурі іміджу виокремлюються домінанти, які реалізуються комунікативними тактиками та кроками.

Для Національної гвардії України як державної силової структури іміджеформувальний наратив має важливе значення, оскільки імідж корелює з рівнем довіри населення та слугує критерієм оцінки суспільством ефективності управлінської діяльності.

У контексті сучасного реформування силових структур України формування іміджу Національної гвардії України як стійкого образу в свідомості пересічного громадянина здійснюється шляхом: 1) безпосередньої взаємодії цивільних і представників Національної гвардії, 2) інформування про діяльність Національної гвардії через мас-медіа та соціальні мережі, 3) самопредставлення в межах «Білої книги» із застосуванням вербальних і візуальних засобів.

Для усвідомлення важливості іміджу й автоіміджу доречно навести базові характеристики іміджу:

- 1) імідж існує лише в умовах суспільства;
- 2) суб'єктом іміджу виступає людина (група людей – організація, силова структура) як продукт суспільства;
- 3) загальні характеристики іміджу того чи іншого об'єкта залежать не лише від самого об'єкта, але і від особливостей певного суспільства, в якому цей імідж формується – від його цінностей, норм, традицій, настанов.

«Бажаний» імідж як одна зі складових частин іміджу, з одного боку, та як різновид іміджу, з іншого, містить три компоненти («Власне Я», «Сторонне Я», «Ідеальне Я») [2, с. 5], кожен із яких представлений низкою засобів мовної реалізації.

Кожна складова частина «бажаного» іміджу Національної гвардії України має власний набір мовних (лексичних, граматичних, синтаксичних) і комунікативних засобів реалізації (стратегій, тактик, кроків). Добір засобів є прагматично зумовленим, що виражається у вигляді переваг і кількісних пропорцій.

Результати дослідження свідчать, що «Власне Я», яке передбачає реальну оцінку самих себе, складається зі свідомого сприйняття та цінностей «Я». У цьому сенсі зауважимо, що в цілому «Біла Книга» містить статистичну інформацію про діяльність Національної гвардії України, як-то чисельність формувань, опис загального стану, відсоткове співвідношення показників за декілька попередніх років. Таким чином, провідною стратегією постає інформування, що реалізується мінімізацією похвали собі. «Власне Я» Національної гвардії України в «Білій книзі» представлено через зовнішнє фокусування, начебто сторонню розповідь про власну діяльність.

«Сторонне Я» формується за рахунок соціального фактора у процесі соціалізації шляхом мовленнєвих актів схвалення, що реалізується комунікативним кроком «апеляція до авторитету», представленим лексико-граматичними і синтаксичними, а також прагматичними засобами. Яскравою ілюстрацією є наголошення на власній успішній діяльності.

Під «ідеальним Я» розуміється наявність певних складників (особистісних якостей військовослужбовців, системи цінностей, диспозицій, ставлення до базових оцінних категорій), які б містилися в концепції «бажаного Я», а також корелювали б із прийнятими в нашому соціумі культурними та моральними передумовами. У цьому сенсі йдеться про честь, обов'язок, правопорядок взагалі й окремо – про ефективну систему управління із виконання завдань службово-бойової діяльності, створення на базі Національної гвардії України мобільного військового формування, яке відповідає європейським стандартам, позитивний баланс сил у системі громадської безпеки, утвердження демократії, верховенства права та дотримання прав і свобод громадянина.

Поширена стратегія позиціонування, яка власне корелює з метою «Білої книги» і спрямована на формування позитивного іміджу Національної гвардії України, репрезентується тактиками добору топісів і подій для викладення й актуалізацією професійних якостей особового складу.

Як і інші наративи іміджеформувального характеру, «Біла книга» має тенденцію висвітлювати діяльність, що сприяє формуванню позитивного іміджу, та замовчувати або представляти в загальних словах події дискредитаційного характеру.

Для іміджеформувального нарративу Національної гвардії України особливого значення набуває акцентуація базових концептів на кшталт МУЖНІСТЬ, ЧЕСТЬ, ЗАКОН, СУЧАСНІСТЬ, УСПІШНІСТЬ, ДОВІРА, ЛЮДЯНІСТЬ через ключові слова і певні інформативні кванти, які несуть більше смислове навантаження.

Оскільки сучасна людина більше орієнтується на візуальне сприйняття інформації, «Біла книга» супроводжується фото, схемами та діаграмами.

Висновки. Отже, за даними проведеного дослідження, «бажаний» імідж або автоімідж Національної гвардії України відрізняється близькістю до «ідеального Я», причому «Біла книга» містить основну та додаткову інформацію, яку адресант модифікує, щоб бути переконливішим у досягненні своєї мети. Завдання сподобатися суспільству постає комунікативною домінантою, що реалізується засобами інформативної та спонукальної комунікативних стратегій. Виокремлені стратегії та комунікативні кроки лінгвістичної реалізації «бажаного» іміджу виступають частиною загального іміджу Національної гвардії України, що складається у суспільстві в умовах взаємодії цивільних і військових.

Комунікативна специфіка ефективного іміджеформувального нарративу силової структури полягає, по-перше, в аргументованості інформації, що досягається серед іншого посиленням на авторитети, по-друге, в наведенні фактуальної інформації (статистики, історичних фактів, біографій тощо) та, по-третє, у позитивній тональності, яка досягається високою апелятивністю, використанням стратегій мовного впливу, залученням риторичних технік на кшталт «свій – чужий» тощо.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у встановленні інвентарю комунікативних засобів формування успішного іміджеформувального нарративу організації.

Література:

1. Біла книга 2017: Національна гвардія України. К.: Головне управління Національної гвардії України, 2017. 126 с.
2. Даулетова В.А. Вербальные средства создания автоимиджа: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.20; Волгоград. гос. ун-т. Волгоград, 2004. 22 с.
3. Кубрякова Е.С. К определению понятия имиджа. Вопросы когнитивной лингвистики. 2008. № 1. С. 5–11.
4. Олянич А.В. Презентационная теория дискурса. М.: Гнозис, 2007. 407 с.
5. Панасюк А.Ю. Формирование имиджа: стратегия, психотехнологии, психотехники. М.: Издательство «Омега-Л», 2008. 266 с.
6. Почепцов Г.Г. Имиджология. М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер», 2000. 352 с.
7. Фролова Е.В. Коммуникативные стратегии формирования имиджа регионального лидера в электронных СМИ: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.01; Омский гос. ун-т им. Ф.М. Достоевского. Омск, 2007. 23 с.
8. Antoniadis A., O'Loughlin B., Miskimmon A. Great Power Politics and Strategic Narratives. Working Paper. 2010. № 7. The Centre for Global Political Economy. University of Sussex. DOI: 10.4324/9781315770734.
9. Denzin N.K. Interpretive Biography. Newbury Park, Calif., London: Sage, 1989.
10. Holtzhausen D., Zerfass A. Strategic Communication: Opportunities and Challenges of the Research Area. The Routledge Handbook of Strategic Communication / ed. by Derina Holtzhausen and Ansgar Zerfass. New York, London: Routledge, Taylor and Francis Group, 2015.
11. Krebs R.R. Narrative and the making of US national security. New York: Cambridge University Press, 2015.
12. Lysyckina I. Narrative Shaping in Strategic Communication. Between Fact and Fakery. Information and Instability in the South Caucasus and Beyond. 16th Workshop of the PIP Consortium Study Group "Regional Stability in the South Caucasus". Vienna, February 2018.
13. Oliver S.M., Allen A.C. Reputation and Leadership in a Public Broadcast Company. Handbook of Corporate Communication and Public Relations: Pure and Applied / ed. By Oliver S.M. N.Y.: Taylor&Francis e-Library, 2005.
14. Sillanpää A. Strategic communications and need for societal narratives. Paper presented at the The Riga Conference 2015. Riga, November 13, 2015. URL: <https://www.rigaconference.lv/rc-views/22/strategic-communications-and-need-for-societal-narratives>.
15. Wilber K. Introduction to Integral Theory and Practice: IOS Basis and the AQAL Map. AQAL Journal of Integral Theory and Practice. 2006. Vol. 1. № 1. P. 1–38.

**Лисичкина И. А., Мягкая М. Н., Толочнеев В. А.
Коммуникативный аспект имиджеформирующего нарратива силовой структуры**

Аннотация. В статье освещена коммуникативная специфика имиджеформирующего нарратива силовой структуры на примере Национальной гвардии Украины. Выяснено, что положительный имидж Национальной гвардии Украины в имиджеформирующем нарративе «Белой книги» формируется путем акцентуации базовых концептов – МУЖЕСТВО, ЧЕСТЬ, ЗАКОН, СОВРЕМЕННОСТЬ, УСПЕШНОСТЬ, ДОВЕРИЕ, ЧЕЛОВЕЧНОСТЬ – через ключевые слова и определенные информативные кванты, несущие большую смысловую нагрузку. Установлено, что коммуникативная специфика эффективного имиджеформирующего нарратива силовой структуры заключается в аргументированности, апеллативности и позитивной тональности нарратива.

Ключевые слова: имидж, институциональный дискурс, нарратив, имиджеформирующий нарратив, коммуникативная стратегия, концепт.

**Lysyckina I. O., Miahka M. M., Toloknieiev V. O.
Communicative aspect of image-formative narrative of a power agency**

Summary. This article highlights the communicative specificity of the image-formative narrative of a power agency on the example of the National Guard of Ukraine. It has been defined that the positive image of the National Guard of Ukraine in the image-formative narrative of the White Book is formed by accentuation of the basic concepts like COURAGE, HONOUR, LAW, MODERNITY, SUCCESS, TRUST, HUMANITY through key words and certain informative quanta carrying significant semantic load. It has been determined that the communicative specificity of an effective image-formative narrative of a power agency is based on the reasoning, appeal and positive tone of the narrative.

Key words: image, institutional discourse, narrative, image-formative narrative, communicative strategy, concept.

Митрофанова А. С.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри загальної економічної теорії
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Рубцова В. В.,
доцент кафедри міжкультурної комунікації та іноземної мови
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

НАВЧАННЯ СТРУКТУРИ НАУКОВОГО НАРАТИВУ ЯК ЗАСОБУ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ

Анотація. У статті обговорюється доцільність прямих комунікацій вчених із широкою громадськістю. Обґрунтовано необхідність і показана перспектива використання наукових наративів у ході контактів із різними типами аудиторій. Розглянуто структуру наукового наративу, представлені технології формування досвіду створення наукових наративів у рамках кожного структурного елементу. Представлені типи практичних завдань, спрямовані на систематизацію отриманих навичок і формування комплексних умінь створення наукових наративів для комунікації в міждисциплінарному та неекспертному середовищі.

Ключові слова: науковий наратив, наукова комунікація, структура наративу, неекспертна аудиторія, підготовка докторів філософії.

Постановка проблеми. Наратив виступає ефективним засобом комунікації, в т. ч. наукової, з різними типами аудиторій (добре підготовленою, мультидисциплінарною, неекспертною). У вітчизняній науці недостатньо досліджена необхідність і перспектива використання наративів у контексті здійснення наукової комунікації з неекспертною аудиторією, а також мало уваги приділяється наративу як педагогічній технології та методам навчання оволодіння таким прийомом. Внаслідок цього недостатньо досліджені структурні особливості ефективного наукового наративу, методи його конструювання і засоби навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Західна наука протягом останніх десятиліть ретельно досліджує феномен наративу [1–7]. Стверджується, що використання елементів наративу дозволяє передавати наукову інформацію не тільки точно, детально, але й у привабливій манері, що робить процес комунікації ефективним і таким, що добре запам'ятовується. А. Негрете характеризує такий підхід як *hard fun* [1]. Дж. Доунс пояснює, як наративний підхід до наукової комунікації здатний допомогти аудиторії зрозуміти, наскільки наука релевантна до їх власного життя та поведінки [2]. Питаннями застосування наративних практик для здійснення ефективної наукової комунікації не тільки в науковому середовищі, а й за її межами, в неекспертному середовищі, займається також М. Далстром [3]. М. Джонс вивчає структуру наукового наративу та її елементи [4]. Вчені приділяють увагу прикладним аспектам використання методу сторітеллінгу в окремо взятих наукових областях, наприклад, у роботах М. Меззі вивчається застосування наративних практик в екологічних науках [5], а М. Крайсвірт розглядає міждисциплінарний аспект застосування наративів,

констатує наявність наративного повороту, що зачіпає безпосередньо наукові комунікації [6]. Вчені не залишають без уваги також проблеми популяризації знань. Наприклад, Р. Кертіс досліджує питання використання наративних форм у популярній науці і науковій журналістиці [7]. В українській науці тільки з недавнього часу розглядаються питання місця і ролі наративу, доцільності його використання в контексті наукових комунікацій (З.Б. Шелковнікова [8]), а також його лінгвістичних характеристик (Г.В. Ходоренко [9]).

Мета статті – охарактеризувати наратив як ефективний засіб наукової комунікації, розкрити зміст структурних елементів наукового наративу, розробити систему завдань, спрямованих на формування професійних компетентностей із конструювання наративу в підготовці докторів філософії.

Виклад основного матеріалу. Перед вченими будь-якої країни в умовах прискореного технічного прогресу, циклічних соціально-економічних криз, що частішають, стагнації вищої освіти, стрімкого падіння її якості стоїть важливе і складне завдання просвітницького характеру – популяризація наукового знання як складова частина процесу підвищення рівня наукової грамотності населення. Для досягнення такої мети не завжди ефективним підходом до передачі наукового знання (наприклад, *knowledge deficit model* [4, с. 1–9], *logical-scientific communication*, *expository argumentative communication* [3, с. 13614]) слід протиставити альтернативні інструменти для спілкування з неекспертною аудиторією.

У західній науці чимало праць вчених присвячено обґрунтуванню необхідності повороту до неспеціальної аудиторії, а також адаптації характеру комунікації до її потреб [1–5]. Рекомендується використовувати метод сторітеллінгу у викладанні наукових дисциплін, причому матеріалом для створення наукових наративів можуть також виступати культурні тексти, що вміщують науковий контент – історичні відомості про наукові роботи, біографії й автобіографії вчених, відображення науки в мистецтві, науковий контент у популярних медіа. Пропонуються і зовсім екзотичні методи, які можна узагальнено характеризувати за допомогою метафор *hard fun* або *infotainment*, наприклад, використання наукових наративів, створених великими письменниками, такими як Г. Уеллс, А. Конан Дойль, Л. Керолл та ін. Або пропонується співробітництво з науковими комунікаторами (В. Гібсон, Т. Стоппард, Д. Леві та ін.), які інкорпорують наративні, художні й уявні елементи у своїй

роботі, пропонуючи своїм слухачам або читачам привабливі і безпечні прогулянки в країну знань [1, с. 123].

Західні вчені звертають увагу на те, що завдяки своїм властивостям нарративна подача наукових фактів легше сприймається аудиторією, залучаючи її до цікавих оповідей, і є найкращим способом посилення емоційного фону сприйняття інформації. Емоційне забарвлення сприяє кращому засвоєнню і запам'ятовуванню інформації через пошук асоціацій і вбудовування в особистий досвід. Підкреслюється також, що нарративні інструменти – це найкращий спосіб описати світ, реальність якого існує на рівні індивідуального людського досвіду [1, с. 121], тому найбільш успішною буде комунікація з соціально-релевантних питань, які безумовно хвилюють будь-якого члена соціуму та рішення яких безпосередньо пов'язане з життям кожної людини в аудиторії.

У реальності велика частина наукової інформації черпається з контенту, пропонованого мас-медіа, а не науковим співтовариством. Тут також є деякі питання, що викликають певне занепокоєння. По-перше, сам жанр наукової журналістики передбачає посередницький характер одержуваного знання, і не можна бути на всі сто відсотків впевненим, що наукове знання дійде до споживача у своєму первозданному вигляді. Причин як мінімум дві: компетенція журналіста і конкурентна боротьба медійних гігантів за слухача, за читача, яка може призводити до заангажованого вибору засобів і тем, а також до інтерпретації подій не стільки в інтересах наукової істини, скільки в комерційних інтересах. У західній науці для такого явища існує спеціальний термін *cultivation theory*. Прикладом може служити той факт, що, незважаючи на те, що жертвами насильства в США стає трохи менше 1% людей, 70% телевізійного контенту присвячено темі насильства [3, с. 13616]. Така невідповідність впливає на сприйняття людиною реальних подій і спотворює картину її навколишнього світу. По-друге, поява великої кількості маніпулятивних технологій здатна спотворити первинне наукове знання. Наприклад, технологія *fear appeal* [2, с. 13628], що застосовується з метою залучення аудиторії до дискусії щодо актуальних питань життя суспільства, передбачає залякування як спосіб викликати емоційну реакцію слухача або читача. По-третє, потрібно враховувати той факт, що наукові журналісти та спікери від науки повинні балансувати між двома важливими цілями [3, с. 13615]. З одного боку, вони начебто повинні повідомляти об'єктивну і точну інформацію, а з іншого боку, їм доводиться всіма засобами зберігати свою економічну життєздатність, що може скласти природне протиріччя, яке вирішується на шкоду науковій істині.

Отже, прямий контакт вченого як носія первинного знання із суспільством на всіх рівнях стає особливо актуальним, що ставить перед нами завдання пошуку технологій і методів навчання таким комунікаціям з огляду на специфіку аудиторії.

Програми навчання аспірантів у нашій країні велику увагу приділяють традиційним видам первинної наукової комунікації, що дозволяє їм писати наукові статті за загальноприйнятою структурою IMRAD, складати до них анотації відповідно до існуючих вимог, виступати на міжнародних наукових конференціях, брати участь у професійних співтовариствах та ін. Однак навчання специфіці спілкування з аудиторією неспеціалістів не приділяється належної уваги. Додаткова складність полягає в тому, що вже повністю сформований глобальний характер науки вимагає відповідних загальних і універсальних умінь, до яких безумовно належать навички наукових комунікацій із

широкою англомовною аудиторією. У такому контексті необхідність навчання молодих вчених науковим комунікаціям не тільки в професійному і мультидисциплінарному середовищі, а й із освіченою аудиторією, яка не має відношення до науки, не тільки рідною мовою, а й загальноприйнятою інтернаціональною мовою науки – англійською – стає критично важливою.

Оволодіння методом сторітеллінгу (як одного з видів нарративу) з метою наукового спілкування пов'язане з певними труднощами, і не тільки лінгвістичного характеру. Наратив як спосіб комунікації підпорядковується своїй власній логіці, він має свої власні мовні засоби, будується за певною структурою. Розглянемо структуру нарративу, а також способи навчання оволодіння цим прийомом відповідно до зазначеної структури.

Розрізняють чотири мінімально необхідні для конструювання ефективного наукового нарративу компоненти нарративної розповіді [4, с. 3]: *setting* (контекст), *characters* (дійові особи – зацікавлені організації, різновекторні сили, групи впливу), *plot* (взаємини між дійовими особами, драматичні ситуації, можливі сценарії), *moral of the story* (етична сторона питання).

Setting. У рамках цієї частини розповіді доречно визначити місце обговорюваної проблеми в системі знань і повідомити про її релевантний характер для кожного слухача в аудиторії, а також використовувати одну з технологій захоплення уваги аудиторії. Наприклад, доктор психологічних наук Б.М. Величковський, один із засновників міждисциплінарних когнітивних досліджень, на початку своєї лекції «Когнітивна психологія» відразу ж повідомляє слухачеві: «Доля когнітивної психології, так само як і будь-якої іншої науки, залежить від того, що вона зможе зробити для простої людини, оскільки людина є найменш вивченим об'єктом у природі» [10]. Тим самим робиться акцент на високій актуальності, значущості питання для кожної конкретної людини в аудиторії, реалізується принцип антропоцентричності знання.

Класичними прикладами максимального задіяння уваги аудиторії з самого початку лекції можуть бути статті і лекції Ноама Хомського, американського лінгвіста, публіциста, філософа і теоретика, професора лінгвістики Массачусетського технологічного інституту. Стаття «Independence of Journalism» («Незалежність журналістики») [11] починається з цитування відразу двох видатних письменників, Марка Твена (*In is by the goodness of God that in our country we have those three unspeakably precious things: freedom of speech, freedom of conscience, and the prudence never to practice either of them*) і Джорджа Оруелла (*The tacit agreement imposes a "veiled censorship" based on "an orthodoxy <...> that all right-thinking people will accept without question"*), що дозволяє негайно помістити слухача в необхідний контекст:

Лекція Ноама Хомського «What principles and values rule the world?» («Які принципи і цінності правлять світом?») [12] починається з відтворення коментаря відомого американського політичного діяча Марка Ханни. На питання, що ж необхідно для успішної політичної кампанії, Марк Ханна відповів: *Two things are important: the first is money and I cannot remember what the second one is*. Коментарі такого роду відразу налаштовують слухача на тему лекції, підказуючи позицію автора.

Ще один приклад взятий із лекції «Вступ до психології» к.п.н., професора кафедри загальної психології МГУ В.В. Петухова. Епіграфом взято висловлювання Клода Леві-Строса «Міф (стародавня легенда, древній текст) – це певна відповідь на питання, яке ми поки ще не задали. Коли запитаємо себе – зрозуміємо відповідь» [13]. Тут бачимо яскравий приклад того,

як викладач готує студента до того, що від нього буде потрібно проявити здатність до розумової діяльності, що добування знань – це важка праця.

Characters. Щоб увага не слабшала, щоб розповідь була цікавою, необхідною є наявність протиріччя. Подібно до того, як у художньому нарративі співіснують і борються позитивні і негативні герої, так і в науковому нарративі повинні бути представлені позитивні і негативні сторони явищ, тобто ті різновекторні сили, які виражають суперечливі інтереси.

Plot. На цьому етапі розповіді, розглядаючи взаємини між дійовими особами, драматичні ситуації, можливі сценарії розвитку подій, доречно використовувати будь-які технології, які допомагають розуміти і запам'ятовувати інформацію, в т. ч. і вже згадані нами *hard fun* або *infotainment*, які завдяки своїм властивостям викликати емоційний відгук можуть бути корисні. Наприклад, Т.В. Чернігівська, відомий вчений в області нейронауки і психолінгвістики, в лекції «Творчість як призначення мозку» [14], в контексті проблем, пов'язаних зі штучним інтелектом, пропонує подумати над ідеями, які склали основу художнього фільму «Transcendence», який розповідає про перехід людської свідомості у квантовий комп'ютер. У цьому фільмі, попереджає вчений, вигадка, яка в недалекому майбутньому може стати правдою.

Moral. Звернемося ще раз до лекції Н. Хомського «What principles and values rule the world?» («Які принципи і цінності правлять світом?») [12]. Дуже ефектно завершується його двогодинна лекція словами А. Ейнштейна: *I know not with what weapons World War III will be fought, but World War IV will be fought with sticks and stones* і Д. Юма: *Nothing appears more surprising to those, who consider human affairs with a philosophical eye, than <...> the implicit submission, with which men resign their own sentiments and passions to those of their rulers*. Дуже прозоро читається меседж аудиторії: питання виживання людства залежить від цінностей, які правлять світом, а також підкреслюється персональна відповідальність слухача.

З метою формування навичок використання наукового нарративу в науково-педагогічній діяльності майбутніх PhD можна використовувати кілька груп завдань творчого характеру: а) вступні завдання, спрямовані на знайомство з темою нарративу та забезпечення зацікавленості в її вивченні; б) завдання на вивчення структурних елементів нарративу, покликані сформувати навички його створення за певною схемою; в) підсумкові завдання у вигляді міні-проектів, покликані закріпити і застосувати отримані навички в практичних ситуаціях.

Розглянемо зазначені завдання в прив'язці до структури наукового нарративу. Після ознайомлення із загальною структурою нарративу вступним може служити таке завдання.

Завдання 1. Подивіться лекцію Н. Хомського «Які принципи і цінності керують світом?» [12]; лекції Т.В. Чернігівської «Творчість як призначення мозку» [14], «Мозок: господар або слуга?» [15]. Виділіть структурні елементи нарративу, способи його створення.

Підставою для вибору зазначених вчених стало широке використання ними нарративу в науково-популярних лекціях, а також філософський характер обраних тем, що стосується аспірантів будь-якого наукового напрямку.

Під час вивчення окремих структурних елементів нарративу пропонується використовувати такі завдання.

Setting. Завдання 2. Складіть кілька варіантів вступних фраз (warming-up) на початку лекції або повідомлення за темою Ва-

шого дослідження з метою створення контексту й обґрунтування актуальності теми (наприклад, яскраві цитати, афоризми, помітні факти, анекдот).

Завдання 3. Сформулюйте кілька прикладів із Вашого життя і творчого шляху з метою позиціонування себе як «Я-лектора», персоніфікації теми Вашого наукового дослідження (наприклад, згадайте людей, події, враження, що вплинули на вибір теми і весь процес наукових досліджень).

Characters. Завдання 4. А) Виділіть змістовні суперечності в рамках предмета Вашого наукового дослідження. Б) Подумайте й опишіть, які вчені, практики, інші суб'єкти прийняття рішень або соціальні групи можуть стояти за зазначеними протиріччями; які індивідуальні, приватні, колективні та суспільні інтереси можуть вступати у протиріччя одне з одним.

Plot. Завдання 5. Підберіть кілька художніх фільмів або книг, сюжети яких добре ілюструють характерні риси й особливості Вашого предмета дослідження.

Завдання 6. А) Створіть кілька сюжетів, що відповідають темі Вашого дослідження. Б) Виберіть один із сюжетів і перекажіть його в стилі різних жанрів (наприклад, казка, детектив, антиутопія та ін.) відповідно до певної аудиторії (школярі, студенти, фахівці).

Moral. Завдання 7. Підберіть кілька цитат або афоризмів, які можуть служити яскравим завершенням повідомлення за напрямом Вашого дослідження, мати характер квінтесенції.

Наступні завдання, спрямовані на формування комплексних навичок створення наукового нарративу, можуть бути використані в якості результуючих завдань, що реалізуються у вигляді міні-проектів (моделювання ситуацій).

Завдання 8. Уявіть, що Ви берете участь у профорієнтаційній роботі зі школярами. Використовуючи структуру нарративу, підготуйте міні-лекцію тривалістю 10–15 хвилин про Ваш факультет або кафедру, з погляду спеціальності і тематики наукових досліджень, з метою привернути увагу абітурієнтів.

Завдання 9. Уявіть, що Ви ведете першу лекцію з дисципліни Вашої кафедри у першокурсників. Використовуючи структуру нарративу, підготуйте вступну міні-лекцію тривалістю 5–10 хвилин з метою зацікавити студентів у вивченні нової дисципліни і дати їй коротку характеристику.

Завдання 10. Завдання складається з трьох етапів. А) Слухачі діляться на дві групи – «вчені» і «наукові журналісти». «Вчені» надають «журналістам» коротку інформацію про свій предмет наукового дослідження для складання якісних питань. Б) В аудиторії «журналісти» беруть інтерв'ю у «вчених», завдання яких – із використанням засобів нарративу в доступній формі викласти відповіді на питання про сутність досліджень. В) Завдання «журналіста» – до наступного заняття за підсумками інтерв'ю написати коротку замітку про дослідження свого «вченого».

Висновки. В області наукових комунікацій можуть застосовуватися будь-які форми і методи залежно від цілей і типів аудиторій, причому єдиним критерієм якості може бути ефективність їх роботи в певних контекстах. Беручи до уваги позитивний досвід застосування сторітеллінгу та інших нарративних методів в передачі наукового знання неспеціалістам, необхідно включати елементи цього методу в програми підготовки майбутніх науково-педагогічних кадрів.

Перспективи подальших досліджень лежать у площині вивчення лінгвістичних засобів конструювання наукового нарративу, а також розробки педагогічних технологій із розвитку комплексних лінгвістичних навичок його створення.

Література:

1. Aquiles Negrete, Cecilia Lartigue. Learning from education to communicate science as a good story, *Endeavour*. 2004. Vol. 28. Issue 3. P. 120–124. URL: <https://doi.org/10.1016/j.endeavour.2004.07.003>.
2. Julie S. Downs. Prescriptive scientific narratives for communicating usable science. *PNAS*. September 16, 2014. 111 (Supplement 4). P. 13627–13633; September 15, 2014. URL: <https://doi.org/10.1073/pnas.1317502111>.
3. Michael F. Dahlstrom. Using narratives and storytelling to communicate science with nonexpert audiences. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. Sep 2014. 111 (Supplement 4). P. 13614–13620. URL: <https://doi.org/10.1073/pnas.1320645111>.
4. Michael Jones, Desera Crow. How can we use the science of stories to produce persuasive scientific stories? Palgrave Communications, Palgrave Macmillan. 2017. Vol. 3 (1). P. 1–9. URL: https://ideas.repec.org/a/pal/palcom/v3y2017i1d10.1057_s41599-017-0047-7.html.
5. MithraMoezzi Kathryn B. Janda, Sea Rotmann. Using stories, narratives, and storytelling in energy and climate change research. *Energy Research & Social Science*. 2017. Vol. 31. P. 1–10. URL: <https://doi.org/10.1016/j.erss.2017.06.034>.
6. Martin Kreiswirth. Merely Telling Stories? Narrative and Knowledge in the Human Sciences. *Poetics Today*. Duke University Press. 2000. P. 293–318. URL: <https://doi.org/10.1215/03335372-21-2-293>.
7. Ron Curtis. Narrative Form and Normative Force: Baconian Story-Telling in Popular Science. *Social Studies of Science*. 1994. Vol. 24. № 3. P. 419–461. URL: <https://doi.org/10.1177/030631279402400301>.
8. Шелковнікова З.Б. Наратив у мові науки. Мова: класичне – модерне – постмодерне: збірник наукових праць. 2016. Вип. 2. С. 400–407.
9. Ходоренко А.В. Общие вопросы нарративных исследований: лингвистический аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2014. № 11. Т. 2.
10. Величковский Б.М. Лекция «Когнитивная психология: где можно ждать продвижения?». URL: https://www.youtube.com/watch?v=hxvn_PZjnf4&t=130s.
11. Chomsky Noam. Independence of Journalism. *Chomsky.info*. January 7, 2017. URL: <https://chomsky.info/01072017/>.
12. Noam Chomsky. What principles and values rule the world? DAI Heidelberg. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=OEoVvOh1qbw>.
13. Петухов В.В. Лекция «Психология и философия» / МГУ. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zWCKjoo6hNI&list=PLt3fgqeygGTVk5khY228EBHujarUgyLfv>.
14. Черниговская Т.В. Лекция «Творчество как предназначение мозга» / Московский институт психоанализа. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4TJxgRUwNVU>.
15. Черниговская Т.В. Лекция «Мозг: хозяин или слуга?» / Школьная лига Роснано. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=oKkKZCхHkbl>.

Митрофанова А. С., Рубцова В. В. Обучение структуре научного нарратива как способа научной коммуникации в рамках подготовки докторов философии

Аннотация. В статье обсуждается целесообразность прямых коммуникаций ученых с широкой общественностью. Обоснована необходимость и показана перспектива использования научных нарративов в ходе контактов с различными типами аудиторий. Рассмотрена структура научного нарратива, представлены технологии формирования навыка создания научных нарративов в рамках каждого структурного элемента. Представлены типы практических заданий, направленные на систематизацию полученных навыков и формирование комплексных умений создания научных нарративов для коммуникации в междисциплинарной и неэкспертной среде.

Ключевые слова: научный нарратив, научная коммуникация, структура нарратива, неэкспертная аудитория, подготовка докторов философии.

Mytروفanova A., Rubtsova V. Teaching scientific narrative structure as means of communication within the frame of PhD training

Summary. The article discusses the advisability of direct communication of scientists with the general public. The necessity of scientific narratives in the context of communicating with different types of audiences is grounded and further prospects of using them are shown. The structure of the scientific narrative is considered. The solutions for developing the skills of creating scientific narratives within each structural element are presented. The types of practical assignments aimed at systematizing the acquired skills and forming integrated skills for creating scientific narratives for communication in an interdisciplinary and non-expert environment are presented.

Key words: scientific narrative, scientific communication, the structure of the narrative, non-expert audience, PhD training.

Чаварга А. П.,

аспірант кафедри української мови філологічного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ВПЛИВ ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧИНУ СВЯТОГО ВАСИЛІЯ ВЕЛИКОГО НА ЗБЕРЕЖЕННЯ ФОНЕТИКО-ОРФОГРАФІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ТЕРЕНАХ ІСТОРИЧНОГО ЗАКАРПАТТЯ В 1939–1944 РОКАХ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРІОДИЧНОГО ВИДАННЯ «БЛАГОВІСТНИК»)

Анотація. У статті з'ясовується, як видавнича діяльність отців Чину святого Василя Великого сприяла збереженню фонетико-орфографічних особливостей української мови на теренах історичного Закарпаття в 1939–1944 рр. Для цього автор аналізує фонетико-орфографічні особливості мови релігійної газети «Благовістник», яку редагували та видавали отці Чину святого Василя Великого, а також порівнює їх із мовними особливостями «Граматики угорського язика для середніх учебных заведений» (1940 р.) та праці І. Гарайди «Грамматика руського язика» (1941 р.).

Ключові слова: фонетико-орфографічні особливості, літературна мова, історія української літературної мови, історичне Закарпаття, релігійна періодика, «Благовістник», греко-католицьке духовенство, Чин святого Василя Великого.

Постановка проблеми. До сьогодні панівним у мовознавчій науці є твердження, що збереження мовно-культурних особливостей українців Закарпаття в роки угорської окупації (1939–1944 рр.) відбувалося суто завдяки зусиллям «Подкарпатського Общества Наук» (1941–1944 рр.) та його видавничій діяльності. Однак зауважимо, що «Подкарпатское Общество Наук», попри небажання його окремих членів, змушене було цілком підкорятися вказівкам влади, зокрема і в питаннях мови та правопису. На жаль, зовсім ігнорується той факт, що значну роль у збереженні українських мовно-культурних особливостей на Закарпатті у вказаний період відіграло греко-католицьке духовенство, а саме отці Чину святого Василя Великого (далі – ЧСВВ), які також видавали та поширювали серед місцевого населення релігійну газету «Благовістник». Так, у січні – березні 1939 р. це періодичне видання виходило під редакцією о. С. Сабола, ЧСВВ, у столиці Карпатської України, м. Хуст, під назвою «Благовістник Пресв. Серця Христового», а із грудня 1939 р. по червень – липень 1944 р. воно видавалося спочатку під редакцією о. Др. О. Немета та «Комітета унгарських гр.-кат. богословів», а згодом Отців Василян та особисто о. В. Дудаша, ЧСВВ, вже у м. Ужгород під такими назвами: 1939–1940 рр. – «Благовістник. Релігійно-духовний орган угорусинов», 1941 р. – «Благовістник. Духовна новинка», 1942 р. – «Благовістник Пресвятого Серця Христового», 1943–1944 рр. – «Благовістник Пресв. Серця Христового». Зауважимо, що мовна політика цього друкованого органу суперечила політиці угорської окупаційної влади, а отже, і «Подкарпатського Общества Наук», що яскраво відображається в мові «Благовістника».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про мову «Благовістника» та його значення в культурно-релігійному житті Закарпаття детально пише В. Габор у праці «Українські часописи Ужгорода (1867–1944 рр.): Історико-бібліографічне дослідження» (2003 р.). Про це періодичне видання також згадують у своїх працях А. Волошин, А. Пекар, А. Животко, О. Почечутова.

Метою статті є з'ясування, як видавнича діяльність отців Чину святого Василя Великого сприяла збереженню фонетико-орфографічних особливостей української мови на теренах історичного Закарпаття в 1939–1944 рр.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає В. Габор, «Благовістник» – одне з релігійних видань закарпатських українців греко-католицького віросповідання, яке розпочав ще в грудні 1921 р. випускати о. А. Волошин, а згодом продовжили отці Чину святого Василя Великого [1, с. 211]. Завдяки їхній діяльності «Благовістник» виходив не лише за Першої Чехословацької Республіки (1918–1938 рр.), але й за часів Карпатської України (жовтень 1938 р. – березень 1939 р.) та пізнішого гортівського режиму (1939–1944 рр.).

Попри багаторічне існування цього періодичного видання, саме в Хусті, за часів правління автономного уряду Карпатської України, «Благовістник» вперше вийшов фонетичним правописом, про що читаємо в ч. ч. 1–2 за січень – лютий 1939 р.: «Одинокую релігійною газетою в Карпатській Україні є «Благовістник», що саме виходить перший раз фонетикою. Сю газету треба тепер якнайбільше поширити між народом, щоб так паралізувати згубні впливи всяких релігійних агітаторів, що розбиваючи наш народ релігійно, шкодять і національній його консолідації» [БПСХ, ч. ч. 1–2].

Також у цьому випуску вміщено важливу статтю «Прихильникам і противникам – від Редакції», де детально обґрунтовано введені правописні зміни: «Випускаємо перше число «Благовістника», писаного вже чистим фонетичним правописом. Знаємо, що многи зрадіють і втішаться, що нарешті вже раз маємо фонетикою друкований релігійний часопис, але знаємо й те, що декому ще буде се не по смаку, та що з декотрих околиць будуть нам завертати часопис назад. Для того хочемо дати пару слів пояснення і прихильникам нашого часопису й противникам.

Вже від кілька літ многи наші читачі домагались від нас, щоб ми «Благовістник» видавали фонетикою. До того приступити ми не могли й не приступили з тої причини, що, на жаль, були случаї, де людям з проповідальниці заборонено читати «Благовістник», бо він «український». Багато з тих, що їх

святим обов'язком було поширювати таку газету, як «Благовістник», були проти нього. Коли б ми були газету видавали фонетикою, було б ще гірше, й тоді була б мусіла впасти одинока релігійна газета для народу. А нашою ціллю було не що інше, як тільки дати народові до рук релігійну, приступно писану апологетичну газетку. Тепер, коли змінилися епархіяльні обставини, змінюються й погляди багатьох і тому сьогодні вже сміло можемо видавати нашу газету фонетикою.

Тим же, котрим фонетикою писаний «Благовістник» не буде подобатися, відповідаємо, що сьогодні, коли ціле наше національне життя перетоплюється й незвичайно скорим темпом кристалізується, коли з усіх сторін інтелігенція й селянство, а головно наша ідейна молодь просить часописів і книжок, але часописів і книжок українських, писаних фонетикою, в таких обставинах ми не можемо писати давню етимологією й задля горстки людей інших поглядів відвертати від себе весь загаль і виставлятися на сміх перед цілим 50 мільоновим українським народом. Не хочемо політизувати й не будемо політизувати, а шукаємо виключно лише добра душ наших греко-католицьких вірників на Підкарпатті. А знаємо й бачимо, що сьогодні тільки тоді зможемо щось доброго для тих душ зробити, коли підемо до народу простою й ясною, українською лінією, з українським словом, з українською книжкою, чи часописом» [БПСХ, ч. ч. 1–2, с. 2–4].

Однак редакція зважала і на труднощі, які, на їхню думку, могли викликати малозрозумілі для місцевого населення слова: «Коли ж тут щораз ширші круги населення нашої молоді держави вже отверто, свідомо й без боязни проголошуються за українців, ми не можемо писати іншою мовою й іншим правописом, як тільки мовою й правописом українським. Се повинно бути ясне всім, навіть правдивим, родженням росіянам. Але зазначаємо, що в «Благовістнику», хоч будемо його писати українським фонетичним правописом, будемо уважати, щоб не вживати таких українських слів і виразів, яких наш нарід під Карпатами не вживає й не знає. Не нашою задачею є вчити язикознавства. Хочемо подавати якнайбільше зрозуміле й для всіх приступне побожне читання» [БПСХ, ч. ч. 1–2, с. 4]. Загалом вийшло тільки 3 числа «Благовістника Пресв. Серця Христового»: ч. ч. 1–2 за січень – лютий 1939 р. та ч. 3 за березень (март) 1939 р. Проте задекларовані в цьому виданні правописні зміни, які полягали у використанні фонетичного правопису замість етимологічного і до яких редактори, а саме отці Чину Святого Василя Великого, йшли вісімнадцять років, на нашу думку, могли мати певний вплив і на подальшу долю «Благовістника». Так, їхні наступники вже не могли цілком відступити від утверджених раніше правописних змін, попри нововстановлену мовну політику угорської влади в 1939–1944 рр.

Випуск «Благовістника» знову налагоджено в грудні 1939 р., але вже в Ужгороді (тоді Унгварі), – центрі окупованого гортистами Закарпаття. Про його відновлення читаємо в ч. 1 за 1939 р., а саме у вступній статті каноніка О. Ільницького «Привіт нашим приятелям і читателям!»: «Благовістник» под зашитою тисячлітньої св. Корони святого равноапостольного угорського короля Стефана в новій формі і с новим св'язим духом продовжати нам'єряє в своем появленю, чтобы рзносил нашому побожному народу духовный покорм и ут'єху аж до посл'єдних закутин нашої чаровной Верховины и чтобы приглубив проявленя внутр'єшньої релігійно-духовной жизни серед нашого руського народа.

Наш добрий народ без подібного релігійно-духовного м'єсячника обійтися не може, а якраз протю по ласкавом Бож-

ливому архипастырю нашої старої епархії мункачевської – Его Ексцелленції и Преосвященному Епископу Александру, котрый благосклонно умножив нам положить основы нового Благов'єстника для духовного добра нашого народа» [Бл., 1939, ч. 1, с. 1–2]. Оскільки номінально головним редактором «Благов'єстника» із грудня 1939 р. по червень – липень 1944 р. був головний радник регентського комісара Підкарпатської території, канонік, протоієрей та апостольський пронотарій О. Ільницький, який ще за часів Чехословацької Республіки не приховував своєї проугорської позиції, то цілком очевидним є те, що у вступній статті він пише про «нову» форму «Благов'єстника». Однак зауважимо, що безпосередньо редагуванням цього періодичного видання займалися саме Отці Василяни, зокрема о. В. Дудаш. Хоча більшість матеріалів тут надруковано під різними криптонімами, проте серед авторів також вказані отці Чину святого Василя Великого, а саме: Т. Сіртеш, Й. Торбич, Д. Региш, А. Костьо, А. Мондик, В. Завадяк. Крім того, тут були надруковані статті о. Ю. Пукана, о. С. Гойдича, о. Ю. Станиця, богословів В. Худи, І. Марушака й інших представників місцевого греко-католицького духовенства.

Опис основних фонетико-орфографічних рис мови «Благов'єстника» та порівняння їх з особливостями мови «Граматики угорського язика для середніх учебных заведений» та праці І. Гарайди «Грамматика руського язика», на нашу думку, допоможе з'ясувати, яким чином отці Чину Святого Василя Великого сприяли збереженню цих особливостей української мови на теренах історичного Закарпаття у рамках вказаного часового періоду.

Зокрема, у зазначених виданнях фіксуємо такі фонетико-орфографічні особливості:

1) перехід давнього [е] в [о] після шиплячих та [j]: *чолов'єк* [Бл., 1940, ч. 7–8, с. 205], *чорна* [Бл., 1940, ч. 9, с. 249], *жона* [Бл., 1942, ч. 8–9, с. 196], *пчолу* [Бл., 1942, ч. ч. 8–9, с. 204], *пчолц'є* [Бл., 1941, ч. 2, с. 54], *ничого* [Бл., 1941, ч. 1, с. 10], *мачоха* [Бл., 1941, ч. 2, с. 38], *чортика*, *чортеня* [Бл., 1941, ч. 2, с. 56], *чоло* [Бл., 1942, ч. ч. 6–7, с. 28]. У «Граматиці угорського язика для середніх учебных заведений» (далі – ГУЯ) перехід давнього [е] в [о] після шиплячих та [j] не спостерігаємо: *челов'єкь*, *чего*, *чему* [ГУЯ, с. 19], *пчела* [ГУЯ, с. 20], *жена* [ГУЯ, с. 22], *четыре* [ГУЯ, с. 23], *вчера* [ГУЯ, с. 50]. Натомість у граматиці І. Гарайди (далі – Гар.) паралельно вживається: *чолов'єкь* [Гар., с. 17], *чого*, *чому* [Гар., с. 30], *жона* [Гар., с. 37], *четыри* [Гар., с. 55], але *шестый* [Гар., с. 19], *вчера* [Гар., с. 99], *на вечерницу* [Гар., с. 138];

2) збереження давніх [е] та [о] в етимологічних закритих складах: *стол* [Бл., 1941, ч. 1, с. 9], *вход* [Бл., 1941, ч. 1, с. 11], *конець* [Бл., 1941, ч. 2, с. 38], *вечер* [Бл., 1943, ч. 1, с. 8], *ноч* [Бл., 1943, ч. 1, с. 19], *печц'є* [Бл., 1941, ч. 2, с. 49]; *конець* [ГУЯ, с. 4], *столь* [ГУЯ, с. 10], *поть*, *конь*, *воль* [ГУЯ, с. 12], *домь* [ГУЯ, с. 14], *печка* [ГУЯ, с. 20], *воскь* [ГУЯ, с. 21]; *конь* [Гар., с. 18], *печка* [Гар., с. 25], *ножь* [Гар., с. 26], *мость* [Гар., с. 28], *домь* [Гар., с. 108], *столь* [Гар., с. 120], *конець* [Гар., с. 135], *ночь* [Гар., с. 136];

3) збереження початкового [je]: *Ему*, *Его*, *единокождого* [Бл., 1942, ч. ч. 8–9, с. 205], *една* [Бл., 1943, ч. 2, с. 50], але *одна* [Бл., 1940, ч. ч. 7–8, с. 208], *оден* [Бл., 1942, ч. 12, с. 290], *Олена* [Бл., 1941, ч. 1, с. 9]; *его*, *ему* [ГУЯ, с. 11], *едности* [ГУЯ, с. 5], *единство* [ГУЯ, с. 5–6], *единственного* [ГУЯ, с. 52], але *одни* [ГУЯ, с. 12], *одинь* [ГУЯ, с. 14], *однаковимь*, *однаковихь* [ГУЯ, с. 19]; *его* і *єго* [Гар., с. 61], *ему* [Гар., с. 137], але *одинь*, *одна*, *одно* [Гар., с. 53], *однак'є* [Гар., с. 108], *однако* [Гар., с. 116];

4) вживання *ѣ*: *крузѣ* [Бл., 1939, ч. 1, с. 1], *по дорозѣ* [Бл., 1940, ч. 9, с. 261], *дѣд* [Бл., 1940, ч. 10, с. 304], *снѣ* [Бл., 1941, ч. 1, с. 7], *по руцѣ* [Бл., 1941, ч. 1, с. 8], *на улицѣ* [Бл., 1941, ч. 1, с. 13], але тут же *на улиці* [Бл., 1941, ч. 1, с. 10], *цвѣт* [Бл., 1942, ч. ч. 8–9, с. 198], *по грѣсѣ* [Бл., 1942, ч. 12, с. 298], *на порозѣ* [Бл., 1942, ч. 12, с. 315], *примикрофонѣ*, *в Бозѣ* [Бл., 1943, ч. 1, с. 31], *в колысцѣ* [Бл., 1940, ч. 9, с. 252]; *тѣло*, *дѣло*, *лѣто*, *бѣда*, *вѣсть*, *мѣсто*, *пѣсня* [ГУЯ, с. 13], *пѣсокъ*, *вѣдро*, *лѣкъ*, *лѣчити* [ГУЯ, с. 13], *языцѣ* [ГУЯ, с. 3], *въ концѣ* [ГУЯ, с. 15], *лицѣ* [ГУЯ, с. 52], *о Бозѣ*, *въ руцѣ*, *о дусѣ* [ГУЯ, с. 27], тут же вказано, що неправильно писати *о Богѣ*, *въ рукѣ*, *о духѣ* [ГУЯ, с. 27]; *нынѣ*, *бѣлый*, *грѣхъ*, *дѣло* [Гар., с. 13], *Нѣредьгаза*, *Нѣтра* [Гар., с. 14], *Бозѣ*, *дусѣ* [Гар., с. 17], *въ языцѣ*, *стѣна*, *мѣсто* [Гар., с. 23], *в зорцѣ* [Гар., с. 37];

5) вживання *жд* на місці давнього **dj*: *побѣжденый* [Бл., 1940, ч. 4, с. 126], *кожного* [Бл., 1940, ч. ч. 7–8, с. 207], але *кожного* [Бл., 1942, ч. 11, с. 286], *жажда* [Бл., 1943, ч. 1, с. 2], *Рождество*, *рождественну* [Бл., 1943, ч. 1, с. 5], але також *Роздво* [Бл., 1943, ч. 1, с. 3], *надѣѣ* [Бл., 1940, ч. 4, с. 110], *судженѣ* [Бл., 1942, ч. ч. 8–9, с. 198], *виджу* [Бл., 1942, ч. 12, с. 298], *догоджуваня* [Бл., 1944, ч. 4, с. 60]; *каждого* [ГУЯ, с. 10], *возрождати* [ГУЯ, с. 67], *родити – раждати* [ГУЯ, с. 71], *ходити – хожу – хожденіе*, *бродити – брожу – брожденіе* [ГУЯ, с. 72], але *судья* [ГУЯ, с. 22]; *каждый* [Гар., с. 7], *каждого*, *каждой* [Гар., с. 134], *дождатися* [Гар., с. 131], *ждавъ* [Гар., с. 138], але *вижу* [виджу], *горожу*, *вожу* [Гар., с. 17], *судія* (однина) [Гар., с. 39], *одежу* [Гар., с. 112], *ненавижу* [Гар., с. 125];

6) відсутність приставних приголосних: *оттяв* [Бл., 1940, ч. 4, с. 124], *отвѣчае* [Бл., 1940, ч. ч. 7–8, с. 207], *до огня* [Бл., 1940, ч. ч. 7–8, с. 208], *окно*, *осмеро*, *очѣ* [Бл., 1941, ч. 1, с. 9], *отпочивати* [Бл., 1941, ч. 1, с. 14], *он* [Бл., 1942, ч. ч. 8–9, с. 198], *одки* [Бл., 1942, ч. ч. 8–9, с. 204], *оддати* [Бл., 1942, ч. ч. 8–9, с. 205], *овчарѣ* [Бл., 1942, ч. 11, с. 260], *одчуваю* [Бл., 1942, ч. 12, с. 298], *отси* [Бл., 1943, ч. 1, с. 31], *откончив* [Бл., 1944, ч. 4, с. 59]; *отношеніи*, *относилися*, *отповѣдати*, *отступили*, *отъ* [ГУЯ, с. 3], *отстранивши* [ГУЯ, с. 4], *очами* [ГУЯ, с. 7], *отдѣльно* [ГУЯ, с. 13], *они* [ГУЯ, с. 5], *оно* [ГУЯ, с. 7], *она* [ГУЯ, с. 8], *онъ* [ГУЯ, с. 12], *огонь*, *огня*, *огню* [ГУЯ, с. 20]; *отъ*, *отбити* [Гар., с. 17], *уличный* [Гар., с. 17], *улиця* [Гар., с. 23], *они* [Гар., с. 21], *вѣорѣху* [Гар., с. 34], *отповѣдну* [Гар., с. 37], *овця*, *овець* [Гар., с. 39], *окно*, *оконъ* [Гар., с. 42], *око*, *очи*, *ухо*, *уши* [Гар., с. 43];

7) рефлексі давньоукраїнських сполук *-ере-*, *-еле-*: *довжність* [Бл., 1940, ч. ч. 7–8, с. 207], *довжникам*, *довг* [Бл., 1942, ч. 11, с. 286], *товпою* [Бл., 1943, ч. 1, с. 2], *стовп* [Бл., 1943, ч. 1, с. 11]; *довгий*, *жовтый*, *шовкъ*, *стовпъ* [Гар., с. 10]. У «Граматицѣ угрорусского языка для середнихъ учебныхъ заведений» знаходимо: *полного*, *должны* [ГУЯ, с. 4], *должень* [ГУЯ, с. 3], *толпа* [ГУЯ, с. 19], *желчь*, *шелкъ* [ГУЯ, с. 11–12], *желтый* [ГУЯ, с. 16];

8) відсутність спрощення: *сердца* [Бл., 1940, ч. 4, с. 105], *праздник* [Бл., 1940, ч. 9, с. 267], «*Благовѣстник*» [Бл., 1939, ч. 1, с. 1], *щастливѣйшого* [Бл., 1940, ч. 4, с. 121], але *щастливый* [Бл., 1942, ч. 11, с. 269], *нещасного* [Бл., 1942, ч. ч. 8–9, с. 206], *постныхъ*, *радостныхъ* [Бл., 1944, ч. 4, с. 57], *властнѣ* [Бл., 1942, ч. 10, с. 225], *поздно* [Бл., 1943, ч. 1, с. 18], але *чесный* [Бл., 1940, ч. 9, с. 246], *сонце* [Бл., 1942, ч. ч. 8–9, с. 198]; *властного* [ГУЯ, с. 3], *мѣстному* [ГУЯ, с. 5], *солнце* [ГУЯ, с. 20], *извѣстное* [ГУЯ, с. 35]; *первѣстное* [Гар., с. 18], *сердце*, *солнце* [Гар., с. 42], *властнѣ*, *крестнѣ* [Гар., с. 44], *чувствуется* [Гар., с. 46], *щастливый* [Гар., с. 121];

9) наявність повноголосних форм: *Короны*, *короля*, *молодыми* [Бл., 1939, ч. 1, с. 1–2], *голос* [Бл., 1940, ч. 4, с. 110], *порох*, *перед* [Бл., 1941, ч. 1, с. 6], *через* [Бл., 1941, ч. 1, с. 9], *корова*, *сторож* [Бл., 1942, ч. ч. 8–9, с. 204], *голову*, *хоронить* (береже) [Бл., 1942, ч. 11, с. 293], *ворога* [Бл., 1943, ч. 1, с. 18], *солодоцѣ* [Бл., 1944, ч. 4, с. 57], *голод* [Бл., 1944, ч. 5, с. 65], *здорова* [Бл., 1944, ч. 5, с. 67], але *предплатникам* [Бл., 1941, ч. 1, с. 9]; *голосъ* [ГУЯ, с. 13], *въ серединѣ* [ГУЯ, с. 15], *городъ*, *коровице*, *коровка* [ГУЯ, с. 19], *корова* [ГУЯ, с. 32], *золото*, *ворота* [ГУЯ, с. 21], *молоко* [ГУЯ, с. 35], *голодень* [ГУЯ, с. 33], *передъ*, *черезъ* [ГУЯ, с. 67], але *среднего* [ГУЯ, с. 23]; *король*, *долонь* [Гар., с. 13], *борода*, *голосъ*, *солома*, *середа*, *полова*, *молоко*, *морокъ* [Гар., с. 20], *дерево*, *голова* [Гар., с. 23];

10) вживання дієслів минулого часу на *л*, *в*: *жив*, *поддерживав*, *видѣв*, *роздумовав*, *подяковав*, *подав* [Бл., 1941, ч. 1, с. 10], *слухав*, *вычистив*, *быв* [Бл., 1941, ч. 1, с. 11], *говорив* [Бл., 1941, ч. 1, с. 12]. У посланні єпископа О. Стойки до пастви фіксуємо вживання *л*: *обдароваль* [Бл., 1941, ч. 1, с. 1], *быль* [Бл., 1941, ч. 1, с. 2], *зробиль*, *розв'язаль*, *осушилъ* [Бл., 1941, ч. 1, с. 4]. Те саме стосується і «Граматики угрорусского языка для середнихъ учебныхъ заведений», тут усюди спостерігаємо вживання дієслів минулого часу на *л*: *пошель бы* [ГУЯ, с. 48], *рисоваль*, *прочиталь* [ГУЯ, с. 50], *кричаль*, *хвалиль* [ГУЯ, с. 53], *быль* [ГУЯ, с. 57], *призываль* [ГУЯ, с. 58], *сотвориль* [ГУЯ, с. 60]. А вже у граматиці І. Гарайди вживається лише *в*: *бывъ*, *стоявъ* [Гар., с. 5], *читавъ* [Гар., с. 25], *вѣвъ* [Гар., с. 68], *крикнувъ*, *перерѣзовавъ* [Гар., с. 72], *писавъ*, *крьвъ* [Гар., с. 76], *живъ* [Гар., с. 120];

11) позначення м'якості сонорного [р] наприкінці слів: *Господарь* [Бл., 1939, ч. 1, с. 2], *вѣръ* [Бл., 1940, ч. 4, с. 110], *архипастырь* [Бл., 1941, ч. 1, с. 1], *теперь* [Бл., 1941, ч. 1, с. 9], *матерь* [Бл., 1941, ч. 1, с. 10], *задарь* [Бл., 1943, ч. 2, с. 38], але *дармо* [Бл., 1942, ч. ч. 8–9, с. 198], *вечеру* (вечерю) [Бл., 1941, ч. 1, с. 9]. У «Граматицѣ угрорусского языка для середнихъ учебныхъ заведений» м'якість сонорного [р] також позначається на письмі, наприклад, у словах *теперь*, *ударь* [ГУЯ, с. 13]. Те саме стосується і «Граматики руського языка»: *царь* [Гар., с. 13], *цѣсарь* [Гар., с. 14], *матѣрь* [Гар., с. 19], *столярь* [Гар., с. 26], *теперь* [Гар., с. 136];

12) відсутність подовження: *проявленя* [Бл., 1939, ч. 1, с. 1], *братя* [Бл., 1941, ч. 1, с. 2], *упованю* [Бл., 1941, ч. 1, с. 10], *нарѣканя* [Бл., 1941, ч. 1, с. 14], *гриманя*, *бриньканя* [Бл., 1941, ч. 2, с. 56], *житя* [Бл., 1944, ч. 4, с. 55], *убраня* [Бл., 1944, ч. 4, с. 56], *терпѣня* [Бл., 1944, ч. 4, с. 64], *намѣреня* [Бл., 1944, ч. 5, с. 65], *змилованя* [Бл., 1944, ч. 5, с. 67], *статѣ* [Бл., 1944, ч. 5, с. 69], *уживаня* [Бл., 1944, ч. 5, с. 71], у *богослуженю* [Бл., 1944, ч. 5, с. 73]. Натомість у праці «Грамматика угрорусского языка для середнихъ учебныхъ заведений» фіксуємо такі форми, як: *понятіе*, *желанія*, *изъ соединенія* [ГУЯ, с. 9], *поясненія* [ГУЯ, с. 11], *знаніе* [ГУЯ, с. 12], *за исключеніемъ*, *дѣленіе* [ГУЯ, с. 13]. А в граматиці І. Гарайди паралельно вживаються іменники середнього роду із закінченням *-я* та нетиповим для сучасної української мови закінченням *-іе*: *стремленя* [Гар., с. 6], *розважаня* [Гар., с. 7], *благословеніе*, *крещеніе* [Гар., с. 12], *при склоненіи*, *при спряженіи* [Гар., с. 17], *склоненя* [Гар., с. 37], *предложеніе*, *реченя* [Гар., с. 22], *читаня* [Гар., с. 26], *по значенію*, *оконченя* [Гар., с. 27], *оконченіе* [Гар., с. 32], *братя* (*братя василияне*) [Гар., с. 36], *статья* [Гар., с. 39]. Автор пояснює це так: «Якъ видно изъ взорца, у сихъ словъ въ 2 пад. множ. находиме пень + й (изъ услови-ь).

Групи 4. (*насѣня*) и 5. (*условіе*) оригінально належали до одного склонення, т. е. оконченія -я повстало ізь оригінального -іе, потомъ было -ѣ, а на конці -я (*знаніе, знанье, знаня*). Нынѣ даякѣ слова и въ письменномъ языкѣ уживаються только въ скороченой формѣ зь оконченьемъ на -я. Пр.: *спаня, насѣня*. Даякѣ, особенно церк. слав. и вел. русскѣ слова уживаються всегда въ повной оригінальной формѣ на -іе. Пр.: *условіе, мнѣніе*. Многѣ ізь сихъ словъ уживаються и въ письмѣ, и въ живомъ говорѣ въ обохъ (въ повной и скороченой) формахъ. Пр.: *засѣданіе – засѣданя, знаніе – знаня*, але наголосъ въ сихъ случаяхъ змѣняєся: *засѣданіе, засѣданя*. Мы въ сей граматицѣ уживаєме тоже обѣ формы для одного и того же слова для показанія того, что они можуть уживатися хоть въ которой формѣ» [Гар., с. 42];

13) використання літери т на позначення латинського звука [th] або грецького [θ]: *до Томы, Томо* [Бл., 1940, ч. 4, с. 110], *Теодосій, Доротей, Вартоломей* [Бл., 1942, ч. ч. 6–7], *Картагенѣ* [Бл., 1942, ч. ч. 8–9, с. 200], *Теофан* [Бл., 1942, ч. 10], *Агатона* [Бл., 1944, ч. ч. 6–7, с. 83]. У «Граматицѣ угрорусского языка для середнихъ учебныхъ заведеній» останньою літерою в алфавіті є літера «Ө – ө (өита)» [ГУЯ, с. 10], яка, як відомо, раніше вживалася на позначення латинського звука [th] або грецького [θ]. Також тут подано такий коментар: «Букву ө находиме только въ старыхъ церковныхъ книгахъ» [ГУЯ, с. 13]. Однак це не завадило укладачам граматики ввести її до складу алфавіту;

14) вживання літери г на позначення звука [g]: *Гортанов* [Бл., 1942, ч. 11, с. 260], *фиргангу* [Бл., 1943, ч. 2, с. 39]. Зауважимо, що вживання літери г фіксуємо ще в «Благовістнику Пресв. Серця Христового», що виходив у Хусті в січні – березні 1939 р., зокрема зазначено: *агітаторів* [БПСХ, ч. ч. 1–2], *релігійний, газета, апологетичну, інтелігенція* [БПСХ, ч. ч. 1–2, с. 2], *етимологію* [БПСХ, ч. ч. 1–2, с. 3]. Натомість у «Граматицѣ угрорусского языка для середнихъ учебныхъ заведеній» звук [g] на письмі позначається літерою г: «Буква г читаєся, якъ латинска h, и только въ словахъ иностранного происхожденія читаєся подобно латинской g. Напр.: *голосъ* (голосъ), *нога* (нога), *грамматика* (грамматика), *гимназія* (гимназія) и т. д.» [ГУЯ, с. 13]. Те саме стосується і праці І. Гарайди «Грамматика руського языка»: «Г означає два розні звуки: 1. гортанный лат. h; 2. заднеподнебѣнный лат. g. Вообщє г въ нашємъ языкѣ выговоряєся якъ лат. h; якъ лат. g выговоряєся только въ немногихъ руськихъ або обрусѣвшихъ словахъ, дале въ чужихъ словахъ, кромѣ того въ даякихъ руськихъ фамилійныхъ именахъ. Прим. *бигарь, гелетка, мозогъ, газда, газета, ганок, ганчъ, гнотъ, гратя, грунь* и еще дасколько другихъ. Чужѣ слова: *географія, газъ, гимназія, магазинъ* и т. д. Руськѣ фамилійнѣ имена: *Гелебанъ, Гангур* и пр. Также въ чужихъ фамилійныхъ именахъ: *Галамбъ, Гергель*» [Гар., с. 11];

15) відсутність написання літери ъ вкінці слів: *Богбѣдних* [Бл., 1941, ч. 1, с. 6], *Евхаристійным, так, лиш* [Бл., 1941, ч. 1, с. 7], *годен* [Бл., 1941, ч. 1, с. 8], *муж, мир, читачам* [Бл., 1941, ч. 1, с. 9], *пан* [Бл., 1941, ч. 1, с. 10], *нашим гаслом* [Бл., 1941, ч. 1, с. 11], *за всѣх христیان* [Бл., 1941, ч. 1, с. 15]. Зауважимо, що навіть після виходу 1940 р. колективної «Граматики угрорусского языка для середнихъ учебныхъ заведеній», а 1941 р. – праці І. Гарайди «Грамматика руського языка», в яких, в обох випадках не без вказівок місцевої влади, було наново впроваджено написання ъ у кінці слів, цю мовну особливість у «Благовістнику» ми фіксуємо лише в опублікованих звер-

неннях єпископа О. Стойки, натомість в усіх інших матеріалах та навіть назві ця літера наприкінці слів не вживається. У зверненні єпископа О. Стойки, як і у вказаних граматиках, зазначено: *сємейномъ, по силамъ, одєнь-другого, всѣхъ, на сторонахъ, будєть* [Бл., 1941, ч. 1, с. 1], *Вечєрь, мечъ, Ангєль, Карпатскихъ Верховинъ* [Бл., 1941, ч. 1, с. 2]; *народъ, языкъ, каноникъ, начальникъ* [ГУЯ, с. 8], *звукъ, словъ* [ГУЯ, с. 9], *Атлантическій Океанъ, Александръ Духновичъ, Хустъ* [ГУЯ, с. 10]; *руськимъ, великорусскимъ, въ, подъ* [Гар., с. 5], *лѣсъ, мужъ, воздухъ, Богъ, ангєль* [Гар., с. 25], *Иванъ, Ужгородъ* [Гар., с. 26];

16) відсутність позначення на письмі роздільної вимови звуків: *до вязницѣ* [Бл., 1940, ч. 10, с. 290], *бюся* [Бл., 1941, ч. 1, с. 6], але *б'єся* [Бл., 1943, ч. 2, с. 60], *девятеро* [Бл., 1941, ч. 1, с. 9], *кровю* [Бл., 1942, ч. ч. 6–7, с. 182], *розпята* [Бл., 1942, ч. 11, с. 260], *обовязок* [Бл., 1942, ч. 11, с. 286], *у пятау* [Бл., 1944, ч. 5, с. 78], але *з'ѣла* [Бл., 1941, ч. 2, с. 57], *пїянства* [Бл., 1942, ч. ч. 8–9, с. 205], *з'єдиной* [Бл., 1942, ч. 12, с. 290]. У «Граматицѣ угрорусского языка для середнихъ учебныхъ заведеній» роздільна вимова звуків на письмі позначається за допомогою літери ъ у таких словах: *вѣдно* [ГУЯ, с. 65], *объявление, сѣздъ, обьемъ* [ГУЯ, с. 69], але *мяго* [ГУЯ, с. 11], *девять* [ГУЯ, с. 17], *пятница* [ГУЯ, с. 19], *пяница, вымя, имя, племя, сѣмя* [ГУЯ, с. 22]. У праці І. Гарайди позначення роздільної вимови звуків на письмі здебільшого не спостерігаємо: *славяне* [Гар., с. 5], *розпята* [Гар., с. 16], *мягого* [Гар., с. 17], *пять* [Гар., с. 53], *девять, пятнадцять* [Гар., с. 54], *обовязковъ* [Гар., с. 131], *мяса* [Гар., с. 134], *безъ памяти* [Гар., с. 137], але *в'єдно, б'ю, з'ѣздъ* [Гар., с. 13].

Зауважимо, що в «Благовістнику» також трапляються загальноукраїнські слова, до яких у дужках подано розмовний відповідник, наприклад: *застукав (дуркав)* [Бл., 1941, ч. 1, с. 28], *сѣрников (швабликов)* [Бл., 1941, ч. 2, с. 48], *неправду казати (циганити)* [Бл., 1941, ч. 2, с. 56].

Висновки. Отже, саме за часів Карпатської України (жовтень 1938 р. – березень 1939 р.) редактори «Благовістника Пресв. Серця Христового», отці Чину святого Василя Великого, чітко задекларували свою проукраїнську позицію та вперше з дати виходу «Благовістника» у грудні 1921 р. почали видавати його фонетикою. На нашу думку, це мало значний вплив на подальшу долю періодичного видання. Так, навіть у роки угорської окупації (1939–1944 рр.), попри утверджену політику «угрорусизму», редактори «Благовістника», отці Чину святого Василя Великого, дотримувалися певних норм українського правопису, чого не спостерігаємо в інших місцевих виданнях. Зокрема, тут фіксуємо такі фонетико-орфографічні особливості, що були нехарактерними для всіх інших тогочасних видань, зокрема і видань «Подкарпатского Общества Наукъ», як відсутність написання літери ъ наприкінці слів, передача звука [g] літерою г, використання літери т на позначення латинського звука [th] або грецького [θ] та інші. Завдяки цьому Чин святого Василя Великого можна вважати чи не єдиною культурно-релігійною інституцією, яка послідовно відстоювала особливості української літературної мови на сторінках друкованого органу «Благовістник», що виходив на теренах історичного Закарпаття в 1939–1944 рр.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо в детальному описі морфологічних, лексичних та синтаксичних особливостей мови релігійної газети «Благовістник» (1939–1944 рр.).

Література:

1. Габор В. Українські часописи Ужгорода (1867–1944 рр.): історико-бібліографічне дослідження / наук. ред.-консультант М. Романюк. Львів, 2003. 564 с.

Скорочення назв використаних джерел:

- Бл.** – 1) Благовѣстник. Релігійно-духовний орган угорусинів / Головний редактор: Александер Ильницький. Отвѣчателный редактор: о. Др. Александр Немет. Редагує: Комитет унгарских гр. кат. богословов. Унгарь, 1939. Рочникъ I. Ч. I. Децембер. 1939. 33 с.;
- 2) Благовѣстник. Релігійно-духовний орган угорусинів / Головний редактор: Александер Ильницький. Отвѣчателный редактор: о. Др. Александр Немет. Редагує: Комитет унгарских гр. кат. богословов. Унгарь, 1940. Рочникъ II. Ч. 1–10. 308 с.;
- 3) Благовѣстник. Духовна новинка / за видавництво отвѣчає: Александер Ильницький. Редагує: Отцѣ Василияне. Унгарь – Ужгород, 1941. Рочникъ III (XXI). Числа 1–12. 320 с.;
- 4) Благовѣстник Пресвятого Серця Христового / За видавництво отвѣчає: Александер Ильницький. Редагує и за редакцію отвѣчає: о. Вартоломей Дудаш, ЧСВВ. Унгарь: Выдавництво и Книгопечатня ОО. Василян, 1942. Рок выданя IV (XXII). Числа 1–12. 320 с.;
- 5) Благовѣстник Пресв. Серця Христового / за видавництво отвѣчає: Александер Ильницький. Редагує и за редакцію отвѣчає: о. Вартоломей Дудаш, ЧСВВ. Унгарь: Выдавництво и Книгопечатня ОО. Василян, 1943. Рок выданя V (XXIII). Числа 1–12. 224 с.;
- 6) Благовѣстник Пресв. Серця Христового / за видавництво отвѣчає: Александер Ильницький. Редагує и за редакцію отвѣчає: о. Вартоломей Дудаш, ЧСВВ. Унгарь: Выдавництво и Книгопечатня ОО. Василян, 1944. Рок выданя VI (XXIV). Ч. 1–6–7. 97 с.
- БПСХ** – Благовѣстник Пресв. Серця Христового / редактор: о. С. Сабол, ЧСВВ. Хуст: Державна друкарня в Хусті, 1939. Річник XIX. Число 1–2. Січень – лютий 1939. 24 с.
- Гар.** – Гарайда І. Грамматика руського языка. Унгарь: Книгопечатня Юлія Фельдешія, 1941. 143 с.
- ГУЯ** – Грамматика угорусского языка для середнихъ учебныхъ заведеній. Унгарь: Типографія Ю. Фельдешія, 1940. 114 с.

Чаварга А. П. Влияние издательской деятельности Ордена святого Василия Великого на сохранение фонетико-орфографических особенностей украинского языка на территории исторического Закарпатья в 1939–1944 гг. (на материале периодического издания «Благовѣстник»)

Аннотация. В статье выясняется, как издательская деятельность отцов Ордена святого Василия Великого

способствовала сохранению фонетико-орфографические особенностей украинского языка на территории исторического Закарпатья в 1939–1944 гг. Для этого автор прослеживает основные фонетико-орфографические особенности языка религиозной газеты «Благовѣстник» (1939–1944 гг.), которую редактировали и издавали отцы Ордена святого Василия Великого, а также сравнивает их с языковыми особенностями «Грамматики угорусского языка для среднихъ учебныхъ заведеній» (1940 г.) и труда И. Гарайды «Грамматика руського языка» (1941 г.).

Ключевые слова: фонетико-орфографические особенности, литературный язык, история украинского литературного языка, историческое Закарпатье, религиозная периодика, «Благовѣстник», грекокатолическое духовенство, Орден святого Василия Великого.

Chavarha A. The influence of the publishing activity of the Order of Saint Basil the Great on the preservation of the phonetic and orthographic peculiarities of the Ukrainian language on the territory of historical Transcarpathia in 1939–1944 (on the material of the periodical “Blahovistnyk”)

Summary. The article ascertains how the publishing activity of the Fathers of the Order of St. Basil the Great contributed to the preservation of the phonetic and orthographic peculiarities of the Ukrainian language on the territory of historical Transcarpathia in 1939–1944. For this purpose, the author traces the main phonetic and orthographic features of the language of the religious newspaper “Blahovistnyk” (1939–1944). The newspaper was edited and published by the Fathers of the Order of St. Basil the Great. Thus, the author compares the linguistic features of this periodical with those of “Hrammatyka uhorusskoho yazyka dlia serednikh uchebnykh zavedenii” (1940), and the work of I. Haraida “Hrammatyka rus’koho yazyka” (1941).

Key words: phonetic and orthographic features, literary language, history of Ukrainian literary language, historical Transcarpathia, religious periodicals, “Blahovistnyk”, Greek Catholic clergy, Order of Saint Basil the Great.

Щенка О. А.,

доцент,

завідувач кафедри гуманітарних дисциплін

і мовної підготовки іноземних громадян

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

СУЧАСНИЙ ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ТЕКСТ: КВАЛІФІКАЦІЙНІ ТА ДИФЕРЕНЦІЙНІ ОЗНАКИ

Анотація. У статті визначено статус публіцистичного тексту в сучасній текстосистемі як продукту і засобу масової комунікації, виявлено кваліфікаційні характеристики текстів сучасної української публіцистики, окреслено основні диференційні ознаки, з'ясовано трансформаційні прояви в текстах засобів масової інформації, окреслено перспективи ефективної комунікації за допомогою публіцистичних текстів.

Ключові слова: публіцистичний текст, медіатекст, полікодовість, полістилістичність, форматність.

Постановка проблеми. Публіцистику називають літописом сучасності, тому що вона віддзеркалює поточну історію, сьогодення, відображає проблеми суспільства – політичні, економічні, соціальні, побутові, філософські тощо, близька до художньої літератури. Публіцистика, як і белетристика, невичерпна, характеризується жанровим розмаїттям, цілим спектром виражальних засобів. Не меншим розмаїттям характеризуються й наукові праці, присвячені публіцистиці, хоча її особливості до кінця ще не вивчені. Складність розуміння суті публіцистики можна пояснити надзвичайним багатством її проявів, до того ж не завжди контрастних. Дослідники перелічують те, що так чи інакше інтуїтивно можна віднести до публіцистики, проте це не допомагає зрозуміти її сутності. У зв'язку із цим актуальною й доречною видається спроба з'ясувати сутність поняття «публіцистичний текст», виявити його кваліфікаційні й диференційні характеристики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Публіцистичний текст постійно перебуває в полі зору лінгвістів, оскільки поєднує всі різновиди усної й писемної форм мовлення: риторичної, поетичної, розмовної, репрезентує мовні новації і матеріал, що дає можливість вивчати мову на сучасному етапі. Останніми десятиліттями виокремлюємо низку лінгвістичних студій, де автори – В. Богуславська, Т. Добросконська, М. Казак, Л. Кайда, Т. Камінська, Б. Місонжников, О. Тертичний, Г. Солганик, К. Щелкунова та ін. – намагаються розмежувати поняття «текст» і «публіцистичний текст», публіцистичний текст і «журналістський текст»; аналізують специфіку й функціонування публіцистичного тексту в системі масової комунікації, вивчають ефективність публіцистичного тексту, його мовні особливості тощо. Водночас із розвитком медіалінгвістики, медіастилістики, медіакультури та появою таких феноменів, як медіатекст, радіотекст, телетекст, журналістський текст, медіапростір, спостерігаємо певну розмитість і нечіткість у трактуванні поняття «публіцистичний текст». Отже, необхідність визначення й окреслення меж публіцистичного тексту на сучасному етапі розвитку лінгвістики й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Метою статті є з'ясування змісту поняття «публіцистичний текст», виявлення його кваліфікаційних і диференційних ознак.

Виклад основного матеріалу. Проаналізуємо публіцистичний текст як різновид феноменів «текст» і «медіатекст», а також як провідний елемент публіцистичної комунікації. Спочатку звернемося до поняття «текст», проте зауважимо, що сьогодні однозначного тлумачення та загально визначеної дефініції цього багатоаспектного лінгвістичного явища немає. О. Селіванова виокремлює п'ять основних причин відсутності єдиного визначення: 1) формалізація дефініції; 2) різноплановість текстів; 3) різноманітність підходів до вивчення текстів; 4) звуження функцій тексту, його канонізація як складника комунікативного процесу; 5) абсолютизація певної категорії або кількох категорій тексту [1, с. 600–601]. Проте спробуємо звернутися до окремих формулювань поняття текст, поданих в авторитетних працях та лексикографічних джерелах. У «Словнику української мови» текст тлумачиться як: *1. Відтворена письмово або в друкованому вигляді авторська праця, документ, пам'ятка тощо. 2. Зміст певного словесного твору. 3. Основна частина друкарського набору без коментарів, виносок, приміток, малюнків і т. ін. 4. Літературний чи інший твір або його уривок для читання, аналізу тощо. 5. Шрифт, розміром близько 8 мм [2, с. 57].* І. Гальперін трактує текст як *витвір мовленнєвотворчого процесу, що має завершений, об'єктивований у вигляді писемного документа, літературно оброблений згідно з типом цього документа, складається з назви (заголовка) та низки особливих одиниць (надфразових одиниць), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, має певну цілеспрямованість і прагматичну настанову [3, с. 18].* У термінологічній енциклопедії О. Селіванової текст дефінується як *цілісна семіотична форма лінгвопсихоментальної діяльності мовця, концептуально та структурно інтегрована, що служить прагматичним посередником комунікації й діалогічно вбудована до семіотичного універсуму культури [1, с. 600].* Обсяг статті не дає можливості детально проаналізувати наведені дефініції та розглянути інші, проте, узагальнивши наявні визначення, доходимо висновку, що текст – це будь-який цілісний і завершений мовленнєвий продукт із заданою прагматичною настановою; це єдність, об'єднана комунікативною цілісністю, смисловою завершеністю, логічним, граматичним і семантичним зв'язками.

Поняття «публіцистичний текст» і «текст» співвідносяться, як рід і вид, тобто публіцистичний текст – це текст із певним набором текстових категорій, функцій і настанов.

Водночас проміжною ланкою між текстом і публіцистичним текстом виступає медіатекст. Медіатекст – це будь-який текст, з допомогою якого здійснюється масова комунікація. Він включає паралельні, взаємозамінні феномени, як-от: масмедійний текст, журналістський текст, публіцистичний текст, телетекст, рекламний текст, PR-текст, інтернет-текст тощо [4].

Г. Солганик визначає медіатекст як різновид тексту, що належить до сфери масової інформації, який характеризується особливим типом автора (принциповий збіг творця мовлення та його суб'єкта), специфічною текстовою модальністю (відкрите мовлення, різноманіття авторського «Я»), розрахований на масову аудиторію [5, с. 15]. Зрозуміло, що будь-який публіцистичний текст є різновидом медіатексту, однак ці поняття не тотожні, оскільки публіцистичний текст не є медіатекстом в усіх його проявах (порівняймо телетекст, радіотекст, рекламний текст тощо). Деякі лінгвісти публіцистичний текст називають медіатекстом, що, на нашу думку, є припустимим, хоча не зовсім точним.

Схематично співвідношення між поняттями «текст», «медіатекст» та «публіцистичний текст» можна передати так:

Сьогодні науковці говорять про необхідність диференціації понять публіцистичний текст і журналістський текст [6; 7], які традиційно в лінгвістиці та лінгвостилістиці функціонують як взаємозамінні. Проте тільки вчені намагаються проаналізувати типи і жанри текстів за їхньою приналежністю до публіцистичних або журналістських, як одразу стає зрозумілим, що чітко розмежувати ці поняття неможливо. Публіцистика і журналістика перебувають в одній площині. Мабуть, щоб все ж таки розмежувати ці феномени, необхідно зважати не на жанри і типи, а на кваліфікаційні ознаки кожного типу текстів, знайти відмінні характеристики, наприклад, спосіб подання матеріалу, забарвлення тексту, авторське «Я» тощо. Не можемо не погодитися з позицією Л. Кайди, яка основними критеріями публіцистичного тексту вважає ставлення автора до дійсності та функції, на реалізацію яких спрямовано текст [8]. Натомість К. Щелкунова виступає проти розмежування понять «публіцистичний текст» і «журналістський текст», зазначає, що «синкретизм є природною властивістю публіцистичного тексту і таке розведення понять є зайвим термінологічним дробленням» [9, с. 76].

Серед науковців немає одностайності щодо визначення самого поняття «публіцистичний текст»: одні називають публіцистичними тексти суспільно-політичної тематики, другі – масово-політичні тексти, треті – гострополемічні твори, четверті – написані в аналітичних жанрах, виключають водночас інформаційні й художньо-політичні тексти. О. Тертичний, наприклад, до публіцистики відносить документальну публіцистику, художню публіцистику та художньо-документальну [10, с. 96]. На думку В. Ученової, публіцистичним текстом можна назвати будь-яке звернення до широкої аудиторії з метою її політичної активізації [11]. Ширшою є дефініція публіцистичного тексту, подана К. Щелкуною: «Це зв'язаний знаковий комплекс, який орієнтується на взаємодію автора й масової аудиторії для обміну актуальною соціальною інформацією, уявленнями, думками та максимально актуалізує потенціал текстової динаміки» [9, с. 118].

На нашу думку, публіцистичний текст як багатоаспектне явище можна інтерпретувати, по-перше, як текст у класичному розумінні; по-друге як особливий тип тексту, відмінний від

інших (наукових, художніх тощо); по-третє, як продукт масової комунікації; по-четверте, як засіб масової комунікації.

Специфіка публіцистичного тексту як засобу масової комунікації полягає в тому, що він є **посередником** між автором й аудиторією. Отже, автор має «закласти» у публіцистичний текст весь потенціал для ефективної комунікації, оскільки іншої можливості скорегувати взаємодію автор ↔ аудиторія не буде (передусім це стосується друкованих засобів масової інформації (далі – ЗМІ)). Публіцистичному тексту притаманні опосередковане спілкування й особливий характер зворотного зв'язку. Зворотний зв'язок автор ↔ читач відтермінований у часі й просторі, обмежений, мінімізований, часом взагалі відсутній

Також варто зауважити, що публіцистичний текст – це часто **колективний витвір**: його створює автор, редагує редактор, він розміщується поруч з іншими текстами, які певним чином впливають на зміст і сприйняття інформації, поданий у конкретному публіцистичному тексті.

Зважаючи на викладене вище, можна говорити про таку особливість публіцистичного тексту, як **масовість**: читач публіцистичного тексту – масова аудиторія, аудиторія анонімна, розосереджена в часі і просторі, а сам публіцистичний текст часто є «колективним продуктом», «текстом команди, а не окремої людини», навіть якщо під текстом стоїть ім'я автора: «команда під керівництвом п. Н стає аналогом класичного розуміння поняття «автор» [12, с. 103].

Сучасний публіцистичний текст – це текст **полікодовий**. Полемічність сприйняття публіцистичного тексту стала причиною ускладнення його структури, включення до нього елементів різних семіотичних систем. У створенні маніпулятивного тексту, яким є текст публіцистичний, важливою є не тільки інформація, а й спосіб передачі цієї інформації. Так, з'явився так званий креолізований текст. Креолізованими називають тексти, для створення яких «поряд із вербальними використовують іконічні засоби, а також засоби інших семіотичних кодів (шрифт, колір тощо)» [13, с. 2]. Зазначимо, що на позначення таких текстів, крім «креолізований», вживають терміни «полікодовий», «ізовербальний» та інші. Ми зупинимомся на варіанті «полікодовий».

Сучасні полікодові публіцистичні тексти мають певне графічне (шрифтове) оформлення, ілюстрації, що супроводжують вербальний текст. Особливе графічне оформлення найчастіше репрезентується в назвах і заголовках, пор.: *АБОНПЛАТА, або несплата* (УМ. № 83, 3–4 серпня 2108 р.); *Червоні поГРО-ЗИ. Україну накрив потужний циклон зі зливами, градом і штормовим вітром* (УМ. № 62, 12 червня 2108 р.). Крім того, сам текст може «розбавлятися» ілюстраціями, фото, схемами, знаками, а також коментарями, зауваженнями, підзаголовками, представленими іншим шрифтом, кольором тощо. Наприклад, у газеті «Вечірній Київ» текст про сезонні небезпеки репрезентує цілий арсенал медійних засобів: великим жирним шрифтом подано назву, жирний, але меншого розміру шрифт має заголо-

Сезонні небезпеки

Тетяна КВАТКОВСЬКА

Протягом року ми з нетерпінням чекаємо на літо, забавляючись, що це благодатна пора року не позовбавлена й неприємних сюрпризів. І часто-густо впадаємо у розпач, коли треба, наприклад, швидко діяти, рятуючи власне або чужі життя.

▶ ОМАНЛИВА ПІДСУПНІСТЬ СОЛЦЯ

Спокотного дня (а, якщо вірити прогнозам синоптиків, найближчим часом ми ще неодноразово зустрінемося із значальною високою температурою, до 30 градусів і вище), провівши від 30 хвилин до 2-х годин на сонці з непокритою головою, можна отримати сонячний удар. Його симптоми – головний біль, нудота, загальна слабкість, іноді підвищена температура і навіть судороги. Спеціалісти радять у таких випадках якомога швидше відійти до дому, покласти на голову холодний компрес, лягти на м'яку поверхню і ковчати 15-20 хвилин пити воду або тютювний чай. Якщо людина при вас втрачає свідомість, слід перевірити, що вона дихає, при потребі зробити їй штучне дихання. Потім перевірити постачання до голови прохолодного приміщення, покласти на лямки, пристосувавши під колінами валик з одягу, а на голову – холодний компрес. З рані, якщо згорів не приходять до тями, викликати «швидку».

Не всі знають, що у спеку збільшується вірогідність не лише сонячного, а й теплового удару, або перегріву. А, між тим, він не виключений, навіть якщо ми, перебуваючи тривалий час на сонці, ретельно захищаємо голову від пекучих променів. До речі, тепловий удар можна отримати в маршрутках, білястіть з яких вітру надмірно нагрівають дзвіголубки. Симптоми перегріву такі ж, як при сонячному ударі.

Пікніри радять: якщо вам раптом стало зле, треба негайно десь присісти, при можливості вжити жарознижувальні ліки – тобто аспірину або сол-падетину. Відомо, що

Не слід забувати, що безконтрольне перебування на сонці може привести до дуже негативних наслідків. Наприклад, сильна засмага прискорює старіння шкіри, руйнуючи у ній пружні тканини. Надмірний ультрафіолет сприяє утворенню ракових пухлин. З них найпоширеніший – рак шкіри. В Україні, за даними Національного канцер-реєстру України, щорічно реєструється понад 20 тисяч нових

адже вода – чудовий провідник струму. Тому мерщій подати від рички чи ставка: удар блискавки поширюється навколо водобіи в радіусі 100 метрів. Найбезпечніше перебувати в приміщенні з блискавкозахистом. Якщо злива застала вас у місті, зайдіть до крамниці, під'їзду, кафе. Ховаючись від дощу під деревами, не забувайте, що блискавка найчастіше вражає у найвищі із

нещастя траплялося із кимось поблизу – негайно викликайте «швидку». Аде головна небезпека удару блискачкою – ураження серця від значного порушення його ритму – аж до зупинки. Якщо умови дозволяють, покладіть постраждалого до ліжка, при потребі зробіть йому штучну вентиляцію легень, непрямий масаж серця, розтріпайте все тіло і кінцівки, напоїть гарячим чаєм.

кням, мовляв, змії вже у місті і нападають на дітей. Насправді, укуси змії – явище рідкісне. По-перше, ретельні активуються тільки в теплий період року і ніколи не нападають на людину першими. Можна додати, що більшість змії в Україні не отруйні, і взагалі від укусу цієї класу плазани смертельних краях практично не буває.

Якщо вам не потопати, і гадюка таки укусила когось із вашої компанії, постраждалого необхідно заспокоїти і спробувати відокремити отруту. Найкраще це зробити, звичайно, за допомогою медичної банки. Оскільки така банка на природі – рід практично неможливо, можна скористатися звичайною склянкою. Для цього у її порожнину вводять запалений гніт або сирник і швидко приставляють до рани. Якщо процедура виконана правильно, вакуум втягне шкуру та м'язи, а з ними й отруту. Можна високотати отруту і ротом, але при умові, що у рятівника немає карієсу зубів, тріщин і порожнин, яких немає у губ. При цьому слід постійно спльовувати відокремлену рідину і промивати рот водою.

Лікарі не радять у таких випадках накладати на кінцівку, це може призвести до її омертвіння і гангрені. Не допомагає і алкоголь – він прискорює поширення отрути з кров'ю по всьому тілу. Не можна прилаштовувати місце укусу розчещеним залізом, сиринками, порошком марганцю тощо – це ще більше пошкоджує тканину тіла. Краще змазати рану спиртом, горілкою, одеколором і покласти зверху холодний компрес.

І звичайно ж, потерпілого необхідно якомога швидше доставити до лікарні.

▶ ОБЕРЕЖНО, ШАУРМА! Харчове отруєння також доносить поширена літня небезпека, позаяк термін зберігання продуктів у спеку різко скорочується. Їжа з величезних наметів, де її ніхто не охолоджують і не стежить за санітарним станом (за сумною статистикою, перше місце тут посідає горезвісна шаурма), м'яси і молочні продукти, що довго лежать з собою на пляжній і на пляж. Всіх цих факторів цілком достатньо для отруєння, яке, до

Рятуймося від спеки!

Не виходити на вулицю в період з 12 до 16 години
При можливості виходити на вулицю (і навіть на пляж) потім від 10 до 16 години або після 18-ї

Менше готуйте на плині та в духовці
Краще обирайте свіжі овочі, фрукти, салати і прохолодні напої, також гарно допомагає рідкобувати теплий обмін тіла зелений чай

Куди б ви не йшли, беріть із собою невагоману воду
Уникайте солодких газованих напоїв, вони не вималюють спрагу

Закрийтеся хлаторами
Вдень тепле повітря з вулиці не буде потрапляти в будинок, а вночі прохолодне повітря, коли температура знижується

Примійте частіше душ
Прохолодні душі краще змінять, ніж дасть відпочити прохолоди, коли ви знову вийдете на вулицю

Темрава рятують від спеки
Закрийте білими тканинами штори, якщо сонячні промені не будуть потрапляти в приміщення, вночі теплоізоляція приміщення не повинна опускатися на 2-3 градуси

Зменшіть фізичну активність
Після часу спекотної погоди їм при активних фізичних навантаженнях підвищується ймовірність теплового удару

Енергозберігаючі лампочки
Такі лампочки на 80% менше виділяють тепла у приміщення, ніж звичайні

Пікніри радять:
якщо вам раптом стало зле, треба негайно десь присісти, при можливості вжити жарознижувальні ліки – тобто аспірину або сол-падетину. Відомо, що

Вечірній Київ

вок, великими жирним літерами написано підзаголовки, біля кожного, зважаючи на важливість інформації, розміщено певний графічний знак: стрілка або знак оклику, а в центрі тексту автор розмістив яскраво-наочну схему-пораду, як рятуватися від спеки.

Сучасний публіцистичний текст – це текст «конверсного типу», подана в ньому інформація одноразова і невідтворювана, актуальна «тут» і «зараз». Інформація в сучасному світі дуже швидко «старіє», «строк життя новини корелює з періодичністю ЗМІ і новий номер змушує забути про попередній» [14, с. 12]. Це текст сьогоднішнього дня, він існує в контексті поточних подій, на відміну від, наприклад, художнього тексту, який має позаситуативну цінність. Цим публіцистичний текст відрізняється від універсального поняття тексту.

Публіцистичний текст сьогодні – це текст персоніфікований, де аудиторії цікавий сам автор і його позиція. Спостерігаємо активну зміну стратегії авторського написання, що дозволяє включити до тексту нові позатекстові зв'язки і розширити тим самим можливість його прочитання.

Публіцистичний текст потребує наявності спільної «культурної бази» в автора і читача для розшифрування кодів тексту. Наприклад, пересічний українець загалом розуміє, про що йдеться в публікації під назвою «За пряником і самоваром», розміщеною в газеті «Україна молода»: так чи інакше про Росію, переїзд на територію Росії українських громадян, прийняття російського громадянства тощо. Сучасний публіцистичний текст характеризується інтертекстуальністю, коли автор, замість слова, що заміщує предмет або ситуацію, бере з культурного словника вже оформлену мовленнєву модель – цитату, оригінальну або трансформовану. Але це, знову повторюємо,

потребує підготовленого читача, здатного зрозуміти глибинний зміст тексту, читача, що має спільні з автором базові знання [15, с. 95].

Останнім часом говорять про формат видання [14, с. 14], формат ЗМІ. Очевидно, що із цим поняттям пов'язаний і публіцистичний текст, оскільки формат видання (редакційна політика) визначає формат текстів, що публікуються в цьому виданні. Отже, можемо говорити про **форматність** публіцистичного тексту.

Особливістю сучасного публіцистичного тексту К. Щелкунова називає його «дворівневу структуру, що складається зі статичного та динамічного рівнів. Статика тексту проявляється у формі функційно-змістовного ядра. Динаміка полягає у відкритості тексту до взаємодії як з учасниками комунікативного процесу («авторський» і «читацький» шари), так і із «зовнішніми» об'єктами – контекстом й іншими текстами («контекстуальний» та «інтертекстуальний» шари)» [9, с. 35].

Сучасний публіцистичний текст **полістилістичний**, він вийшов за межі книжних стилів, активно взаємодіє з розмовним, діловим мовленням, рекламними й ораторськими текстами. Використання мовних засобів, різних за стильовою належністю та нормативним статусом, зумовлене «різномірністю» масової аудиторії. Таке «багатоголосся», що виявляється в поєднанні лексики з різних культурно-мовленнєвих сфер, дає можливість привернути увагу аудиторії, спрямувати її на речі, важливі для автора тексту. Наприклад: *Але ні, найзатятіші вороги чиновника різного масштабу не пофігістни, які пройдуть повз злочин, не допоможуть людині, спостерігатимуть за неподобством, а активні й тому незручні люди* (Український тиждень. № 32 від 9 серпня 2018 р.); *Окупанти «нафарширу-*

вали» передову важким озброєнням (Україна молода. № 85 від 8 серпня 2018 р.).

Особливістю публіцистичного тексту є наявність прихованої оцінності. Якщо ретельно відмежувати коментар від звичайного повідомлення, то й повідомлення обирається автором, розміщується певним чином поміж інших текстів, отже, несе імпліцитне судження, авторська модальність – невід’ємна ознака публіцистичного тексту.

Висновки. Отже, сучасний публіцистичний текст – це трансформований текст, який можна інтерпретувати як різновид класичного тексту, як вид медіатексту, як продукт масової комунікації і як засіб масової комунікації. До кваліфікаційно-диференційних ознак сучасного публіцистичного тексту належать: 1) друкована фіксація; 2) актуалізація через ЗМІ; 3) масовість; 4) полікодовість; 5) форматність; 6) полістилістичність; 7) одноразовість; 8) авторська модальність; 9) спрямованість на відображення сьогодення; 10) призначення для масової аудиторії; 10) відносна автономність в межах масовокомунікативного процесу, ізольованість від безпосередньої взаємодії; 11) інтертекстуальність. Сучасне суспільство сприяє подальшій трансформації публіцистичного тексту, зміні його ролі і функцій, тому перспективним здається вивчення засобів взаємодії автора тексту з масовою аудиторією через формат публіцистичного тексту, від чого залежить ефективність конкретного комунікативного акту та перспективи публіцистичної комунікації загалом.

Література:

1. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К., 2006. 716 с.
2. Словник української мови: в 11 т. Т. 10. 1979. С. 57.
3. Гальперин И. Текст как объект лингвистического исследования. 4 изд., стереотипное. М.: КомКнига, 2006. 144 с.
4. Казак М. Специфика современного медиатекста. URL: <http://www.discourseanalysis.org/ada6/st42.shtml>.
5. Солганик Г. К определению понятий «текст» и «медиатекст». Вестн. Моск. ун-та. Сер. 10 «Журналистика». 2005. № 2. С. 7–16.
6. Полонский А., Гречихин М. Публицистика: особый вид словесного творчества в пространстве массовых коммуникаций. Вестник Белгородского университета потребительской кооперации. Вып. 4. 2006. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/151227651.pdf>.
7. Кайда Л. Эффективность публицистического текста. М.: МГУ, 1989. 184 с.
8. Кайда Л. Композиционная поэтика публицистики. М.: Флинта, 2006. 144 с.
9. Щелкунова Е. Публицистический текст в системе массовой коммуникации: Специфика и функционирование: учебн. пособие. Воронеж: Родная речь, 2004. 194 с.
10. Тертычный А. Публицистика в современных российских СМИ: рефлексия и практика. Вестник РУДН. Серия «Литературоведение. Журналистика». Вып. 23. 2018. С. 95–102.
11. Ученова В. Основные направления разработки теории публицистики: учебно-методическое пособие. М.: Издательство МГУ, 1978. 69 с.
12. Артамонова Ю., Кузнецов В. Герменевтический аспект языка СМИ. Язык средств массовой информации: учебное пособие для вузов / под ред. М. Володиной. М.: Академический проект «Альма Матер», 2008. С. 99–117.
13. Бернацкая А. К проблеме «креолизации» текста: история и современное состояние. Речевое общение. Специализированный вестник. Вып. 3 (11). Красноярск: Красноярский университет, 2000. С. 104–110.
14. Современный медиатекст: учебное пособие / отв. ред. Н. Кузьмина. Омск, 2011. 414 с.
15. Сметанина С. Медиатекст в системе культуры (динамические процессы в языке и стиле журналистики конца XX в.). СПб.: Изд-во В.А. Михайлова, 2002. 383 с.

Щепка О. А. Современный публицистический текст: квалификационные и дифференциальные признаки

Аннотация. В статье определен статус публицистического текста в современной текстосистеме как продукта массовой коммуникации, представлены квалификационные характеристики текстов современной украинской публицистики, выявлены дифференциальные признаки, рассмотрены трансформационные появления в текстах средств массовой информации, очерчены перспективы дальнейшей эффективной коммуникации посредством публицистических текстов.

Ключевые слова: публицистический текст, медиатекст, поликодовость, полистилистичность, форматность.

Schepka O. Modern publicistic text: qualificational and differential signs

Summary. The article defines the status of a publicistic text in the modern text system as a product of mass communication, also the qualifying characteristics of the texts of modern Ukrainian journalism are presented, differential signs are identified, the transformational appearances in the texts of the mass media are examined, the prospects for further effective communication through journalistic texts are outlined.

Key words: journalistic text, media text, polycode, polystylistic, formality.

Miasoiedova S. V.,

*PhD in Philology, Associate Professor of foreign language department
Yaroslav Mudryi National Law University*

THE ROLE OF PHRASAL VERBS FOR SUCCESSFUL INTERCULTURAL COMMUNICATION AND UNCONVENTIONAL WAYS OF THEIR TEACHING

Summary. The article intends to explore the correlation between students' ability to use English phrasal verbs efficiently and their level of intercultural communicational competence, as well as to offer some novel ways of phrasal verbs teaching. The experiment conducted has demonstrated the effectiveness of applying of some unconventional extra-class activities, specifically Instagram educational pages Phrasal Cards and Fantastic Phrasals, as an additional tool for teaching phrasal verbs. The research opens the perspectives for further study of novel, unconventional methods of English language instruction that can make learners regard education as an exciting, inspiring and productive process of cognition.

Key words: phrasal verbs, multi-word verbs, intercultural communication, language competence, unconventional teaching methods, process of cognition.

Introduction. The processes of Eurointegration have created the new opportunities for young people's intercultural communication, e.g. participation in various international student educational programmes, employment or study prospects, which in most cases require a reliable proof of foreign language proficiency. One common way to confirm an English-level qualification is to obtain a certificate in an international examination, e.g. TOEFL, IELTS or Cambridge ESOL exams, the last ones recognized by many European educators and employers, thus preferable for those who aims at studying or working in the countries of Europe. These international exams are intended to test comprehensively all language skills as well as intercultural competences, so the preparation for them usually involves the development of certain practical language skills which reflect a person's ability to use the foreign language as a tool to adapt to the English language environment and solve the range of tasks involving the use of a foreign language. This can be quite demanding and challenging both for students who often lack necessary language experience to get fast advance required for achieving the desired result, and for a teacher who has to deal with many problems, specifically the variety of important tasks intended to be completed within the certain limits of in-class time. One such task concerning the language aspect often underestimated, however significant for achieving proficiency necessary for successful intercultural communication in general and performance in an international exam in particular, is English phrasal verbs also termed multi-word verbs, verb-particle collocations, verb-particle combinations etc.

Analysis of recent research and publications. Being an expressive, versatile and vivid phenomenon of the modern English language, multi-word verbs have always been a focus of attention of scholars: apart from the comprehensive analysis of their structure, semantics and frequency in language (B.J. White [1], A. Esquivel [2], Gardner D. & Davies [3], B. Hampe [4], B. Rudzka-Ostyn [5]) researches also concerned various aspects of their cognition and teaching (Nassaji H. &

Tian J. [6], Oe Y. & Alam Y. [7], R. Chévez Herrera [8], P. Moore Hanna [9]). Many scientists mention the complexity of phrasal verbs acquisition for L2 learners: thus, educationalists claim that although the ability to use multi-word verbs "can assess the level of English language proficiency" but learners of English "tend to adopt a strategy of avoidance" [<https://www.atiner.gr/journals/philology/2014-1-2-3-Riguel.pdf>] [10], some even argue that "students are not capable to incorporate phrasal verbs even though they were explicitly presented and studied in class" [8, p. 12]. Regarding multi-word verbs problem as a semantic rather than a syntactic one, Moore Hanna, P. offers to present the learner "with contextualized, meaningful practice of phrasal verbs with a view to developing independent learning skills" [9, p. 205].

So the **purpose** of the current study is to describe the experience and analyse the results of applying additional, unconventional ways of teaching phrasal verbs with the aim of development competences necessary for successful intercultural communication.

Presentation of the main research material. In the course of communication the speakers tend to choose the most effective language structures to influence the interlocutor in order to provide successful interaction. The choice of the language instruments may be determined by different extralinguistic factors such as the level of the speaker's lingual competence, his speaking habits, the manner of expressing ideas and feelings and other peculiarities of the speaker's idiolect. However, all the evidence suggests that the use of the phrasal verbs is a signature feature of authentic English speech; native speakers use them frequently and in different contexts as these structures can convey the diversity of meanings in an expressive, emotional and evaluative way. Although people for whom English is not a mother tongue often can see no stylistic difference between, e.g. a verb to *disappoint* and a phrasal *to let down*, or a verb *to tolerate* and a phrasal *to put up with*, native speakers, on the contrary would rather prefer to communicate their ideas with multi-word verbs, which can enhance the emotionality of an utterance making the speech more eloquent.

Notwithstanding the evidence of their positive impact on communication, multi-word verbs can be quite confusing for L2 learners as their meaning created by a particular combination of a verb and a preposition(s) is often idiomatic and impossible to infer from the components of a phrasal. For instance, the combination of the verb *to fall* and the preposition *out* makes a semantic association *fall out* (*to have an argument*). In addition to that, most phrasal verbs are polysemous, e.g. *make for* can mean *to head towards a place*, however in other contexts the same phrase is used like: *tend to facilitate something*, and its passive form *be made for* is supposed to describe a situation when *something perfectly suits to a particular function or person*. Moreover, different phrasal verbs can denote the same thing, e.g. *accidentally meet someone* can be expressed with such multi-word verbs as: *come across, run across, bump into, meet up*

with, run into, stumble on or happen on. Besides, taking into account their number (approximately 6,000 presented in the Cambridge Dictionary), the challenge of acquiring multi-word verbs by L2 learners becomes obvious, and the questions of searching efficient, no matter if unconventional, ways of teaching phrasals extremely actual and requires careful consideration and detailed research.

Apart from traditional methods and techniques of teaching phrasal verbs, such as practicing them in exercises, texts, listening extracts, some new, unconventional ways of instruction were approbated during the experiment held in Yaroslav Mudryi National Law University. The experiment intended to confirm or reject the idea of the reasonableness of implementing additional extra-class techniques for faster progress in development of intercultural competence in the area of phrasal verbs implementing.

The control group included 15 students of year three and four of the Law University who in addition to their compulsory academic course of legal English were attending an optional FCE preparation course that lasted for one academic year 2017/18 at Cambridge English Preparation Centre of Law University. Besides, the following features of uniformity of the group can be pointed out:

- the students were about the same age (from 20 to 22 years old), but different gender (nine boys and six girls);
- they belonged to the similar occupational environment (Prosecutor Training Institute of the Law University);
- all of them successfully completed the compulsory university course of legal English;
- they were highly motivated and dedicated (in view of the fact that their purpose was receiving a certificate that could enable them to be enrolled for various international student programmes);
- their academic performance in other subjects demonstrated their critical legal thinking and high learning potential.

The main objective of the course was achieving the linguistic and intercultural competence at level B2 on CEFR (Common Eu-

ropean Frameworks of Reference) which, according to the Association of Language Testers in Europe (ALTE), means that by the end of the course students have to obtain the following real-life language competencies sufficient for successful intercultural assimilation in an English-language environment.

The series of the placement tests taken in the beginning of the course showed that the weak link that impeded efficient performance and fluent communication of the majority of the students was inability to use phrasal verbs appropriately. Then additional fifty-question tasks aimed at checking students' awareness and mastery of multi-word verbs was developed. The phrasal verbs tested were the ones most frequently used on the upper-intermediate level.

According to the obtained results, on average only 46 per cent of the task (23.3 questions) were covered. In order to solve this particular problem and enhance the students' advance in learning phrasal verbs, some extra-class activities were offered. As it seemed reasonable to use the popularity of social networking sites, the students were recommended to use such Instagram educational pages as *Phrasal Cards* and *Fantastic Phrasals*.

The main advantage of presenting information on *Phrasal Cards* is that it gives a visual and sound support of phrasal verbs introduced. They usually provide three posts in a row: the first one explaining the meaning of a multi-word verb as well as a sentence example, the next one (usually uploaded the following day) containing an expressive, often humorous picture illustrating the same phrasal, or an example from a song; and finally as a revision a short extract from a real movie is posted with the text script given in comments:

An obligatory part of work with each phrasal unit presented on *Phrasal Cards* site was further classroom discussion: students offered their own interpretation of a phrasal verb and its use in a context; they also shared their impressions about the picture, the song lyrics and the movie, which significantly facilitated to the creation of cognitive 'Image-Sound-Meaning-Use' connections on every phrasal verb discussed.

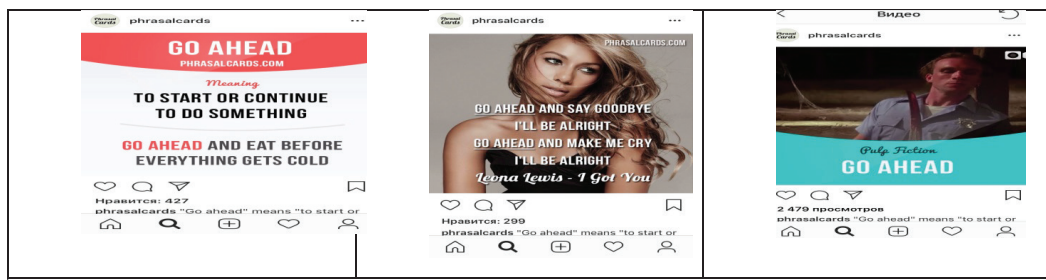

Image 1. Presenting multi-word verbs on *Phrasal Cards* Instagram account

Image 2. Multi-word verbs in jokes on *Phrasal Cards* Instagram account

Designed in a flamboyant manner and also appealing to the universal preferences of today's youth, this Instagram page has helped to significantly increase students' interest in this topic, enhance their English-language involvement and break the limits preventing them from total absorption into intercultural communication.

Another useful feature of Phrasal Cards is the post with humorous quotations in which phrasal verbs serve as a key to understanding a joke:

Undoubtedly, this method works as a powerful tool to provoke emotions, which have a strong impact on attention, motivation, understanding and, hence, remembering.

Another Instagram page intended for English-language learners that was recommended for students to help them in phrasal verbs acquisition was *Fantastic Phrasals*. It contains posts with test questions (a question for one post) practicing the application of multi-word verbs. Among its benefits are the regularity of uploading information; diversity of the phrasal verbs included; quick access to the correct answer; the explanation provided:

Besides, the tasks are presented in different formats, like multiple choice, key word transformation, sentence completion etc., many of them correlating with the register of Cambridge ESOL exams:

Interestingly, the majority of the students of the control group treated this type of activity with certain degree of responsibility, making no difference between obligatory home assignment envisaged by the curriculum and this – to some extent – entertaining task, however contributing to the general aim of developing intercultural competence required.

In order to provide the credibility of the results, the students were given a mid-term test and final end-of-the-course mock exam which allowed us to define their achievement in the English language competence according to the CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) scale.

The resulting data showed significant progress in students' performance in both a linguistic and intercultural competence, and specifically in mastering phrasal verbs:

The resulting data prove that students significantly improved their performance in phrasal verbs mastery on average in 46.4% during the first term, and in 27.1% in the second semester, overall progress being 86%. Correspondingly, their final assessment in all English language practical skills, including the competence in intercultural communication, confirmed considerable advance of the all language competences of students in the control group.

Moreover, as it seemed reasonable to survey the students' attitude to such unusual learning tool as Instagram, a questionnaire was conducted after the final testing. The questionnaire included two questions: Q1: *Do you find it useful to use Instagram pages for boosting your English?* and Q2: *Will you continue to use Instagram educational pages as an additional learning activity?* The students participating in the survey responded to the items on a five-point Likert scale: (a) strongly agree, (b) agree, (c) neutral, (d) disagree, or (e) strongly disagree. Table 2 presents the responses to Q1 in which over 73% (8 for strongly agree and 3 for agree) of the respondents answered that they consider Instagram to be helpful for their learning process, and 26% (4 students) found the question confusing to answer.

Image 3. Multi-word verbs on *Fantastic Phrasal* Instagram account

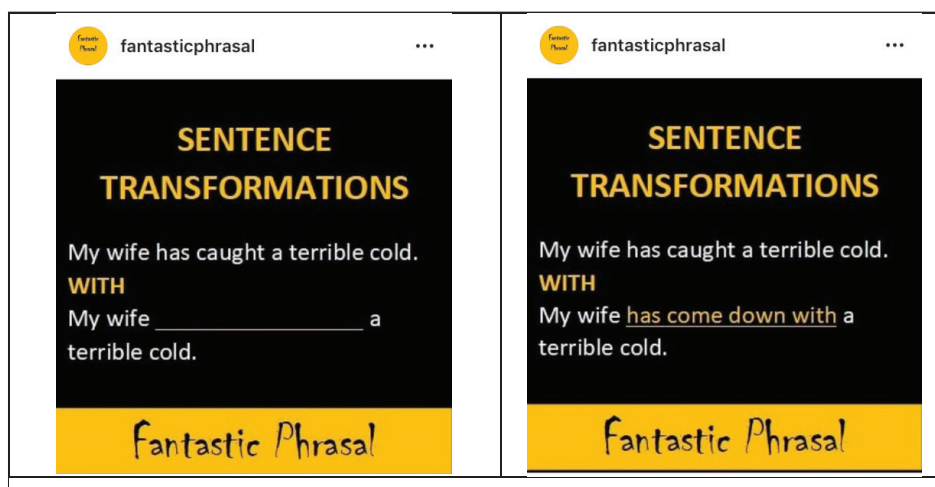

Image 4. Key-word transformation format of presenting multi-word verbs on *Fantastic Phrasal* Instagram account

Table 1

**The Results of Students' Progress
at the Different Stages of the Course**

Phrasal Verb Test	Results (Mean ± SD)	Average Progress
Placement	20.7 ± 4.68	17.8 (86%)
Mid-term	30.3 ± 4.72	
Final	38.5 ± 4.05	

Table 2

**Responses of 15 students of the control group to Question 1:
Do you find it useful to use Instagram pages
for boosting your English?**

	Strongly agree	Agree	Neutral	Disagree	Strongly disagree
Number of responses	8	3	4	-	-
Percentage	53.3%	20%	26.7%	-	-

Table 3

**Responses of 15 students of the control group to Question 2:
Will you continue to use Instagram educational pages
as an additional learning activity?**

	Strongly agree	Agree	Neutral	Disagree	Strongly disagree
Number of responses	9	5	1	-	-
Percentage	60%	33%	0.06	-	-

However while answering Q2, the majority of students confirmed their desire to use Instagram educational pages as an additional learning instrument. The students responses are presented in table 3.

Thus, the survey results indicate the positive attitude of the students of the control group to supporting their learning with Instagram educational pages as an optional self-study activity and their wish to use this method on their own in future.

Conclusion. On balance, the synthesis of the research results allows us to draw the conclusion about the effectiveness of applying of some unconventional extra-class activities, specifically Instagram pages *Phrasal Cards* and *Fantastic Phrasals*, as an additional tool for teaching phrasal verbs. Using the visualisation techniques, influencing students' emotions and feelings, the abovementioned site for all intends and purposes facilitates efficient acquisition and better memorizing of multi-word verbs along with the ability to use them in the appropriate context, which in the long run will help successful intercultural communication in an authentic English language environment.

Judging by the comments made by the students of the control group and the results of the questionnaires filled in by these students, they would find such methods of teaching supported by using social networking sites like Instagram educational pages extremely encouraging and stimulating. That opens the perspectives for further researches of novel, unconventional methods of English language instruction that can make learners regard education as an exciting, inspiring and productive process of cognition.

References:

- White B.J. A conceptual approach to the instruction of phrasal verbs. *Modern Language Journal*, 2012. № 96 (3). P. 419–438.

- Esquivel A. Use and comprehension of English phrasal verbs among native Spanish speakers / Published doctoral dissertation. University of Kansas: Kansas, 2000.
- Gardner D. & Davies M. Pointing out frequent phrasal verbs: A corpus-based analysis. *TESOL Quarterly*. 2007. № 41 (2). P. 339–359.
- Hampe B. Transitive phrasal verbs in acquisition and use: A view from construction grammar. *Language Value*. 2012. № 4:1. P. 1–32.
- Rudzka-Ostyn B. *Word Power: Phrasal Verbs and Compounds. A Cognitive Approach*. Berlin. New York: Mouton de Gruyter, 2003. 206 p.
- Nassaji H. & Tian J. Collaborative and individual output tasks and their effects on learning English phrasal verbs. *Language Teaching Research*. 2010. № 14 (4). P. 397–419.
- Oe Y. & Alam Y. Picture-Based e-learning of English phrasal verbs: A comparative study of the use of pictures and L1 glosses. *International Journal of Humanities & Arts Computing*, 2013. P. 222–233.
- Chévez Herrera R. Escuela de Lenguas Modernas Universidad de Costa Rica. *Revista de Lenguas Modernas*. 2013. № 19. P. 487–509.
- Moore Hanna P. Learning phrasal verbs autonomously. *Studies in Self-Access Learning Journal*. 2012. № 3 (2). P. 204–211.

Мясоедова С. В. Роль фразових дієслів в успішному міжкультурному спілкуванні та нетрадиційні методи їх викладання

Анотація. Стаття присвячена дослідженню кореляції між умінням студентів ефективно вживати фразові дієслова в англійському мовленні та рівнем міжкультурної комунікативної компетенції цих студентів, а також описові деяких новітніх методів викладання фразових дієслів. Проведений експериментальний аналіз продемонстрував ефективність упровадження певних позааудиторних видів діяльності, а саме застосування таких сторінок інстаграму, як «Phrasal Cards» і «Fantastic Phrasals» як додаткового засобу навчання. Дослідження відкриває перспективи для подальшого вивчення новітніх нестандартних засобів викладання англійської мови, що змушують студентів ставитися до навчання як до цікавого, надихаючого й продуктивного процесу пізнання.

Ключові слова: фразові дієслова, міжкультурна комунікація, мовна компетенція, нестандартні засоби навчання, процес пізнання.

Мясоедова С. В. Роль фразовых глаголов в успешной межкультурной коммуникации и нетрадиционные методы их преподавания

Аннотация. Статья посвящена исследованию корреляции между умением студентов эффективно использовать фразовые глаголы в английской речи и уровнем межкультурной коммуникативной компетенции данных учащихся, а также описанию некоторых инновационных методов изучения фразовых глаголов. Проведенный экспериментальный анализ показал эффективность внедрения определенных внеаудиторных видов деятельности, а именно использование таких страниц инстаграма, как «Phrasal Cards» и «Fantastic Phrasals» в качестве вспомогательного способа обучения. Исследование открывает перспективы для дальнейшего изучения инновационных нестандартных методов преподавания английского языка, заставляющих учащихся относиться к обучению как к интересному, вдохновляющему и продуктивному процессу познания.

Ключевые слова: фразовые глаголы, межкультурная коммуникация, языковая компетенция, нестандартные методы обучения, процесс познания.

*Пономаренко Н. В.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри міжкультурної комунікації та іноземної мови**Національного технічного університету**«Харківський політехнічний інститут»**Неустроева Г. О.,**викладач кафедри міжкультурної комунікації та іноземної мови**Національного технічного університету**«Харківський політехнічний інститут»*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АВТЕНТИЧНИХ ТЕКСТІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ НАВИЧОК МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ В СТУДЕНТІВ КОМП'ЮТЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. Стаття присвячена аналізу особливостей використання автентичних текстів для розвитку практичних навичок міжкультурного спілкування в студентів комп'ютерних спеціальностей як необхідного елемента для підвищення мотивації студентів і створення умов для найбільш ефективного занурення в мовне середовище під час оволодіння іноземною мовою. Під час дослідження аналізується необхідність використання автентичних текстів, які наближають студентів до мовної культури, з оперттям на реалії, норми і правила повсякденного життя.

Ключові слова: автентичність, автентичні тексти, комунікативно-орієнтований підхід, реалії, розмовні кліше, соціокультурний контекст, фонова лексика, фрагментарність.

Постановка проблеми. Навчання іноземної мови було й залишається складовою частиною процесу формування фахівця з вищою освітою. Сучасний фахівець комп'ютерних спеціальностей повинен активно володіти іноземною мовою як засобом спілкування в соціально зумовлених сферах повсякденного життя і своєї професійної діяльності.

У статті робиться спроба розглянути використання автентичних текстів під час навчання іноземної мови як аспект, пов'язаний із формуванням у студентів немовних спеціальностей ВНЗ певного комплексу знань, навичок і умінь, сукупність яких дасть змогу успішно здійснювати мовне спілкування мовою, що вивчається.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У роботах зарубіжних методистів ми зустрічаємо різні класифікації автентичності. Так, Н. Фріман виділяє три типи автентичності: автентичність матеріалу, прагматичну й особистісну автентичність. Л. Сінгтон виділяє чотири типи автентичності: автентичні тексти, які використовуються в процесі навчання, автентичність сприйняття цих текстів, автентичність навчальних завдань та автентичність соціальної ситуації на занятті [9]. Комунікація (від лат. Communication – обмін, зв'язок, передача) – це передача інформації від однієї системи до іншої за посередництвом спеціальних матеріальних носіїв сигналів [6]. Ще один лінгвіст – В.А. Маслова – вважає мову виразником особливої національної ментальності. Мова як найтісніше пов'язана з культурою: вона проростає в неї, розвивається в ній і висловлює її [3].

Як відомо, культура – це форма спілкування між людьми. Міжкультурна комунікація вимагає нерозривної єдності з культурою народів мов, що вивчаються, ставить знак рівності між культурною грамотністю і прикладним знанням [2]. Але голов-

не, як вважає С.Г. Тер-Мінасова, те, що «мови повинні вивчатися в нерозривній єдності зі світом і культурою народів, що говорять цими мовами» [11].

Метою статті є дослідження необхідності використання автентичних текстів під час навчання іноземної мови для формування навичок міжкультурного спілкування в студентів комп'ютерних спеціальностей як важливого елемента комунікативно-орієнтованого підходу навчання іноземної мови з метою підвищення мотивації студентів і створення умов для найбільш ефективного занурення в мовне середовище.

Виклад основного матеріалу. Під час викладання іноземних мов останніми роками велика увага приділяється проблемі автентичності. Неавтентичні тексти – це тексти, написані спеціально для тих, хто вивчає іноземну мову як нерідну мову. Вони вводяться в навчальний процес для закріплення тієї чи іншої граматичної теми, лексичного матеріалу. Автентичним традиційно прийнято вважати текст, який не був спочатку пристосований для навчальних цілей, текст, написаний для носіїв мови носіями цієї мови [12]. Основне завдання, яке стоїть перед викладачами іноземної мови, – це розвиток комунікативних здібностей і навичок студентів. Для цього необхідно вивчати й упроваджувати нові методи та методики викладання, що потребує використання автентичних текстів на заняттях [12].

Але головне, що в лінгвістичному аспекті автентичні тексти характеризуються своєрідністю лексики: в них є багато займенників, часток, вигуків, слів з емоційним забарвленням, словосполучень, розрахованих на виникнення асоціативних зв'язків, фразеологізмів, модних слів; і своєрідністю синтаксису: стислість пропозицій, фрагментарність. Також можлива недомовленість, обрив розпочатої пропозиції, перевага надається простим реченням [2].

Соціокультурний фон реалізується через продуктивний словниковий запас, у який входять найбільш комунікативно значущі лексичні одиниці, поширені в типових ситуаціях спілкування, в тому числі оцінна лексика для висловлення своєї думки, розмовних кліше, а також слова з національно-культурним компонентом: фонова лексика, реалії, пов'язані з відпочинком, дозвіллям, реалії повсякденного життя [8]. Вони дають змогу проникнути в іншу національну культуру, оволодіти повсякденною лексикою носіїв мови [4].

Безсумнівно, у психологічному аспекті в таких текстах виражається структура говоріння. Текст виступає, з одного боку,

як продукт говоріння і є способом мовного впливу на студента, з іншого боку, як об'єкт смислової обробки і створює необхідний зміст і комунікативну базу для розвитку говоріння: він володіє комунікативною цілісністю, завдяки якій відповідає пізнавальним та емоційним запитам студентів, активізує їхню розумову діяльність [5].

Важливу роль у досягненні сприйняття автентичного тексту відіграє його оформлення. Так, у сучасних підручниках оголошення зображується у вигляді листка, приклеєного до стіни, стаття – у вигляді вирізки з газети. Це створює враження автентичності тексту [12]. Автентичність структури, змісту й оформлення текстів сприяє підвищенню мотивації студентів і створює умови для найбільш ефективного занурення в мовне середовище на занятті [3].

В інформаційно-комунікаційному середовищі, мабуть, варто говорити про процес культурної взаємодії, що становить взаємне проникнення (запозичення) культурних рис, цінностей з одного суспільства в інше [6], так як у цьому випадку відбувається зіткнення багатьох культур через комп'ютерні телекомунікації [7].

Як сказано вище, для ефективної міжкультурної комунікації необхідні фонові знання, знання звичаїв, традицій, побуту, поведінкових особливостей представників інших культур.

Необхідно враховувати, що процес міжкультурного спілкування передбачає взаєморозуміння, а відповідно, і взаємоадаптації. Для цього необхідно порівняти використання неадаптованих (автентичних) текстів, призначених для носіїв мови. Використання штучних, спрощених текстів може згодом ускладнити перехід до розуміння текстів, узятих із «реального життя» [10]. Автентичні тексти, навпаки, є різноманітними за стилем і тематикою, робота над ними викликає інтерес у студентів. Автентичні тексти ілюструють функціонування мови у формі, прийнятій носіями мови, і в природному соціальному контексті; вони мотивують студентів, так як є більш цікавими, ніж неавтентичні матеріали.

Автентичні тексти наближають студентів до цільової мовної культури, роблячи вивчення мови приємнішим, і тому підсилюють мотивацію.

Як відомо, основним видом роботи з іноземної мови на немовних відділеннях ВНЗ є робота над текстом. Однак читання й переклад, аналіз неавтентичного тексту не забезпечують можливості вільної розмови з носіями мови. Наші спостереження над навчальним процесом, досвід роботи показують, що студенти, які мають хороші знання з іноземної мови, не можуть вести діалог. Одна з причин цього явища нами вбачається в тому, що більше уваги приділяється неавтентичним текстам. Друга причина значною мірою пояснюється тим, що книжкові фрази, книжна мова художніх творів окремих письменників, уривки яких використовуються в текстах підручників, мова професійно орієнтованих текстів часто не можуть знайти застосування для вираження думок, і вони становлять певні труднощі для викладача в плані навчання студентів міжкультурної комунікації.

Отже, одним із прийомів розвитку навичок і вмінь діалогічного висловлювання є використання автентичних діалогів на заняттях із навчання студентів немовних спеціальностей. Як відомо, автентичні діалоги обслуговують типові ситуації. На заняттях використовуємо автентичні діалоги, які передбачають чітку закріпленість ролей (касир-покупець, лікар-хворий) і стереотипний мовний матеріал (формули, кліше). У сукупності вони являють собою міні-діалог на побутову тему [1].

Що означає автентичність для окремо взятої людини й наскільки вона відображає її звичаї та культуру?

Отже, автентичність являє собою сукупність низки умов, різних її видів, причому ступінь наявності того чи іншого виду може бути різним залежно від ситуації.

Висновки. Поняття автентичності вже давно й міцно увійшло в методику та психологію навчання іноземних мов. Соціокультурний фон реалізується через продуктивний словниковий запас, що допомагає студенту в будь-якій конкретній професійній сфері діяльності, забезпечуючи в ній усну й письмову мовну комунікацію для досягнення професійно значущих цілей і вирішення професійних завдань. Отже, для ефективної комунікації з представниками інших культур людині необхідні не тільки знання іноземної мови, а й практичні навички в міжкультурному спілкуванні. Поряд із оволодінням іноземною мовою важливим також є розуміння неписаних правил повсякденного життя, правил ввічливості або великої кількості дрібних невербальних сигналів, що забезпечують функціонування спільного співіснування людей [10].

Навчання культурних аспектів з оперттям на реалії, норми і правила повсякденного життя також важливі, як і навчання, власне, іноземної мови, тому автентичні тексти повинні стати невід'ємною частиною на заняттях з іноземної мови для студентів комп'ютерних спеціальностей, так як граматики й лексики. Щоб бути професіоналом, необхідно не тільки володіти іноземною мовою, а й по можливості добре знати правила повсякденного життя країни, що вивчається, а це є можливим тільки за допомогою використання автентичних текстів.

Література:

1. Ананко Т.Р. Англомовний корпоративний дискурс: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04. Харків: МОНУ ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. 210 с.
2. Атабекова А.А. Лингвистический дизайн web-страниц: проблемы «коммуникативных неудач». Коммуникация: теория и практика в различных социальных контекстах: матер. Междунар. науч.-практ. конф. Пятигорск: Изд-во ПГУ, 2002. Ч. 2. С. 148–153.
3. Бергельсон М.Б. Лингвистические методы исследования в области (межкультурной) коммуникации. Коммуникация: концептуальные и прикладные аспекты: матер. Второй междунар. конф. / под общ. ред. И.Н. Розиной. Ростов-на-Дону: Изд-во ИУБиП, 2004. С. 9–12.
4. Верещагин Е.М., В.Г. Костомаров. Язык и культура. Москва, 1990. С. 23.
5. Крюкова О.П. Эффективная коммуникация между учителем и учащимся в учебной среде, опосредованной компьютером: проблемы и решения (на материале обучения английскому языку). Теория и практика коммуникации. Вестник РКА / под общ. ред. И.Н. Розиной. Вып. 2. Ростов-на-Дону: Изд-во ИУБиП, 2004. С. 85–93.
6. Основы теории коммуникации: учебник / под ред. М.А. Василюка. Москва: Гардарики, 2003. С. 593.
7. Розина И.Н. О задачах курса межкультурной коммуникации. Язык и межкультурная коммуникация: материалы Межвузовской научно-практической конференции. Ростов-на-Дону: Изд-во ИУБиП, 2005. С. 11.
8. Саблина С.Г. Барьеры коммуникации в межкультурной среде. Актуальные проблемы теории коммуникации. Санкт-Петербург: Изд-во СПбГПУ, 2004. С. 52–74.
9. Социологический энциклопедический словарь / редактор-координатор – академик РАН Г.В. Осипов. Москва, 1998.
10. Сухова Л.В. Коммуникативно-ориентированное обучение иностранным языкам и языковая парасреда – как его системообразующий фактор. Иностранные языки в школе. 2007. № 5. С. 14–17.

11. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. Москва: Слово/Slovo, 2000. 624 с.
12. Чернов А.А. Становление глобального информационного общества: проблемы и перспективы. Москва: Дашков и Ко, 2003. 232 с.

Пономаренко Н. В., Неустроева Г. О. Особенности использования аутентичных текстов для развития навыков межкультурного общения у студентов компьютерных специальностей

Аннотация. Статья посвящена анализу особенностей использования аутентичных текстов для развития практических навыков межкультурного общения у студентов компьютерных специальностей как необходимого элемента для повышения мотивации студентов и создания условий для наиболее эффективного погружения в языковую среду во время овладения иностранным языком. В ходе исследования анализируется необходимость использования аутентичных текстов, которые приближают студентов к языковой культуре, с упором на реалии, нормы и правила повседневной жизни.

Ключевые слова: аутентичность, аутентичные тексты, коммуникативно-ориентированный подход, реалии, разговорные клише, социокультурный контекст, фоновая лексика, фрагментарность.

Ponomarenko N., Neustroieva G. The Features of the usage of authentic texts for the development of cross-cultural communication skills among students of computer specialties

Summary. The article is devoted to the analysis of features of the usage of authentic texts for development of practical cross-cultural communication skills among students of computer specialties as a necessary element for increasing students' motivation and creating conditions for the most effective immersion in the language environment while mastering a foreign language. The study analyzes the necessity of using authentic texts that bring students closer to language culture with an emphasis on the realities, norms and rules of everyday life.

Key words: authenticity, authentic texts, communicative-oriented approach, realities, colloquial cliches, sociocultural context, background vocabulary, fragmentation.

ЗМІСТ

РОМАНСЬКІ, GERMANСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

<i>Бондаренко Е. А.</i> ОСОБЕННОСТИ МЕЛОДИЧЕСКОГО ОФОРМЛЕНИЯ ПОБУДИТЕЛЬНЫХ КОНСТРУКЦИЙ В ЛЕКЦИОННОМ И ПРОПОВЕДНИЧЕСКОМ ДИСКУРСАХ.....	4
<i>Буць Ж. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ МЕТАФОРИЧНОГО ОБРАЗУ У СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ ЖІНОЧІЙ ПРОЗІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ Т. ДЕ РОСНЕЙ «LE DÎNER DES EX»).....	7
<i>Вуєк О. Є.</i> МЕТАФОРИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ФЕНОМЕНУ ЧАСУ В АНГЛОМОВНОМУ ІРЛАНДСЬКОМУ ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ПАТРИКА КАВАНАХА).....	11
<i>Галянт Г. В.</i> СНИЖЕННАЯ ЛЕКСИКА КАК ОБЪЕКТ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ.....	16
<i>Заболотська О. В.</i> СЕМАНТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНО-СПЕЦИФІЧНИХ РЕАЛІЙ У РОМАНІ Е. ГЛІБЕРТ «ЇЖ, МОЛИСЬ, КОХАЙ».....	20
<i>Карпінська Л. Л.</i> СИМВОЛІКА САДУ У ТВОРАХ О. УАЙЛЬДА ТА РОЛЬ МОВНО-ВИРАЖАЛЬНИХ ЗАСОБІВ У ЇЇ ЗОБРАЖЕННІ.....	24
<i>Кришталюк Г. А.</i> ЗАПЕРЕЧЕННЯ Й АРГУМЕНТАЦІЯ: КОНСТРУЮВАННЯ ПОДІЙ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ.....	27
<i>Матвієнків О. С.</i> ВНУТРІШНЯ ФОРМА ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ ОДИНИЦІ ЯК ПЕРЕДБАЧЕННЯ ЇЇ АКТУАЛЬНОГО ЗНАЧЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ).....	31
<i>Мукахайленко V. V.</i> “MONEY” IDIOMS IN ENGLISH PECUNIARY SPACE.....	34
<i>Місягіна І. М.</i> ВЕРБАЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ ТАКТИКИ НЕЯСНОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ.....	38
<i>Спотар-Аяр Г. Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРИФРАСТИЧНИХ ФОРМ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ СТИЛІ ПЕРІОДУ ТАНЗИМАТУ.....	41
<i>Trutiak I. P.</i> DIACHRONIC ENANTIOSEMY OF THE ADVERBS “HARDLY”, “BARELY”, “SCARCELY” AND THEIR NEGATIVE STATUS.....	46
<i>Федишин М. І.</i> КОРЕЛЯЦІЯ ПОНЯТЬ «РЕЛІГІЯ» І «ТЕОЛОГІЯ» У СУЧАСНІЙ ЛІНГВОДИСКУРСИВНІЙ ПРАКТИЦІ.....	49
<i>Хаботнякова П. С.</i> МЕТОДИКА КОГНІТИВНО-ПРАГМАТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНГВАЛЬНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ БІБЛІЙНИХ ОБРАЗІВ-СИМВОЛІВ У МІСТИЧНИХ ТРИЛЕРАХ.....	52
<i>Цинтар Н. В.</i> АНАЛІЗ КУЛЬТУРНОЇ СПЕЦИФІКИ ЕМОТИВНОСТІ В МІЖДИСЦИПЛІНАРНІЙ ПАРАДИГМІ.....	55
<i>Янковець О. В.</i> ТЕРМІНИ-КОМПОЗИТИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ПРИКОРДОННІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ: СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ТА МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ.....	59

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

<i>Ананьян Е. Л.</i> РОЛЬ І МІСЦЕ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО АНАЛІЗУ ТА РЕДАГУВАННЯ» У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ.....	64
---	----

<i>Балабін В. В.</i> ЖАНРОВО-СТИЛЬОВА СПЕЦИФІКА ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ	67
<i>Поворознюк Р. В.</i> МЕДИЧНИЙ ПЕРЕКЛАД ЯК ЗАСІБ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ БІОМЕДИЧНИХ ЗНАТЬ	74
<i>Sechka S. V.</i> THE PROBLEMS OF TRANSLATION OF FOREIGN TEXTS AND THE WAYS OF THEIR SOLVING	77
<i>Содель О. С.</i> ЦІННІСНА КАРТИНА СВІТУ АНГЛОМОВНИХ КРАЇН, УТІЛЕНА В АНЕКДОТАХ, І СПЕЦИФІКА ЇЇ ПЕРЕДАЧІ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ	80
<i>Фотенко Е. Г.</i> PROBLEM AREAS IN OLGA BRAGINA'S TRANSLATION OF "FINNEGANS WAKE" BY JAMES JOYCE INTO RUSSIAN	84

МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

<i>Карпенко Н. А., Сіроус К. В.</i> МОВНА ГРА В СУЧАСНИХ РЕКЛАМНИХ СЛОГАНАХ	88
<i>Лисичкіна І. О., Мягка М. М., Толочнеєв В. О.</i> КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ ІМІДЖЕФОРМУВАЛЬНОГО НАРАТИВУ СИЛОВОЇ СТРУКТУРИ	91
<i>Митрофанова А. С., Рубцова В. В.</i> НАВЧАННЯ СТРУКТУРІ НАУКОВОГО НАРАТИВУ ЯК ЗАСОБУ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ	94
<i>Чаварга А. П.</i> ВПЛИВ ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧИНУ СВЯТОГО ВАСИЛЯ ВЕЛИКОГО НА ЗБЕРЕЖЕННЯ ФОНЕТИКО-ОРФОГРАФІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ТЕРЕНАХ ІСТОРИЧНОГО ЗАКАРПАТТЯ В 1939–1944 РОКАХ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРІОДИЧНОГО ВИДАННЯ «БЛАГОВ'ЄСТНИК»)	98
<i>Щенка О. А.</i> СУЧАСНИЙ ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ТЕКСТ: КВАЛІЦІКАЦІЙНІ ТА ДИФЕРЕНЦІЙНІ ОЗНАКИ	103

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

<i>Miasoiedova S. V.</i> THE ROLE OF PHRASAL VERBS FOR SUCCESSFUL INTERCULTURAL COMMUNICATION AND UNCONVENTIONAL WAYS OF THEIR TEACHING	108
<i>Пономаренко Н. В., Неустроєва Г. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АВТЕНТИЧНИХ ТЕКСТІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ НАВИЧОК МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ В СТУДЕНТІВ КОМП'ЮТЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	112

НОТАТКИ

НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія: ФІЛОЛОГІЯ

Науковий збірник

№ 34 том 2, 2018

Серію засновано у 2010 р.

Коректор – Вишнякова Я.І.

Комп'ютерна верстка – Калабухова С.Ю.

Підписано до друку 04.09.2018 р. Формат 60х84/8. Обл.-вид. арк. 15,14, ум.-друк. арк. 15,14.
Папір офсетний. Цифровий друк. Наклад 200 примірників. Замовлення № 1018/134.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»

(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4392 від 20.08.2012 р.)

Україна, м. Херсон, 73034, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105. Тел. (0552) 39-95-80

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua